

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

The Development of A Model for Buddhist Learning Activities
Social Studies, Religion and Culture

โดย

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี

ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. 2561

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761068

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

The Development of A Model for Buddhist Learning Activities
Social Studies, Religion and Culture

โดย

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี

ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761068

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Development of A Model for Buddhist Learning Activities Social Studies, Religion and Culture

By

Asst.Prof.Witthaya Thongdee

Asst.Prof.Suraphon Promgun

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon kean Campus

B.E. 2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761068

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย:	การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร.วิทยา ทองดี, ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๒) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ๓) เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้บริหารและครูโดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง รวม ๒๕ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพกระบวนการเรียนเชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ ๑. ขั้นนำ ๒. ขั้นสอน ๓. ขั้นสรุป และ ๔. ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย **ขั้นตอนที่ ๑** การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ ๑.๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ๑.๒) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๑.๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๑.๔) การคิดแบบอริยสัจ ๑.๕) การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ๑.๖) การคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ ๑.๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๑.๘) การคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม ๑.๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑.๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท **ขั้นตอนที่ ๒** การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๒.๑) อธิศีลสิกขาคือการพัฒนา ด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒.๒) อธิจิตตสิกขา คือการพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๒.๓) ด้านอภิปัญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง **ขั้นตอนที่ ๓** การพัฒนาตนตามหลักภาวนา ๔ คือ ๓.๑) กายภาวนา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๓.๒) ศิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓.๓) จิตภาวนา

คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ และ ๕.๐๐ และผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การเรียนรู้เชิงพุทธ

Research Title: The Model Development Buddhist learning activities, group learning, social studies, religion and culture

Researcher: Asst.Prof.Witthaya Thongdee Asst.Prof.Suraphon Promgun

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus

Fiscal Year: 2561

Research Scholarship sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the state of Buddhist learning, group learning, social studies, religion and culture, 2) to create a model for learning activities in Buddhism, 3) to assess the organization of learning styles activity Buddhist learning. The qualitative research model of the population used in the research consists of administrators and teachers. The tool used was interview form, and specific group conversation The data was analyzed using descriptive content analysis.

The research results found that.

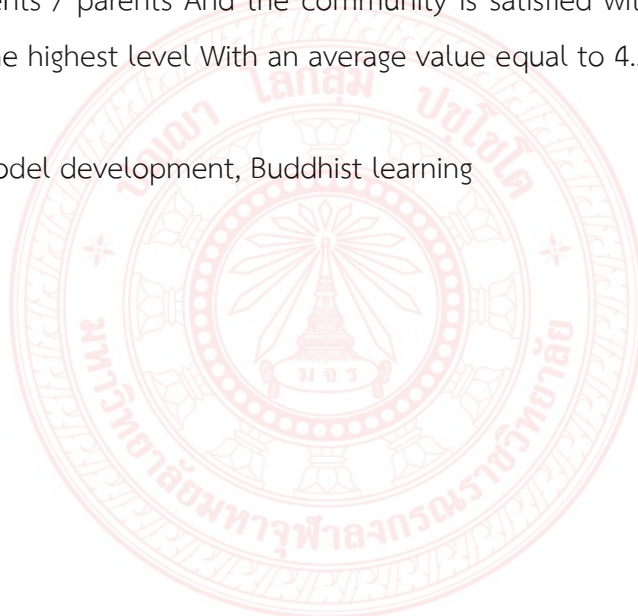
1. The conditions of the Buddhist learning process in social studies Religion and culture have 2 parts which are 1) Organizing learning activities according to the curriculum which are divided into 4 steps as follows: 1. Introduction, 2. Teaching, 3. Conclusion, and 4. Evaluation. 2) Curriculum enrichment activities.

2. The creation of a model of Buddhist learning activities in social studies, religion and culture, divided into 3 steps consisting of Step 1: cultivating the right attitudes Is that the teacher asks students to practice thinking correctly, including 1.1) Investigative thinking, finding the cause, factors. 1.2) Comprehension of the thinking component. 1.3) Commonlike thinking. 1.4) The Noble Truth Thinking. 1.5) Thinking of the Dhamma Relationsion. 1.6 A) Thinking in a way that sees you agree penalty. 1.7) Thinking about real value, artificial value. 1.8) Thinking about ways to stimulate morals. 1.9) Thinking with consciousness at the present time. 1.10) Thinking Wipat Chawat. The step 2, self-training according to the principles of Trisikkhana is 2.1. Both the physical and social environment. 2.2) Atichittikasikha is the development of mental state. Train the mind to be strong and ready for intellectual use. 2.3) The

wisdom of Sikkha is to know and understand the problem as in reality. Correct the problem correctly. Step 3. Self-development according to the 4 principles of prayer is 3.1) The body of prayer is the development of relations with the physical environment 3.2) The prayer of the development of behavior 3.3) Mindfulness means creating good mental health. 3.4) Wisdom of prayer is the vision of cause and effect. Can solve various problems.

3. The evaluation results of the experts are of the opinion that In general, the Buddhist learning activities model Group learning social studies, religion and culture. The suitability and usefulness are at the highest level. With an average of 4.98 and 5.00 and parents / parents And the community is satisfied with the behavior of the students at the highest level With an average value equal to 4.58

Keywords: model development, Buddhist learning

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้โดยได้รับความอนุเคราะห์จากพระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย และคณะผู้ทรงคุณวุฒิ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่กรุณาให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ นอกจากนี้ ผู้บริหารของวิทยาเขตขอนแก่น ได้แก่ พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น ที่เมตตาให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนขอนแก่นวิทยายน ผู้อำนวยการโรงเรียนกัลยาณวัตร ผู้อำนวยการโรงเรียนเมืองพล ผู้อำนวยการโรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย ผู้อำนวยการโรงเรียนประภัสสร วิทยา ทุกรูป/ทุกท่านที่อนุญาตให้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ตลอดถึงครูผู้ให้สัมภาษณ์ทุกรูปทุก ท่านที่ได้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จด้วยดี

ความดีอันเกิดจากรายงานการวิจัยครั้งนี้ ข้าพเจ้าขออบน้อมถวายแด่คุณบิดา มารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้แก่ข้าพเจ้า สังคมจนเกิดเป็นสติปัญญา ให้แก่ลัทธิรับใช้สังคม ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาต่อไป

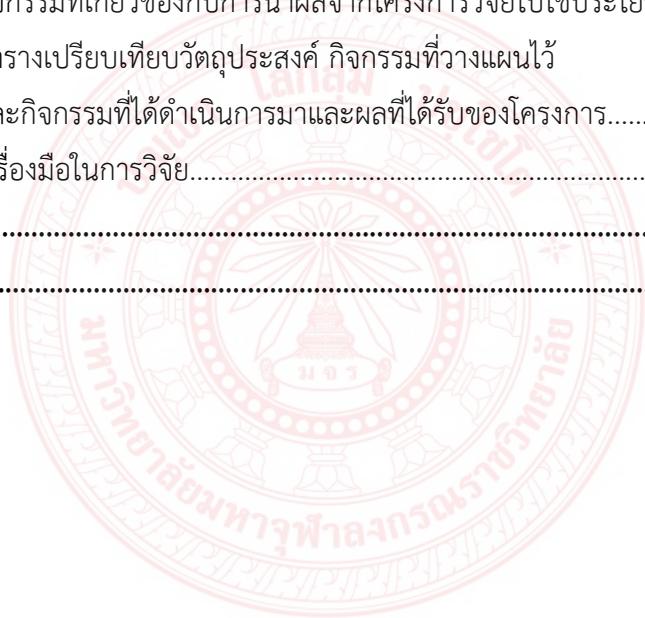
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี

๒๐ มกราคม ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้.....	๘
๒.๒ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑.....	๒๒
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แนวพุทธ.....	๔๕
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๐๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๐๓
๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant).....	๑๐๔
๓.๓ เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๑๐๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๐๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๘
๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	๑๐๘
บทที่ ๔ ผลการศึกษา.....	๑๐๙
๔.๑ สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม.....	๑๐๙
๔.๒ การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	๑๑๙

๔.๓ การประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	๑๓๕
๔.๔ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย.....	๑๔๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๔๒
๕.๑ สรุปผลการศึกษา.....	๑๔๒
๕.๒ อภิปรายผลการศึกษา.....	๑๔๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๕๒
บรรณานุกรม.....	๑๕๓
ภาคผนวก.....	๑๕๗
ภาคผนวก ก บทความการวิจัย.....	๑๕๘
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๗๔
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๗๔
ภาคผนวก ง เครื่องมือในการวิจัย.....	๑๗๙
แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๘๔
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๘๗

สารบัญภาพ

ภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม.....	๒๗
ภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑.....	๓๒
ภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดสำหรับการประเมินทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑.....	๔๓
ภาพที่ ๔.๑ กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	๑๑๗
ภาพที่ ๔.๒ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ.....	๑๓๐
ภาพที่ ๔.๓ การฝึกตนตามหลักไตรสิกขา.....	๑๓๒
ภาพที่ ๔.๔ การฝึกตนตามหลักภาวนา ๔.....	๑๓๔
ภาพที่ ๔.๕ แสดงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.....	๑๓๔

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๒.๑	ทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (๒๑ st Century skills).....	๓๐
ตารางที่ ๒.๒	การจัดการเรียนการสอนอย่างสมดุลสำหรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑.....	๓๕
ตารางที่ ๔.๑	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.....	๑๓๖
ตารางที่ ๔.๒	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความคิดเห็นต่อพฤติกรรมนักเรียนของ ผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชน.....	๑๔๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต^๑ ทิศนา ขัมมณี และคณะ ได้ทำการศึกษาแบบพหุกรณี เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่ายุทธวิธีที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ของครู กล่าวคือส่งเสริมในรูปแบบที่หลากหลายอย่างเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง ครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่ายังไม่กระจ่างในเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามแนวปฏิรูปการศึกษา และต้องการความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น การเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพราะจะช่วยให้ครูมีความกระตือรือร้นและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเรื่อยๆ^๒ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและโรงเรียนนำร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ด้านการเรียนการสอนครูยังไม่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการนำนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาทักษะการคิดมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม^๓ ซึ่งในระยะเวลา ๒-๓ ปีที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการได้สนับสนุนโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน ส่งผลให้ครูพัฒนาการเรียนการสอน จัดกระบวนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้เรียนจากประสบการณ์จริงและได้ปฏิบัติจริงมากขึ้น จากการทำครูได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนจึงมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ใกล้ชิดกับครูและมีความสุขในการเรียน แต่ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ความสามารถทางการเรียนยังไม่ปรากฏชัดเจน ซึ่งผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มาตรฐานด้านนักเรียน

^๑ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔. https://www.tungsong.com/e_Library/s-370.html.

^๒ ทิศนา ขัมมณี และคณะ, *วิทยาการด้านการคิด*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖.

^๓ อัญชี สารรัตน์ และคณะ, “สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและโรงเรียนนำร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : พหุกรณีศึกษา”, รายงานการวิจัย, (สำนักวิทยบริการ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

“มาตรฐานที่ ๔ : ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับควรปรับปรุง

ดังนั้น การให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในขณะที่เรียนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองและปฏิบัติเอง ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดอย่างอิสระ ได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ได้ฝึกทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้ตามหลักทฤษฎี กล่าวคือ เมื่อเจอโจทย์ที่ครูมอบหมายให้นักเรียนสามารถ ตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบ การตั้งสมมติฐาน การทดสอบ การทดลอง การรวบรวมข้อมูล การหาข้อสรุป การอภิปรายของสมาชิกในกลุ่ม การวางแผนการทำงาน การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงรูปแบบจำลอง การจัดนิทรรศการ การเขียนในรูปแบบของแผนภูมิ แผนผัง การเขียนเป็นรายงาน หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ โปสเตอร์ การจัดทำแผนโครงการ การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น

ในขณะที่ฉัตรกร วรณโก ได้ศึกษาพบว่าปัญหาอุปสรรคและแนวทางการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนราชวินิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ๑) ด้านหลักสูตร ปัญหาอุปสรรค คือ ครูไม่มีความชัดเจนในโครงสร้างหลักสูตร การเรียนรู้และเนื้อหาหลักสูตรไม่เหมาะสมกับในยุคปัจจุบัน ๒) ด้านการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค คือ ครูเน้นการเรียนการสอนภาคทฤษฎีในห้องเรียนมากเกินไป ๓) ด้านสื่อการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค คือ สื่อไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ๔) ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค คือ มีแหล่งเรียนรู้ภายในบริเวณโรงเรียนน้อยเกินไปไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ปัญหาอุปสรรค คือ ไม่มีเวลาพอที่ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังการเรียนรู้ สอดคล้องกับยุพิน พันธุ์ดิษฐ์ และคณะ ได้ศึกษาพบว่าปัญหาการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ในภาพรวมมีปัญหาอยู่ระดับ ปานกลาง และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการใช้หลักสูตร^๔

^๔ ฉัตรกร วรณโก, “ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”, พุทธศาสนคณาจารย์ (การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), บทคัดย่อ.

^๕ ยุพิน พันธุ์ดิษฐ์, “สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน กลุ่มวิชาเฉพาะสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), บทคัดย่อ.

โดยเฉพาะปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเรื่องสำคัญไม่น้อย การจัดการเรียนรู้เป็นการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้ทักษะ เจตคติและกระบวนการ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม ผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกระหว่างการทำกิจกรรม ผู้เรียนจะได้รับผลการพัฒนา ตนเองทางการคิด การปฏิบัติการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การวางแผน การจัดการ และ เทคนิควิธีต่างๆ ที่เรียกว่า การเรียนรู้ซึ่งมีคุณค่ามากกว่าตัวความรู้สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อจัดการเรียนรู้เชิงกระบวนการ การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็น “ศูนย์กลาง” รู้จักคิดค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และฝึกฝนตนเองให้เป็นที่พึ่งแห่งตนได้ผู้สอนพยายามหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้แต่จะเป็นผู้ดำเนินการ วางแผน กำหนดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ผู้สอนจึงต้องศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร พัฒนา หลักสูตรระดับห้องเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หลังจากดำเนินการจัดการเรียนรู้ไปแล้ว ผู้สอนจะต้องประเมินผลหาข้อดีข้อเสียและปรับปรุงให้ดีขึ้นจนเกิดความรู้สึกชื่นชมในการปฏิบัติตนของตนเอง

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นวิธีการหนึ่งที่ครูผู้สอน ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ตามหลักพุทธศาสนา คือ อริยสัจสี่ และไตรสิกขา เพราะในขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้จะมีขั้นตอนการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ปัญหา พัฒนาทักษะการคิด มีกระบวนการคิดอย่างอิสระ รวมทั้งเกิดทักษะในการปฏิบัติงานที่เป็นระบบจากการลงมือปฏิบัติจริง บนพื้นฐานของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิผลของการเรียนรู้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๑.๒.๒ เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑.๒.๓ เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาเนื้อหาด้านการจัดกิจกรรมกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๒) ศึกษาเนื้อหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

๑) ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เป็นครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น ๕ โรงเรียน ๆ ละ ๕ คน รวม ๒๕ คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Groups) เป็นครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในจังหวัดขอนแก่น ๕ โรงเรียน ๆ ละ ๕ คน รวม ๒๕ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยกำหนดแหล่งข้อมูลในการศึกษาโดยเจาะจงโรงเรียนที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่โดดเด่นในจังหวัดขอนแก่น ๕ แห่ง ได้แก่

๑. โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕

๒. โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม สังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

๓. โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย สังกัด สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

๔. โรงเรียนกัลยาณวัตร สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕

๕. โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล สังกัด กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๑.๔ คำนียามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ การพัฒนารูปแบบ หมายถึง กระบวนการสร้างหรือพัฒนาแบบจำลองการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ตลอดจนการทดสอบรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ให้มีคุณภาพ ตามรูปแบบ PDCA

๑.๔.๒ กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๑.๔.๓ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ หมายถึง วิธีการจัดการเรียนรู้ ที่ครูหรือผู้เรียนนำมาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑.๔.๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ว่าด้วย การ

อยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามใน ๕ สาระ คือ ๑) ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ๒) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ๓) เศรษฐศาสตร์ ๔) ประวัติศาสตร์ ๕) ภูมิศาสตร์

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ได้ทราบสภาพกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการจัดกิจกรรมกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑.๕.๒ ได้รู้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑.๕.๓ ได้ทราบผลการประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ใช้การวิจัยเพื่อพัฒนา ดำเนินการวิจัยตามวงจรพัฒนาคุณภาพงานแบบ วงจร Deming ประกอบด้วย P D C A (Plan Do Check Action) มีการวางแผน ปฏิบัติการ ตรวจสอบสะท้อนผลการปฏิบัติ และปรับปรุงงาน มีขั้นตอน ดังนี้

๑. การวางแผนการวิจัย (Plan-P)

1) ศึกษาเอกสารของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สร้างรูปแบบวิธีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการจัดกิจกรรม

2) เลือกกลุ่มเป้าหมายคือโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ๕ โรงเรียน คือ โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน (สพม.๒๕) โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม (อบจ.ขอนแก่น) โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย (เอกชน) โรงเรียนกัลป์ยามวัตร (สพม.๒๕) และโรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล (กลุ่มพระปริยัติธรรม กลุ่ม ๑๐)

3) ประชุมกลุ่มเป้าหมายสร้างความตระหนัก (Awareness) ให้ทุกคนและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ

4) เตรียมการสัมภาษณ์ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน ๒๐ คน เรื่องการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ

5) ปฏิบัติการวิเคราะห์ หน่วยการเรียนรู้เพื่อดำเนินการสร้างแผนการเรียนรู้ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ สร้างสื่อการสอน เครื่องมือสำหรับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6) ดำเนินการปรับปรุงแผนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วม ในการปรับปรุงแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง คณะผู้วิจัยประชุมระดมสมอง และเก็บข้อมูลเพื่อสรุปผลการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

๒. ขั้นตอนดำเนินการ (Do-D)

๑) ขั้นนี้ผู้วิจัยนัดหมายกับครูผู้สอนแต่ละโรงเรียนเพื่อสัมภาษณ์กิจกรรมที่เคยได้จัดในอดีตและปัจจุบันโดยครูผู้สอนดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เตรียมไว้ในชั้นวางแผน

๒) จัดสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

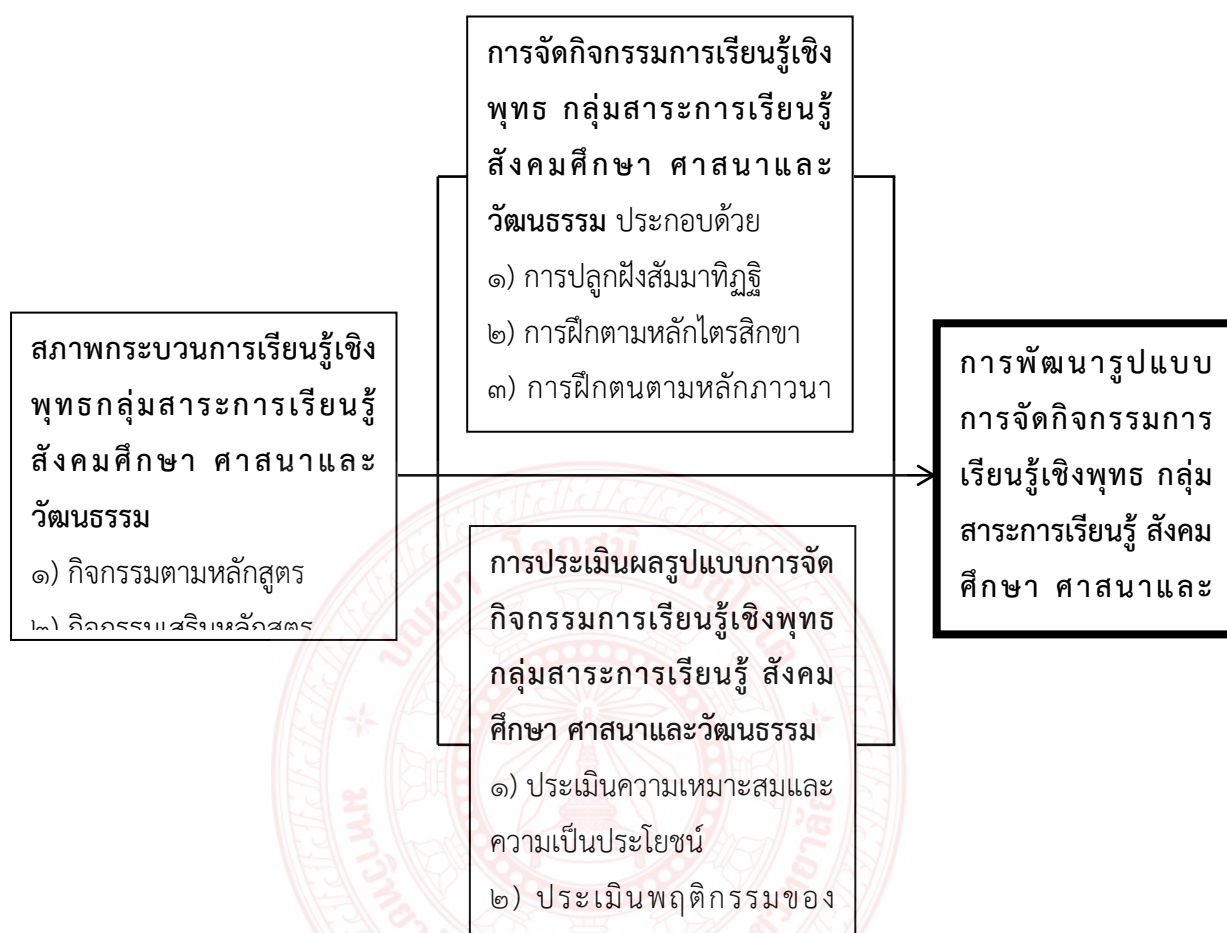
๓. ขั้นตรวจสอบ (Check-C)

ขั้นตอนนี้เป็นการนำเครื่องมือที่ครูสร้างขึ้นไปทดลองใช้สอนจริง หลังจากนั้นรวบรวมข้อมูลต่างๆที่ได้จากการทดลองสอนเพื่อจะได้ทราบข้อบกพร่องต่างๆที่จะต้องปรับปรุงต่อไปผู้วิจัยใช้เครื่องมือคือแบบประเมินแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ แบบนิเทศบันทึกการเขียนวิจารณ์การจัดกิจกรรมเรียนรู้ และแบบสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู

๔. ขั้นปรับปรุงแก้ไข (Action-A)

ขั้นนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ จากเครื่องมือการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ จากข้อ
๓. ให้ครูผู้สอนนำไปปรับแก้ไขก่อนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้
- ๒.๒ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ
- ๒.๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๑ แนวคิดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๑.๑ ความหมายของการจัดการเรียนรู้

เอกรินทร์ สีมหาศาล กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้และการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำเป็นต้องอาศัยวิธีการสอนและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงสภาพผู้เรียน ความถนัด ความสนใจ สิ่งแวดล้อมและความต้องการเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ในการจัดการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพโดยใช้ทักษะการจัดการของผู้สอนและผู้เรียนที่เกื้อกูลกันผู้สอนต้องวิเคราะห์ สาระสำคัญของการเรียนรู้เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม และให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจนเกิดผลการเรียนรู้ ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ชีวิตจริงได้ พระราชบัญญัติแห่งชาติจึงกำหนดไว้ว่าการเรียนรู้จะต้องเน้นให้เกิดความสมดุลทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านคุณธรรม ๒. ด้านความรู้ ๓. ด้านกระบวนการเรียนรู้ ๔. ด้านการบูรณาการ

พัชรี สว่างทรัพย์ ได้เสนอแนะแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนที่เกิดคุณภาพ คือ^๑

๑. จัดทำแผนการเรียนและโปรแกรมการเรียน ควรจัดทำไว้ให้ครบทุกภาคเรียนและหลายแผนการเรียนในแต่ละสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียน
๒. การจัดทำตารางเรียน ซึ่งหมายถึง ตารางเรียนประจำตัวนักเรียน นักศึกษา ซึ่งแต่ละคนจะต้องมีไว้ตามโปรแกรมการเรียนของนักเรียนนักศึกษาเอง ในแต่ละภาคเรียน การจัดทำตารางเรียน

^๑ พัชรี สว่างทรัพย์, “การจัดการเรียนรู้”, <<http://www.kroo ban nok.com/blog/๓๙๘๓๙>>.

จะเชื่อมโยงถึงตารางการใช้ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน และตารางสอนประจำตัวครู การจัดครูสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครูก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครู ก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน เพื่อให้ได้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจและประสบการณ์ตรงกับรายวิชาที่สอนนั้น

๓. การใช้สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนควรใช้รูปสื่อผสม คือการใช้ตำราเรียนควบคู่กับอุปกรณ์ช่วยสอน เอกสารอ้างอิง หรือหนังสือประกอบการเรียนอื่นๆ เช่นหนังสือพิมพ์ วารสารทางอาชีพและธุรกิจ ควรมีไว้ให้มากที่สุดในห้องสมุด อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ศึกษาประเภทวีดิทัศน์ คาสเซตเทปจัดทำไว้ให้พร้อม

๔. การวัดผลและประเมินผล การสอนกับการวัดผลประเมินผลเป็นกิจกรรมที่แยกกันไม่ได้ เมื่อใดมีการสอนย่อมต้องมีการวัดผล เพราะการวัดผลทุกครั้งผู้เรียนแต่ละคนย่อมเรียนรู้ได้แตกต่างกัน การวัดผลจึงต้องทำหน้าที่ติดตามผลการเรียนการสอนทุกครั้งไป

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทีู่กกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การจัดครูเข้าสอน การแบ่งกลุ่มนักเรียน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอันเกี่ยวกับการเรียน การสอน ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมีผลประเมินผล

๒.๑.๑.๒ ความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง^๒ ซึ่งหลักในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีหลักการที่สำคัญดังนี้

- (๑) ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล
 - ๑) ศึกษาทำความเข้าใจ
 - ๒) คิดวิเคราะห์
 - ๓) ตีความ
 - ๔) แปลความ
 - ๕) สร้างความหมายแก่ตนเอง
 - ๖) สังเคราะห์ข้อมูล
 - ๗) สรุปข้อความรู้

^๒ นคร พันธุ์ณรงค์, “การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” , <<http://www.yupparaj.ac.th/education/topic๒๐๓.doc>>.

- (๒) ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด
- (๓) ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและกัน ได้ แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- (๔) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ "กระบวนการ" ควบคู่ไปกับ "ผลงาน/ข้อความรู้ที่สรุปได้"

(๕) ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นสภาพการจัดการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายในวิธีการเรียนของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน รักการเรียนรู้อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และ ต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข มีแนวทางที่สำคัญคือ

(๑) สิ่งที่เรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียน บทเรียนควรจะเริ่มจากง่ายไปหายาก และมีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชา

(๒) กิจกรรมการเรียนต้องมีความหลากหลาย น่าสนใจ เร้าใจที่จะปฏิบัติเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติ สัมผัสจับต้องด้วยตนเอง และเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด ตลอดจนพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม

(๓) สื่อการเรียนน่าสนใจ มีความหลากหลาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำ การ ใช้ เป็นสื่อที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ชัดเจน สอดคล้องกับกิจกรรมและจุดประสงค์ที่กำหนด จนผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด หรือสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

(๔) การประเมินผล ควรมุ่งเน้นการประเมินผลเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน เป็นรายบุคคล ไม่กดดันหรือสร้างความเครียด และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง ประเมินซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเติมพลังการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

(๕) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ควรแสดงออกด้วยความรัก ความเมตตา มีความอาทรซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน เชื่อมมั่นในศักยภาพของกันและกัน เปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ตามแบบของตนเอง

(๖) ครูควรให้การเสริมแรงและสนับสนุนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสุข เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหา กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

(๗) ครูไม่ควรใช้อำนาจกับผู้เรียน ไม่เข้มงวดจนผู้เรียนเกิดความเครียด ซึ่งจะ เป็นการสกัดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการกล้าแสดงออกที่หลากหลายของผู้เรียน

(๘) สรุปได้ว่าการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนรู้ และ หลังการเรียนรู้แล้ว การที่ครูจะจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขนั้น ที่สำคัญครูจะต้องมีความสุขในการจัดการเรียนรู้ด้วย ยอมรับในความสำคัญของผู้เรียน พร้อมทั้งจะเปิดโอกาสที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนทุกคน และ พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันกับผู้เรียน ซึ่งครูและนักเรียนควรจะมีการปรับปรุงบทบาทของตนเองตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒.๑.๑.๓ บทบาทครูและบทบาทผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

(๑) บทบาทครู

- ๑) ศึกษามาตรฐานการศึกษา และ วิเคราะห์หลักสูตร
- ๒) วางแผนการสอน กำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน
- ๓) นำกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเข้ามาใช้ในการสอน
- ๔) ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ๕) และการเรียนรู้อย่างมีความสุข ร่วมกับผู้เรียน
- ๖) เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้
- ๗) ดูแลกระบวนการเรียนรู้ กระตุ้นให้ปฏิบัติ ให้คำแนะนำ
- ๘) นำอภิปราย ช่วยผู้เรียนประมวลสรุปข้อเรียนรู้
- ๙) เสริมความรู้ และ ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้
- ๑๐) วัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง
- ๑๑) บันทึกสรุปผลการสอน
- ๑๒) วิเคราะห์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

(๒) บทบาทผู้เรียน

- ๑) ร่วมกำหนดเป้าหมาย และ จุดประสงค์การเรียนรู้
- ๒) ร่วมวางแผน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้
- ๓) สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล ศึกษาทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความสร้างความหมายแก่ตนเองสังเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อความรู้
- ๔) มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้
- ๕) มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเรียนรู้จากกันและกัน
- ๖) เรียนรู้กระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน / ข้อความสรุปที่สรุปได้
- ๗) นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น คือ จะอยู่ในฐานะผู้คอยอำนวยความสะดวกโดยจัดสภาพแวดล้อมการเรียน บรรยากาศการเรียน วิธีการเรียนเรียนและสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่นั่น ๆ จึงจะเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน

๒.๑.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

ความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง โครงสร้างหรือแผนหรือลักษณะของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยอาศัยวิธีสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วย ให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน^๓

คุณลักษณะสำคัญ (critical attributes) ของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

- (๑) มีปรัชญาหรือแนวคิดหรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบนั้น
- (๒) มีการบรรยายหรืออธิบายภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
- (๓) มีการจัดระบบ คือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น
- (๔) มีการอธิบายกระบวนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบนั้น
- (๕) ระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน
- (๖) มีหลักการหรือสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอน
- (๗) มีการวิจัยหรือประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบนั้น ๆ สนับสนุนจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบที่สำคัญ คือ

- ๑) ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ
- ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

^๓ ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

๓) กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

๔) ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ^๔

และเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบดังนี้

๑) ความสำคัญของรูปแบบ

๒) หลักการของรูปแบบ

๓) วัตถุประสงค์

๔) สารการเรียนรู้

๕) การจัดกระบวนการเรียนรู้

๖) การประเมินผล

การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสอนได้ ดังนี้

(๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษานแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือปัญหาจากเอกสารผลการวิจัย หรือการสังเกต สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

(๒) การกำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบการสอนให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการสอน จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุผลสูงสุด

(๓) การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อย ผู้สอนจะต้องเตรียมงาน หรือจัดสภาพการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้การใช้รูปแบบการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) การประเมินรูปแบบการสอน เป็นการทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้นโดยทั่วไป จะใช้วิธีการต่อไปนี้ คือ ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการ โดยการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

^๔ อ่างแล้ว, ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน, หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

(๕) การปรับปรุงรูปแบบการสอนมี ๒ ระยะ คือ ระยะก่อนนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีเป็นข้อมูลในการปรับปรุง และระยะหลังนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวนำในการปรับปรุง และอาจจะมีการนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

การตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์ จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (qualitative) และเชิงปริมาณ (quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบ ควรตรวจสอบคุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ^๕

(๑) การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์/ความเกี่ยวข้อง/เหตุผลระหว่างตัวแปร

(๒) การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประเมินค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ ๒ ข้อ คือ การสร้างรูปแบบใหม่หรือ การปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม

Eisner ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่า การรับรู้ที่เท่ากันนั้น เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้^๖

(๑) การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (goal-based model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (responsive model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (decision making model) แต่อย่างไรก็ตาม อย่างไม่เห็นแก่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานปัจจัยใน

^๕ อูทุมพร จามรมาน, “โมเดลคืออะไร”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒-๒๖.

^๖ Eisner, E. “Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation”, *Journal of Aesthetic Education*, 1976. pp. 192-193.

การพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งทำการประเมิน

(๒) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (art criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผลทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

(๓) เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่ามีคุณธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

(๔) เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอรรถยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (high credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

การประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในการพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบว่า รูปแบบนั้นมีคุณภาพมากน้อยเพียงไร

Tyler กล่าวว่า การประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่างกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้โดยมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุมและจำเพาะเจาะจงแล้วจะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้อย่างดีในภายหลัง Tyler มีความเห็นว่า จุดประสงค์ของการประเมิน คือ^๗

(๑) เพื่อตัดสินว่า จุดประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่ ส่วนใดที่ประสบผลสำเร็จก็อาจเก็บไว้ใช้ได้ต่อไป แต่ส่วนใดไม่ประสบผลสำเร็จก็จะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

(๒) เพื่อประเมินค่าความก้าวหน้าทางการศึกษาของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ เพื่อให้สาธารณชนได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ในอันที่จะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการทางการศึกษาได้ และเพื่อใช้ข้อมูลนั้นเป็นแนวทางในการที่จะปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วยได้

^๗ Tyler, R.W., *Education Evaluation : new Roles, New Means*, (Chicago : University of Chicago Press, 1976).

จากจุดประสงค์ของการประเมินโปรแกรมดังกล่าวนี้ ไทเลอร์ ได้จัดลำดับขั้นตอนในการเรียนการสอนและการประเมินผลไว้ดังต่อไปนี้

- (๑) ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยข้อความที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจง
- (๒) กำหนดเนื้อหา หรือประสบการณ์ทางการศึกษาที่ต้องใช้ให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้
- (๓) เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมในการที่จะทำให้เนื้อหาที่วางไว้ประสบผลสำเร็จ
- (๔) ประเมินผลโครงการ โดยการตัดสินด้วยการวัดผลทางการศึกษา หรือทดสอบสัมฤทธิ์ผลในการเรียน

การประเมินผลตามความคิดของ ไทเลอร์ อาศัยการวัดพฤติกรรมเฉพาะอย่างก่อนและหลังการเรียน (pre-post measurement of performance) และมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ก่อนล่วงหน้าว่าความสำเร็จระดับใดจึงจะถือว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ประสบผลสำเร็จการประเมินตามแนวคิดนี้เหมาะสมสำหรับประเมินสรุปผล (summative evaluation) มากกว่าการประเมินผลความก้าวหน้า

Scriven ได้ให้นิยามการประเมินไว้ว่า “การประเมิน” เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมินก็คือ การตัดสินคุณค่าให้กับกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องการจะประเมิน Scriven เสนอลักษณะของการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ ๔ ลักษณะคือ^๘

- (๑) การประเมินผลย่อย (formative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่ใช้รูปแบบอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้
- (๒) การประเมินผลรวบยอด (summative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดกระบวนการใช้รูปแบบแล้ว เพื่อตัดสินคุณค่าของรูปแบบ
- (๓) การประเมินผลภายใน (intrinsic evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ภายในของตัวมันเองเช่นประเมินเนื้อหา จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของรูปแบบ เป็นต้น
- (๔) การประเมินผลสำเร็จ (pay-off evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินการรูปแบบ เช่น การประเมินผลที่เกิดจากการสอนของครูที่มีต่อนักเรียนในการตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ ผู้วิจัยประเมินจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดคือประเมินผู้ใช้รูปแบบ (ครู) ผู้รับผลโดยตรงจากรูปแบบ (เด็ก

^๘ Scriven, M. **The methodology of evaluation.** In R. E. Stake (Ed.), Curriculum evaluation. AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation (Vol. ๑). Chicago: Rand McNally. (๑๙๖๗).

ปฐมวัย) และผู้รับผลกระทบจากรูปแบบ (ผู้ปกครอง) โดยจะประเมินใน ๒ ระยะ คือ ประเมินขณะใช้รูปแบบ (formative evaluation) ซึ่งได้แก่การประเมินผลโดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการทดลอง และประเมินผลหลังการใช้รูปแบบ (summative evaluation)

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๑.๒.๑ ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ หมายถึง แนวคิด หรือหลักการ ซึ่งผ่านกระบวนการรวบรวมแนวคิด และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรได้

๒.๑.๒.๒ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งทางจริยธรรมและการกระทำ ซึ่งส่งผลต่อลักษณะของพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการประยุกต์ใช้ การพัฒนา หรือการสร้างสรรค์ทฤษฎีการเรียนรู้ใหม่ๆ อีกด้วย

๒.๑.๒.๓ จุดมุ่งหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งการอธิบายการเกิดการเรียนรู้ของบุคคล หากครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจก็จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน และมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒.๔ ความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ผู้เรียน การวางแผนการจัดการเรียนสอน รวมถึงการวัดและการประเมินผู้เรียน หากผู้ดำเนินงานหรือครูผู้สอนสามารถเลือกใช้ทฤษฎีได้อย่างได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คงทน และมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒.๕ วิวัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้

ทิสนา แคมมณี (๒๕๕๗, น. ๔๕), ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (๒๕๕๕, น. ๑๗) ได้แบ่งทฤษฎีการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ช่วง คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มจิตนิยม หรือกลุ่มเน้นการฝึกจิต หรือสมอง (Mental Discipline) ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) กลุ่มพุทธินิยมหรือความรู้ความเข้าใจ (Cognitivist) กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) และกลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) และทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนร่วมสมัย (ยุคปัจจุบัน) เช่น ทฤษฎีพุทธิปัญญา ทฤษฎีการสร้างความรู้ และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นักวิชาการนักส่วนใหญ่เริ่มต้นสนใจทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม ต่อมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการความคิดหรือทางสมอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม โดยเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่นิยมกันในปัจจุบัน ต่อมานักวิชาการเริ่มให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปและแต่ละทฤษฎีต่างก็มีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ซึ่งทำให้นักวิชาการได้เริ่มผสมผสานแนวคิดหลายแนวเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสานจะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคได้มีการพัฒนาในส่วนที่ยังบกพร่องหรือส่วนที่ยังขาดอยู่ จนกระทั่งทำให้ได้ข้อความรู้ที่สมบูรณ์ขึ้น เพื่อใช้เป็นฐานของการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

ช่วงของยุคปัจจุบันนี้ นักวิชาการมีการพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ให้สามารถตอบโจทย์ของสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการให้คนมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มจากทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล ที่ได้กล่าวว่าการได้มาซึ่งความรู้ของผู้เรียนต้องมาจากสิ่งที่สนใจ และความรู้เดิมของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนได้ อีกทั้งทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้จากสิ่งที่พบกับความรู้ที่มีอยู่เดิม มากกว่าการเป็นผู้รับจากครูเพียงอย่างเดียว ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างชิ้นงานจากแนวความคิดของตน โดยจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สร้างสรรค์นวัตกรรมมากกว่าการเป็นผู้ใช้ในอนาคต และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนช่วยกันสร้างองค์ความรู้ โดยจะเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนเกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย

การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องซึ่งผู้สอนจะต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียน เนื้อหา และวางแผนจัดล าดับ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เรียน ซึ่งนักการศึกษา (บางท่านเป็นนักปรัชญา นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา) ที่มีความเชื่อ แตกต่างกันอย่างม ากทำให้เกิดแนวคิด และวิธีการต่างที่เหมาะสมกับการสอน เนื้อหา หรือกระบวนการมากน้อยต่างกัน ซึ่งการสอนนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ความเป็นศาสตร์นั้นคือ การสอนมีกระบวนการมีขั้นตอนที่ชัดเจนอย่างเป็นลำดับในเชิงระบบ ส่วนศิลปะ นั้น มีหมายความว่า ในการเรียนการสอนนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงอารมณ์ความเหมาะสมของสถานการณ์ของบรรยากาศการเรียน คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งบางครั้งไม่สามารถประเมินออกมาได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นผู้สอนจึงควรทราบถึงเทคนิคการสอน หลักการ และทฤษฎี แนวคิด เกี่ยวกับวิธีการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ นักการศึกษาได้ประยุกต์และพัฒนาพอสรุปได้ดังนี้

(๑) ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike)

ธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งได้กล่าวว่าการเรียนรู้คือ การที่ผู้เรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์ เชื่อมโยง (Bond) ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนอง ละได้รับความพึงพอใจจะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ธอร์นไดค์ได้ ทำการทดลองพบว่า การเรียนรู้ของอินทรีย์ ที่ด้อยความสามารถเกิด

จากการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ซึ่งต่อมาเขานิยมเรียกว่า การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงการทดลองของธอร์นไดค์ ที่รู้จักกันดีที่สุด คือ การเอาแมวหิวใส่ในกรง ข้างนอกกรงมีอาหารทิ้งไว้ให้ แมวเห็นในกรงมีเชือกซึ่งปลายข้างหนึ่งผูกกับบานประตูไว้ ส่วนปลายอีกข้างหนึ่ง เมื่อถูกดึงจะทำให้ประตูเปิด ธอร์นไดค์ ได้สังเกตเห็นว่า ในระยะแรก ๆ แมวจะวิ่งไปวิ่งมา ข่วนโน่นกัดนี่ เผอิญไปถูกเชือกทำให้ประตูเปิด แมวออกไปกินอาหารได้ เมื่อจับแมวใส่กรงครั้งต่อไปแมวจะดึงเชือกได้เร็วขึ้นจนกระทั่งในที่สุดแมวสามารถดึงเชือกได้ในทันที

ธอร์นไดค์ได้สรุปว่า การลองผิดลองถูกจะนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง และการเรียนรู้ ก็คือ การที่มีการเชื่อมโยง (Connection) ระหว่างสิ่งเร้า (Stimuli) และการตอบสนอง (Responses) การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก มีใจความที่สำคัญว่า เมื่ออินทรีย์กระทบสิ่งเร้า อินทรีย์จะลองใช้วิธีตอบสนองต่อสิ่งเร้าหลาย ๆ วิธี จนพบกับวิธีที่เหมาะสมและถูกต้องกับเหตุการณ์และสถานการณ์ เมื่อได้รับการตอบสนองที่ถูกต้องก็จะนำไปต่อเนื่องเข้ากับสิ่งเร้า นั้น ๆ มีผลให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์ และลำดับขั้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้แบบนี้ คือ

๑.๑) มีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นสิ่งเร้าให้อินทรีย์แสดงการตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมออกมา

๑.๒) อินทรีย์จะแสดงอาการตอบสนองหลาย ๆ อย่าง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

๑.๓) ปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูกตัดทิ้งไป

๑.๔) เมื่อปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจถูกตัดทิ้งไป จนเหลือปฏิกริยาที่ทำให้เกิดความพอใจ อินทรีย์จะถือเอาปฏิกริยาตอบสนองที่ถูกต้องและจะแสดงตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Interaction) นั้นมากระทบอีก

นอกจากนี้ ธอร์นไดค์ ได้ตั้งกฎแห่งการเรียนรู้ขึ้นอีก ๓ กฎ คือ

(๑.๑) กฎแห่งผล (Law of Effect) กล่าวว่าเมื่อการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองนำความพอใจมาให้การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองก็จะแน่นแฟ้นขึ้น ถ้าความสัมพันธ์นี้สร้างความรำคาญใจมาให้ความสัมพันธ์นี้ ก็จะคลายความแน่นแฟ้นลง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ถ้าจะให้ผู้เรียนรู้อะไรจะต้องมีรางวัลให้ (รางวัลมิได้หมายถึงสิ่งของแต่อย่างเดียว แต่รวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกพอใจ เช่น การให้คำชมเชย เป็นต้น) เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา ถ้าจะให้พฤติกรรมบางอย่างหายไปเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้นออกมาจะต้องมีการทำโทษ เมื่อธอร์นไดค์ประกาศกฎแห่งผลออกมาเช่นนี้ก็มีผู้พยายามทดลองเพิ่มเติมและมีผู้โต้แย้งกันเป็นอันมาก ต่อมาธอร์นไดค์พบว่าการทำโทษ มิได้ทำให้การเชื่อมโยงคลายลง

ในที่สุดก็สรุปว่า ถ้าการทำโทษมีผลอยู่บ้างก็ไม่ได้ทำให้การเชื่อมโยงอันเก่าคลายลง แต่จะเป็นการบังคับให้ผู้เรียนพยายามลองแสดงอาการตอบสนองอย่างอื่น ในที่สุดธอร์นไคค์จึงล้มเลิกกฎแห่งผลที่เกี่ยวกับการลงโทษ แต่ยังคงเหลือกฎแห่งผลในด้านการให้รางวัลไว้ว่ารางวัลเท่านั้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

(๑.๒) กฎแห่งการฝึก (Law of Exercise) จากการสังเกตเมื่อเอาแมวใส่กรงครั้งหลังแมวจะหาทางออกจากกรงได้เร็วขึ้น เมื่อทดลองนาน ๆ เข้า แมวก็สามารถออกจากกรงได้ทันที ตามลักษณะนี้ธอร์นไคค์อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองได้สัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น และความสัมพันธ์นี้จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อมีการฝึกหัดหรือซ้ำบ่อย ๆ และความสัมพันธ์นี้จะคลายอ่อนลงเมื่อไม่ได้ใช้ และธอร์นไคค์เชื่อว่าการกระทำที่ไม่มีรางวัลเป็นผลตอบแทนหลังการตอบสนองนั้น ๆ สิ้นสุดลงจะต้องลงเอยด้วยความสำเร็จ มิฉะนั้นการกระทำนั้นก็ไม่มี ความหมาย แต่หลังจากปี ค.ศ.๑๙๓๐ ธอร์นไคค์ได้แก้กฎแห่งการฝึกนี้ใหม่ เพราะในบางกรณี กฎแห่งการฝึกและกฎแห่งผลไม่สามารถใช้ในสถานการณ์เดียวกันได้ เช่น เมื่อปิดตาแล้วทดลองหัด ลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้ว แม้ให้ฝึกหัดลากเส้นเท่าไรก็ตาม ก็ไม่สามารถลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้วได้ ดังนั้นการฝึกหัดทำจะมีผลดีต่อการเรียนรู้ด้วยตัวของมันเองไม่ได้จะต้องมีเหตุผลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้น ธอร์นไคค์จึงประกาศยกเลิกกฎแห่งการฝึกนี้ แต่ยังคงเชื่อว่าการฝึกฝนที่มีการควบคุมที่ดีก็ยังมีผลดีต่อการเรียนรู้อยู่นั่นเอง กล่าวคือ ถ้าเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทราบผลของการเรียนแต่ละครั้งว่ายาวหรือสั้นไปเท่าใดการฝึกหัดก็สามารถทำให้ผู้ฝึกหัดมีโอกาสลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้วได้

(๑.๓) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) ธอร์นไคค์ตั้งกฎแห่งความพร้อมนี้เพื่อเสริมกฎแห่งผล และได้อธิบายไว้ในรูปของการเตรียมตัว และการเตรียมพร้อม ในการที่จะตอบสนองกิจกรรมที่ตามมาหลังจากการที่มีการเตรียมตัวพร้อมแล้ว เช่น ในสถานการณ์ของแมวในกรง แมวจะทำอะไรออกมา นั่น แมวจะต้องหิว แมวสามารถเอาเท้าตะบปเซือกที่ห้อยแขวนอยู่นั้น ได้ และมีประสาทสัมผัสที่จะรับรู้ว่าจะได้รับผลพอใจหรือไม่พฤติกรรมที่แสดงออกไปแล้ว เป็นต้น หรือถ้ามนุษย์พร้อมที่จะเรียนรู้จะไรบางอย่างได้พร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่จำเป็นสำหรับขบวนการการเรียนรู้ นั้น เช่น จะต้องมึร่างกายที่สูงพอ แข็งแรงและอยู่ในสภาวะจิตใจที่เหมาะสม ผู้เรียนจะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมอะไรออกมา นั้น ธอร์นไคค์ให้หลักไว้ ๓ ข้อ คือ

๑) เมื่อหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกมา ถ้าผู้กระทำทำด้วยความสบายหรือพอใจไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลงการกระทำ นี้ได้

๒) ถ้าหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกแต่ไม่ได้แสดง จะทำให้เกิดความไม่สบายใจ

๓) ถ้าหน่วยของการกระทำยังไม่พร้อมที่จะแสดงออกแต่จำเป็นต้องแสดงออก การแสดงออกนั้น ๆ กระทำไปด้วยความไม่สบายใจ ไม่พอใจเช่นกัน ถึงแม้ว่าธอร์นไคค์ได้

ปรับปรุงแก้ไขและขยายแนวความคิดของเขาอยู่ตลอดเวลา ทำให้กฎแห่งความพร้อมและกฎแห่งการฝึกหัดหย่อนความสำคัญไป ยังคงเหลือเพียงกฎแห่งผลที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่ แต่ในกฎนี้ก็เหลือเพียงด้านของรางวัลที่มีผลต่อการเรียนรู้ ส่วนด้านการลงโทษกับการเรียนรู้นั้นถูกตัดทิ้งไป

การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๑) ในการเรียนการสอนครูต้องให้ความสำคัญ และความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน ทั้งแตกต่างทางด้านอารมณ์ ด้านความชอบ ความสนใจ การตอบสนองได้ไม่เท่ากัน ต้องสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียนให้กับผู้เรียน เช่น ชี้ให้เห็นประโยชน์ หาบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

๒) การวางเงื่อนไข ครูควรมีการวางเงื่อนไขในการเรียน เช่น หากผู้เรียนสอบหรือทำผลงานได้สำเร็จจะทำให้ทำกิจกรรมนันทนาการเพื่อคลายความเครียด เป็นต้น และควรใช้การวางเงื่อนไขที่แตกต่างกันไม่ใช่ใช้เพียงเงื่อนไขเดียว อาจจะเป็นการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมสนุกๆ การเล่นเกม การพาไปทัศนศึกษา การให้ดูวิดีโอ

๓) ในการสอน ควรมีการใช้การเสริมแรงทางบวกแก่ผู้เรียน เช่น การให้คะแนน การให้ของรางวัลการกล่าวคำชมเชย เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และควรสังเกตว่าการเสริมแรง แบบใดที่ผู้เรียนชอบส่งผลต่อการตอบสนองพฤติกรรมที่ดี ควรมีการใช้การเสริมแรงที่หลากหลาย

๔) ครูผู้สอนไม่ควรใช้การลงโทษที่รุนแรงเกินไป เพราะนอกจากจะไม่เกิดการเรียนรู้แล้วยังทำให้ผู้เรียนผู้เรียนเกิดความอคติอีกด้วย ควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

๕) ก่อนดำเนินการสอนครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านอุปกรณ์การเรียน และครูผู้สอนต้องสร้างความพร้อมทางความรู้ให้กับผู้เรียนด้วย คือ การอธิบายของความรู้เดิมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการจำได้ถึงเนื้อหาก่อนหน้านี้ที่เคยศึกษาให้สามารถเชื่อมโยงความรู้ได้

๖) ครูผู้สอนควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการฝึกหัด คือ การให้การบ้าน การให้ทำแบบฝึกหัดบ่อยๆ แต่ควรแบบฝึกหัดที่เป็นเรื่องเดียวกันแต่มีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย^๔

^๔ มัณฑรา ธรรมบุศย์, “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์”, <<https://sites.google.com/site/psychologybkf1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh>>.,

(๒) ทฤษฎีการกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt 's Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ เกิดจากนักจิตวิทยาชาวเยอรมันตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๒ โดยมีผู้นำกลุ่มคือ เวิร์ทไฮเมอร์ (Wertheimer) โคห์เลอร์ (Kohler) คอฟฟ์กา (Koffka) และเลวิน (Lewin) ทั้งกลุ่มมีแนวความคิดว่า การเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ทั้งหลายที่อยู่กระจัดกระจายให้มารวมกันเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาส่วนย่อยต่อไป

(๑) กฎการเรียนรู้

หลักการเรียนรู้ของทฤษฎี กลุ่มเกสตัลท์เน้นการเรียนรู้ที่ส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย ซึ่งจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และการเรียนรู้เกิดขึ้นจาก ๒ ลักษณะคือ

๑) การรับรู้ (Perception) เป็นการแปรความหมายจากการสัมผัส ด้วยอวัยวะสัมผัสทั้ง ๕ ส่วนคือ หู ตา จมูก ลิ้นและผิวหนัง การรับรู้ทางสายตาคะประมาณร้อยละ ๗๕ ของการรับรู้ทั้งหมด ดังนั้นกลุ่ม ของเกสตัลท์จึงจัดระเบียบการรับรู้โดยแบ่งเป็นกฎ ๕ ข้อ เรียกว่า กฎแห่งการจัดระเบียบ คือ

๑.๑) กฎแห่งความชัดเจน (Clearness) การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความชัดเจนและแน่นอน เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน

๑.๒) กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of Similarity) เป็นการวางหลักการรับรู้ในสิ่งที่คล้ายคลึงกันเพื่อจะได้รู้ว่าสามารถจัดเข้ากลุ่มเดียวกัน

๑.๓) กฎแห่งความใกล้ชิด (Law of Proximity) เป็นการกล่าวถึงว่าถ้าสิ่งใดหรือสถานการณ์ใดที่มีความใกล้ชิดกัน ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งนั้นไว้แบบเดียวกัน

๑.๔) กฎแห่งความต่อเนื่อง (Law of Continuity) สิ่งเร้าที่มีทิศทางในแนวเดียวกัน ซึ่งผู้เรียนจะรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

๑.๕) กฎแห่งความสมบูรณ์ (Law of Closer) สิ่งเร้าที่ขาดหายไปผู้เรียนสามารถรับรู้ให้เป็นภาพสมบูรณ์ได้โดยอาศัยประสบการณ์เดิม

๒) การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาทันทีทันใด ในขณะที่ประสบปัญหาโดยมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มแรกเป็นขั้นตอนจนสามารถแก้ปัญหาได้ เป็นการมองเห็นสถานการณ์ในแนวทางใหม่ ๆ ขึ้น โดยเกิดจากความเข้าใจและความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์ว่าได้ยินได้ค้นพบแล้ว ผู้เรียนจะมองเห็นช่องทางการแก้ปัญหาขึ้นได้ทันทีทันใด

การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้โคลเลอร์ได้ทดลอง โดยการขังลิงชิมแปนซี ตัวหนึ่งไว้ในกรงที่ใหญ่พอที่ลิงจะอยู่ได้ภายในกรงมีไม้หลายท่อน มีลักษณะสั้นยาวต่างกันในวางอยู่ นอกกรงเขาได้แขวนกล้วยไว้หัวหนึ่ง เกินกว่าที่ลิงจะเอื้อมหยิบได้ การใช้ท่อนไม้เหล่านั้น บางท่อน ก็สั้นเกินไปสอยกล้วยไม่ถึงเหมือนกัน มีบางท่อนยาวพอที่จะสอยกินกล้วยได้

๑) การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้ในชั้นแรก
 ลิงชิมแปนซีพยายามใช้มือเอื้อมหยิบกล้วย แต่ไม่สำเร็จ แม้ว่าจะได้ลองทำหลายครั้งเป็นเวลานาน มันก็
 หันไปมองรอบๆกรง เขย่ากรง ส่งเสียงร้อง และปีนป่าย แต่เมื่อไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้เล่น ใช้ไม้
 นั้นสอย กล้วยแต่ก็ไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้อันอื่นเล่นและใช้ไม้นั้นสอยกล้วย การกระทำเกิดขึ้น
 เร็วและสมบูรณ์ไม่ได้ค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้าๆ ในที่สุดมันก็สามารถใช้ไม้สอยกล้วยมากินได้

๒) วิธีการที่ใช้แก้ปัญหานี้ โคล์เลอร์เรียกพฤติกรรมนี้ว่า
 เป็น การหยั่งเห็น เป็นการมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาโดยลิงชิมแปนซีได้มีการรับรู้ในความสัมพันธ์
 ระหว่างไม้สอยกล้วยที่แขวนอยู่ข้างนอกกรงและสามารถใช้ไม้นั้นสอยกล้วยได้เป็นการนำไปสู่เป้าหมาย

๓) กระบวนการแก้ปัญหของลิงชิมแปนซี ๑. วิธีการ
 แก้ปัญหาโดยการหยั่งเห็นจะเกิดขึ้นทันทีทันใด เหมือนความกระจ่างแจ้งในใจ ๒. การเรียนรู้การหยั่ง
 เห็นเป็นการที่ผู้เรียนมองเห็นรับรู้ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ไม่ใช่เป็นการตอบสนองของสิ่งเร้าเพียง
 อย่างเดียว ๓. ความรู้เดิมของผู้เรียน ประสบการณ์ของผู้เรียนมีส่วน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการหยั่งเห็น
 ในเหตุการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นปัญหาและช่วยให้ การหยั่งเห็นเกิดขึ้นเร็ว

การนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการเรียนการสอน

การนำทฤษฎีประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน นักจิตวิทยากลุ่มนี้คิดว่า ในการ
 เรียนรู้ของคนเราเป็นการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และคิดได้ว่าอะไรเป็นอย่างไร
 ปัญหาที่แจ่มชัดขึ้นเอง เนื่องจากการเห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ของปัญหามีหลายอย่างที่มี
 อิทธิพลต่อการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นดังนี้

๑) ในการสอนครูควรจะให้ผู้เรียนมองเห็นโครงสร้าง ทั้งหมดของเรื่องที่จะ
 สอนก่อน เพื่อให้เด็กเกิดการรับรู้ เป็นส่วนรวม แล้วจึงแยกส่วนออกมาสอนเป็นตอนๆ

๒) เน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเข้าใจมากกว่าเน้นการเรียน แบบท่องจำ การ
 เรียนด้วยความเข้าใจต้องอาศัยสื่อที่ชัดเจนประกอบการเรียนและต้องเรียนด้วยการปฏิบัติจริง หรือ
 ผู้เรียนลงมือกระทำเอง (Learning by Doing)

๓) ฝึกให้ผู้เรียนสามารถโยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ที่เรียนไปแล้วกับ
 ความรู้ใหม่ที่มีความแตกต่าง และคล้ายคลึงกันอย่างไรเพื่อช่วยให้จำได้นาน

๔) นำแนวคิดของทฤษฎีนี้ไปใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ว่าควรทำความเข้าใจ
 โดยมองปัญหาทุกแง่ทุกมุม ไม่ควรมองปัญหาโดยมีอคติ และใช้ความคิดอย่างมีเหตุมีผลในการแก้ปัญหา

๕) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The
 Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่างๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่ว
 ของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

๖) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่างๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่วของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

(๓) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (B.F. Skinner)

สกินเนอร์มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและสภาวะแวดล้อม ที่เหมาะสม เพราะทฤษฎีนี้ต้องการเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม สิ่งสนับสนุนและการลงโทษ สกินเนอร์มองว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์จะคงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีการเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงนี้ทั้งการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement)

การเสริมแรง หมายถึง ผลของพฤติกรรมใดๆ ที่ทำให้พฤติกรรมนั้นเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงทางบวก หมายถึง สภาพการณ์ที่ช่วยให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นในด้านความที่น่าจะเป็นไปได้ ส่วนการเสริมแรงทางลบเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์อาจจะทำให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นได้ในการดำเนินการเสริมแรงนั้น

สกินเนอร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แยกวิธีการเสริมแรงออกเป็น ๒ วิธี คือ

๓.๑) การให้การเสริมแรงทุกครั้ง (Continuous Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๓.๒) การให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว (Partial Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวโดยไม่ให้ทุกครั้งให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยแยกการเสริมแรงเป็นครั้งคราว ได้ดังนี้

๓.๒.๑) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่แน่นอน

๓.๒.๒) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอน

๓.๒.๓) เสริมแรงตามช่วงเวลาที่แน่นอน

๓.๒.๔) เสริมแรงตามช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน

การเสริมแรงแต่ละวิธีให้ผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน และพบว่า การเสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอนจะให้ผลดีในด้านที่พฤติกรรมที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นในอัตราสูงมาก และเกิดขึ้นต่อไปอีกเป็นเวลานานหลังจากที่ไม่ได้รับการเสริมแรง

จากการศึกษาและทดลองของสกินเนอร์นั้น สามารถสรุปเป็นลักษณะ และทฤษฎีการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์หรือทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำได้ดังนี้

(๑) การกระทำใดๆ ถ้าได้รับการเสริมแรง จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป ในที่สุด

(๒) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว

(๓) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว

(๔) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

การนำทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ไปใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย

(๑) การใช้เสริมแรง (Reinforcement) ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ครูควรให้การเสริมแรง โดยการชมเชยหรือให้แรงจูงใจ โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการให้ผู้ชื่นชมใจตนหรือเห็นว่าตนเองสำคัญกว่าคนอื่น การให้แรงจูงใจจะทำให้เด็กเกิดความสนใจ พอใจที่จะเรียน

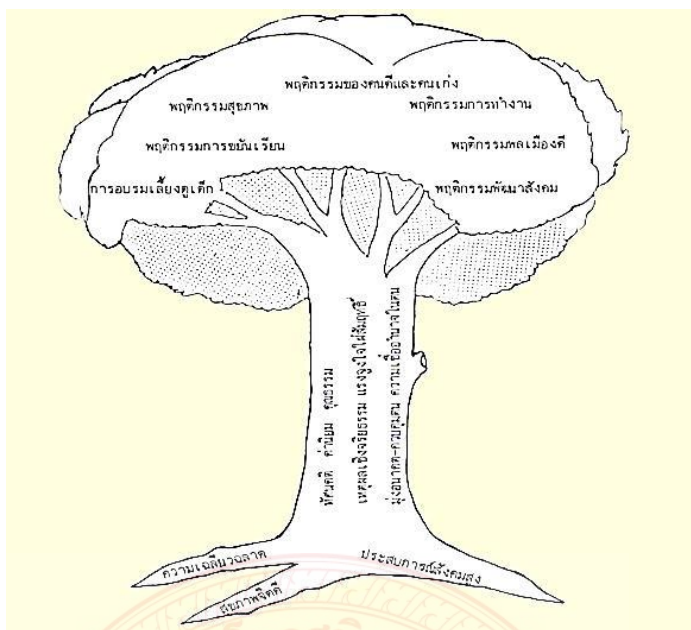
(๒) การปลูกฝังพฤติกรรมบางอย่างและการลดพฤติกรรมบางอย่าง (Shaping Behavior) หลักการสำคัญของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ก็คือการควบคุมการตอบสนองด้วยวิธีการเสริมแรง กล่าวคือ เราจะให้การเสริมแรงเฉพาะในเรื่องที่ต้องการ เพื่อให้เกิดเป็นนิสัยติดตัวดังนั้นถ้าเราต้องการให้เด็กมีพฤติกรรมใหม่ในเรื่องใด ก็ควรให้การเสริมแรงพฤติกรรมนั้น เพื่อให้เด็กทำต่อไปจนเป็นนิสัย แต่ถ้าต้องการให้พฤติกรรมใดหายไปก็ควรลดการเสริมแรงพฤติกรรมนั้น ก็จะทำให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนานั้นหายไป การปลูกฝังพฤติกรรมใหม่ให้แก่เด็กโดยการใช้การเสริมแรงเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรม ครูควรมีการวางแผนให้เหมาะสม

(๓) บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Maching) และเครื่องช่วยสอน (Teaching Learning) สกินเนอร์ได้เสนอการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งจัดแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็น ส่วนย่อย ๆ เป็นขั้น ๆ และจัดลำดับให้เป็นเหตุเป็นผลเพื่อให้เรียนได้ง่าย และเมื่อสำเร็จแต่ละขั้นจะได้รับแรงเสริม หรือให้รางวัลทันที ทั้งบทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอนต่างเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีคำตอบที่ถูกต้องไว้ให้ ซึ่งบทเรียนดังกล่าวควรนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสันอีริกสัน (Erikson) ได้เน้นความสำคัญที่วัยของเด็ก ขั้นตอนของการพัฒนาการและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวดีกว่า ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เขาพอใจ ประสบความสำเร็จ เขาจะมองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่พอใจ จะมองโลกในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและไม่ไว้วางใจผู้อื่นอีริกสัน ยังได้ย้ำว่า ถ้าหากเด็กไม่พัฒนาและผ่านขั้นต้นแล้ว เด็กก็จะไม่สามารถพัฒนาในขั้นต่อ ๆ ไปได้ การนำมาใช้ในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา นั้น การจัดกิจกรรมในขั้นก่อนประถมศึกษา เน้นการที่เด็กได้ประสบความสำเร็จและพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ต่อเพื่อนฝูงและต่อครู ทั้งนี้

เพื่อให้เด็กมองสังคมใหม่ สังคมโรงเรียนในด้านดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อผู้อื่น และถ้าหากว่าเด็กพอใจและมองโรงเรียนในแง่ดีแล้ว เด็กก็อยากมาโรงเรียน ก็จะได้รับการพัฒนาให้เจริญเติบโตขึ้น การช่วยเหลือตนเอง เช่น การไปห้องน้ำ การแต่งกาย การเก็บของเล่นเข้าที่นั้น ในระยะเริ่มต้น ครูจะดูแลอยู่อย่างใกล้ชิด และใช้การชมเชย การชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกับครู ก็จะเป็นการไม่บังคับ เด็กไม่เกิดการต่อต้านและเกิดความพอใจเป็นรางวัลในการทำกิจกรรมช่วยเหลือ การหัวเราะเยาะในสิ่งที่เด็กทำ หรือการขัดแย้งชั้นผลงานที่อาจจะก่อให้เกิดการละอาย ก็ไม่ควรใช้ เพราะจะทำให้เด็กไม่กล้าแสดงออก อีกต่อไปกิจกรรมในระดับก่อนประถมศึกษา เน้นผ่านการเล่น ซึ่งเป็นการสนุกสนาน สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ ก็เรียกร้องและเชิญชวนต่อการเข้าร่วมการใช้จินตนาการ บทบาทสมมติ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อพัฒนาของเด็กวัยนี้ ก็มีการจัดให้อยู่ตลอดเวลา

(๔) ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีทางจริยธรรมทฤษฎีแรกในประเทศไทย โดยที่ดวงเดือน พันธุมนาวิน (๒๕๓๘) ได้สร้างนี้ขึ้นจากการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่างๆของคนไทยทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ทั่วประเทศงานวิจัยพื้นฐานนี้เป็นงานวิจัย ๓ ประเภท คืองานวิจัยเชิงความสัมพันธ์ งานวิจัยเชิงทดลอง และงานวิจัยเชิงทดลองพัฒนาหรือเสริมสร้างจิตลักษณะบางประการ ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรม ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยามที่ศึกษาทั้งสาเหตุจากภายใน เช่น ลักษณะทางจิต บุคลิกภาพ และสถานการณ์ภายนอก เช่น การอบรมเลี้ยงดู การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะที่สำคัญหลายเรื่อง เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นต้น ต้นไม้จริยธรรมมี ๓ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นดอกผลของต้นไม้ซึ่งก็คือ พฤติกรรมของคนดีคือคนที่ทำความดีละเว้นความชั่ว พฤติกรรมของคน เก่งคือคนที่ทำงาน ประกอบอาชีพด้วยความขยันขันแข็ง ทำเพื่อส่วนรวม การที่จะเป็นคนเช่นนี้ได้ต้องเกิดจากสาเหตุที่ดี ส่วนของลำต้นคือ ๑) มีลักษณะทางจิตที่เหมาะสม ได้แก่การมีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมนั้นๆ ๒) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม หรือด้วยหลักคุณธรรมสากล ๓) มีลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน ๔) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๕) มีความเชื่ออำนาจในตน นอกจากลักษณะทางจิตใจดังกล่าวแล้ว พฤติกรรมของคนดีคนเก่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลมีลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการคือ มีสติปัญญาหรือความเฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดีและมีประสบการณ์ทางสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราลักษณะพื้นฐานนี้เปรียบเสมือนรากที่หาอาหารมาเลี้ยงลำต้น จึงจัดเป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนา ลักษณะทางจิต ๕ ประการที่ลำต้นซึ่งจะก่อให้เกิดผลเป็นคนดีคนเก่ง ซึ่งเป็นส่วนของดอกและผลของต้นไม้

ภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

แสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจ ของพฤติกรรมทางจริยธรรม จิตลักษณะ ทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคล จะต้องมึลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อม ที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตทั้ง ๕ ลักษณะนี้จะพัฒนาไปเองโดย อัตโนมัติถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและ สังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการจึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิต ลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น หากบุคคลมีพื้นฐานทางด้านจิตใจเป็นปกติและได้รับประสบการณ์ทาง สังคมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะสามารถพัฒนาโดยธรรมชาติ แต่ในสังคมไทยมีการวิจัยพบว่า พัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่เหมาะสมกับวัย กล่าวคือผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งซึ่ง สมควรพัฒนาการใช้เหตุผล ไปถึงขั้นสูงแล้วแต่ยังหยุดชะงักที่ขั้นต่ำ เช่น ยังยึดหลักแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนพวก พ้อง เป็นต้น บุคคลที่มีแรงจูงใจดังกล่าวจึงยังไม่สามารถคิดประโยชน์เพื่อสังคมได้ ดังนั้น บุคคลจึงควร มีการตรวจสอบจริยธรรมของตนเองอยู่ตลอดเวลาการบันทึกกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวัน ทำให้ได้ ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ ดีงามยิ่งขึ้น ซึ่งการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติ หรือกิจกรรมที่ได้กระทำ เหมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้ กระทำ เหมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่จิตพิจารณาที่จะเกิด

สมาธิ และเมื่อได้พิจารณาตนเองแล้ว ก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้^{๑๐}

๒.๒ การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑

การจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ ๒๑ จะต้องเชื่อมโยงกับกระบวนการทางสังคม ระบบเศรษฐกิจที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องสอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง ระบบการศึกษาแบบเดิมที่เน้นความรู้ไม่อาจพัฒนาคนให้มีคุณภาพโดยรอบด้านได้ การจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้จึงต้องเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คนที่มีความรู้และทักษะในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ เท่านั้นจึงจะประสบผลสำเร็จ^{๑๑} ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยน และต้องมีการพัฒนาครูและผู้เรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต ซึ่งจากกรอบความคิดของภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของคนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ควรจะได้รับการพัฒนา ๓ ด้านดังนี้^{๑๒}

๑) **ด้านความรู้** ความรู้ที่ควรพัฒนาคนในศตวรรษที่ ๒๑ คือ จิตสำนึกต่อโลก การเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ ความเป็นพลเมือง วัฒนธรรมมนุษย์และโลกทางกายภาพ และโลกธรรมชาติ สุขภาพและสวัสดิภาพ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ความรู้พื้นฐานเชิงทัศนภาพ (visual literacy) ความรู้พื้นฐานทางข้อมูลข่าวสาร ความรู้พื้นฐานทางพหุวัฒนธรรม (multicultural literacy) และความรู้พื้นฐานในเรื่องปริมาณ

๒) **ด้านทักษะการเรียนรู้และการคิด** ทักษะการเรียนรู้และการคิดที่ควรพัฒนาคนในศตวรรษที่ ๒๑ คือ ความอยากรู้/จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined mind) การคิดระดับสูง การคิดเชิงวิพากษ์ ทักษะการแก้ปัญหา จัดการและแก้ไขความขัดแย้ง ทักษะการสังเคราะห์ (Synthesizing mind) ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม ทักษะการทำงานเป็นทีม/การทำงานร่วมกัน/ การสร้างเครือข่าย ทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท ทักษะด้านไอซีที ทักษะการใช้วิธีการเรียนรู้ ทักษะการใช้ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร ทักษะการผลิตนวัตกรรม ทักษะการจัดลำดับความสำคัญ ทักษะการวางแผนและการจัดการเพื่อมุ่งผลลัพธ์ ทักษะการใช้เครื่องมือ

^{๑๐} ดุจเดือน พันธุนาวิน, “ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”, (กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๕.

^{๑๑} วิชรา เล่าเรียนดี, ปณัฐ กิจรุ่งเรือง, อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : เพชรเกษมพรี้นติ้ง, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕.

^{๑๒} Partnership for 21st Century Skills, Framework for ๒๑st Century Learning, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.21stcenturyskills.org/files/fulltext/Ed.> [๑๑ กันยายน ๒๕๖๑].

จริงอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพและเหมาะสม ทักษะการตั้งคำถามและการวิเคราะห์ ทักษะการหาแนวโน้มและคาดการณ์ความเป็นไปได้และทักษะการรู้คิด

๓) ด้านทักษะชีวิต ทักษะชีวิตที่ควรพัฒนาในศตวรรษที่ ๒๑ คือ ความเป็นผู้นำ ความสามารถในการปรับตัว การใช้เหตุผลที่ดี ความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และในฐานะพลเมือง การเข้าถึงคน/การเจรจา การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ความสามารถในการชี้นำตนเอง ความกล้าเสี่ยง การจัดการ ความซับซ้อน การรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิภาพของตนเอง ความสามารถในการสื่อสารแบบโต้ตอบ/การโต้ตอบโดยอิสระ การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง ในระดับท้องถิ่นและโลก ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) จิตแห่งความเคารพ (Respectful mind) และจิต แห่งจริยธรรม (Ethical mind)^{๑๓}

๒.๒.๑ ทักษะสำคัญของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (๒๑st Century skills) วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ดังนี้ สาระวิชามีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ ปัจจุบัน การเรียนรู้สาระวิชา (Content หรือ Subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ ผู้เรียนต้องเกิดการรู้ (Literary) ความเข้าใจ และนำไปใช้ในชีวิตจริงได้^{๑๔} โดยครูผู้สอนช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในมิติของวิชาแกน แนวคิดที่สำคัญ ทักษะสำคัญ และระบบสนับสนุนการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยวิชาแกนหลักนี้นำมาสู่การกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิง สหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือ หัวข้อ สำหรับศตวรรษที่ ๒๑ เข้าไปในทุกวิชา แกนกลาง ดังตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

^{๑๓} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : ฟ้าบาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นตัง, ๒๕๕๙), หน้า ๒.

^{๑๔} วิจารณ์ พานิช, วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖-๒๑.

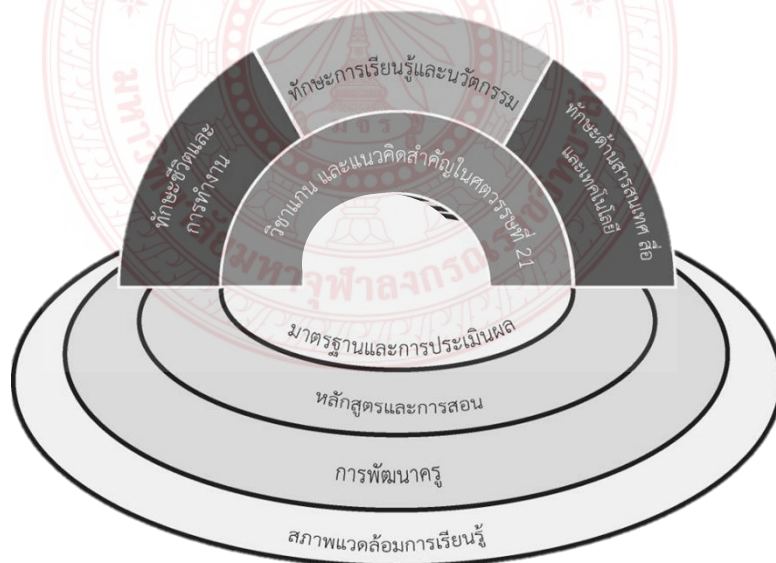
ตารางที่ ๒.๑ ทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (๒๑st Century skills)

แกนวิชาหลัก	หัวข้อหลักของศตวรรษที่ ๒๑
สาระวิชาหลัก (Core Subjects)	๑.ภาษาแม่ และภาษาสำคัญของโลก ๒.ศิลปะ ๓.คณิตศาสตร์ ๔.การปกครองและหน้าที่พลเมือง ๕.เศรษฐศาสตร์ ๖.วิทยาศาสตร์ ๗.ภูมิศาสตร์ ๘.ประวัติศาสตร์
แนวคิดแห่งศตวรรษที่ ๒๑	๑.ความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) ๒.ความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy) ๓.ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ๔.ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ๕.ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)
ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) จะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของผู้เรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน	๑.ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creative Thinking and Innovation) ๑.๑ การคิดอย่างสร้างสรรค์ ๑.๒ ทำงานกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ๑.๓ การสร้างนวัตกรรม ๒.การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ๒.๑ การใช้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ ๒.๒ การใช้การคิดอย่างเป็นระบบ ๒.๓ การพิจารณาและการตัดสินใจ ๓.การสื่อสารและการร่วมมือ (Communication and Collaboration) ๓.๑ สื่อสารอย่างชัดเจน

	๓.๒ การร่วมมือกับผู้อื่น
ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และ เทคโนโลยี (Information Communication and Technology : ICT) ปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลาย	๑. ความรู้ด้านสารสนเทศ ๑.๑ การเข้าถึงและการประเมินข้อมูลสารสนเทศ ๑.๒ การใช้และการจัดการสารสนเทศ ๒. ความรู้เกี่ยวกับสื่อ ๒.๑ การวิเคราะห์สื่อ ๒.๒ การผลิตสื่อ ๒.๓ การพิจารณาและการตัดสินใจ ๒.๔ การแก้ปัญหา ๓. ความรู้ด้านเทคโนโลยี ๓.๑ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ
ทักษะด้านชีวิต และอาชีพ (Life and Career Skills) ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ ผู้เรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ	๑. ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ๑.๑ ความยืดหยุ่น ๑.๒ การปรับตัวเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ๒. การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง ๒.๑ การวิเคราะห์สื่อ ๒.๒ การผลิตสื่อ ๒.๓ การพิจารณาและการตัดสินใจ ๓. ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม ๓.๑ การมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ ๓.๒ การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในทีมที่มีความหลากหลาย ๔. การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิต (Productivity) และความรับผิดชอบต่อผู้อื่น (Accountability) ๔.๑ การวิเคราะห์สื่อ ๔.๒ การผลิตสื่อ ๕. ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น (Responsibility) ๕.๑ การแนะนำผู้อื่นได้ ๕.๒ ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น

จากตารางที่ ๒.๑ สรุปได้ว่า ทักษะยุคศตวรรษที่ ๒๑ (๒๑st Century skills) ประกอบด้วย แกนวิชาหลักและหัวข้อหลักของศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ต้องมีการบูรณาการวิชาให้ครอบคลุม

ทักษะ ๓ อย่างที่ผู้เรียนควรมี ได้แก่ ๑) ทักษะชีวิตและการทำงาน ๒) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และ ๓) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ดังนั้นครูผู้สอนจำเป็นต้องเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และทักษะสำคัญในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่ทุกคนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ การเรียนรู้ ๓Rs x ๘Cs และเพิ่ม + ๒Ls มีดังต่อไปนี้ ๓Rs ได้แก่ ทักษะด้านการอ่านออก (Reading) ทักษะด้านการเขียนได้ (Riting) ทักษะด้านการคิดเลขเป็น (Rithmetics) ๘Cs ได้แก่ ๑) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ๒) ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ๓) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ๔) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) ๕) ทักษะด้านการสื่อสาร ๒ - ๓ ภาษา สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communication Information and Media Literacy) ๖) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and Media Literacy) ๗) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Self-reliance) ๘) ทักษะการเปลี่ยนแปลง (Change) ๒Ls ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) และภาวะผู้นำ (Leadership)^{๑๕}

ภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (๒๑st Century Learning Framework) ที่มา : วิจารย์ พานิช.การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑, ๒๕๕๖, หน้า ๑๔.

จากกรอบแนวคิดเพื่อการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ (๒๑st Century Learning Framework) มุ่งเน้นด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core subjects) และทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่ช่วย

^{๑๕} วิจารย์ พานิช, การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑, (นครปฐม : บริษัท ส. เจริญการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖.

ให้ผู้เรียน ได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ได้แก่ มาตรฐานและการประเมิน หลักสูตรและการสอน การพัฒนาครูผู้สอน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนในยุคศตวรรษที่ ๒๑ โดยการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ดังกล่าวต้องก้าวข้าม "สาระวิชา" ไปสู่การเรียนรู้ "ทักษะในยุคศตวรรษที่ ๒๑" (21st Century skills) ซึ่งครูผู้สอนเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนออกแบบการเรียนรู้ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่ผู้เรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities: PLC) เกิดการรวมตัวของครูผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำหน้าที่ของครูผู้สอนแต่ละคน

๒.๒.๒ ระบบสนับสนุนการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑

การจัดการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญสนับสนุนและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ให้สอดคล้องกับสาระสำคัญ ต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ดังกล่าวข้างต้น ในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

- ๑) มีมาตรฐานและการประเมินสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ ที่น่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ
- ๒) หลักสูตรและการสอนของศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- ๓) การพัฒนาในวิชาชีพ (Professional Development) ของบุคลากรทางการศึกษา จะต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องอย่างจริงจัง
- ๔) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของศตวรรษที่ ๒๑ ต้องมีการพัฒนาให้สอดคล้องกันในทุกด้าน ซึ่งจะขับเคลื่อนสู่เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคลากรของชาติที่พัฒนาและก้าวหน้าในทุกด้านของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในสังคมโลกไร้พรมแดน^{๑๖}

๒.๒.๓ ลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑

ผู้เรียนในยุคปัจจุบัน กล่าวคือผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ หรือผู้เรียนยุคดิจิทัลนั้นแตกต่างจากผู้เรียนในอดีตยุคที่ผ่านมา (Generation) โดยสิ้นเชิงไม่เฉพาะในเรื่องกิจกรรมการดำเนินชีวิตเท่านั้น แต่ในแง่ของวิธีเรียนรู้และการสื่อสาร ก็ยังแตกต่างกันเพราะผู้เรียนในวันนี้จะสามารถทำหลายสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน (Multitasking) โดยไม่ผิดพลาดและจะเป็หน่ายการเรียนรู้หากบริบทที่จัดขึ้นเหมือนดังในอดีตที่ผ่านมา ทั้งนี้ผู้เรียนในวันนี้จึงมีความแตกต่างจากผู้เรียน ในอดีตอย่างชัดเจนใน ๓ ประเด็น กล่าวคือ

- ๑) ผู้เรียนมีวิธีการรับข้อมูลที่แตกต่าง เนื่องจากผู้เรียนปัจจุบันอยู่ในโลกสื่อประสม (Multimedia World) ตลอดจนระบบการเรียนรู้ของสมองก็ได้รับการปรับแต่งให้เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้ จึงเป็นการยากที่จะให้เรียนรู้จาก การนั่งนิ่ง ๆ และรอรับฟังคำบรรยาย เป็นต้น

^{๑๖} Bellanca, J.A, and Brandt, R.S, 21st Century Skills : Rethinking how Students Learn, (Bloomington, 2010), p.35.

๒) วิธีเรียนรู้พื้นฐานของทุกคนคือการเรียนรู้จากการมองเห็น (Visual) หรือการมองเห็นร่วมกับการสัมผัส และปฏิบัติ (Visual-Kinesthetic) นอกจากนี้การมองเห็นยังครอบคลุมถึงการมองเห็นการเรียนรู้ (See Learning) เช่น การเรียนรู้ในเรื่องนั้น สิ่งนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร ตลอดจนต้องการการมีปฏิสัมพันธ์ และลงมือกระทำ

๓) ผู้เรียนคือผู้เรียนเป็นรายบุคคล การที่ครูมีมุมมองในการออกแบบวิธีการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นรายกลุ่มหรือเป็นภาพรวมเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ^{๑๗} การที่ครูผู้สอนได้ศึกษาทำความเข้าใจลักษณะของผู้เรียน และนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ ที่จะทำให้นักเรียนสอดคล้องกับผู้เรียนยุคใหม่ยิ่งขึ้น

๒.๒.๔ หลักสำคัญในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

หลักยึดเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ทักษะการคิด และการสร้างสรรค์ นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระตือรือร้น (Active Learning) ในการพัฒนาความเข้าใจ สารความรู้สำคัญ แนวคิดสำคัญ และการประยุกต์ใช้ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ อย่างมีคุณภาพ ครูในศตวรรษที่ ๒๑ จึงจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการตอบโต้ ตอบสนอง (Response) มีส่วนร่วม (Collaborate) เพื่อชี้แนะสนับสนุน (Facilitate) ให้ผู้เรียนเกิดการเข้าใจเชิงลึก (Deep Understanding) ในสารความรู้ต่าง ๆ จนรู้จักพัฒนาและประยุกต์ใช้ทักษะสำคัญ แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ได้อย่างสร้างสรรค์ดังตัวอย่างกลยุทธ์ต่อไปนี้

- ๑) การเรียนรู้จากปัญหา (Problem Based Learning)
- ๒) การทดลองทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry)
- ๓) การสนทนาแบบโสเครติส (Socratic Strategy) ซึ่งเป็นการตั้งคำถามให้คิดหาคำตอบ (Questions and Answers)
- ๔) โครงการและการสื่อสารการทำงานเป็นทีม (Project Team)
- ๕) กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Problem Solving : CPS)
- ๖) เครื่องมือการเรียนรู้เชิงพัฒนาการที่ช่วยเชื่อมโยง เช่น การใช้เส้น ลูกศร กราฟิก การใช้แผนภาพ แผนผังต่างๆ เป็นต้น
- ๗) การใช้สมุดจดปฏิสัมพันธ์ (Interactive Note Book)
- ๘) การถามคำถามสำคัญ โดยถามอย่างต่อเนื่อง คำตอบให้คิด เพื่อให้เวลาตอบที่เพียงพอ (Wait Time)
- ๙) การมอบหมายงานที่ต้องใช้ความคิดท้าทายปัญหา โดยการให้เชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ แนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ให้สรุปสิ่งที่เรียนรู้ เขียนบทวิเคราะห์ที่น่าเชื่อถือมีตรรกะ

^{๑๗} Tileston, ๒๐๐๗, อังโน วัชรา เล่าเรียนดี, ประณัฐ กิจรุ่งเรือง, อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : เพชรเกษมพริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๒๔.

๑๐) การให้สนับสนุนความคิดของตนเองด้วยข้อโต้แย้งที่มีเหตุผลเพียงพอ

๑๑) จัดกิจกรรมภาระงานที่นักเรียนได้ถ่ายโอนสิ่งที่รู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ (Extend Knowledge and Skills)

๑๒) บรรยากาศในการเรียนต้องการให้นักเรียนกล้าลองสิ่งใหม่ ๆ ทางปัญญา สร้างความหมายกับการเรียนรู้ ให้ถือว่าความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้นมากกว่า

๑๓) สนับสนุนให้นักเรียนตั้งคำถาม แสดงความเห็น ถกเถียงกับเรื่องหลักการตามความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความเห็นใจ และสอดคล้องแห่งความคิด ความเห็นของตนอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ^{๑๘}

นอกจากประเด็นที่กล่าวไว้เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องเตรียมพร้อมและเตรียมการ เพื่อมุ่งไปในวันข้างหน้าแล้วนั้น สิ่งดีหลายประการด้านการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๐ ที่ผ่านมา ซึ่งอยู่บนฐานแนวคิดทฤษฎีและหลักทางการศึกษาที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องก็ยังคงอยู่ และเป็นข้อมูลที่สนับสนุนการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ อย่างได้ผล ซึ่งต้องนำมาวิเคราะห์ให้เหมาะสมกับบริบทและนำไปใช้อย่างมีวิจารณญาณเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนผ่านการศึกษาที่ข้ามศตวรรษ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒ การจัดการเรียนการสอนอย่างสมดุลสำหรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑

๒๑st Century Learning Balance **ที่มา:** Trilling and Fide, ๒๐๐๙

การจัดการเรียนการสอนอย่างสมดุลสำหรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑	
๒๑ st Century Learning Balance	
การเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๐	การเรียนการสอนศตวรรษที่ ๒๑
ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-directed) การเรียนการสอนทางเดียว (Direct instruction) ความรู้ (Knowledge)	ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Interactive exchange) ทักษะความสามารถ ทักษะการเรียนรู้ (Skill)
การเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๐	การเรียนการสอนศตวรรษที่ ๒๑
เน้นเนื้อหา (Content) ทักษะพื้นฐาน (Basic skills)	กระบวนการ (Process) ทักษะการนำไปใช้ (Applied skills)

^{๑๘} วุชรา เล่าเรียนดี, ปรมัตถ์ กิจรุ่งเรือง , อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑, อ่างแล้ว, หน้า ๒๕-๒๖.

ทฤษฎี (Theory)	การตั้งคำถามและปัญหา (Questions and problems)
เรียนตามหลักสูตร (Curriculum)	การฝึกปฏิบัติ (Practice)
กำหนดเวลาการเรียนรู้ตายตัว (Time-slotted)	เรียนรู้ได้ตลอดตามความต้องการ (Ondemand)
จัดการศึกษาแก่ทุกคนด้วยวิธีการเดียวกัน (One-size-fits)	จัดการศึกษาที่เน้นเป็นรายบุคคล (Personalized)
เน้นการแข่งขัน (Competitive)	เน้นการร่วมมือ (Collaborative)
จัดการเรียนรู้ในห้องเรียน (Classroom)	โลกคือแหล่งเรียนรู้ (Global community)
ใช้ตำราเรียน (Text-based)	ใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ (Web based)
วัดผลที่การสอนปลายภาค (Summative tests)	วัดผลระหว่างเรียน (Formative evaluation)
เรียนตามแนวทางของโรงเรียน (Learning for school)	เรียนรู้เพื่อชีวิตของผู้เรียน (Learning for life)

นอกจากที่กล่าวไว้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น จะต้องคำนึงถึงปฏิญญาว่าด้วยการจัดการศึกษาของ UNESCO ทั้ง ๔ ด้าน คือ

Learning to know หมายถึง การเรียนรู้เพื่อรู้ทุกสิ่งทุกอย่างอันจะเป็นประโยชน์ ต่อไปได้แก่การแสวงหาความรู้ที่ต้องการ การต่อยอดความรู้ที่มีอยู่และรวมทั้งการสร้างความรู้ใหม่

Learning to do หมายถึง การเรียนเพื่อการปฏิบัติหรือลงมือทำ ซึ่งอาจนำไปสู่การประกอบอาชีพจากความรู้ที่ได้ศึกษามารวมทั้งการปฏิบัติเพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคม

Learning to with the others หมายถึง การเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับ คนอื่นได้อย่างมีความสุขทั้งการดำเนินชีวิตในการเรียน ครอบครัว สังคม และการทำงาน

Learning to be หมายถึง การเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ รู้ถึงศักยภาพ ความถนัด ความสนใจ ของตนเอง สามารถใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เกิดประโยชน์ ต่อสังคมเลือกแนวทางการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ วางแผนการเรียนต่อ การประกอบอาชีพที่ สอดคล้องกับศักยภาพตนเองได้^{๑๙}

๒.๒.๕ การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑

๑) จุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากโลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจนเรียกได้ว่าโลกนี้เกิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital

^{๑๙} สุคนธ์ สิ้นธพานนท์, การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิคพรินต์ติ้ง, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖.

citizenship) เราจึงได้รับข้อมูลข่าวสาร จำนวนมากมายที่เข้ามาอย่าง ไร้ระเบียบ รวดเร็ว ซึ่งอาจตรงกับความต้องการของเราบ้าง ไม่ตรงกับความต้องการบ้าง หรืออาจมีทั้งความจริง และความเท็จที่ต้องมีการกลั่นกรองใหม่ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ จึงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ที่กว้างและลึกในหลากหลายเรื่อง มีทักษะในการ จำแนกแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือและไม่น่าเชื่อถือได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการคิดที่ดี ทั้งคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผลหรือมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งมีทักษะชีวิตที่จะชี้นำตนเอง สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ดี มีทักษะในการสร้าง ความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น รวมทั้งมีจิตแห่งความเคารพ (Respectful mind) ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมีจิตแห่งจริยธรรม (Ethical mind) เพื่อความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและของโลก

๒) สารการเรียนรู้ เราจะเห็นว่าโลกมีสิ่งใหม่ปรากฏขึ้นมากมายในแต่ละวัน ซึ่งผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้ จบสิ้น ดังนั้นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนจำได้ในบางสิ่งที่ครูสอนจึงเป็นที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะสิ่งที่ควรนำไปสอนผู้เรียนยังมีอีกมากมายและไม่สามารถสอบจนหมดสิ้นภายในเวลาเรียนที่กำหนดได้ ดังนั้นเนื้อหาสาระที่จะนำไปจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ จึงควรมุ่งเน้นที่การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เป็น บุคคลที่มีเครื่องมือในการสร้างความรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก มีความสามารถในการสกัดและคัดกรอง ข้อมูลที่ควรเรียนรู้ ครูจึงควรมุ่งสอนเกี่ยวกับกระบวนการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความอยากที่จะเรียนรู้ ที่เรียกว่ามีจิตแห่งวิทยาการ เกิดการรู้จัก สอนเกี่ยวกับการคิดขั้นสูง การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา การจัดการแก้ไขปัญหา การสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่น การสร้างเครือข่าย มีทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยได้เรียนเกี่ยวกับการใช้ ICT เป็นเครื่องมือ ในการช่วยแสวงหาความรู้และนำมาสร้างองค์ความรู้ ผูกการวางแผน การทำงาน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการความรู้เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการ รวมทั้งได้เรียนรู้วิธีการวิเคราะห์แนวโน้มและสามารถคาดการณ์ความเป็นไปได้ในอนาคต สำหรับเนื้อหาสาระที่ควรสอนให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นควรประกอบด้วย ๓ ด้านใหญ่ๆ คือ ความรู้พื้นฐาน ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ และทักษะชีวิต ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความรู้ ที่ควรส่งเสริมให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย

- ๒.๑.๑ จิตสำนึกต่อโลก
- ๒.๑.๒ การเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ
- ๒.๑.๓ ความเป็นพลเมือง
- ๒.๑.๔ วัฒนธรรมมนุษย์และโลกทางกายภาพและโลกธรรมชาติ
- ๒.๑.๕ สุขภาพและสวัสดิภาพ
- ๒.๑.๖ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- ๒.๑.๗ ความรู้พื้นฐานเชิงทัศนภาพ (visual literacy)

๒.๑.๘ ความรู้พื้นฐานทางข้อมูลข่าวสาร

๒.๑.๙ ความรู้พื้นฐานทางพหุวัฒนธรรม (multicultural literacy)

๒.๑.๑๐ ความรู้พื้นฐานในเรื่องปริมาณ

๒.๒. ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ ที่ควรส่งเสริมให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย

๒.๒.๑ ความอยากรู้/จิตแห่งวิทยาการ (Disciplined mind)

๒.๒.๒ การคิดระดับสูง

๒.๒.๓ การคิดเชิงวิพากษ์

๒.๒.๔ ทักษะการแก้ปัญหา จัดการและแก้ไขความขัดแย้ง

๒.๒.๕ ทักษะการสังเคราะห์ (Synthesizing mind)

๒.๒.๖ ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม

๒.๒.๗ ทักษะการทำงานเป็นทีม/การทำงานร่วมกัน/การสร้างเครือข่าย

๒.๒.๘ ทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

๒.๒.๙ ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท

๒.๒.๑๐ ทักษะด้าน ICT

๒.๒.๑๑ ทักษะการใช้วิธีการเรียนรู้

๒.๒.๑๒ ทักษะการใช้ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร

๒.๒.๑๓ ทักษะการผลิตนวัตกรรม

๒.๒.๑๔ ทักษะการจัดลำดับความสำคัญ

๒.๒.๑๕ ทักษะการวางแผนและการจัดการเพื่อมุ่งผลลัพธ์

๒.๒.๑๖ ทักษะการใช้เครื่องมือจริงอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๑๗ ทักษะการสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพและเหมาะสม

๒.๒.๑๘ ทักษะการตั้งคำถามและการวิเคราะห์

๒.๒.๑๙ ทักษะการหาแนวโน้มและคาดการณ์ความเป็นไปได้

๒.๒.๒๐ ทักษะการรู้คิด

๒.๓. ทักษะชีวิต ที่ควรส่งเสริมให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย

๒.๓.๑ ความเป็นผู้นำ

๒.๓.๒ ความสามารถในการปรับตัว

๒.๓.๓ การใช้เหตุผลที่ดี

๒.๓.๔ ความรับผิดชอบต่อบุคคล สังคม และในฐานะพลเมือง

๒.๓.๕ การเข้าถึงคนและความสามารถในการเจรจา

- ๒.๓.๖ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น
- ๒.๓.๗ ความสามารถในการชี้นำตนเอง
- ๒.๓.๘ ความกล้าเสี่ยง
- ๒.๓.๙ การจัดการความซับซ้อน
- ๒.๓.๑๐ การรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิภาพของตนเอง
- ๒.๓.๑๑ ความสามารถในการสื่อสารแบบโต้ตอบ/การโต้ตอบโดยอิสระ
- ๒.๓.๑๒ การมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง ในระดับท้องถิ่นและโลก
- ๒.๓.๑๓ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship)
- ๒.๓.๑๔ จิตแห่งความเคารพ (Respectful mind)
- ๒.๓.๑๕ จิตแห่งจริยธรรม (Ethical mind)

๓) การจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นผู้สอนต้องตระหนักอย่างมากถึงความเจริญของโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ของผู้เรียน และวิธีการจัดการเรียนรู้ต้องปรับให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังนี้

๓.๑ การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑

ในปัจจุบันในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษได้หันมาสนใจการสร้าง แหล่งเรียนรู้แห่งอนาคต โดยหันมาลงทุนการสร้างโรงเรียนแห่งอนาคต (Building Schools of the Future : BSF) มากขึ้น ส่วนในอเมริกาก็ได้หันมาสนใจมากขึ้นเช่นกัน โดยมีโครงการ Big Picture Learning โดยเน้นการออกแบบอาคารเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้อย่างมาก รวมทั้งมีผลต่อนักเรียนและผู้ปฏิบัติงาน ในโรงเรียน โดยมีการออกแบบที่หลีกเลี่ยงการสอนแบบกลุ่มใหญ่ที่มีครูคอยกำกับ ไปสู่การสร้างพื้นที่ ของวัฒนธรรมการทำงานร่วมกับซึ่งมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเท่านั้น แต่ผู้สอนควรปรับเปลี่ยนตนเอง โดยการ “แปลงรูปแบบการสอนให้กลายเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก” ซึ่งสภาพแวดล้อมการเรียนแบบใหม่ ศูนย์วิจัยรูบิดา (Rubida research) ได้แบ่งการสอนออกเป็น ๕ มิติ คือ การถ่ายทอด (delivering) การประยุกต์ใช้ (applying) การสร้างสรรค์ (creating) การสื่อสาร (communicating) และการตัดสินใจ (decision making) โดยสภาพแวดล้อมในการเรียนแบบใหม่จะต้องมีความสะดวกในการเคลื่อนย้าย และสามารถปรับรูปแบบในการใช้พื้นที่ในห้องเรียนได้อย่างง่ายดาย มีประสิทธิภาพในการเรียน โดยโต๊ะเก้าอี้อาจมีล้อเลื่อนหรือใช้โต๊ะที่พับได้ ซึ่งจะเอื้อต่อการเรียนรู้แบบโครงการหรือการเรียนรู้ด้วยผู้เรียนมากกว่าการเรียนที่เน้นเนื้อหา

ดังนั้นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้วิธีการเรียนได้อย่างคล่องตัว เช่น การมอง การคิด การจับคู่ การฟัง การค้นหา การพูดคุย การทำงาน

เป็นทีม การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และอาจมีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ในรูปแบบต่างๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนพื้นที่เรียน ห้องเรียนยืดหยุ่นในการเรียนของแต่ละทีม การปลีกตัวไปคิดคนเดียว การเคลื่อนตัวเข้าหาเครื่องมือที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เป็นต้น หรืออาจมีการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้เรียน ๓ แบบ คือ สภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนต้องใช้สมาธิในการเรียน สภาพแวดล้อมสำหรับงานที่ต้องร่วมมือกันทำงาน และสภาพแวดล้อมสำหรับงานโครงการที่ต้องลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องมองเห็นกิจกรรมของผู้เรียนในมุมต่าง ๆ อีก เช่น ผู้เรียนอาจทำกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองอยู่ที่บ้าน ในสตูดิโอการเรียนรู้ของชุมชน ลานการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือในห้องสมุดเอกชน หรืออาจมีการเลือกพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่การทำงานร่วมกันตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นห้องวางแผนการทำงานที่มีไวท์บอร์ดไวซ์ดีเขียน ห้องปฏิบัติงาน ห้องแสดงผลงานทีมคอมพิวเตอร์ กล้อง กระดานอิเล็กทรอนิกส์ พื้นที่การทำงานเป็นกลุ่ม พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่เป็นส่วนตัวเพื่อลดความเครียดในการเรียนหรือผู้เรียนอาจทำกิจกรรมในห้องสมุด สื่อที่ผู้เรียนและทีมงานสามารถทำงานในพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยโต๊ะ เก้าอี้ หลากแบบ และมีเครื่องมือที่ทันสมัยในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหรือติดต่อกับครูหรือเพื่อนหรือบุคคลอื่นๆ ได้ ด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wireless) จากคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือตลอดเวลา^{๒๐}

สรุปได้ว่า สถานศึกษาต้องพยายามทำให้ทุกพื้นที่ของโรงเรียนกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่เว้นแม้กระทั่งทางเดินที่สามารถทำงานได้ มุมห้องที่มีโซฟานั่งพักผ่อนหรือทำงานร่วมกัน ห้องน้ำ โรงอาหาร สวนเกษตร พื้นที่พักผ่อน สนามกีฬา เป็นต้น โดยอาจมีการออกแบบห้องเรียนที่เปิดมีพื้นที่โล่ง ลดฉากกั้นให้น้อยลง ทำให้ห้องเรียนมีสภาพเสมือนสำนักงานบริษัท หอศิลป์ ร้านหนังสือ หรือร้านกาแฟที่มากกว่าตึกแบบทึบๆ อุดอู้ แต่เป็นห้องเรียนที่สามารถมองทะลุผ่านไปอีกส่วนหนึ่งได้ เช่น ใช้กระจกกั้นระหว่างห้องเรียนกับทางเดินหรือสวนพักผ่อน เพื่อให้ผู้เรียนคนอื่นๆ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ครู ผู้บริหารสามารถมองเห็นกิจกรรมดีๆ ในห้องเรียน ซึ่งอาจเห็นนักเรียนกำลังวางแผนทำงาน กำลังทำโครงการ หรือนำเสนองาน โดยอาจมีครูอยู่ทำตัวเหมือนผู้จัดการโครงการ หรืออาจเป็นห้องเรียนที่นักเรียนกำลังทำงานอย่างอิสระ

๓.๒ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นนับว่ามีความสำคัญมาก หากครูยังใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบเดิมที่ถ่ายทอดผ่านตัวครูไปสู่เด็กเป็นสำคัญแล้ว ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ จะไม่มีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้แน่นอน ซึ่งโฟการ์ตี (Fogarty) ได้กล่าวถึงตัวอย่างกรอบวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาระดับโลกปี ๔ ประการ ซึ่งมีวิสัยทัศน์ที่ ๒ เป็นวิสัยทัศน์เพื่อการศึกษา

^{๒๐} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี : พี บาลานซ์ดีไซท์แอนด์พริ้นติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๖.

ที่ว่า “สอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น” เป็นวิสัยทัศน์ที่เน้นการสอนในแบบที่ช่วยนักเรียนให้เรียนรู้โดยไม่ต้องสอน^{๒๑} ซึ่งครูต้องมีกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี รวมทั้งทักษะชีวิตที่ใช้ได้จริงกับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ จากตัวอย่างการจัดการเรียนรู้ในประเทศสิงคโปร์นั้นแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นต้องเป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้ ต้องเป็นนักคิด ซึ่งจะเป็นฐานความรู้สำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นกิจกรรมที่สำคัญแรกที่สิงคโปร์ทำคือ การพยายามสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพขึ้นเพื่อไปผลักดันให้เกิด “การสอนที่น้อยลง แต่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น” ซึ่งครูต้องไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองติดตัวไปใช้ในชีวิตจริงในอนาคตให้ได้

นอกจากนี้ เพลร์ลแมน (Pearlman) ยังได้กล่าวถึงผู้เรียนในศตวรรษใหม่ที่เป็นคน ยุค ดิจิทัล เป็นมนุษย์เครือข่าย กระตือรือร้นที่จะทำงานด้วยตนเองหรือร่วมมือกับผู้อื่น โดยเมื่ออยู่บ้านเขา จะชลุกอยู่กับคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ไอพอด และสมาร์ตโฟน แต่เมื่ออยู่โรงเรียนเขากลับต้องถูก บังคับให้หนึ่งที่ได้ะตัวเล็กๆ เพื่อขีดเขียนด้วยดินสopakกาและทำงานตามใบงานที่ได้รับคำสั่งจากครู ซึ่ง เขาได้กล่าวถึงงานวิจัยด้านการศึกษาจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและศักยภาพใหม่ๆ ของ ผู้เรียนในปัจจุบันว่า “นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อพวกเขามีส่วนร่วม” ซึ่งต่อมา เพรนสกี (Prensky) ได้เรียกร้องให้ครูเปลี่ยนวิธีสอนจาก “การบอกให้ทำหรือการบรรยาย” ไปสู่การสอบแบบใหม่ที่ “ปล่อยให้ ผู้เรียนสอนตัวเอง โดยมีครูคอยแนะนำ” ซึ่งต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกา และยุโรปก็ได้ลองสร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่ๆ โดย ได้ลองนำการเรียนรู้จากโครงการ (Project-based learning :PBL) มาควบคู่กับ วิธีการประเมินผล การปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความท้าทาย และ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่นำไปสู่ความรู้และทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ และมีข้อค้นพบว่า “นักเรียน สามารถทำงานและเกิดความรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้เรียนรู้ทุกโครงการ” ซึ่งในอังกฤษได้มีหน่วยพัฒนา นวัตกรรม (Innovation Unit) ซึ่งได้อธิบายว่าเหตุที่สอนให้ผู้เรียนพัฒนานวัตกรรมก็เพื่อ “ให้คนหนุ่มสาวเกิดแรงบันดาลใจ”^{๒๒} สถาบันด้านการศึกษาค (Buck Institute of Education) ในอเมริกาได้ให้ คำนิยามการเรียนรู้จากโครงการว่าเป็นระบบที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เนื้อหาและทักษะผ่านขั้นตอนการแสวงหาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้คำถามที่ซับซ้อน และผลงานหรือภารกิจ ที่ออกแบบมาเป็นอย่างดี” สำหรับในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ให้

^{๒๑} Ministry of Education, Singapore, “Teach Less, Learn More : Reigniting Passion and Mission, National Library Board Singapore”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://eresources.nlb.gov.sg/info_pedia/articles/SIP. [๑๑ กันยายน ๒๕๖๑].

^{๒๒} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, อ่างแล้ว, หน้า ๕-๘.

แนวคิดไว้ว่าผู้เรียนในอนาคตต้องถูกส่งเสริมและกระตุ้นให้เขาได้มีบทบาทในการควบคุมการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น และการสอนต้องเน้นทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ^{๒๓}

ดังนั้นการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างดีนั้นต้องมีกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้โดยการศึกษา ค้นคว้า พิสูจน์ ทดลอง ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และสร้างผลงานของตนเองออกมาอย่างมีคุณภาพ การสอนในศตวรรษที่ ๒๑ เราจึงน่าจะเห็นภาพของผู้เรียนที่มุ่งมั่นในการทำงานของตนเอง จากการเขียนบันทึกออนไลน์ การค้นคว้าบนอินเทอร์เน็ต การเรียนผ่านโลกเสมือนจริง การประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนทำเว็บไซต์ การนำเสนอผลงานของตนเองผ่านสื่อดิจิทัล หรือกำลังร่วมกันประเมินทักษะการทำงานร่วมกันและการนำเสนอผลงานของเพื่อนๆ แต่ทั้งนี้ในห้องเรียนก็อาจจะยังมีการเรียนจากครูเช่นกัน ในบางรายวิชาที่เป็นรายวิชาแบบสหวิทยาการ ที่ต้องสอนร่วมกันเป็นที่^{๒๔}

๔) การประเมินผลการเรียนรู้ วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ผู้เรียน ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนของตนเองอย่างทันทั่วถึง และเชื่อมโยงไปยังเกณฑ์ที่จำเป็นเพื่อปรับปรุง พัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นผลการเรียนของนักเรียนจึงควรให้นักเรียนสามารถดูแลการเรียนของตนเองได้ทันทีในเว็บไซต์ โดยมีการอัปเดตให้มีข้อมูลที่ใหม่เสมอ โดยดูได้ทั้งรายจุดประสงค์ รายบุคคล และรายวิชา รวมทั้งผู้ปกครองสามารถดูผลการเรียนของนักเรียนของตนเองได้จากทุกที่ทุกเวลา

๔.๑ หลักการประเมินผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้ประเมินหรือครูต้องคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

๔.๑.๑ การประเมินที่แปรเปลี่ยนไม่ใช่ประเมินตามเงื่อนไขมาตรฐานเดียวกับ เนื่องจากผู้เรียนบางคนหรือบางกลุ่มต้องใช้เวลาในการทำงานที่มากขึ้นเพื่อความสำเร็จของงานที่ไม่เหมือนกับเพื่อนหรือเป็นงานที่ทำหายหรือมีความยากง่ายต่างจากเพื่อนๆ กลุ่มอื่นๆ ครูผู้ประเมิน ต้องมีมาตรฐาน การให้คะแนนที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ทั้งเรื่อง ความคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิง วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการแก้ปัญหาในการทำงาน และต้องมีความเข้าใจในเรื่องของการประเมินที่ผันแปรไปตามเวลา บริบท และกระบวนการประเมินผลงาน

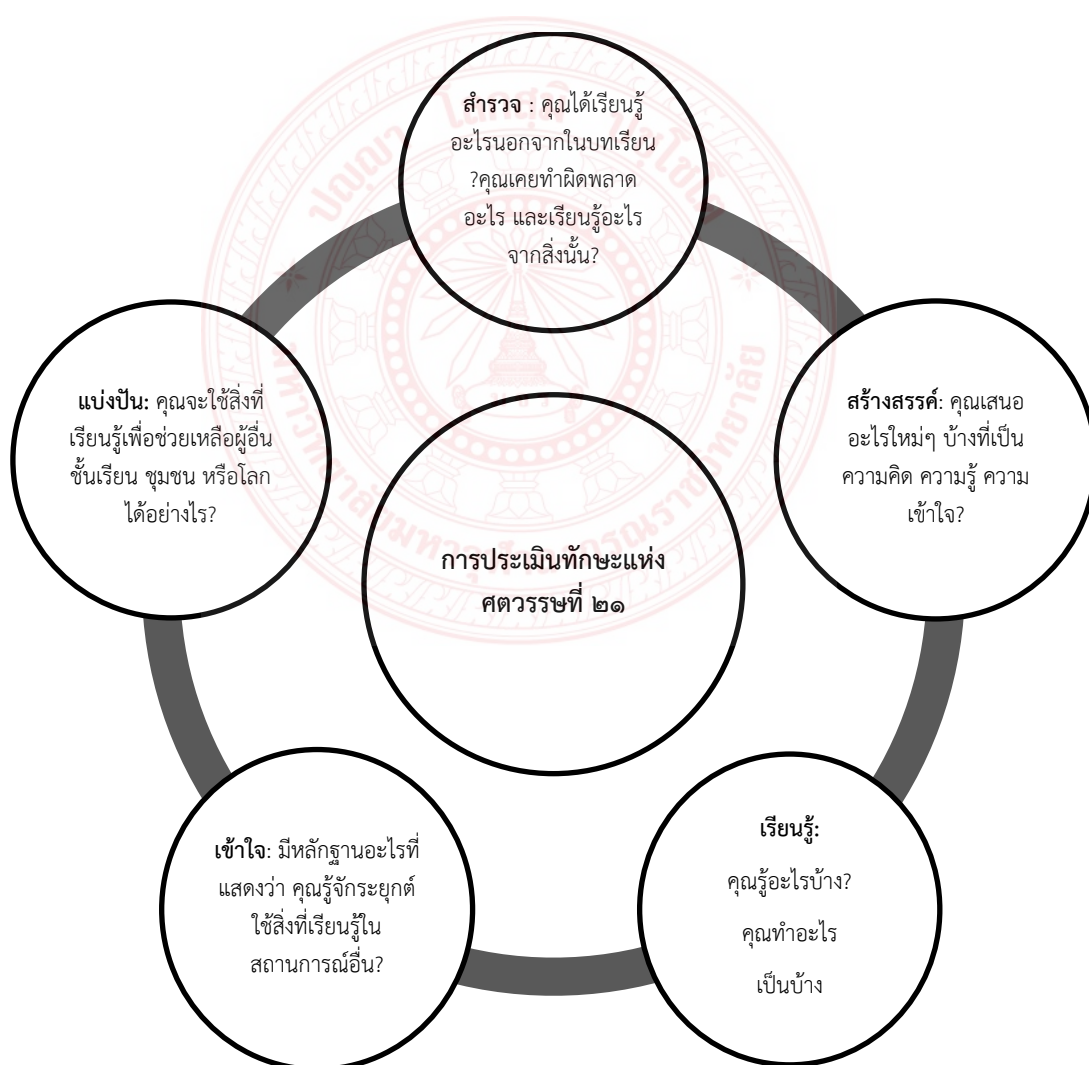
๔.๑.๒ การประเมินทั้งระดับบุคคลและทีมงาน เนื่องจากโลกในศตวรรษ ที่ ๒๑ การวัดผลงานความสำเร็จของคนไม่ได้วัดจากผลงานของคนเพียงคนเดียว แต่มักเป็นผลงานที่ได้ร่วมคิดและพัฒนาขึ้นจากทีมงาน ซึ่งอาจมีการให้ผลตอบแทนจากการพัฒนาชิ้นงานเป็นทีมและความ

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๘-๙.

^{๒๔} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, อ่างแล้ว, หน้า ๘.

ร่วมมือเป็นสำคัญ ดังนั้นการประเมินความสำเร็จจากผลงานของทีมผู้ประเมินจึงต้องให้ความสำคัญอย่างมากและมากกว่าการประเมินรายบุคคล

๔.๑.๓ การประเมินที่เปิดเผย การประเมินผลการเรียนของผู้เรียนจะไม่เป็นความลับสำหรับเขาอีกต่อไป การประเมินในศตวรรษที่ ๒๑ ต่างไปจากการประเมินในศตวรรษที่ ๒๐ ที่มุ่งเน้น การทดสอบต้องเป็นความลับ แต่คุณค่าของการประเมินในศตวรรษที่ ๒๑ อยู่ที่การเปิดเผยการประเมิน โดยผู้เรียนจะได้มีส่วนร่วมในการสร้างแบบประเมินหรือแบบทดสอบด้วย และให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่จะสอบไปศึกษา พิจารณาและตอบมาอย่างรอบคอบ ดังนั้นการรู้คำถามก่อนการสอบจึงไม่ใช่การโกงข้อสอบอีกต่อไป แต่เป็นการแสดงความรับผิดชอบและความรอบคอบของผู้สอบ และเป็นการทำให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสประสบความสำเร็จทางการเรียนอย่างเป็นธรรมชาติ

ภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดสำหรับการประเมินทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ที่มา : วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และคณะ. ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, ๒๕๕๖, หน้า ๔๔๗.

๔.๒ กรอบการประเมินผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ แก่นของการประเมินทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ มี ๕ มิติดังนี้

๔.๒.๑ การเรียนรู้ การประเมินทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ยังคงต้องประเมินในความรู้เชิงเนื้อหา แต่เงื่อนไขการประเมินจะใช้มาตรฐานเดียวไม่ได้ แต่ควรเป็นการประเมินที่ผันแปรได้ เนื่องจากการใช้แบบทดสอบมาตรฐานเพื่อตรวจสอบความรู้แต่ละส่วนแยกกันมีข้อจำกัด ดังนั้นเงื่อนไขต้องแปรเปลี่ยนได้ตามความต้องการเพื่อสะท้อนถึงการประยุกต์ที่แท้จริง

๔.๒.๒ การเข้าใจ การประเมินทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ มีแนวโน้มเปิดกว้างนักเรียนไม่เพียงแต่รู้ก่อนการประเมิน แต่เขาน่าจะมีส่วนในการออกแบบเกณฑ์การให้คะแนนที่ทำนายและร่วมสร้างแบบประเมินด้วย เพื่อให้เขาเข้าใจตนเองได้ดียิ่งขึ้นในการทำงาน ดังนั้นรายการประเมินต้องมีความยืดหยุ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ทั้งทักษะและความเข้าใจ ซึ่งความเข้าใจของผู้เรียนนั้นน่าจะมาจากความสามารถในการอธิบายสิ่งที่เขาได้เรียนรู้แก่ผู้อื่น หลักฐานของความเข้าใจของแต่ละคนจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการประเมิน

๔.๒.๓ การสำรวจ การท่องจำไม่ใช่การเรียนรู้ แต่นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดี เมื่อเขาได้สำรวจสิ่งที่เรียนรู้ครูจึงมีหน้าที่จะเป็นผู้ช่วยเปิดประตูไปสู่ดินแดนแห่งการสำรวจที่พ้นจากเงื่อนไขแบบมาตรฐานเดียว ให้แก่ผู้เรียนโดยครูใช้คำถามที่ทำนาย โดยการสำรวจที่ดีนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายต้องอาศัยการช่วยเหลือกัน ร่วมแสดงความคิดเห็นและการให้แรงบันดาลใจแก่กันระหว่างผู้สำรวจด้วยกัน และเมื่อสำรวจแล้วผู้เรียนต้องนำมาเปิดเผยแก่ผู้อื่น ไม่ใช่เก็บไว้เป็นความลับ

๔.๒.๔ การสร้างสรรค์ ในเรื่องของการประเมินจะเป็นไปอย่างเปิดเผย ไม่มี ความลับ ผู้เรียนจึงมีส่วนร่วมในการออกและสร้างการประเมิน ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับการประเมิน ดังนั้นในบริบทของการประเมิน การทดสอบความคิดสร้างสรรค์ด้วยการทดสอบแบบมาตรฐานเดียวจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ครูจะต้องทำนายให้ผู้เรียนพิจารณาขอบเขตของสิ่งที่พวกเขา กำลังทำอยู่เพื่อหาแนวทางประเมินตนเอง และที่สำคัญผู้สอนต้องคำนึงถึงการประเมินนั้นจะต้องสนับสนุนข้อผิดพลาดมากกว่าการนำไปลงโทษผู้เรียน เพราะข้อผิดพลาดในการทำงานนั้นถือว่าเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่าผู้เรียนกล้าเสี่ยงใช้เนื้อหาหรือการทำงานที่ยากในลักษณะสร้างสรรค์ ไม่ใช่หลักฐานความล้มเหลวและครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน เพราะการทำงานร่วมกันจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดมุมมองใหม่ต่างๆ และความคิดเห็นที่เป็นทางเลือกและการวิพากษ์วิจารณ์จะเป็นกระตุ้นสำคัญให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์

๔.๒.๕ การแบ่งปัน ผู้สอนต้องเปลี่ยนแปลงความคิดผู้เรียนจากการไม่เคยแบ่งปัน งานของตนเองกับผู้อื่นมาเป็น “วันนี้คุณได้แบ่งปันงานของคุณกับใครบ้างแล้วหรือยัง” โดยครูต้องไม่คิดแค่ว่าผู้เรียนเป็นเพียงผู้บริโภคการศึกษา แต่ยังแบ่งปันความเข้าใจกระบวนการ และความคิดกับ นักเรียนและครูในห้องเรียนและทั่วโลก ดังนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเปลี่ยนจากการ

แลกเปลี่ยนสองทางไปเป็นการสนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้โดยนักเรียน เป้าหมายไม่ใช่แค่ให้ผู้เรียน พิสูจน์คุณค่าให้ครูรู้แต่เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมช่วยเหลือชุมชนการเรียนรู้^{๒๕}

๔.๓ การให้ข้อมูลย้อนกลับจากการประเมิน

เมื่อมีการสอบแล้ว สิ่งสำคัญต่อไปคือการแจ้งผลการเรียนแก่ผู้เรียน ซึ่งผลการประเมิน ผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ผู้เรียนจะต้องสามารถดูเกรดการเรียนของตนเองได้ทุกวัน และตรวจเกณฑ์ การให้คะแนนได้ทางออนไลน์ตลอดเวลา ดังนั้นการทำให้เกณฑ์การประเมินโปร่งใสและเข้าใจได้ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือกเป้าหมายหรือระดับของงานที่พวกเขาต้องการบรรลุผลการให้ความ คิดเห็นตอบกลับอย่างทันท่วงทีบวกกับเกณฑ์การประเมินทำให้นักเรียนได้รับข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำไป เป็นข้อสังเกตในการกำกับตนเอง ปรับปรุงและพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ นี้ จะมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มี ทั้ง ความรู้ ทักษะการเรียนรู้การคิด และมีทักษะชีวิต โดยจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ที่กว้างและลึก ใน หลากหลายเรื่อง รวมทั้งมีทักษะในการจำแนกแยกแยะข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการคิดที่ดี มีการตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล มีจิตแห่งความเคารพ มีจิตแห่งจริยธรรม เพื่อความเป็น พลเมืองที่ดี ของประเทศและของโลก โดยครูควรจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียน วัฒนธรรมการ ทำงานร่วมกัน มีสภาพแวดล้อมในการเรียนที่มีความสะดวกในการเคลื่อนย้าย สามารถปรับรูปแบบใน การใช้พื้นที่ในห้องเรียนได้อย่างง่ายดาย เอื้อต่อการเรียนรู้แบบโครงงานหรือ การเรียนรู้ด้วยตนเองของ ผู้เรียนมากกว่าการเรียนที่เน้นเนื้อหา ส่วนการประเมินผลการเรียน จะมี การประเมินที่แปรเปลี่ยนได้ โดยไม่ใช่การประเมินตามเงื่อนไขมาตรฐานเดียวกัน และมีการประเมิน ทั้งระดับบุคคลและทีมงาน รวมทั้งเป็นการประเมิน ที่เปิดเผย โดยให้ผู้เรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน การสร้างแบบประเมินด้วย และ ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่จะทดสอบไปศึกษา พิจารณาและตอบมาอย่าง รอบคอบให้ได้คำตอบที่ถูกต้อง สมเหตุสมผลมากที่สุด ซึ่งจะเป็นการแสดงศักยภาพที่แท้จริงของเขา ออกมา รวมทั้งผู้เรียนสามารถนำ องค์ความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตจริงได้^{๒๖}

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แนวพุทธ

การจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการ ได้รับประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมนี้ สามารถทำให้ผู้เรียนเผชิญกับเหตุการณ์ชนิด เดียวกันในลักษณะที่แตกต่างกันไปจากเดิม การเรียนรู้ขอบเขตกว้างขวางและสลับซับซ้อน จนกล่าวได้ ว่า บุคลิกภาพของคนเรานั้น เป็นผลของการเรียนรู้แทบทั้งสิ้น จิตวิทยาตะวันตกให้ความสำคัญกับการ

^{๒๕} วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตตฤกษ์, **ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑**, พิมพ์ ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นเวิลด์, ๒๕๕๖), หน้า ๔๔๔-๔๔๕.

^{๒๖} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, **๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**, อ่างแล้ว, หน้า ๑๑.

เรียนรู้ในด้านร่างกายโดยเฉพาะส่วนสำคัญในการเรียนรู้ คือ อวัยวะสัมผัส (receptor) อันได้แก่ ตา หู จมูก เป็นต้น เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะสัมผัสก็จะรายงานไปยังสมองและเกิดการแปลความหมายที่สมอง และสมองก็สั่งมายังประสาทกล้ามเนื้อ (motor nerve) ทำให้เกิด “ปฏิกิริยา” ตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้นเกิดพฤติกรรมขึ้นอย่างนี้เรียกว่าเกิดภาวะการเรียนรู้ขึ้นในทางพุทธศาสนากล่าวคือ คนประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ รูปกับนาม รูปได้แก่ร่างกาย นามได้แก่ ส่วนจิตใจ ร่างกายมีความสามารถจะรับกระทบผัสสะได้เท่านั้น ยังไม่เป็นการรู้เพราะถือว่า กายเป็นวัตถุธาตุ (แม้สมองก็เป็นวัตถุอะไรไม่ได้) ตัวรู้ คือจิตประกอบด้วยอารมณ์ ๔ ประการ คือ (๑) อดีตกรรม หรือประสบการณ์เก่า (๒) อารมณ์หรือสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะ (๓) เจตสิก หรือความรู้สึกนึกคิดของจิต และ (๔) วัตถุรูป คือ อวัยวะรับสิ่งเร้า การเรียนรู้จะเกิดได้นั้น ปัจจัยทั้ง ๔ อย่าง ต้องทำงานประสานกัน คือ เมื่อมีสิ่งเร้า (อารมณ์) มากระทบกับอวัยวะรับสิ่งเร้า (วัตถุรูป) เราจะไม่เห็น (ไม่รู้) ถ้าไม่มีความตั้งใจจะดู (ฟัง ดม กลิ่น ฯลฯ) คือไม่มีเจตสิก หรือเมื่อสิ่งเร้ากระทบวัตถุรูป แม้ตั้งใจดู(มีเจตสิก) ก็ตาม แต่หากไม่มีประสบการณ์เดิม (อดีตกรรม) เราก็จะไม่รู้จักสิ่งนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้การเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้^{๒๗}

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้แนวพุทธหมายถึง กระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา สาระของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธได้ถูกย่อไว้แล้วในพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา กล่าวคือ การเสวนาสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม โยนิโส-มนสิการ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ” จากพุทธพจน์นี้ สามารถแยกกระบวนการเรียนรู้ ออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม (๒) การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และ (๓) การปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ^{๒๘}

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของ การเรียนรู้แนวพุทธ ว่าหมายถึง กระบวนการที่ผัสสะทั้ง ๖ ของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รู้สึก หมายถึง รู้ คิด รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ผูกฝนอบรมตนเอง หรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิดคุณภาวะ (ความรู้และความดี) สมรรถภาวะ (ความสามารถ) สุขภาวะ (ความผาสุกพอเหมาะพอควร) และ อิศรภาวะ (พ้นจากทุกข์และความเป็นทาส)^{๒๙}

กล่าวโดยสรุป การจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ หมายถึง กระบวนการฝึกฝนอบรมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ครอบคลุมถึงความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่ตรงกับความเป็นจริง เกิดการพัฒนา

^{๒๗} วาริญา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, จิตวิทยาพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ชีวา ภาวพัฒน์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

^{๒๘} พระไพศาล วิสาโล, “กระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ”, <http://www.visalo.org/article/budKrabuan-karn.html>.

^{๒๙} สุมน อมรวิวัฒน์, การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

กระบวนการคิด นำสู่การฝึกฝน ปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้อง ตั้งใจทั้งโดยตนเองและโดยกัลยาณมิตร อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ จากการประมวลวิเคราะห์คำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย ๔ ประการ คือ

(๑) ความมีอิสระ ที่สำคัญมาก คือ ความมีอิสระจากการครอบงำของอวิชาและกิเลส ตัณหา อุปาทาน

(๒) การเรียนรู้ความจริง คือการสัมผัสและการปฏิบัติในธรรมชาติแห่งความเป็นจริงของชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม

(๓) การคิดไตร่ตรองอย่างแยบคาย

(๔) การมีจิตใจที่เป็นกลาง

ซึ่งการที่จะสัมผัสและคิดได้ตามความเป็นจริงนั้นต้องการจิตใจที่เป็นกลาง ถ้าจิตใจไม่เป็นกลางก็จะรับรู้และคิดไปตามอคติ การที่จิตใจจะเป็นกลางได้ต้องดำเนิน การตามมรรคมีองค์แปด^{๓๐} ซึ่งสอดคล้องกับโรงเรียนวิถิพุทธที่ได้เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวัชรธรรม ๔ ประการ คือ

(๑) สัมปยุตสังเสวะ (การเสวนาสัตบุรุษ) หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้มีครู-อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี

(๒) สัทธัมมัสสวนะ (การฟังสัทธรรม) หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

(๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี

(๔) ธรรมานุธรรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึงสาระของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ ตามลักษณะแห่งปัญญาวัชรธรรม มี ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม (๒) การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และ (๓) การปฏิบัติ ได้แก่ธรรมานุธรรมปฏิบัติ โดยมีรายละเอียด ดังนี้^{๓๑}

(๑) การรับรู้ เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ (สัทธรรม) ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้จากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร (สัตบุรุษ) อย่างไรก็ตาม กระบวนการรับรู้ที่นอกจากประกอบด้วยข้อมูล

^{๓๐} วรวิทย์ วศินสรการ, “กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ”, วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์, ปีที่ ๒๔ (เมษายน ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๓ -๑๗๕.

^{๓๑} พระไพศาล วิสาโล, “กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ”, <http://www.visalo.org/article/budKrabuankam.html>.

ข่าวสารความรู้ หรือ คำชี้แนะอันเป็นองค์ประกอบภายนอกแล้วองค์ประกอบภายใน อันได้แก่ ความสามารถในการรับรู้เข้าใจ ก็มีความสำคัญอย่างมากแม้จะได้ยินได้ฟังสิ่งดีงาม แต่หากรับรู้หรือเข้าใจ คลาดเคลื่อน การรับรู้ก็ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ความคลาดเคลื่อนในการรับรู้อย่างแรกก็คือ การรับรู้ไม่ตรงตามความเป็นจริง เช่น ได้ยินหรือเห็นไปอีกอย่างหนึ่งความคลาดเคลื่อนดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยมากในชีวิตประจำวันปัจจัยสำคัญนั้น ไม่ได้อยู่ที่ อายุตนะ ทั้ง ๕ เช่น หู หรือ ตา แต่อยู่ที่ใจหรือความรู้สึกนึกคิดเช่น คนที่กำลังหวาดกลัวไม่เคยเข้าป่า ย่อมเห็นรากไม้เป็นงูได้ง่าย ๆ พุดตามหลักปฏิจจสมุปบาท ก็คือ สังขารเป็นปัจจัยแก่วิญญาณ การรับรู้คลาดเคลื่อนนั้นมิได้เป็นผลจากการปรุงแต่งของอารมณ์ความรู้สึก ในขณะที่นั่นเท่านั้น หากยังเกิดจากทัศนคติหรือทิวทัศน์ที่ฝังแน่นในใจด้วย ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ นอกจากจะให้ความสำคัญแก่ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาที่จะรับรู้แล้ว สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ก็คือ ความสามารถในการรับรู้ ในทางพุทธศาสนาสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงก็คือ “สติ” สติช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในใจ สามารถยกจิตจากอารมณ์และรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังประสบอย่างตรงตามความเป็นจริงได้ (active listening) การฟังอย่างมีสติปลอดจากอคติและสมมติฐานล่วงหน้า (สติหากมีกำลังเพียงพอและต่อเนื่อง ยังจะช่วยให้บุคคลมองเห็นตัวเองอย่างลึกซึ้ง จนตระหนักถึงทัศนคติหรือความลำเอียงทางเชื้อชาติเพศ เศรษฐกิจ สถานะ ที่ฝังลึกอยู่ในตน อันเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้โลกตามความเป็นจริง สติยังช่วยให้ปัญญาหรือความรู้ที่มีอยู่ ถูกดึงมาใช้งานให้เกิดประโยชน์ด้วย และหากฝึกฝนมาดีพอ ทั้ง ๆ ที่เห็นหรือรับรู้สิ่งที่ไม่ดี แทนที่จะเป็นโทษก็อาจเป็นคุณด้วย พุทธศาสนาแม้จะเน้นการรับรู้สิ่งที่ดี แต่เมื่อมีเหตุจะต้องประสบกับสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ท่านก็สอนให้รู้จักเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี ในพุทธศาสนามีคำว่าอินทรีย์สังวร หรือการสำรวมอินทรีย์ หมายถึง การระวังไม่ให้กุศลธรรมครอบงำใจเมื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยอินทรีย์ทั้ง ๖ มักเข้าใจกันว่า อินทรีย์สังวร หมายถึง การระวังหุระวังตาไม่ไปรับรู้รับเห็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม นี่ยังเป็นความหมายที่แคบ การสำรวมอินทรีย์ที่แท้จริง หมายควมรวมถึง การรักษาใจให้เป็นปกติ ไม่เกิดอกุศล แม้จะเห็นสิ่งไม่ดีไม่งามพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๓๒} อธิบายคำนี้ให้เข้าใจง่าย ๆ ว่าหมายถึง “การใช้อินทรีย์ให้เป็น” ซึ่งสติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากสำหรับอินทรีย์สังวร แต่อินทรีย์สังวรจะเกิดผลดีได้ ต้องอาศัยปัญญาหรือการรู้จักคิดด้วย ยังมีความคลาดเคลื่อนในการรับรู้ ได้แก่ การเข้าใจเนื้อหาสาระหรือจับประเด็นได้ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เป็นกรฟังหรือการอ่าน รวมไปถึงการเข้าใจเนื้อหาหรือสามารถจับประเด็นที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการสื่อไม่ถูกต้องด้วย

(๒) การคิด เมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็นและครบถ้วนแล้ว กระบวนการเรียนรู้ขั้นต่อมาก็คือ การคิด หรือการนำเอาสิ่งที่รับรู้ขึ้นมาถ้อย จัดระเบียบ หรือเสริมเติม ต่อเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น โยนิโสมนสิการ คือการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีสามารถจัดได้เป็น ๒

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาฉบับง่าย Education Made Easy, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕-๒๘.

ประเภทใหญ่ ๆ คือ โยนิโสมนสิการแบบปลุกปัญญา คือการคิดเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะหรือความเป็นจริง โยนิโสมนสิการประเภทนี้มุ่งให้เกิดโลกุตระสัมมาทิฐิ เข้าถึงอิสรภาพทางจิตและปัญญา แต่ในระดับสามัญหรือโลกียธรรม หมายถึง การคิดเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น ส่วนโยนิโสมนสิการอีกประเภทหนึ่ง คือโยนิโสมนสิการแบบเสริมสร้างคุณภาพจิต เป็นการใช้ความคิดเพื่อให้เกิดกุศลธรรม เป็นอุบายลด โลภะ โทสะ และโมหะ โดยใช้ธรรมฝ่ายดีมากดข่ม หรือทดแทน ซึ่งสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้รู้จักคิดหรือเกิดโยนิโสมนสิการ ก็คือการรู้จักตั้งคำถามคำถามนั้นเป็นตัวนำความคิด และกำหนดการรับรู้เพื่อแสวงหาคำตอบพระพุทธองค์ได้ใช้คำถามในการกระตุ้นให้เกิดปัญญาบ่อยครั้ง กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่รู้จักคิดหรือคิดไม่ถูกวิธี ขณะเดียวกัน คนจะคิดเป็นหรือคิดถูกวิธีได้ ก็เพราะรู้จักตั้งคำถามกระบวนการศึกษาที่ถูกต้องจึงควรให้ความสำคัญแก่การฝึกให้รู้จักตั้งคำถามด้วย

(๓) การปฏิบัติ ในทางพุทธศาสนาหากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์หรือถูกต้อง นี่คือ จุดสำคัญที่ทำให้การศึกษาแบบพุทธแตกต่างจากการศึกษาแบบตะวันตกหลายสำนัก เพราะฝ่ายหลังนั้นเน้นการใช้ความคิดล้วน ๆ จึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) การศึกษาหรือสิกขาในทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่าศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ ส่วนนี้ต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญ การปฏิบัติที่เรียกว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คำนี้มักแปลกันว่า ปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือปฏิบัติธรรมน้อยค่อยแก่ธรรมใหญ่^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายเพิ่มเติมว่า หมายถึง ปฏิบัติธรรมถูกหลักทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้ สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ พุดง่าย ๆ คือปฏิบัติตรงตามจุดมุ่งหมาย ในการปฏิบัติธรรมนั้นนอกจากจะต้องรู้ข้อธรรมแล้ว ยังต้องรู้จุดมุ่งหมายของธรรมข้อนั้น ๆ ด้วย จึงจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ กัลยาณมิตรหรือครูบาอาจารย์ จึงไม่เพียงแต่จะต้องเป็นผู้ที่สามารถชี้แนะสิ่งดีงาม (ธรรม) แก่ศิษย์แล้ว ยังจะต้องเข้าใจกระจ่างชัดในจุดมุ่งหมาย (อรรถ) ของสิ่งเหล่านั้นด้วย พร้อมกันนั้นก็สามารถช่วยให้ศิษย์รู้จักคิด สามารถเข้าใจเนื้อหาสาระของสิ่งที่ครูสอน จับหลักจับประเด็นได้ พร้อมกับเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักหรือสาระเหล่านั้นได้ด้วย เมื่อเข้าใจจุดมุ่งหมายแล้ว ก็สามารถประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มาให้เกิดผลได้ในทุกสถานการณ์ หรือสามารถบูรณาการสิ่งเหล่านั้นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตประจำวันได้การรับรู้ การคิด และการปฏิบัตินี้ ในที่สุดก็จะเชื่อมกันเป็นวัฏจักร เพราะเมื่อปฏิบัติอย่างถูกต้อง นอกจากจะช่วยให้รู้จักคิดได้ดีขึ้น และเกิดความรู้ใหม่แล้ว ยังทำให้เกิดทัศนคติใหม่ เกิดความใฝ่รู้ มองสิ่งต่าง ๆ ว่าเอื้อให้เกิดปัญญาได้ทั้งนั้น อีกทั้งยังอาจเกิดทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่นมากขึ้น เช่นเห็นว่า การร่วมมือกันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้นทัศนคติเหล่านี้ย่อมเปิดใจให้รับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น ละเอียดลออถี่ถ้วนขึ้น เรียกว่าเปิดใจกว้างและเป็นกลางได้มากขึ้น เป็นการเพิ่มสมรรถนะในการใช้อินทรีย์ให้เกิดประโยชน์การรับรู้

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๘๔.

เช่นนี้ ย่อมส่งผลให้เกิดการคิดและการปฏิบัติที่เกื้อกูลเป็นกุศลมากขึ้น เอื้อให้เกิดความเจริญแห่งปัญญา และนำไปสู่ความงอกงามแห่งชีวิตและสังคมในที่สุด นอกจากการสัมพันธ์เชื่อมโยงจนครบวงจรแล้ว ในทางพุทธศาสนายังเห็นว่า ทั้งการรับรู้ การคิดและการปฏิบัติในตัวเองก็เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาได้ด้วยโดยไม่ต้องรอให้เชื่อมโยงจนครบกระบวนการเสียก่อน ดังเรียกปัญญาที่เกิดจากการรับรู้ระดับฟังว่า สุตมยปัญญา เรียกปัญญาที่เกิดจากการคิดว่า จินตมยปัญญา และเรียกปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติว่า ภวานามยปัญญา อย่างไรก็ตาม กล่าวโดยรวมแล้วความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ การคิดและการปฏิบัติ ก็ยังเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ แม้แต่ปัญญา ๓ ประเภทที่กล่าวมา เมื่อพิจารณาอย่างถึงที่สุดก็ได้ อาศัยการรับรู้การคิด และการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งล้วน ๆ หากยังต้องมืองค์ประกอบอีก ๒ อย่างเป็น หุ่นเดิมหรือปัจจัยหนุน เพียงแต่ไม่เด่นเท่านั้น

การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของเด็กนั้นต้องเป็นไปตามหลัก พระสัทธรรม คือ ปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๒๔) ศึกษาถึงขั้นการเรียนรู้ตามหลักพระสัทธรรม มีดังนี้

(๑) ปรียัติ คือ เล่าเรียน เป็นขั้นที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจการเล่าเรียนจดจำความรู้เหล่านี้ จะได้จากภายนอกที่เรียกว่า “ปรโตโฆสะ” ซึ่งแปลว่า เสียงจากที่อื่น จากการชักจูงภายนอก ได้จากการแนะนำข่าวสาร การถ่ายทอดจากผู้รู้ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เพื่อน หนังสือ ซึ่งความรู้ที่ได้จะต้องเป็น ความรู้ในทางที่ดี ไม่ผิดพลาด จึงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

(๒) ปฏิบัติ คือ ลงมือทำ เป็นขั้นที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริงตามหลักไตรสิกขาความรู้ขั้นนี้ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดและเกิดปัญญา ซึ่งการฝึกให้คิดอย่างผู้มีปัญญานี้จะต้องคิดอย่างโยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำใจโดยแยบคายหรือคิดถูกวิธี หรือที่เรียกว่ารู้จักคิด หรือคิดเป็น นั่นคือ การคิดตามแนวของปัญญา คือ การรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ

(๓) ปฏิเวธ คือ ประจักษ์แจ้งผล เป็นขั้นรู้จริงในสิ่งที่ศึกษาหรือเรียกว่า “รู้แจ้ง” ในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย สามารถจัดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ได้จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา ซึ่งครู ถือเป็นบุคคลสำคัญที่ต้อง จัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เด็กเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยบคายนำไปสู่การปฏิบัติ โดยใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาให้ครบทั้ง ๓ ด้าน คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ในการจัดกระบวนการเรียนรู้มี ๓ ขั้นตอน คือ (๑) การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม (๒) การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ และ (๓) การปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติซึ่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของเด็กนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ทั้งด้านทฤษฎี/แนวคิด การปฏิบัติ และการได้รับหรือเห็นผลจากการปฏิบัตินั้น (ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ) อย่างครบถ้วน

การนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในการเรียนการสอน

(๑) พุทธศาสนากับการศึกษา

มนุษย์ที่สมบูรณ์ย่อมมีการพัฒนาทุกด้าน เช่น ด้านกำลังกาย คือ ไหลร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกำลังใจคือเป็นผู้มีความหวัง มีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านกำลังความคิด คือ มีสติปัญญาสามารถคิดแก้ปัญหาและนำตนเองไปสู่ความดีงามได้ ด้านจริยธรรม คือ มีศาสนามีคุณธรรมประจำใจ มีปรัชญาในการดำรงชีวิต มีจรรยาในการทำงานด้านสังคม คือ มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อย่างราบรื่น ทำประโยชน์แก่สังคมเป็นต้น โดยสรุปคือมนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องมีการพัฒนาทั้งกาย จิต และสิ่งแวดล้อมซึ่งประกอบกันเป็นชีวิตและสิ่งเกื้อกูลชีวิตของมนุษย์นั่นเอง การพัฒนาที่เป็นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการเรียนการสอน

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแตยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริงและฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไปคือ การกิน อยู่ ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวช ผู้มุ่งชีวิตที่บริสุทธิ์และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษามีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยใคร่รอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปดวยอย่างชัดเจน

การนำหลักธรรมมาใช้หรือประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นวิธีการที่พัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญาของมนุษย์ แต่เดิมคนไทยได้ใช้หลักนี้ในการพัฒนามาเป็นระยะเวลา ยาวนาน ต่อมา มีการนำหลักการศึกษาของตะวันตกเข้ามาใช้อย่างแพร่หลาย จนล้มหลักที่เป็นพื้นฐานของสังคมไทย ปัจจุบันได้มีการนำหลักพุทธศาสนามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังเช่นโรงเรียนวิถีพุทธเริ่มดำเนินการในปการศึกษา ๒๕๔๖ เป็นโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เป็นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต จุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และสถานศึกษาจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมหะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา ทั้งนี้การพัฒนา ผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม และอย่างมีคุณภาพ หลักสำคัญในการพัฒนามี ๓ ประการที่เป็นปัจจัยสอดต่อกันอาศัยซึ่งกันและกันและประสานกัน ๑) คือ ศีล เป็นการฝึกในด้านพฤติกรรม ใช้นิยเป็นเครื่องมือในการฝึกและการจัดสภาพแวดล้อมที่จะเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีงาม ป้องกันมิให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่ดี และจัดระเบียบทางสังคมให้เกื้อหนุนต่อการเกิดพฤติกรรมที่ดี ๒) สมาธิ หรือ ความแน่วแน่มั่นคงหนักแน่นของจิตใจซึ่งสามารถฝึกได้หลายวิธีเช่น ให้คนยุ่งกับกิจกรรม

อย่างไรอย่างหนึ่งที่ไม่มีโอกาสเกี่ยวข้องกับความสุข ผกผันกับสิ่งที่ตั้งมั่นอันมีคุณธรรมเป็นภูมิฐานทาน ผูกมัดจิตใจไว้กับสิ่งที่ตั้งมั่นบางอย่างที่เรียกว่าอุดมคติ ๓) ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกพัฒนาในด้านการ รู้ความจริงเริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดสร้างสรรค์ รุตรงตามความเป็นจริง รูแจ้งความจริง ที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต ในกระบวนการของการศึกษาทั้งหมดนี้ ปรโตโมหะ (การถายทอดจากปัจจัยภายนอก) เป็นแหล่งโดยตรงของการถ่ายทอดศิลปวิทยา ความรู้วิชาการ วิชาชีพ^{๓๔}

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้นำหลักของศรัทธาและโยนิโสมนสิการมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยมีความเชื่อว่าการสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรเพราะวิถีแห่งวัฒนธรรมไทยนั้นได้เน้นบรรยากาศที่เรียบง่าย มีลักษณะที่เหนียวโน้มใจใหญ่เรียนเกิดความปิติและเลื่อมใสหลักการของการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ คือ ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการจัดโดยแยกคาย นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการนี้ใช้สอนได้ทุกระดับการศึกษา มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิดแสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถไขปัญหาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีลำดับขั้นตอนในการสอน ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นสรุป^{๓๕}

ทิศนา ขัมมณี ได้นำพุทธวิธีไปประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการสอนและวิธีการสอนในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเป็นการใช้ตามความเข้าใจและความสามารถในระดับปัญญาชน การสอนด้วยลีลาทั้ง ๔ คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา และสัมปหังสนา หรือการสอนให้แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้าและราเริง ในเนื้อหาสาระทั้งหลายที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำไปปฏิบัติจริง ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องการสื่อความหมายที่ดี ที่จัดกิจกรรมโดยประยุกต์ใช้ลีลาทั้ง ๔ ดังนี้

(๑) สันตัสสนา ขั้นที่จัดกิจกรรมเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหูตนเองอย่างแจ่มแจ้ง ข้อมูลที่บอกเล่ากันมาต่อ ๆ อาจบิดเบือนผิดเพี้ยนไปจากต้นตอ ซึ่งความผิดเพี้ยนนี้อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้ โดยการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียน ๓ - ๔ คน ออกไปนอกห้อง แล้วให้ผู้เรียนคนหนึ่ง เล่าเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เพื่อน ๆ ฟังในหู ต่อจากนั้นจึงเรียกผู้ที่อยู่ข้างนอกคนที่ ๑ เขามา แล้วเรียกให้ผู้ฟังคนหนึ่ง เล่าเรื่องนั้นต่อให้ผู้ที่อยู่ข้างนอกคนที่ ๑ ฟัง และผู้รับฟังคนที่ ๑ ก็เล่าต่อให้ผู้รับฟังคนที่ ๒ เช่นนี้เรื่อย ๆ ทำให้ผู้เรียนที่นั่งฟังในชั้นเรียนเห็นกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้น คือเรื่องจากคนที่ ๑ ไปยังคนที่ ๒ ก็จะเริ่มเปลี่ยนไปบ้างจากคนที่ ๒ ไปยังคนที่ ๓ ก็จะยิ่งเปลี่ยนหรือขาดหายไปมากขึ้น การได้เห็นทุก

^{๓๔} กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๕๖ : ๗

^{๓๕} สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (กรุงเทพมหานคร : โอเคียนส์โตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๙๗-๑๐๒.

สิ่งทุกอย่างเกิดด้วยตาเซน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนถึงลักษณะของกระบวนการสื่อความหมาย ซึ่งความเข้าใจที่นำไปสู่หลักการปฏิบัติที่ว่า ต่อไปนี้รับฟังอะไร จะต้องฟังหูไว้หูไตร่ตรองและตรวจสอบ ใหนั้นชัดเจน

(๒) สมาทพนา คือ การจูงใจ เมื่อผู้เรียนเห็นประจักษ์ด้วยตาและเข้าใจแล้วก็จะพูดชักจูงให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งนั้นในชีวิตประจำวันและชวนให้ปฏิบัติ คือ การเตือนสติตนเองในการรับฟัง

(๓) สมุตเตชนา การเร้าใจให้ผู้เรียนรู้สึกคึกคัก และมีกำลังใจในการที่จะลงมือปฏิบัติตามอย่าง การกระทำของผู้ที่เคยทำสำเร็จแล้ว การยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เคยเห็นผู้อื่นทำ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเห็นจริงจังกวา สามารถนำไปใช้ได้จริง และเมื่อใช้แล้วได้ประโยชน์คุณค่าหรือเกินค่า ผู้เรียนก็จะเกิดความ คึกคัก อยากรู้และได้ประโยชน์ตามตัวอย่างที่ใบบาง

(๔) สัมปหังสนา การช่วยให้ผู้เรียนเกิดความราเริงใจ ชุมชื่นใจ ได้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เช่น ใญ่เรียนขยันนำผลการปฏิบัติงานส่งให้ครูรับรู้ เมื่อครูอ่านแล้วและเขียนให้กำลังใจ ชมเชย และใขอเสนอแนะต่าง ๆ เพิ่มเติมตามความเหมาะสม ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความชุมชื่นใจ นอกจากนั้นครูอาจ พยายามหาโอกาสให้ผู้เรียนเล่าเรื่องของตนเองให้เพื่อน ๆ ฟังแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับ แนวคิดแนวทางที่หลากหลายขึ้น รวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจในตนเองด้วย

วิธีสอนที่ประยุกต์จากวิธีสอนของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษาของนักการศึกษา ได้ศึกษาวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ได้ประยุกต์วิธีสอนมาใใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของไทยจนเกิดเป็นวิธีการสอนที่พอสรุปได้ดังนี้

(๑) วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมยวิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย คือ การเปรียบเทียบให้เห็นสมการ สอน วิธีนี้ก็เป็นวิธีที่นักการศึกษาปัจจุบันใช้กันอยู่ เพราะเป็นวิธีที่ทำให้ได้ผลดี ทั้งนี้เพราะว่าเรื่อง นามธรรมเป็นเรื่องที่มองเห็นยาก ธรรมะเป็นเรื่อง นามธรรม การที่จะให้เข้าใจได้ดีก็จะต้องอาศัยการ เปรียบเทียบใให้เหมาะสม

(๒) วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา คำว่า ธรรมสากัจฉา หมายถึง การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นการอธิบาย ปัญหา การแสวงหาเหตุผลคนคิดเป็นการซักถามและแก้ปัญหา การสอนแบบ ธรรมสากัจฉาเป็นการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด แก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผลและช่วยให้ผู้เรียนใด้แนวคิด ทางธรรมะ การใด้ฝึกฝนอย่างจริงจัง การสอนแบบธรรมสากัจฉา จะช่วยใหนักเรียนแสวงหาความรู้จาก แหล่งต่าง ๆ มิใช่รับฟังจากครู ครูมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ตอบคำถามให้ความกระจ างแจ่ม นักเรียนอ่าน สังเกต สนทนา ส้ารวจแหล่งความรู้ฉบับันติกให้ใด้แนวคิดมาสู่ธรรมสากัจฉา ค นพบความรู้ ผกผันทักษะการจับประเด็น ของความรู้ต่าง ๆ นำมาแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มของตน การ รวบรวมความรู้เป็นแนวคิด แนวความเชื่อและแนวปฏิบัติ โดยเลือกเฟ้นและรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ใให้ เกิดความรู้ความ เข้าใจ เห็นคุณค่าเกิดความรู้สึกรักใย่ประพตติตามธรรมนั้น ๆ การพิสูจน์ความรู้ใเป

นการนำความรู้ ความคิด ความเข้าใจมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นการนำความรู้มาสู่การปฏิบัติ
เนื่องนี้ การสอนแบบธรรมสภาัจฉา

มีวิธีการคือ

๑. คูสนทนา ไดแก ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับวิทยากรโดยตั้งจุดมุ่งหมาย
การสนทนาให้ตรงกัน

๒. คูสนทนา กำหนดหัวข้อเรื่อง ปัญหา ขอบเขตการถกเถียง การซักถามในเรื่องอะไร

๓. คูสนทนา คนควหาความรจากแหล่งวิชาการต่าง ๆ ในหัวข้อเรื่องที่สนทนาโดยเฉพาะการ
อานในใจ จะตองรวบรวมประเด็นเพื่อนำมาสนทนา

๔. การแสดงความคิดเห็น

๔.๑ อภิปรายทั่วไป ครูเป็นผู้ดำเนินการอภิปราย นักเรียนแสดงความรู้แสดงความคิดเห็น
หรือคัดค้าน ตามเวลาที่กำหนดครูเป็นผู้สรุป

๔.๒ อภิปรายเฉพาะกลุ่ม ครูจัดให้นักเรียน ๔ - ๕ คน อภิปรายหน้าชั้นโดยครูเป็นผู้
ดำเนินการอภิปรายซักถามนักเรียน

๔.๓ อภิปรายเป็นกลุ่ม แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มคนคว อภิปรายในกลุ่มของตน
ให้นักเรียนกลุ่มหนึ่งอภิปรายหน้าชั้น นักเรียนกลุ่มอื่นซักถามและแลกเปลี่ยน

๔.๔ จัดนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๖ คน แต่ละกลุ่มนำความรู้ที่อานมาแลกเปลี่ยนความเห็น
สรุปเป็นขอคิด ใ้ประธานกลุ่มอภิปรายหน้าชั้น

๔.๕ จัดโตวาที่

๔.๖ แบ่งกลุ่ม ๆ ละ ๕ -๗ คน คนควหาความรู้แล้วแสดงความคิดเห็นในกลุ่มแล้วส่งตัว
แทนมาอภิปรายหน้าชั้น การแสดงความคิดเห็นจะตองมีการสรุปความคิดเห็นและเรื่องราวทุกครั้งโดย

- ครูสรุปด้วยการบอกเล่าและอธิบายเพิ่มเติม
- นักเรียนช่วยกันสรุป และเขียนลงบนกระดานดำ
- นักเรียนที่เป็นเลขานุการ จดประเด็นและความคิดลงในสมุดใหญ่ครุตรวจ
- นักเรียนจดประเด็นความคิดลงสมุด^{๓๖}

๓. วิธีสอนแบบเบญจชั้นธ วิธีสอนแบบเบญจชั้นธมี ๕ ชั้นตอน เป็นการสอนโดยยึดหลักธรรม
เบญจชั้นธไดแก รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นการสอนให้ผู้เรียนพิจารณาเบญจชั้นธ
ตามลำดับชั้น ดังนี้^{๓๗}

^{๓๖} สุมน อมรวิวัฒน์, สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕) หน้า ๖๑.

^{๓๗} เป็รื่อง กุมุท, การบริหารสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๒๖),
หน้า ๑๕.

๑. กำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) ครูกำหนดสิ่งเร้าให้นักเรียนได้สัมผัสทางตา หู จมูก ลึ้น ภาย โดยกำหนดสื่อการเรียนให้เกิดตากระทบรูป หูกระทบเสียง จมูกกระทบกลิ่น ลิ้นกระทบรส ภาย กระทบอ่อน แข็ง เย็น ร้อน

๒. ขั้นการรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมสิ่งเร้าให้นักเรียนสัมผัสอย่างถูกต้องและเกิดความรับรู้ จากตากระทบรูป หูกระทบเสียง จมูกกระทบกลิ่น ลิ้นกระทบรส ภายกระทบอ่อนแข็ง เย็น ร้อน ก็ จะ เกิดสุขเวทนา หรือพอใจนักเรียนก็จะเรียนดี ถ้าเกิดทุกข์เวทนาหรือไม่พอใจก็จะเรียนไม่ดี

๓. ขั้นวิเคราะห์ สัจเคราะห์การรับรู้ (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิด แยกแยะว่ามี อะไรเกิดขึ้น อะไรเป็นต้นเหตุแล้วเกิดผลอย่างไร ถามความรู้สึกของผู้เรียนต่อสิ่งนั้น ๆ เป็นขั้นวิเคราะห์ แล้วจะเกิดสัญญา คือการจำได้หมายรู้

๔. ขั้นตัดสินใจความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นที่ผู้เรียนตอบรับหรือไม่ตอบรับในคา นิยมที่ครู สอน เป็นขั้นปรุงแต่งเมื่อจำได้ก็เป็นการปรุงแต่งรับหรือไม่รับความรู้ นั้น

๕. ขั้นการเกิดอุปนิสัย (ขั้นวิญญาณ) ขั้นรู้แจ้งเห็นจริง เป็นขั้นที่ครูถามแบบลวง ความรู้สึก โดยสร้างสถานการณ์ให้คิดแล้วผู้เรียนตอบว่าควรทำหรือไม่ควรทำในสถานการณ์ดังกล่าว เป็นขั้นการรับ รู้

๔. วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีที่ฝึกศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางใน การ การปฏิบัติใหญ่เรียนมีศีล สำรวมกาย วาจา ใหญ่ถูกต้องอยู่ในองค์แห่งศีล มีจิตสิกขา คือฝึกจิตให้ สงบ มั่นคง ผ่องใสระงับจากกิเลส เพื่อจิตสงบมั่นคง ก็เป็นจิตอันควรแก่การงานที่จะพิจารณาธรรม มีปัญญา สิกขา คือการพิจารณาร่างกาย ความรู้สำนึกคิดของคนในขณะที่มีสมาธิ ให้เข้าใจหลัก สภาพความเป็น จริง เพื่อละกิเลส ละทุกข์ เป็นการสอนที่ใหญ่เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง วิธีสอนแบบไตรสิกขา มีขั้นตอน ดังนี้^{๓๘}

๑. ขั้นนำ

๑.๑ จัดสถานที่เรียนสิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้

๑.๒ ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำ ให้อุ เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส)

๒. ขั้นสอน

๒.๑ ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ

๒.๒ ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์

๒.๓ ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้เรียนรู้จากรับผิดชอบในงานที่ทำ และความ เสียสละ

^{๓๘} พระครูประพัฒน์ธรรมกิจ (พระอาจารย์เสนห์), “การสอนแบบไตรสิกขา”, <<https://www.gotoknow.org/posts/๒๒๑๙๗๑๑>>.

๓. ชั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล

- ๓.๑ กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้
- ๓.๒ นำเสนอผลงาน
- ๓.๓ ครูสรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ชั้นประเมินผล

- ๔.๑ สรุปการเรียนรู้ของตนเอง
- ๔.๒ ประเมินการเรียนรู้การสอน เพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป

๕. วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ หมายถึง ระบบการใช้สติปัญญาจัดจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงตามสภาวะ (ตามธรรมชาติ) และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย (เหตุคน เหตุแวดล้อม) เป็นการคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบต่อเนื่องตามลำดับขั้นตอนไม่สับสนในการคิดแต่ละครั้ง ต้องกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่าต้องการคิดเพื่ออะไร ซึ่งมีวิธีการคิดอยู่ ๑๐ วิธี คือ^{๓๔}

๑. วิธีคิดแบบอริยสัจ (แบบแก้ปัญหา)
๒. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (แบบอิทัปปัจจยตา หรือ แบบปัจจัยการ)
๓. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ
๔. วิธีคิดแบบคุณโทษ ทางออก (แบบอัสสาหะ อาทีนวะ และนิสสรณะ)
๕. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ (แบบรูเทาทันธรรมดา)
๖. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม
๗. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ (แบบหลักการและความมุ่งหมาย)
๘. วิธีคิดแบบอุปมาปลุกเร้าคุณธรรม (แบบกุศลภาวนา)
๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน
๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท

๒.๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” เป็นการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธเฉพาะกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ดังนั้นจึงนำสาระของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษามาเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) พุทธธรรม.พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘ : ๖๖๗-๗๐๘)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ **รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข**

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศไทย	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศไทยมีผลต่อการนับถือศาสนา ความเชื่อ แนวปฏิบัติที่เป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติไทย	๑.อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือเข้าสู่ประเทศไทย ๒.อธิบายการนับถือพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในประเทศไทย
๒.วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่มีต่อสภาพแวดล้อมในสังคมไทย รวมทั้งการพัฒนาตนและครอบครัว	พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือมีความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมและการประพฤติปฏิบัติตนของคนในสังคมไทย	๑.บอกความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่มีต่อสภาพแวดล้อมของสังคมไทย ๒.บอกหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและแนวทางการพัฒนาตนเองและครอบครัว
๓.วิเคราะห์พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยาหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	หลักธรรมสำคัญในการศึกษาพุทธประวัติหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนดตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยา	๑.สรุปพุทธประวัติหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนดตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยา ๒. นำเสนอข้อคิดที่ได้จากการศึกษาพุทธประวัติหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนดตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยา ๓. อธิบายการนำข้อคิดในข้อ ๒ ไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตนเอง

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๔.วิเคราะห์และประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ซาดก เรืองเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	แบบอย่างการประพุดิตนปฏิบัติและการดำเนินชีวิตของคนดีก่อให้เกิดความศรัทธา และเป็นแรงจูงใจให้ปฏิบัติตาม	๑.สรุปประวัติสาวก ซาดก เรืองเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด ๒.วิเคราะห์ข้อคิดหรือแบบอย่างการดำเนินชีวิตจากประวัติสาวก ซาดก เรืองเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด ๓.อธิบายการนำข้อคิด ไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตนเอง
๕.อธิบายพุทธคุณ และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดเห็นคุณค่าและนำไปพัฒนาแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัว	พุทธคุณและข้อธรรมในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ปัญหาชีวิตของตนเองและครอบครัวได้	๑.อธิบายพุทธคุณและข้อธรรมในกรอบอริยสัจ ๔ ๒.อธิบายเชื่อมโยงการนำพุทธคุณและข้อธรรมในกรอบอริยสัจ ๔ ไปใช้พัฒนาและแก้ปัญหาชีวิตของตนเองและครอบครัวได้
๖.เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิต เพื่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบคุณค่าแท้ –คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณ – โทษ และทางออกหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	การพัฒนาจิตด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบคุณค่าแท้ –คุณค่าเทียมและวิธีคิดแบบคุณ –โทษ และทางออกเป็นหนทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต	๑.อธิบายหลักการพัฒนาจิตด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบคุณค่าแท้ –คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณ –โทษ และทางออกหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ผู้เรียนนับถือ ๒.บอกประโยชน์หรือคุณค่าของการพัฒนาจิตที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต
๗.สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติหรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	การบริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ	๑.อธิบายหลักการบริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ ๒.บอกประโยชน์หรือคุณค่าของการพัฒนาจิตที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
<p>๘. วิเคราะห์และปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในการดำรง ชีวิตแบบพอเพียง และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข</p>	<p>การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในการดำรง ชีวิตแบบพอเพียงและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสังคมมีความเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข</p>	<p>๑. วิเคราะห์หลักธรรมทางศาสนาที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตแบบพอเพียง และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม</p> <p>๒. เสนอแนวปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาในการ ดำรงชีวิตแบบพอเพียงและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข</p>
<p>๙. วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ศาสนาอื่นๆ</p>	<p>ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของศาสนาอื่นก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างศาสนิกชนของแต่ละศาสนา</p>	<p>๑. บอกชื่อศาสนาต่างๆ ที่คนไทยนับถือศาสนา</p> <p>๒. อธิบายเหตุผลความจำเป็นที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ศาสนาอื่น</p>
<p>๑๐. ปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม</p>	<p>การยอมรับและปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างกันทำให้มีความเข้าใจอันดีและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข</p>	<p>๑. อธิบายลักษณะของสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศาสนาอื่นๆ</p> <p>๒. ปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม</p>
<p>๑๑. วิเคราะห์การกระทำของบุคคลที่เป็นบอบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติของตนเอง</p>	<p>การกระทำของบุคคลที่เป็นบอบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์</p>	<p>๑. อธิบายพฤติกรรม/การกระทำของบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์</p> <p>๒. นำเสนอแนวทางการปฏิบัติตนของตนเองที่เป็นพฤติกรรมด้านศาสนสัมพันธ์</p>

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา
พระพุทธรศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑.บ้ำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ	การบำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือถือเป็นหน้าที่ของศาสนิกชนทุกคน	บำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ
๒.อธิบายจริยวัตรของสาวกเพื่อเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือ	จริยวัตรของสาวกที่เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตามศาสนิก	๑.อธิบายจริยวัตรของสาวกที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ๒.ปฏิบัติตนต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถืออย่างถูกต้องและเหมาะสม
๓.ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่างๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	การปฏิบัติตนที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ	ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่างๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด
๔.จัดพิธีกรรมและปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมได้ถูกต้อง	การจัดพิธีกรรมและปฏิบัติตนอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา	๑.จัดพิธีกรรมในศาสนพิธีทางศาสนา ๒.ปฏิบัติตนในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาอย่างถูกต้อง
๕.อธิบายประวัติ ความสำคัญ และปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อศาสนา	๑.อธิบายประวัติและความสำคัญ ของวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ๒.ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ
 อารมณ์รักชาติและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย
 และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑. ปฏิบัติตามกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล	กฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของบุคคลมีผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข	ปฏิบัติตามกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล
๒. ระบุความสามารถของตนเองในการทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ	เยาวชนที่ดีมีบทบาทและหน้าที่ในการทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ	ระบุความสามารถของตนเองในการทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ
๓. อภิปรายเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรืออาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดต่อกัน	คุณค่าทางวัฒนธรรมด้านการเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรืออาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดต่อกัน	ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีหรืออาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดต่อกัน
๔. แสดงออกถึงการเคารพในสิทธิเสรีภาพ ของตนเองและผู้อื่น	การให้ความเคารพในสิทธิและเสรีภาพ ของผู้อื่น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในสังคม	แสดงออกถึงการเคารพในสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้องและเหมาะสม

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และอารัง
 รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
 ประมุข

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายหลักการ เจตนารมณ์ โครงสร้าง และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบันโดยสังเขป	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบันเป็นกฎหมายสูงสุดใน การปกครองประเทศ ที่คนไทยทุกคนต้องเคารพและปฏิบัติตาม	๑. บอกหลักการ เจตนารมณ์ และโครงสร้างของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ๒. สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันโดยสังเขป
๒. วิเคราะห์บทบาทการถ่วงดุลอำนาจอติปไตยในรัฐธรรมนูญแห่ง	กฎหมายรัฐธรรมนูญแบ่งอำนาจการปกครองออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ นิติ	๑. อธิบายบทบาทหน้าที่ของอำนาจอติปไตยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
ราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน	บัญญัติ บริหาร และตุลาการ มีบทบาทในการถ่วงดุลอำนาจอธิปไตย	๒.วิเคราะห์บทบาทในการถ่วงดุลอำนาจอธิปไตยของฝ่าย นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน
๓.ปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับตนเอง	สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของ ประชาชนชาวไทยที่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	๑. อธิบายบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ๒.ปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑

เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายความหมายและความสำคัญของเศรษฐกิจศาสตร์	๑. ความหมายและความสำคัญของเศรษฐกิจศาสตร์ทรัพยากร ๒.ทรัพยากรมีจำนวนจำกัดแต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด ทำให้เกิดความขาดแคลน จึงต้องมีการเลือกใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ	๑. อธิบายความหมายและความสำคัญของเศรษฐกิจศาสตร์ ๒. อธิบายความสัมพันธ์ของคำว่าทรัพยากรมีจำนวนจำกัด ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด ความขาดแคลน การเลือก และค่าเสียโอกาส
๒.วิเคราะห์ค่านิยมและพฤติกรรม การบริโภคของคนในสังคมซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ	ค่านิยมและพฤติกรรมในการบริโภคของคนในสังคมที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ	วิเคราะห์และอธิบายค่านิยมและพฤติกรรมในการบริโภคของคนในสังคมที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนและประเทศ
๓. อธิบายความเป็นมา หลักการ และความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อสังคมไทย	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย	๑. อธิบายความเป็นมาและหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจ ๒.อธิบายความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อสังคมไทย

มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ตารางที่ ๒.๘ เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์บทบาทหน้าที่และความแตกต่างของสถาบันการเงินแต่ละประเภทและธนาคารกลาง	บทบาทและหน้าที่ของสถาบันการเงินแต่ละประเภทและธนาคารกลาง มีความแตกต่างกันในระบบเศรษฐกิจ	๑. อธิบายบทบาทและหน้าที่ของสถาบันการเงินแต่ละประเภทและธนาคารกลาง ๒. อธิบายความแตกต่างของสถาบันการเงินแต่ละประเภทและธนาคารกลาง
๒. ยกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นการพึ่งพาอาศัยกันและการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในประเทศ	การพึ่งพาอาศัยกันและการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจของประเทศ	ยกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นการพึ่งพาอาศัยกัน และการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในประเทศ
๓. ระบุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดอุปสงค์และอุปทาน	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดอุปสงค์และ อุปทานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาวะทางเศรษฐกิจ	ระบุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนด อุปสงค์และอุปทาน
๔. อภิปรายผลของการมีกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา	กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามีผลในการคุ้มครองมิให้มีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา	อภิปรายผลของการมีกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์ความสำคัญ of เวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์	เวลามีความสำคัญต่อการแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์	๑. อธิบายความสำคัญของเวลาและช่วงเวลาในการศึกษาประวัติศาสตร์ ๒. อธิบายความสำคัญของอดีตที่ส่งผลต่อพัฒนาการในปัจจุบันและอนาคต

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
		๓. ยกตัวอย่างของช่วงเวลาและยุคสมัยที่ปรากฏชื่อต่างๆ
๒. เปรียบศักราชตามระบบต่างๆ ที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์	การศึกษาประวัติ ศาสตร์ไทยเพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนต่อมีความรู้ระบบการเทียบศักราช	๑. บอกที่มาของศักราชรวมทั้งวิธีการเทียบศักราชต่างๆ ๒. ยกตัวอย่างของศักราชที่ใช้ในเอกสารทางประวัติศาสตร์
๓. นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์	วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการเรียนรู้ของคน เหตุการณ์ในอดีต ต้องอาศัยหลักฐานชั้นต้น ชั้นรอง และวิธีการอย่างมีเหตุผล	๑. อธิบายความหมายและความสำคัญของประวัติศาสตร์ ๒. อธิบายวิธีการทางประวัติศาสตร์ได้ถูกต้อง ๓. ยกตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง

มาตรฐาน ส ๔.๒

เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๑. อธิบายปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อพัฒนาการในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๒. อธิบายเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองในภูมิภาคเอเชีย
๒. ระบุความสำคัญของแหล่งอารยธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	อธิบายความสำคัญของแหล่งอารยธรรมในกลุ่มเอเชียพร้อมกับแหล่งมรดกโลกที่มีผลต่อพัฒนาการสังคมไทยในปัจจุบัน

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก
ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยก่อนสุโขทัยในดินแดนไทยโดยสังเขป	อาณาจักรก่อนสมัยสุโขทัย	๑. อธิบายความเป็นมาของแต่ละอาณาจักรก่อนสมัยสุโขทัย ๒. อธิบายเกี่ยวกับการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย
๒. วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยในด้านต่าง ๆ	อาณาจักรสุโขทัย	วิเคราะห์พัฒนาการด้านต่างๆของสมัยสุโขทัย
๓. วิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสมัยสุโขทัยและสังคมไทยในปัจจุบัน	อาณาจักรสุโขทัย	๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับภูมิปัญญาในสมัยสุโขทัย ๒. อธิบายถึงความเสื่อมของอาณาจักรสุโขทัย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑

เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑. เลือกลงใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (ลูกโลก แผนที่ กราฟ แผนที่) ในการสืบค้นข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพและสังคมของประเทศไทยและทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย	การสืบค้นข้อมูลลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคมของประเทศไทย ทวีปเอเชีย โอเชียเนีย โดยอาศัยเครื่องมือทางภูมิศาสตร์	๑. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการสืบค้นข้อมูลลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางสังคมของประเทศไทย ทวีปเอเชีย โอเชียเนีย ๒. นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสืบค้น
๒. อธิบายเส้นแบ่งเวลาและเปรียบเทียบวัน เวลาของประเทศไทยกับทวีปต่าง ๆ	ความสัมพันธ์ของการหมุนรอบตัวเองของโลกและระยะเชิงมุมระบบลองจิจูด เป็นผลให้เวลาท้องถิ่น เวลามาตรฐานแต่ละภูมิภาคของโลกต่างกัน	๑. คำนวณเวลาจากโจทย์ปัญหาเวลาท้องถิ่น เวลามาตรฐาน ๒. อธิบายเขตเวลาของโลก เปรียบเทียบวันเวลาของประเทศไทยกับทวีปต่างๆ

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๓.วิเคราะห์เชื่อมโยง สาเหตุและแนวทางป้องกันภัยธรรมชาติและ การระงับภัยที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย	ภัยธรรมชาติสามารถระงับและ/หรือป้องกันได้	นำเสนอแนวทางการป้องกันและระงับภัยธรรมชาติ

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิด การสร้างสรรควัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากร และสิ่งแวดลอม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย	การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์	อธิบายผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย
๒.วิเคราะห์ความร่วมมือของ ประเทศต่างๆ ที่มีผลต่อ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของ ทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย	การแก้ปัญหาผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่างๆ ของโลกต้องได้รับความร่วมมือระหว่าง ประเทศ	บอกความร่วมมือของประเทศต่างๆ ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย
๓.สำรวจและอธิบายทำเลที่ตั้ง กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ในทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย โดยใช้แหล่งข้อมูล ที่หลากหลาย	ทำเลที่ตั้งของกิจกรรมทาง เศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาค เอเชีย ออสเตรเลียโอเชียเนีย ต้องมี ปัจจัยทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวย	สำรวจและอธิบายทำเลที่ตั้ง กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมใน ทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชีย เนีย โดยใช้ แหล่ง ข้อมูล ที่ หลากหลาย
๔.วิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพ และสังคมที่มีผลต่อการเคลื่อนไหว ของความคิด เทคโนโลยี สินค้า และประชากรในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย	การเคลื่อนไหวทางสังคมและ วัฒนธรรมของประชากรในภูมิภาค เอเชีย ออสเตรเลีย โอเชียเนีย เกิด จาก การ สิ่ง แวด ล้อม ทาง กาย ภา พ และทางสังคมเปลี่ยนแปลงปัจจัย ทางกายภาพและสังคมมีผลต่อ	อธิบายปัจจัยทางกายภาพและสังคม ที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม และ วัฒนธรรม ใน ทวีป เอเชีย ออสเตรเลียโอเชียเนีย

ตัวชี้วัด	ผู้เรียนรู้อะไร	ผู้เรียนทำอะไรได้
	การเลื่อนไหลของความคิด เทคโนโลยี สินค้า และประชากร	

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ **รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข**

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศเพื่อนบ้าน	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านและการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบันทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศเพื่อนบ้าน
๒. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน	หลักธรรมหรือคำสอนของศาสนาช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน	อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในด้านของการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน
๓. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติและมรดกของชาติ	พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติ เป็นศูนย์รวมจิตใจก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	๑. อธิบาย ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติและมรดกของชาติ ๒. อธิบาย ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะของ เอกลักษณ์และมรดกของชาติ
๔. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือกับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม	การประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาเป็นการพัฒนาชุมชนและจัดระเบียบสังคม	สรุป ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๕.วิเคราะห์พุทธประวัติหรือประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	การเรียนรู้พุทธประวัติทำให้เกิดความศรัทธาต่อศาสดาของศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน	๑. สรุปพุทธประวัติหรือประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือ ๒. อธิบายหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ
๖.วิเคราะห์และประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาตกรเรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	แบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดของพุทธสาวก ชาตกรและศาสนิกชนตัวอย่าง เป็นแรงจูงใจให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในการทำดี เพื่อผลดีจะเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นในปัจจุบันและอนาคต	วิเคราะห์และประพุดิตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาตกรเรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด
๗.อธิบายโครงสร้างและสาระโด่งเชิงของพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	พระไตรปิฎกเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา การเข้าใจโครงสร้างทำให้เรียนรู้ให้กระจ่างชัดและถูกต้อง	อธิบายและเขียนโครงสร้าง สาระของพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือโดยสังเขปและเขียนเป็นผังความคิด
๘.อธิบายธรรมคุณ และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนา แก้ปัญหาของชุมชนและสังคม	อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมสำคัญที่สุด ผู้เห็นคุณค่า นำข้อธรรมของอริยสัจ ๔ และธรรมคุณ ๖ ไปปฏิบัติจะแก้ปัญหาพัฒนาตนเองและครอบครัว	๑.อธิบายธรรมคุณว่าเป็นการแสดงคุณค่าของการเข้าถึงพระรัตนตรัยองค์ที่ ๒ (พระธรรม) ๒.การปฏิบัติตามธรรมคุณ ๖ จะพัฒนาตนเองและแก้ปัญหาชุมชนและสังคม ๓.อธิบายข้อธรรมในกรอบของอริยสัจ ๔ เพื่อนำไปแก้ปัญหาชุมชนและสังคมตามกระบวนการอริยสัจ ๔
๙.เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิต ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือ วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม และวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	จิตที่ฝึกดีแล้ว (สมาธิ) นำสุขมาให้ และคุณค่าจิตที่ฝึกดีแล้วจะมีความสงบ สะอาด สว่างมีสติเกิดพลังสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	๑.เห็นคุณค่าและวิเคราะห์ว่าจิตที่ดีเมื่อกระทบสิ่งเร้า (อายตนะภายในภายนอก) เชื่อมโยงการกระทบสู่วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรมและอรรถธรรมสัมพันธ์ (หลักการและจุดหมาย) ออกจากสิ่งเร้าที่มากระทบโดยไม่มียึดติด

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑๐. สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิต และเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	การสวดมนต์แปลและแผ่เมตตาเป็น การทำจิตให้สงบและมีความปรารถนาดีด้วยการส่งความสุขต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย	๑. การบริหารจิตและเจริญปัญญา เป็นความดีที่เกิดผลสูงสุดทำให้ตนเองมีจิตสงบ ๒. จิตที่สงบเมื่อนำไปใช้งานจิตจะทำงานได้คล่องแคล่วมีความสำเร็จในการใช้ปัญญาคิดเห็นตามที่เป็นจริง
๑๑. วิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการดำรงตนอย่างเหมาะสมในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในการ ดำรงชีวิต อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุขทำให้เกิด ความสุขอย่างยั่งยืน	๑. วิเคราะห์หลักธรรมทางศาสนาที่ตน นับถือเพื่อการดำรงตน อย่างเหมาะสมในกระแสความ เปลี่ยนแปลงของโลกและการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข ๒. ปฏิบัติของตนเองตามหลักธรรม ทางศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการ ดำรงตนอย่างเหมาะสมในกระแส ความเปลี่ยนแปลงของโลกและ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ **เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ**

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาทำให้อยู่ร่วม กันได้อย่างสันติสุข	๑. บอกแนวปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด ๒. ปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสม
๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	ความมีมรรยาทแสดงคุณภาพชีวิตที่ดี	ปฏิบัติตนตามมรรยาทชาวพุทธตามที่กำหนดได้
๓. วิเคราะห์คุณค่าของศาสนพิธี และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	เข้าร่วมศาสนพิธีด้วยความเต็มใจ และปฏิบัติตามได้ถูกต้องทำให้เกิดความสุข	วิเคราะห์คุณค่าของศาสนพิธี และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง
๔. อธิบายคำสอนที่เกี่ยวข้องกับวัน	ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในวันสำคัญทาง	๑. อธิบายประวัติ ความสำคัญ และ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
สำคัญทางศาสนา และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	ศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เป็นความกตัญญูต่อศาสนา	ปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง ๒.บอกสาเหตุการเกิดวันสำคัญและปฏิบัติตนได้ถูกต้องเพื่อความกตัญญูต่อศาสนา ๓.บอกข้อคิดจากหลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องวันสำคัญทางศาสนา
๕. อธิบายความแตกต่างของศาสนาพิธีพิธีกรรมตามแนวปฏิบัติของศาสนาอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การยอมรับและความเข้าใจซึ่งกันและกัน	ศาสนาพิธีของทุกศาสนาจะมีลักษณะเฉพาะที่มาพร้อมกับการเผยแพร่ศาสนานั้น ๆ ทำให้พิธีกรรมแตกต่างกันนักเรียนทำอะไรได้	อธิบายความแตกต่างของศาสนาพิธีพิธีกรรม ตามแนวปฏิบัติของศาสนาอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การยอมรับและความเข้าใจซึ่งกันและกัน

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑

เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายและปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ	การปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ เป็นหน้าที่ของทุกคน	อธิบายและปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ
๒.เห็นคุณค่าในการปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ในฐานะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	การปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ เป็นหน้าที่ของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	เห็นคุณค่าในการปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ในฐานะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
๓.วิเคราะห์บทบาท ความสำคัญ และความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม	สถาบันทางสังคมแต่ละสถาบัน มีบทบาทสำคัญ และความสัมพันธ์กันในการจัดระเบียบทางสังคม	วิเคราะห์บทบาท ความสำคัญ และความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๔.อธิบายความคล้ายคลึงและความแตกต่างของวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชียเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน	ความคล้ายคลึงและความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีคุณค่าในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันนักเรียนทำอะไรได้	อธิบายความคล้าย คลึงและความแตกต่างของวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาคเอเชีย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

มาตรฐาน ส.๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายกระบวนการในการตรากฎหมาย	การตรากฎหมายของไทยมีขั้นตอนการจัดทำอย่างเป็นระบบ	อธิบายกระบวนการในการตรากฎหมาย
๒.วิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสารทางการเมืองการปกครองที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยปัจจุบัน	เหตุการณ์ทางการเมือง การปกครองมีผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของคนในสังคม	วิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสารทางการเมืองการปกครองที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยปัจจุบัน

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนและการออม	ปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนและการออมมีหลายอย่าง ซึ่งมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า	วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนและการออม

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๒.อธิบายปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตสินค้าและบริการ	ปัจจัยการผลิตและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า	อธิบายปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตสินค้าและบริการ
๓.เสนอแนวทางการพัฒนาการผลิตในท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางการพัฒนาการผลิตในท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ	เสนอแนวทางการพัฒนาการผลิตในท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยโครงการ
๔.อภิปรายแนวทางการคุ้มครองสิทธิของตนเองในฐานะผู้บริโภค	การคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคทุกคนต้องมีส่วนร่วมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค เช่น การ์ตูน คำขวัญ เสี่ยงตามสาย แผ่นพับ แสดงละคร แต่งเพลง

มาตรฐาน ส.๓.๒

เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจใน สังคมโลก

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.อภิปรายระบบเศรษฐกิจแบบต่างๆ	ระบบเศรษฐกิจมีหลายแบบซึ่งส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจในสังคมโลก	อภิปรายระบบเศรษฐกิจแบบต่างๆ
๒. ยกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นการพึ่งพา อาศัยกัน และการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย	การพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียมีทั้งการพึ่งพาอาศัยกันและการแข่งขันกัน	ยกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นการพึ่งพา อาศัยกัน และการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย
๓.วิเคราะห์การกระจายของทรัพยากรในโลกที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	การกระจายของทรัพยากรในโลกมีผลต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	วิเคราะห์การกระจายของทรัพยากรในโลกที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศโดยนำเสนอแผนภาพ
๔.วิเคราะห์การแข่งขันทางการค้าในประเทศและต่างประเทศที่ส่งผลต่อคุณภาพสินค้า ปริมาณการผลิต และราคาสินค้า	การแข่งขันทางการค้าในประเทศและต่างประเทศส่งผลต่อคุณภาพสินค้า ปริมาณการผลิต และราคาสินค้าในสังคมโลก	วิเคราะห์การแข่งขันทางการค้าในประเทศและต่างประเทศที่ส่งผลต่อคุณภาพสินค้า ปริมาณการผลิต และราคาสินค้า

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑

เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ
อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. ประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่างๆ	การเลือกและการประเมินหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือทำให้ได้ข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน	๑. ประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๒. ยกตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือ
๒. วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความจริงกับข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์	การเลือกและการประเมินหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือทำให้ได้ข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน	สามารถแยกข้อเท็จจริงกับความจริงโดยใช้วิธีการหลักฐานทางประวัติศาสตร์
๓. เห็นความสำคัญของการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ	การเลือกและการประเมินหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือทำให้ได้ข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน	วิเคราะห์ข้อมูลและตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๒

เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้าน
ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึง
ความสำคัญและ สามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของภูมิภาคเอเชีย	ภูมิภาคเอเชีย	๑. อธิบายปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาคต่างๆ ในทวีปเอเชีย ยกเว้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๒. อธิบายพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ของภูมิภาคเอเชีย ยกเว้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๒. ระบุความสำคัญของแหล่ง อารยธรรมโบราณในภูมิภาคเอเชีย	ภูมิภาคเอเชีย	๑. บอกแหล่งอารยธรรมตะวันออก แหล่งมรดกโลกของประเทศในภูมิภาคเอเชีย ๒. อธิบายความ สัมพันธ์ของอิทธิพลอารยธรรมโบราณที่มีต่อภูมิภาคเอเชียในปัจจุบัน

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย
มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์พัฒนาการของไทยสมัยอยุธยาและธนบุรีในด้านต่างๆ	อาณาจักรอยุธยาและธนบุรี	๑. อธิบายถึงการสถาปนาอาณาจักรอยุธยาและธนบุรี ๒. สรุปพัฒนาการของไทยสมัยอยุธยาและธนบุรีในด้านต่างๆ
๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยาและธนบุรี	อาณาจักรอยุธยาและธนบุรี	อธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยาและธนบุรี
๓. ระบุภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยาและธนบุรี และอิทธิพลของภูมิปัญญาดังกล่าวต่อการพัฒนาชาติไทยในยุคต่อมา	อาณาจักรอยุธยาและธนบุรี	อธิบายพัฒนาการอาณาจักรอยุธยาและธนบุรีในทุกๆ ด้าน

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ	การรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลทางลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคมของทวีปยุโรป	๑. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์รวบรวมข้อมูลลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
และสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา	และแอฟริกา โดยอาศัยเครื่องมือทางภูมิศาสตร์	แอฟริกา ๒.วิเคราะห์และนำเสนอลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา
๒.วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา	สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีผลต่อลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของประชากร	๑. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพและทางสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา ๒.แผนภาพโครงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา

มาตรฐาน ส ๕.๒

เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วม
ในการอนุรักษ์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์การก่อเกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ทางสังคมอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและทางสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา	การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและทางสังคมก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ทางสังคม	วิเคราะห์การก่อเกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ทางสังคมของทวีปยุโรปและแอฟริกา
๒.ระบุแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในทวีปยุโรปและแอฟริกา	การดำเนินชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	เขียนแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทวีปยุโรป และแอฟริกา
๓.สำรวจ อภิปรายประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรป และแอฟริกา	ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล	๑.สำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรป และแอฟริกา ๒. อภิปรายปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรป และแอฟริกา ๓. นำเสนอผลการอภิปรายปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรป และแอฟริกา

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๔.วิเคราะห์เหตุและผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในทวีปยุโรป และแอฟริกา	การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค ต่าง ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทย	อภิปรายถึงผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมในทวีปยุโรปและแอฟริกา

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ **รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข**

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศต่างๆ ทั่วโลก	การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่างๆ ในโลกทำให้ปัจจุบันประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลก	อธิบายเหตุผลว่าการเผยแผ่พุทธศาสนาสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีผลให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลก
๒.วิเคราะห์ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขแก่โลก	พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือมีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลจึงช่วยสร้างความสงบสุขแก่โลก	บอกเหตุผลพร้อมยกตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขต่อโลก
๓.อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน	พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน	บอกหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน
๔.วิเคราะห์พุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่างๆ หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	พระพุทธรูปปางต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์องค์แทนศาสดาเพื่อเตือนใจของพุทธบริษัทให้ดำเนินชีวิตที่ไม่ประมาท ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค	วิเคราะห์พุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่างๆ หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด
๕.วิเคราะห์และประพุดิตตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	แบบอย่างการดำเนินชีวิตของพุทธสาวก ชาดกและศาสนิกชน ตัวอย่างเป็นแรงจูงใจให้เกิดศรัทธาความเลื่อมใสในการทำดี เพื่อผลดีจะเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นในปัจจุบันและอนาคต	วิเคราะห์และประพุดิตตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
<p>๖.อธิบายสังฆคุณและข้อธรรมสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p> <p>ในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด</p>	<p>อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมสำคัญที่สุดผู้เห็นคุณค่านำข้อธรรมของอริยสัจ ๔ และสังฆคุณ ๙ ไปปฏิบัติจะแก้ปัญหาพัฒนาตนเองและครอบครัว</p>	<p>๑.อธิบายสังฆคุณ ๙ ว่าเป็นการแสดงคุณค่าของการเข้าถึงพระรัตนตรัยองค์ที่ ๓ (พระสงฆ์)</p> <p>๒.บอกได้ว่าการปฏิบัติตามสังฆคุณ จะพัฒนาตนเองและแก้ปัญหาชุมชนและสังคม</p> <p>๓.อธิบายข้อธรรมในกรอบของอริยสัจ ๔. เพื่อนำไปแก้ปัญหาชุมชนและสังคมกระบวนการอริยสัจ ๔</p>
<p>๗.เห็นคุณค่าและวิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในการพัฒนาตนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำงานและการมีครอบครัว</p>	<p>การเห็นคุณค่าของหลักธรรมจะไม่ประมาททำสิ่งผิดพลาดจึงต้องพัฒนาตนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำงานและการมีครอบครัว</p>	<p>๑.เห็นคุณค่าและวิเคราะห์หลักธรรมในการพัฒนาตนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำงานและการมีครอบครัว</p> <p>๒.เสนอแนวทางปฏิบัติและปฏิบัติตามหลักธรรมในการพัฒนาตนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำงานและการมีครอบครัวได้</p>
<p>๘.เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิตด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบอริยสัจ และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ</p>	<p>จิตที่ฝึกดีแล้ว (สมาธิ) นำสุขมาให้และคุณค่าจิตที่ฝึกแล้วจะมีความสงบสะอาด สว่างมีสติเกิดพลังสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น</p>	<p>เห็นคุณค่าและวิเคราะห์ว่าจิตที่ดีเมื่อกระทบสิ่งเร้า (ภายใน - ภายนอก) เชื่อมโยงการกระทบสู่วิธีคิดแบบอริยสัจและแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ออกจากสิ่งเร้าที่มากกระทบ(โดยไม่ยึดติดเข้าใจตามที่เป็นอย่างจริง)</p>
<p>๙. สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิต และเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติหรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ</p>	<p>การสวดมนต์แปลและแผ่ เมตตาเป็นการทำจิตให้สงบและมีความปรารถนาดีด้วยการส่งความสุขต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย</p>	<p>๑.อธิบายการบริหารจิตและเจริญปัญญาเป็นความดีที่เกิดผลสูงสุดทำให้ตนเองมีจิตสงบ</p> <p>๒.จิตที่สงบเมื่อนำไปใช้งานจิตจะทำงานได้คล่องแคล่วพบความสำเร็จในการเกิดปัญญา</p>

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
		คิดเห็นตามที่เป็นจริง
๑๐. วิเคราะห์ความแตกต่างและยอมรับวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่นๆ	วิถีชีวิตของทุกศาสนามีวัฒนธรรมมาพร้อมกับศาสนา ดังนั้นศาสนิกชนจึงมีวิถีชีวิตเป็นไปตามความเชื่อที่ต่างกััน	๑. วิเคราะห์ความแตกต่างและวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่นๆ ๒. เสนอแนวทางการปฏิบัติในการยอมรับวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่นๆ

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์หน้าที่และบทบาทของสาวกและปฏิบัติตนต่อสาวก ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	บทบาทของพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรงจึงต้องเป็นนักบวชที่ดีและชาวพุทธต้องปฏิบัติตนถูกต้องเหมาะสมต่อพระสงฆ์	๑. บอกบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นนักบวชที่ดี ๒. เสนอแนวปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
๒. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาตามที่กำหนด	การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาตามที่กำหนดทำให้สังคมเป็นสุข	๑. ปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธและมรรยาทชาวพุทธ ๒. วิเคราะห์ปฏิบัติตนของศิษย์ที่ดีต่อครูอาจารย์
๓. ปฏิบัติหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี	ศาสนิกชนที่ดีต้องมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามหลักธรรม	ปฏิบัติหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี
๔. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมได้ถูกต้อง	การเข้าร่วมพิธีกรรมด้วยความเต็มใจและปฏิบัติตามได้ถูกต้องทำให้เกิดความสุขสงบและเข้าถึงพระรัตนตรัย	ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมได้ถูกต้อง
๕. อธิบายประวัติวันสำคัญทางศาสนาตามที่กำหนดและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนดเป็นความมกัตถุญต่อศาสนา	๑. บอกสาเหตุการเกิดวันสำคัญและตนได้ถูกต้องด้วยความมกัตถุญต่อพุทธศาสนา ๒. วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องในวันสำคัญทางศาสนา

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๖. แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	การแสดงตนเป็นพุทธมามกะเป็นการยอมรับว่าตนเป็นชาวพุทธมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง	แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ
๗. นำเสนอแนวทางในการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือ	พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่คู่โลกได้พุทธบริษัทต้องร่วมมือกันศึกษาปฏิบัติ เผยแผ่ ปกป้อง เพื่อธำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้	นำเสนอแนวทางในการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายความแตกต่างของการกระทำความผิดระหว่างคดีอาญาและคดีแพ่ง	การกระทำความผิดทางอาญาและทางแพ่ง มีความแตกต่างกันในลักษณะของการกระทำผิดและบทลงโทษ	อธิบายความแตกต่างของการกระทำความผิดระหว่างคดีอาญาและคดีแพ่ง
๒. มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน	ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตามสาระและโอกาสที่เหมาะสม	มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน
๓. อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเลือกรับวัฒนธรรมสากลที่เหมาะสม	วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ จึงต้องร่วมมือกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเลือกรับวัฒนธรรมสากลอย่างเหมาะสม	ปฏิบัติตนในอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเลือกรับวัฒนธรรมสากลที่เหมาะสม
๔. วิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในประเทศและเสนอแนวคิดในการลดความขัดแย้ง	ความขัดแย้งในประเทศเกิดจากสาเหตุ หลายประการ ทุกคนจึงต้องร่วมมือกันลดความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์	วิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในประเทศ และเสนอแนวคิดในการลดความขัดแย้ง
๕. เสนอแนวคิดในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในประเทศและ	การดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ดำรงชีวิต	เสนอแนวคิดในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในประเทศและสังคม

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
สังคมโลก	อย่างมีความสุขในประเทศและสังคมโลก	โลก

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายระบอบการปกครองแบบต่างๆ ที่ใช้ในยุคปัจจุบัน	การปกครองระบอบเผด็จการและระบอบประชาธิปไตย จัดเป็นระบอบการปกครองที่มีอยู่ในปัจจุบัน	อธิบายระบอบการปกครองแบบต่างๆ ที่ใช้ในยุคปัจจุบัน
๒.วิเคราะห์เปรียบเทียบระบอบการปกครองของไทยกับประเทศอื่นๆ ที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย	การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยมีความคล้ายคลึงและแตกต่างจากประเทศอื่นที่มีการปกครองระบบเดียวกัน	เปรียบเทียบระบอบการปกครองของไทยกับประเทศอื่นๆ ที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย
๓.วิเคราะห์รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในมาตราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ	บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเป็นหลักสำคัญของระบอบประชาธิปไตย	วิเคราะห์รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในมาตราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ
๔.วิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยและเสนอแนวทางแก้ไข	การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยมีปัญหาอุปสรรคซึ่งทุกคนควรร่วมกันแก้ไข	วิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยและเสนอแนวทางแก้ไข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.อธิบายกลไกราคาในระบบเศรษฐกิจ	กลไกราคาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม	อธิบายกลไกราคาในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม
๒.มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	การแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ	มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๓.วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบสหกรณ์	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบสหกรณ์นำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับระบบสหกรณ์

มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายบทบาทหน้าที่ของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ	รัฐบาลมีหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทยเพื่อความมั่นคงและทัดเทียมในสังคมโลก	อธิบายบทบาทหน้าที่ของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ
๒. แสดงความคิดเห็นต่อนโยบายและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลที่มีต่อบุคคล กลุ่มคน และประเทศชาติ	นโยบาย และกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลที่มีต่อการดำเนินชีวิตทั้งระดับบุคคล กลุ่มคน และประเทศชาติ	เสวนา แสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย และกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลที่มีต่อบุคคล กลุ่มคน และประเทศชาติ
๓. อภิปรายบทบาทความสำคัญของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์และจำเป็นต่อการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก	อภิปรายบทบาท ความสำคัญของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ระหว่างประเทศ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๔. อภิปรายผลกระทบที่เกิดจากภาวะเงินเฟ้อ เงินฝืด	ภาวะเงินเฟ้อ เงินฝืดก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในสังคมโลก	อภิปรายผลกระทบที่เกิดจากภาวะเงินเฟ้อ เงินฝืด
๕. วิเคราะห์ผลเสียจากการว่างงานและแนวทางแก้ปัญหา	ปัญหาการว่างงานมีผลกระทบต่อระบบทางเศรษฐกิจในสังคมโลก	วิเคราะห์ผลเสียจากการว่างงานและแนวทางแก้ปัญหา
๖. วิเคราะห์สาเหตุและวิธีการกีดกันทางการค้าในการค้าระหว่างประเทศ	สาเหตุและวิธีการกีดกันทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในสังคมโลก	วิเคราะห์สาเหตุและวิธีการกีดกันทางการค้าในการค้าระหว่างประเทศ

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์เรื่องราวเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์	วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็น การศึกษาเรื่องราว เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ต้องอาศัยวิธีการ หลักฐานแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ประกอบการตีความ	อธิบายขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น
๒. ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนสนใจ	วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็น การศึกษาเรื่องราว เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ต้องอาศัยวิธีการ หลักฐานแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ประกอบการตีความ	๑.ศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ได้อย่างถูกต้อง ๒.วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและ สามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของภูมิภาคต่างๆ ในโลกโดยสังเขป	ปัจจัยทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของโลก	อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ต่อการพัฒนาของโลก ยกเว้น เอเชีย
๒. วิเคราะห์ผลของการเปลี่ยนแปลง ที่นำไปสู่ความร่วมมือ และความขัดแย้งในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ตลอดจนความพยายามในการจัด ปัญหาความขัดแย้ง	อารยธรรมตะวันตกส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกในคริสต์ ศตวรรษที่ ๒๐	๑. อธิบายพัฒนาการในด้านต่างๆ ของโลก ยกเว้น เอเชีย ๒. วิเคราะห์อิทธิพลของ อารยธรรม ตะวันตกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ของสังคมโลก ๓. อธิบายความเชื่อมโยงของ เหตุการณ์ทั้งความร่วมมือและความ ขัดแย้งในคริสต์ ศตวรรษที่ ๒๐

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์พัฒนาการของไทยสมัย รัตนโกสินทร์ในด้านต่างๆ	สมัยรัตนโกสินทร์	อธิบายเกี่ยวกับการสถาปนา กรุงธนบุรีเป็นราชธานี
๒. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความ มั่นคงและความเจริญ รุ่งเรืองของ ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์	สมัยรัตนโกสินทร์	๑. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความ มั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของ ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ๒. อธิบายถึงบทบาทของ พระมหากษัตริย์ไทยในราชวงศ์จักรี ในการสร้างสรรค์ความเจริญและ ความมั่นคงของชาติ ๓. อธิบายพัฒนาการในด้านต่างๆ ของชาติพร้อมกับเชื่อมโยงไปยัง

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
		เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาชาติไทย
๓.วิเคราะห์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ และอิทธิพลต่อการพัฒนาชาติไทย	สมัยรัตนโกสินทร์	วิเคราะห์อิทธิพลของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาชาติ
๔.วิเคราะห์บทบาทของไทยในสมัยประชาธิปไตย	สมัยรัตนโกสินทร์	๑.วิเคราะห์บทบาทของไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง พ.ศ.๒๕๗๕ ถึงปัจจุบัน ๒. วิจารณ์สถานการณ์เกี่ยวกับประชาธิปไตยในปัจจุบัน

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑

เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้	การรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลทางลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางสังคมของทวีปอเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ต้ออาศัยเครื่องมือทางภูมิศาสตร์	๑. บอกชนิด ลักษณะ และวิธีการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ๒. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลทางลักษณะทางกายภาพ ข้อมูล กายภาพ ลักษณะทางสังคมของทวีปอเมริกาเหนือ อเมริกาใต้
๒.วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปอเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้	สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีผลต่อลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของประชากร	๑. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปอเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้ ๒. อภิปรายผลกระทบต่อกันและกันของลักษณะทางกายภาพและสังคมของทวีปอเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิด การสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์การก่อเกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ทางสังคมอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและทางสังคมของทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้	การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและทางสังคมก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ทางสังคม	๑.วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสังคมที่ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมใหม่ของทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ๒.อธิบายสิ่งแวดล้อมใหม่ของทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ที่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสังคม
๒.ระบุแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้	การดำเนินชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	อภิปรายและสรุปแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้
๓.สำรวจ อภิปรายประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้	ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดการพัฒนาที่ขาดความสมดุล	๑.รวบรวมปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ๒. อภิปรายและสรุปสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้
๔.วิเคราะห์เหตุและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย	การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทย	๑.บอกการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ๒.อภิปรายและสรุปผลที่ประเทศไทยได้รับจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในทวีปอเมริกาเหนือ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖

สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ **รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของ**
พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธา
ที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่าง
สันติสุข

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์สังคัมขมพูทวีป และคติความเชื่อทางศาสนาสมัยก่อนพระพุทธเจ้าหรือ สังคัมสมัยของศาสนาที่ตนนับถือ	สัง ค ม ข ม พุ ท วิ ป ส ม ัย ก ่อน พระพุทธเจ้ามีคติความเชื่อที่มุ่ง แสวงหาความหลุดพ้นอย่าง หลากหลายแนวคิด	๑.อธิบายลักษณะทางสังคัมของขุมพู ทวีปสมัยก่อนพระพุทธเจ้า ๒.วิเคราะห์คติความเชื่อทางศาสนา สมัยก่อนพระพุทธเจ้า
๒.วิเคราะห์พระพุทธเจ้าในฐานะเป็น มนุษย์ผู้ฝึกตนได้อย่างสูงสุด ในการ ตรัสรู้ การก่อตั้ง วิธีการสอนและ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือ วิเคราะห์ประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ผู้ฝึกตนได้ อย่างสูงสุด ตรัสรู้ได้ด้วยตนเอง ทรง มี พ ระ ก รุ ณ า คุ ณ แ ผ ย แ ผ พระพุทธศาสนาอย่างหลากหลายวิธี ที่ให้พุทธศาสนามีความมั่นคง ยาวนานถึงปัจจุบัน	อธิบายวิธีการฝึกตนในการตรัสรู้ การก่อตั้ง วิธีการสอนและการเผย แผ่ของพระพุทธเจ้าหรือศาสดา ศาสนาที่ตนนับถือ
๓.วิเคราะห์พุทธประวัติด้านการ บริหาร และการธำรงรักษาศาสนาหรือ วิเคราะห์ประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	พระธรรมเป็นองค์แทนศาสดา การ เข้าหมู่สงฆ์ต้องเป็นไปตามพุทธ บัญญัติ พุทธบริษัท ๔ เป็นผู้ อุปัถม์ทำนุเกื้อกูลพระรัตนตรัยให้ คงอยู่ทุกวันนี้	วิเคราะห์ประวัติศาสดาศาสนาที่ตน นับถือ
๔.วิเคราะห์ข้อปฏิบัติทางสายกลาง ในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของ ศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	พระพุทธศาสนามีทฤษฎีที่เป็นสากล เน้นแก้ปัญหาด้วยอริยสัจ ๔ ทาง สายกลาง ใช้ศีล สมาธิปัญญาในการ ดำรงชีวิต เน้นเหตุปัจจัยในการดับ ทุกข์	วิเคราะห์ข้อปฏิบัติ ที่เป็นทางสาย กลางของศาสดา ศาสนาที่ตนนับถือ
๕.วิเคราะห์การพัฒนาศรัทธา และ ปัญหาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา	ศรัทธาและปัญญาเป็นแนวทางการ พัฒนาตนเองที่ถูกต้องเกิดความสุข	วิเคราะห์การพัฒนาศรัทธาและ ปัญหาที่ถูกต้องในศาสนาที่ตนนับ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	แก่ตนเอง	ถือ
๖.วิเคราะห์ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	ลักษณะประชาธิปไตยสมัยพุทธกาล มีการบริหารที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมเป็นแบบอย่างการบริหารที่มีความมั่นคงยั่งยืน	วิเคราะห์ลักษณะของประชาธิปไตยตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ
๗.วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนา กับหลักวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	หลักการของพุทธศาสนามีความสอดคล้องกับกระบวนการหรือหลักการทางวิทยาศาสตร์	อธิบายความสัมพันธ์ของพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือกับวิทยาศาสตร์
๘.วิเคราะห์การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	การฝึกฝนตนให้เข้าในสภาวะชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาตนเอง ทำให้พึ่งตนเองได้จิตมีสมาธิเกิดปัญญา มุ่งสู่อิสรภาพ	วิเคราะห์การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ
๙.วิเคราะห์พระพุทธศาสนา ว่าเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาซึ่งเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยกับวิธีการแก้ปัญหา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาที่เน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยกับวิธีการแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาตนได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย กับวิธีการแก้ปัญหาของศาสนาที่ตนนับถือ
๑๐.วิเคราะห์พระพุทธศาสนา ในการฝึกตนไม่ให้เป็นประมาท มุ่งประโยชน์และสันติภาพบุคคล สังคมและโลก หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	พระพุทธศาสนาสอนการฝึกตนไม่ให้เป็นประมาท เพื่อเป็นทางรอดของชีวิตที่นำมาซึ่งมุ่งประโยชน์สุขแก่ตนเองและสันติภาพของโลก	วิเคราะห์การฝึกฝนตนเองในการปฏิบัติตามแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ
๑๑.วิเคราะห์พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	การปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	วิเคราะห์แนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑๒. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการศึกษาที่สมบูรณ์ การเมืองและสันติภาพหรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	พระพุทธศาสนามีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลจึงช่วยสร้างความสงบสุขแก่โลกด้านการศึกษาที่สมบูรณ์ การเมืองและสันติภาพ	วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือเกี่ยวกับการศึกษาที่สมบูรณ์ การเมืองและสันติภาพ
๑๓. วิเคราะห์หลักธรรมในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ	พระรัตนตรัยและหลักอริยสัจ ๔ เป็นหนทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองไปสู่ความดีงามและความมั่นคงในความดี	อธิบายหลักธรรมของอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ
๑๔. วิเคราะห์ข้อคิดและแบบอย่างการดำเนินชีวิตจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	ชาดกเรื่องเล่าเป็นตัวอย่างของความเพียรพยายามในการสั่งสมความดีจนมีความก้าวหน้าในชีวิต แบบอย่างของคนดีทำให้เกิดพลังศรัทธาใจให้คนปฏิบัติตามและเห็นว่าปัญหาอุปสรรคในชีวิตสามารถแก้ไขได้	บอกและอธิบายข้อคิดและแบบอย่างการดำเนินชีวิตจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง
๑๕. วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของการสังคายนาพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ และการเผยแพร่	พระไตรปิฎกมีการสังคายนาสืบทอดมาจำนวนหลายครั้งจึงเป็นคัมภีร์ที่เชื่อถือได้ผู้ศึกษาและปฏิบัติตามสามารถนำไปเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตได้ดี	วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของการสังคายนาพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ
๑๖. เชื่อมมั่นต่อผลของการทำความดี ความชั่ว สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่ต้องเผชิญ และตัดสินใจเลือกดำเนินการหรือปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุผลถูกต้องตามหลักธรรม จริยธรรม และกำหนดเป้าหมาย บทบาทการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และอยู่ร่วมกันเป็นชาติอย่างสมานฉันท์	การทำดีละความชั่วช่วยให้การตัดสินใจดำเนินการเรื่องใด ๆ ได้ถูกต้องโดยอาศัยวิธีคิดแบบอริยสัจ ๔ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมช่วยให้ชีวิตเกิดสันติสุขและอยู่ร่วมกันเป็นชาติอย่างสมานฉันท์	๑. เชื่อมมั่นต่อผลของการทำความดี ความชั่ว ๒. ตัดสินใจเลือกดำเนินการหรือปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุผลถูกต้องตามหลักธรรม จริยธรรม ๓. กำหนดเป้าหมาย บทบาทการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และอยู่ร่วมกันเป็นชาติอย่างสมานฉันท์
๑๗. อธิบายประวัติศาสตร์ของ	ศาสนาแต่ละศาสนามีคำสอนที่เป็น	อธิบายประวัติศาสตร์ของศาสนา

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
ศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	แบบอย่าง ได้ดีประวัติของท่านเพื่อ การแสวงหาข้อเท็จจริงสามารถเป็น แบบ อย่างได้สำหรับผู้สนใจและ ปฏิบัติตาม	อื่นๆ โดยสังเขป
๑๘. ตระหนักในคุณค่าและความ สำคัญของค่านิยม จริยธรรมที่เป็น ตัวกำหนดความเชื่อและพฤติกรรมที่ แตกต่างกันของศาสนิกชน ศาสนา ต่างๆ เพื่อจัดความขัดแย้งและอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข	ค่านิยม จริยธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดให้ เกิดความเชื่อและการประพฤติตน ของแต่ละศาสนากรูปร่างการรู้ ค่านิยม จริยธรรมของแต่ละศาสนา ก่อให้เกิด ความเข้าใจต่อกันของศา สนิกชน	ตระหนักในคุณค่าของค่านิยม จริยธรรมในการเชื่อมโยงความ สัมพันธ์ของศาสนาและศาสนิกชน
๑๙. เห็นคุณค่า เชื่อมมั่น และมุ่งมั่น พัฒนาชีวิตด้วยการพัฒนาจิตและ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ หรือการพัฒนาจิต ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	การพัฒนาชีวิตการพัฒนาจิตด้วยวิธี คิดแบบโยนิโสมนสิการ ช่วยให้เกิด ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ช่วยให้เกิด ความเชื่อมั่นและมั่นใจในการพัฒนา ตนเอง	พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีการ พัฒนาจิตแบบโยนิโสมนสิการ
๒๐. สวดมนต์ แผ่เมตตาและบริหาร จิต และเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏ ฐาน หรือตามแนวทางของศาสนาที่ ตนนับถือ	๑. การสวดมนต์แปลและแผ่เมตตา เป็นความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ ทั้งหลาย ๒. การบริหารจิตและเจริญปัญญา เป็นความดีที่เกิดผลสูงสุดทำให้ ตนเองมีจิตสงบเกิดปัญญาตามความ เป็นจริง	๑. อธิบายหลักสติปัฏฐานหรือตาม แนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ๒. ปฏิบัติตนตามหลักสติปัฏฐาน หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับ ถือ
๒๑. วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญในการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของศาสนา อื่นๆ และชักชวน ส่งเสริม สนับสนุน ให้บุคคลอื่นเห็นความ สำคัญของ การทำความดีต่อกัน	หลักธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้ ในการดำรงชีวิตช่วยให้เกิดสันติสุข และ ส น บ ส นุน ให้ ผู้ อื่น เห็น ความสำคัญ	๑. หลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุขของศาสนา ๒. ชักชวน ส่งเสริม สนับสนุนให้ บุคคลอื่นเห็นความ สำคัญของการ ทำความดีต่อกัน
๒๒. เสนอแนวทางการจัดกิจกรรม ความร่วมมือของทุกศาสนาในการ แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม	ทุกสังคมเมื่อมีกิจกรรม ศาสน สัมพันธ์สามารถช่วยแก้ปัญหาในแต่ ละสังคมได้และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น	จัดกิจกรรมความร่วมมือของทุก ศาสนาในการแก้ปัญหาและพัฒนา ชุมชน

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา
พระพุทธรศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. ปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีต่อ สาวก สมาชิกในครอบครัว และคน รอบข้าง	การปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ต่อสาวกคือพระสงฆ์ด้วยการปฏิบัติ ด้วยกาย วาจา ใจ ปฏิบัติตามใน โอกาสอันควร ช่วยส่งเสริมการเผย แผ่พระพุทธศาสนา	บอกวิธีการและปฏิบัติตนเป็น ศา สนิกชนที่ดีต่อสาวก สมาชิกใน ครอบครัว และคนอื่น
๒. ปฏิบัติตนถูกต้องตามศาสนพิธี พิธีกรรมตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ	การปฏิบัติตนตามศาสนพิธีและ พิธีกรรมที่ถูกต้อง ช่วยให้ เกิด ความสุขและเบิกบานใจที่มีโอกาส ได้เข้าถึงพระรัตนตรัย	บอกวิธีการและปฏิบัติตนตามศาสน พิธี พิธีกรรมของศาสนาที่ตนนับถือ
๓. แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือ แสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนา ที่ตนนับถือ	การแสดงตนเป็นพุทธมามกะเป็น การยอมรับว่าตนเป็นชาวพุทธมีพระ รัตนตรัยเป็นที่พึ่ง	แสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ ตนนับถือ
๔. วิเคราะห์หลักธรรม คติธรรมที่ เกี่ยวเนื่องกับวันสำคัญทางศาสนา และเทศกาลที่สำคัญของศาสนาที่ ตนนับถือและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	เข้าร่วมพิธีกรรมด้วยความเต็มใจ และปฏิบัติตามได้ถูกต้อง เกิด ความสุขสงบและเข้าถึงพระรัตนตรัย	อธิบายหลักธรรมและการประเพณี ปฏิบัติตนที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกับวันสำคัญทางศาสนา แต่ละวัน
๕. สัมมนาและเสนอแนะแนวทางใน การธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือ อันส่งผลถึงการพัฒนาตน พัฒนา ชาติและโลก	พระพุทธรศาสนาจะดำรงอยู่คู่โลก ได้พุทธบริษัทต้องร่วมมือกันศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ ปกป้อง เพื่อธำรง รักษาไว้	ร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นเพื่อ เสนอแนะแนวทางในการธำรงรักษา ศาสนาที่ตนนับถือ อันส่งผลถึงการ พัฒนาตน พัฒนาชาติและโลก

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑

เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม
และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย
และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์และปฏิบัติตนตาม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัวชุมชน ประเทศชาติและ สังคมโลก	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติและ สังคมโลกจะนำไปสู่ความสงบสุขใน การอยู่ร่วมกัน	วิเคราะห์และปฏิบัติตนตามกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก
๒.วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้าง ทางสังคม การขัดเกลาทางสังคมและ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	ความสำคัญของการจัดระเบียบทาง สังคม การขัดเกลาทางสังคม มีการ เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ต้อง กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อให้ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้าง ทางสังคม
๓.ปฏิบัติตนและมีส่วนสนับสนุน ให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็น พลเมืองดีของประเทศชาติ และ สังคมโลก	การปฏิบัติตนและสนับสนุนให้ผู้อื่น ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ทำให้สังคมไทยและสังคมโลกสงบสุข	ปฏิบัติตนและมีส่วนสนับสนุนให้ ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมือง ดีของประเทศชาติ และสังคมโลก
๔.ประเมินสถานการณ์สิทธิ มนุษยชนในประเทศไทย และเสนอ แนวทางพัฒนา	การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันใน สังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติ สุข ต้องมีการประเมินสถานการณ์ และเสนอแนวทาง การพัฒนาด้าน มนุษยชนของคนไทย	ประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนใน ประเทศไทย และเสนอแนวทาง พัฒนา
๕. วิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องมี การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและ อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือก รับวัฒนธรรมสากล	การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเลือก รับวัฒนธรรมสากล	วิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องมีการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์ วัฒนธรรมไทย และเลือก รับวัฒนธรรมสากล

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และ
ธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุข

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์ปัญหาการเมืองที่สำคัญในประเทศจากแหล่งข้อมูลต่างๆ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข	ปัญหาการเมืองของไทยมีผลกระทบต่อประชาชนและประเทศชาติ	วิเคราะห์ปัญหาการเมืองที่สำคัญในประเทศ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข
๒.เสนอแนวทางทางการเมืองการปกครองที่นำไปสู่ความเข้าใจและการประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศ	การเมืองการปกครองมีส่วนสำคัญต่อการประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศ	เสนอแนวทางทางการเมืองการปกครองที่นำไปสู่ความเข้าใจและการประสานประโยชน์ร่วมกันระหว่างประเทศ
๓.วิเคราะห์ความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจและความมั่นคงในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย	วิเคราะห์ความสำคัญและ ความจำเป็นที่ต้องธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
๔.เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ	การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจ รัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยองค์กรอิสระและประชาชนส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีขึ้น	เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑

เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายการกำหนดราคาและค่าจ้างในระบบเศรษฐกิจ	การกำหนดราคาและค่าจ้างในระบบเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจของรัฐ	อธิบายการกำหนดราคาและค่าจ้างในระบบเศรษฐกิจ
๒. ตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมของประเทศ	การนำแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างยั่งยืน	วิเคราะห์ความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคมของประเทศอย่างยั่งยืน
๓. ตระหนักถึงความสำคัญของระบบสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนและประเทศ	ระบบสหกรณ์มีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในชุมชนและประเทศ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ	นำเสนอตัวอย่างสหกรณ์ที่ประสบผลสำเร็จอย่างหลากหลาย
๔. วิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจในชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไข	ระบบเศรษฐกิจในชุมชนมีปัญหาต้องแก้ไขและพัฒนาเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ	วิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจในชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไข

มาตรฐาน ส.๓.๒

เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. อธิบายบทบาทของรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการเงิน การคลังในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ	นโยบายการเงิน การคลังของรัฐบาลในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก	อธิบายบทบาทของรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายการเงิน การคลังในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
๒. วิเคราะห์ผลกระทบของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อสังคมไทย	การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อสังคมไทยและสังคมโลก	วิเคราะห์ผลกระทบของการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อสังคมไทย

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๓. วิเคราะห์ผลดี ผลเสีย ของความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ	ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ มีทั้งผลดีและผลเสียที่ส่งผลต่อภาวะเศรษฐกิจโลก	วิเคราะห์ผลดี ผลเสียของความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ	ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงมนุษยชาติ	๑. เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในหลักฐาน ๒. ประวัติศาสตร์แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ
๒. สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ	การศึกษาประวัติศาสตร์ควรใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ	การศึกษาประวัติศาสตร์มีคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษา ซึ่งทำให้ทราบความเป็นมาของมนุษยชาติ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์อิทธิพลของอารยธรรมโบราณ และการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกที่มีผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของโลก	อารยธรรมโบราณมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก	อารยธรรมโบราณและการติดต่อระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตกมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของโลก
๒. วิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญต่างๆที่	อารยธรรมโบราณมีอิทธิพลต่อการ	เหตุการณ์ที่สำคัญของโลกมีผลต่อการ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองเข้าสู่โลกสมัยปัจจุบัน	เปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน	เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของโลกปัจจุบัน
๓. วิเคราะห์ผลกระทบของการขยายอิทธิพลของประเทศในยุโรปไปยังทวีปอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย	ผลกระทบในอดีตที่มีผลต่อการพัฒนาในปัจจุบัน	การขยาย การล่าอาณานิคมในยุคประวัติศาสตร์ของประเทศยุโรปไปยังทวีปต่างๆ มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของมนุษย์
๔. วิเคราะห์สถานการณ์ของโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑	ผลกระทบในอดีตที่มีผลต่อการพัฒนาในปัจจุบัน	สังคมโลกปัจจุบันมีทั้งความร่วมมือและความขัดแย้ง เหตุการณ์ต่างๆ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐาน ส ๔.๓

เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑. วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย	ประเด็นทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ไทยมีความเป็นมายาวนาน บรรพบุรุษสร้างไว้ควรแก่การศึกษาและภูมิใจในการเกิดเป็นคนไทย	วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย
๒. วิเคราะห์ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ต่อชาติไทย	พระมหากษัตริย์กับปวงชน	สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชาติไทย
๓. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรคภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน	ภูมิปัญญาไทย	วัฒนธรรมตะวันตกและตะวันออกมีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาไทยแลวัฒนธรรมไทย แต่มีปัจจัยหลายอย่างที่ส่งเสริมการสร้างสรรค
๔. วิเคราะห์ผลงานของบุคคลสำคัญทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่มีส่วนสร้างสรรควัฒนธรรมไทย และประวัติศาสตร์ไทย	ภูมิปัญญาไทย	วิเคราะห์ผลงานของบุคคลในอดีตทั้งที่เป็นคนไทยและต่างประเทศมีบทบาทสำคัญที่มีผลงานปรากฏตามประวัติศาสตร์ไทย มีส่วนในการ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
		สร้างสรรค์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ไทย
๕.วางแผนกำหนดแนวทางและการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย	ภูมิปัญญาไทย	วางแผนกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑

เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอ ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ	การรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอ ข้อมูลภูมิสารสนเทศ โดยใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์	๑. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล ๒. นำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ
๒.วิเคราะห์อิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทางกายภาพหรือภัยพิบัติทางธรรมชาติในประเทศไทยและภูมิภาคต่างๆของโลก	ปัญหาทางกายภาพหรือการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นผลมาจากอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์	วิเคราะห์การเกิดภัยพิบัติธรรมชาติในประเทศไทยและทวีปต่างๆ
๓.วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและทวีปต่างๆ	อิทธิพลของปัจจัยทางภูมิศาสตร์ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ของโลก	วิเคราะห์ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและทวีปต่างๆ
๔.ประเมินการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติในโลกว่าเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์และหรือธรรมชาติ	การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นบนโลกเป็นผลมาจากการกระทำของธรรมชาติและหรือการกระทำของมนุษย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต	โครงการการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของโลกที่เป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์หรือธรรมชาติ

มาตรฐาน ส ๕.๒

เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
 ที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรคัวัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วม
 ในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
๑.วิเคราะห์สถานการณ์และ วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและ โลก	ปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทยและของ โลกหลายด้านส่งผลกระทบต่อวิถี การดำเนินชีวิต	๑.วิเคราะห์สถานการณ์ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ไทยและโลก ๒. รាយรายวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ไทยและโลก
๒.ระบุมมาตรการป้องกันและแก้ไข ปัญหา บทบาทขององค์กรและการ ประสานความร่วมมือทั้งในประเทศ และนอกประเทศเกี่ยวกับกฎหมาย สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ต้องอาศัยความร่วมมือ ขององค์กรภาครัฐและเอกชน ทั้งใน และระหว่างประเทศ	ระบุ บทบาท ของ องค์กร การ ภายในประเทศ และระหว่างประเทศใน การจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
๓.ระบุ แนวทางการอนุรักษ์ ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค ต่าง ๆ ของโลก	การใช้ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	ระบุแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาค ต่างๆ ของโลก
๔.อธิบายการใช้ประโยชน์จาก สิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์ วัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของ ท้องถิ่นทั้งในประเทศไทยและโลก	การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมใน การสร้างสรรค์วัฒนธรรม	อธิบายประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการ สร้างสรรค์วัฒนธรรมของไทยและ วัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ ของโลก
๕. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและ การดำเนินชีวิตตามแนวทางการ อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการ ดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ เป็นการแก้ปัญหา และการพัฒนาที่ ยั่งยืน	เสนอแนวทางการแก้ปัญหาและการ พัฒนาสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิต ตามแนวทางการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศรีไพร จันทร์เขียว ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธี บูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธี พบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ ๙๐.๙๑/๘๗.๖๐ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ ๘๐/๘๐ ๒. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ๓. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการในภาพรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง (\bar{X} มีค่าเท่ากับ ๔.๕๗) ในเรื่องการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้พุทธวิธีบูรณาการ ทำให้เกิดความคิดอย่างมีเหตุผลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตและสังคมได้^{๔๐}

ไบร์ท (Bright) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของโครงการเรียนรวมที่ประสบผลสำเร็จ โดยได้จัดทำ แบบสอบถามแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของโครงการที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งได้รวบรวมลักษณะที่สำคัญ ๖ ประการ คือ ๑) การฝึกเตรียมเพื่อการเรียนรวม ๒) เจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรวม ๓) การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้รับการฝึกเพื่อทำความคุ้นเคย ๔) สัดส่วนของจำนวนครูและ นักเรียนที่เหมาะสม ๕) การจัดให้มีบริการเสริมเพื่อสนับสนุนการเรียนรวมและ ๖) การประเมินเด็กได้เร็วที่สุด และการควบคุมติดตามผล ส่วนที่สอง เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ เจตคติที่มีต่อโครงการเรียนรวมผลการศึกษา พบว่า โครงการศึกษาที่ประสบผลสำเร็จนั้น จะมีลักษณะทั่วไป ๓ ประการ คือ ๑) เจตคติที่ดีต่อการเรียนรวม ๒) การจัดประสบการณ์ให้ได้รับการฝึกเพื่อทำความคุ้นเคย ๓) การจัดให้บริการเสริมเพื่อสนับสนุนการเรียนรวม และนอกจากนั้น พบว่า การจัดประสบการณ์ให้ได้รับการฝึกเพื่อทำความคุ้นเคย สัดส่วนของครูต่อจำนวน นักเรียนที่เหมาะสม (ซึ่งไม่แตกต่างจากชั้นเรียนปกติ) และการประเมินเด็กได้เร็วที่สุด และการควบคุมติดตามผลที่ใช้อยู่ในโครงการยังจัดอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้^{๔๑}

ดาเวนพอร์ตและพรูซัค (Davenport & Prusak) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ พบว่า มีองค์ประกอบ ดังนี้ ๑. วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้

^{๔๐} ศรีไพร จันทร์เขียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^{๔๑} Bright, Esther. “A Study of Certain Characteristics of Successful Mainstreaming” Ph.D. Dissertation, (University of Michigan, 1986), pp. 47 - 48.

เป็นเงื่อนไขสำคัญมากที่สุด และยังเป็นปัจจัยที่สร้างยากที่สุด เพราะมีองค์ประกอบหลายอย่าง ดังนี้ ๑) ต้องมีความโน้มเอียงด้านบวกต่อความรู้ ๒) ไม่มีตัวขัดขวางความรู้ ๓) การจัดการความรู้ต้องเข้ากับวัฒนธรรมเชิงบวกสำหรับความรู้ ๒. โครงสร้างพื้นฐานทางเทคนิคเป็นสิ่งที่ง่ายที่สุดที่สร้างขึ้นมาได้ เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ใช้สำหรับการจัดการความรู้โดยเฉพาะเรื่องของการแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ เช่น Lotus, Notes และ World Wide Web เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ และต้องมีการแต่งตั้งตำแหน่งใหม่ขึ้นมาดูแลเป็นการเฉพาะอีกด้วย ๓. ผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุนเต็มที่สำหรับพัฒนาการจัดการความรู้และการเรียนรู้ จึงต้องกระตุ้นให้คนในองค์กรหันมาสร้างความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และใช้ความรู้กัน สิ่งจูงใจที่จะนำมาเป็นรางวัลจะต้องไม่ธรรมดา ต้องมีคุณค่าพอสำหรับความรู้สึกของพนักงาน กระบวนการสร้างแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมด้านความรู้ นั้น ควรเป็นสิ่งตอบแทนระยะยาว หรืออยู่ในรูปปรากฏให้คนทั่วไปได้เห็นชัด เช่น การมอบรางวัลผู้สร้างความรู้ดีเด่น กล่าวคือ ความรู้ หมายถึง ส่วนผสมของกรอบประสบการณ์ คุณค่า สารสนเทศ ที่เป็นสภาพแวดล้อม และกรอบการทำงานสำหรับการประเมินและรวมกันของประสบการณ์ และสารสนเทศใหม่^{๔๒}

ดัมเบลตัน (Dumbleton) ได้ศึกษาผลที่มีต่อการเรียนรู้ความคงทนของความรู้และความสามารถในการถ่ายโยงความรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยจัดบทเรียนออกเป็น ๓ ระดับคือ เก่งปานกลางและอ่อนและทำการสอนสองแบบคือการสอนแบบสืบเสาะชนิดแนะแนวทาง (Guided Inquiry) ซึ่งแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยและเรียนด้วยตนเองจากเอกสารและหนังสือและสอนโดยครูอธิบายให้ฟัง (Expository Meterfals) นักเรียนได้รับฟังคำบรรยายจากครูฝ่ายเดียวผลการทดลองปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสอนทั้งสองแบบมีผลการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นักเรียนในระดับเก่งของทั้งสองแบบมีคะแนนการทดสอบหลังเรียนสูงกว่านักเรียนปานกลางและอ่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ นักเรียนระดับที่ได้รับการสอนโดยการอธิบายมีการถ่ายโยงความรู้สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ชนิดแนะแนวทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๔๓}

เคย์เซอร์ (Keyser) ได้เสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการความรู้ในองค์กร ผลการวิจัยพบว่า จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ กระบวนการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร

^{๔๒} Davenport, Thomas H. & Prusak Laurence, "Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know", **Master of Arts**, (Boston: Harvard Business School Press, 1998), 4692-A.

^{๔๓} Dumbleton, L. J, "The genus *Austrosimulium* Tonnoir (Diptera: Simuliidae) with particular reference to the New Zealand fauna", **N.Z. Journal of Science** 15(4) 1973, pp. 480-584.

การลงทุน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การวัด โครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ โดยวัฒนธรรมองค์กรเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด^{๔๔}

^{๔๔} Keyser, R., "Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance At The Tennessee Valley Authority", **Ph.D. Dissertation** (Industrial and System Engineering and Engineering Management), (The University of Alabama, 2004), (A).

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพ กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๒) เพื่อสร้าง รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓) เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)
- ๓.๓ เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมี ขั้นตอนการศึกษาดังนี้

๓.๑.๑ ทำการศึกษาและคัดเลือกโรงเรียน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นโรงเรียนที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมในจังหวัดขอนแก่น

๓.๑.๒ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้บริหาร และ ครูโรงเรียน ๆ ละ ๕ รูป/คน

๓.๑.๓ ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย

๓.๑.๔ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ กระบวนการสร้าง และแนวทางทางการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เน้นนำผลการ

ศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้กับสังคมคือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และโรงเรียนสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนา

๓.๑.๕ สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๓.๒.๑ การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาโรงเรียนที่ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่

- (๑) โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- (๒) โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น
- (๓) โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- (๔) โรงเรียนกัลยาณวัตร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- (๕) โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ร่วมกับ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่โรงเรียน ได้ใช้การสุ่มแบบเจาะจงตัวแทนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๕ โรงเรียน ๆ ละ ๕ รูป/คน รวม ๒๕ รูป/คน ประกอบด้วย

(๑) ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จำนวน ๕ คน ได้แก่

๑. ครูศุภชัย เชษฐบุตร
๒. ครูวารุณี โพธิสุวรรณ
๓. ครูอังคณา ใจตรง
๔. ครูพิชฎากานต์ วาทโยธา
๕. ครูทิพวรรณ บุปผาพรหม

(๒) ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม จำนวน ๕ คน ได้แก่

๑. ครูศศิมา นันทิยเกียรติ
๒. ครูบัญญัติ ชมชื่นดี
๓. ครูชุมพล น้อยถนอม
๔. ครูสุดารัตน์ แก้วตาบรรเจิด
๕. ครูทวี แสนยามูล

(๓) ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย จำนวน ๕ คน ได้แก่

๑. ครูสุภาพร โกฎสำโรง

๒. ครูสมพล ชินวงศ์
๓. ครูว่าที่ ร.ต. ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี
๔. ครูสมพล ชินวงศ์
๕. ครูดุสิต นามราช

(๔) ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนกัลยาณวัตร จำนวน ๕ คน
ได้แก่

๑. ครูนันทยา พรหมกุล
๒. ครูนิธิตา เบ้าศรี
๓. ครูจิรายุ สุราสา
๔. ครูจิรัฐติกาล มะเรืองศรี
๕. ครูเพชรสุดา ศรีปลัดทอง

(๕) ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล
จำนวน ๕ รูป/คน ได้แก่

๑. พระครูสุตธรรมวิจารณ์
๒. พระครูวชิรญาณสาร
๓. พระปลัดเล็ก ชานนโท
๔. พระฉัตรชัย จนทปุตโต
๕. ครูเจษฎา พลพิลา

๓.๓ เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ส่วนการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

๓.๓.๑ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้มีดังนี้

๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครู โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น แนวคิดหลักการ ความเป็นมา กระบวนการสร้าง และแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

๒) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Groups Form) คือแบบที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร และครู ในประเด็นที่เจาะจง โดยมี

ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิด และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง

๓) แบบสังเกต (Observation Form) เป็นแบบที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้สังเกตในการศึกษาวิจัยในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

๔) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ชุดกิจกรรม ได้แก่ ๑. กิจกรรมสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นก่อน มี ๒ ส่วน คือ (๑) กิจกรรมการสร้างปัจจัยภายนอกที่ดี (ปรโตโฆสะ) (๒) กิจกรรมการฝึกการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (โยนิโสมนสิการ) และ ๒. กิจกรรมการฝึกตามหลักของไตรสิกขา มี ๓ ส่วน คือ (๑) กิจกรรมด้านอธิศีลสิกขา (๒) กิจกรรมด้านอธิจิตตสิกขา (๓) กิจกรรมด้านอธิปัญญาสิกขา ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้มีดังนี้

- 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form)
- 2) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Groups Form)
- 3) แบบสังเกต (Observation Form) และ
- 4) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

๓.๓.๒ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

๑) การสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างโดยดำเนินการ ดังนี้

- (๑) ศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- (๒) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์
- (๓) สร้างแบบสนทนากลุ่มเฉพาะตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์
- (๔) สร้างแบบสังเกตตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์

๒) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

(๑) ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity)

(๒) ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปปรึกษาที่ปรึกษาโครงการวิจัย

(๓) ปรับปรุงให้เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูลในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บข้อมูลในการวิจัย

๓.๔.๑ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documents) คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์ (Interview) ที่ผู้วิจัยเลือกใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพราะเป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่มีความยืดหยุ่น ซึ่งในการสัมภาษณ์นั้นได้ใช้วิธีการ ๒ วิธีดังนี้คือ

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์หรือสนทนาตัวต่อตัวหรือแบบเผชิญหน้า ซึ่งในการสัมภาษณ์นั้นได้เลือกสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ โดยเลือกสถานที่ที่เงียบสงบ ปราศจากสิ่งรบกวนใดๆ เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่องและได้รายละเอียดที่ต้องการมากที่สุด

๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหาร และครู เพื่อต้องการคำตอบในเชิงเหตุผล คำถามจะถามถึงความรู้สึก การให้เหตุผล แรงจูงใจ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

๓.๔.๓ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation Participation) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรม และการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เพื่อให้เห็นแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๓.๔.๔ การประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ เป็นการประเมินผลใน ๒ ขั้นตอน คือ

๑) ประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ รูป/ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารระดับสูงของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายภายในจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน และพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้ด้านพุทธวิธี จำนวน ๕ รูป ตรวจสอบยืนยันรูปแบบ ๒ ด้าน คือ ด้านความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์

๒) ประเมินผลจากการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมไปทดลองใช้กับโรงเรียนโคกสีพิทยาสรรพ์ระดับมัธยมศึกษา ชั้นปีที่ ๑ - ๓ เป็นการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนที่พึงประสงค์ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ตัวชี้วัดตามมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ด้านการเป็นคนดีจากพ่อแม่ผู้ปกครองจำนวน ๕๐ คน และจากประชาชนภายในชุมชน จำนวน ๕๐ คน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๐๐ คน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical induction) คณะผู้วิจัยได้สรุปปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสรุปประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ ตามประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๓.๕.๒ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์การประเมินค่า

๓.๕.๓ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบรรยาย เช่นเดียวกับวิธีแรก แต่เป็นการประมวลและสรุปข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งจากการสัมภาษณ์ สันทนากรกลุ่มเฉพาะ และจากการสังเกต

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นสภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๔.๒ การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๔.๓ การประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

โดยมีรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

๔.๑ สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดขอนแก่นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจำนวน ๒๕ รูป/คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) พบว่า

กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ ในทางพุทธศาสนาถือว่า ในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนาตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ติงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา คือ คิด พุท และกระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝนอบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองสามด้านไปพร้อมกันได้แก่ ๑) พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย ๒) พัฒนาทางด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ ได้แก่ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ และ ๓) พัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา ได้แก่ การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ ทั้งสามด้านนี้มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม จิตใจที่พัฒนาแล้วจะทำให้เกิดปัญญาเห็นถูกต้องตามความจริงและปัญญาที่เห็นถูกต้องจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่ติงามต่อไป ปัญญาจึงเป็นตัวจัดปรับทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายและจัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ติงาม สังคมมีความสุข

สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ กิจกรรม ได้แก่

๑) กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ชี้นำ พบว่า

๑.๑ จัดสถานที่เรียนสิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดสถานที่ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโดยตระหนักถึงความเหมาะสมของการเรียนการสอน มุ่งความสะดวกในการใช้งาน ความสวยงาม ความทันสมัย และความสะอาด^๑ และจัดให้มีสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีครบครัน นำมาใช้ในห้องเรียนจริงทุกด้าน ประกอบด้วย ๑. ภูมิศาสตร์ ๒. เศรษฐศาสตร์ ๓. หน้าที่พลเมือง ๔. ประวัติศาสตร์ ๕. พระพุทธศาสนา การค้นคว้า สื่อการสอน ส่งงานผ่านเทคโนโลยีทุกด้าน^๒ พร้อมทั้งจัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและเกิดความเข้าใจในการเรียน^๓ โดยเน้นการจัดกิจกรรมในห้องเรียน เช่น การจัดห้องเรียนพิเศษ^๔ นักเรียนต้องมีระเบียบและรู้จักกา มารยาททางสังคม^๕ ผู้เรียนมีความพร้อมก่อนเรียน^๖ จัดที่นั่งในการเรียนอย่างชัดเจนและหลากหลาย ระบุแบบตามกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละครั้ง^๗ โดยผู้เรียนต้องให้ความร่วมมือ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ก็มีส่วนต่อการเกิดการเรียนรู้^๘ ทั้งนี้บรรยากาศสถานที่

^๑ สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย เชษฐบุตร, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๒ สัมภาษณ์ วารุณี โพธิสุวรรณ, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๓ สัมภาษณ์ อังคนา ใจตรง, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๔ สัมภาษณ์ พิชญากานต์ วาทยโธธา, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ นันทยา พรหมกุล, ครูเชี่ยวชาญ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนกัลยาณวัตร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๖ สัมภาษณ์ สุภาพร โภฏสาโรง, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์ ศศิมา นันทิเยกรีย์, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๘ สัมภาษณ์ บัญญัติ ชมชื่นดี, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๒.

สิ่งแวดล้อมถือเป็นสำคัญอย่างมากจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี^๙ เพราะห้องเรียนก็คือสิ่งแวดล้อมที่สำคัญต่อการเรียนรู้ ทำให้บรรยากาศมีความน่าเรียนรู้ได้มากขึ้น มีสมาธิและสติในการเรียนรู้ในเนื้อหาต่าง ๆ ได้ดี เพราะทำใจ จิตใจให้สงบนิ่ง เปิดรับการเรียนใหม่ ๆ^{๑๐} การมีสภาพบรรยากาศสะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ ลมพัดเย็นสบาย ใช้สื่อการสอนและเทคนิคการสอนใหม่ ๆ อยู่เสมอ^{๑๑}

๑.๒ ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) พบว่า จะปลูกข้าวต้องเตรียมดิน จะกินต้องเตรียมอาหาร จะพัฒนาการต้องพัฒนาจิตใจ การดึงเข้าสู่บทเรียนต้องมีการสวดมนต์ หรือทำสมาธิ ก่อนนั่นคือถูกต้องดี^{๑๒} ก่อนเรียนทุกครั้งจะให้นักเรียนสวดมนต์ นั่งสมาธิ^{๑๓} ใช้เวลา ๓ - ๕ นาที และจะแนะนำวิธีการทำสมาธิแบบอาณานสติ โดยฝึกลมหายใจเข้า ออกแบบง่าย ๆ^{๑๔} ในรายวิชา พระพุทธศาสนา ก่อนเริ่มเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันสวดมนต์และนั่งสมาธิ ๓-๕ นาที^{๑๕} ทำเป็นบางครั้ง เพราะเนื้อหาวิชาเยอะ เวลาจำกัด^{๑๖} ปฏิบัติจริงและนำมาใช้ควบคุมนักเรียน ทุกครั้งเมื่อนักเรียนให้ความสนใจน้อยลงเพราะความกระตือรือร้นไม่อยู่นิ่งและสนใจในเวลาอันสั้น^{๑๗}

๒. ชั้นสอน

๒.๑ ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา สื่อประกอบการสอน และการวัดผล พบว่า มีการเตรียมการสอน เนื้อหา และสื่อการสอนทุกคาบ ก่อนสอนมีการวัดผลทุกคาบ เช่น สังเกต ซักถาม สั่งแบบฝึกหัดและทดสอบท้ายหน่วย กลางภาค ปลายภาค^{๑๘} เตรียมเพื่อเป็นแนวทางการ

^๙ สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมวิจารณ์, รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานทั่วไป โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์ สมพล ชินวงศ์, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ชุมพล น้อยถนอม, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมวิจารณ์, (อ้างแล้ว).

^{๑๓} สัมภาษณ์ ชุมพล น้อยถนอม, (อ้างแล้ว).

^{๑๔} สัมภาษณ์ นันทยา พรหมกุล, (อ้างแล้ว).

^{๑๕} สัมภาษณ์ ว่าที่ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญญาศรี, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖} สัมภาษณ์ สุดารัตน์ แก้วตาบรรเจิด, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์ วารุณี โพธิสุวรรณ, (อ้างแล้ว).

^{๑๘} สัมภาษณ์ อังคณา ใจตรง, (อ้างแล้ว).

จัดการเรียนการสอนจะได้สอนได้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ^{๑๙} จัดเตรียมเว็บไซต์ พาวเวอร์พอย เตรียมส่งงานล่วงหน้า เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ทุกครั้ง วีดิทัศน์ ตัวอย่างทั้งด้านบวกและด้านลบ ส่งผลการประเมินนักเรียนทั้ง ๓ ด้านจากกระบวนการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะและเจตคติต่อเนื้อหาวิชา^{๒๐} มีการจัดเตรียมการสอนโดยใช้หลักเน้นบรรยาย อธิบาย โดยใช้ระดับเสียงสูง ต่ำ เพื่อให้นักเรียนสนใจและมีส่วนร่วม โดยการตอบคำถาม และร่วมอภิปรายในบางครั้ง^{๒๑} การเตรียมการสอนโดยการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ทบทวนเนื้อหา เตรียมสื่อประกอบการสอนต่าง ๆ มีการถามกระตุ้นความคิดเพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีความเข้าใจมากน้อยอย่างไร เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดในกิจกรรมการเรียนการสอน^{๒๒} จัดเตรียมการสอน ใช้สื่อการสอน และการวัดผลประเมินผลตามตัวชี้วัดของหลักสูตร และตามสภาพผู้เรียน^{๒๓}

๒.๒ ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ พบว่า โดยธรรมชาติของรายวิชาสังคมศึกษา นักเรียนคิดว่าเป็นรายวิชาน่าเบื่อ ไม่สนุก แต่เราพยายามจัดกิจกรรมให้หลากหลายให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลาย และค่อย ๆ ละลายพฤติกรรม ตั้งใจเรียนอย่างมีความสุข^{๒๔} ผู้เรียนมีความตั้งใจเรียนมากขึ้น มีความรู้มากขึ้น พัฒนาตนเองมากขึ้น คุณธรรมและจริยธรรมมีการพัฒนาและเป็นที่ยอมรับของครอบครัว สังคมและชุมชนมากขึ้น โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มีเหตุผลและการปฏิบัติ^{๒๕} โดยวัดได้จากการทำแบบทดสอบหรือกิจกรรมถาม-ตอบ ท้ายคาบเรียนทุกครั้ง^{๒๖} ผู้เรียนแต่ละคนแต่ละห้องเรียนมีพฤติกรรมต่างกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล และกิจกรรมที่จัดแต่ละคาบ^{๒๗} ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะธรรมชาติของรายวิชาและการจัดการออกแบบการเรียนการสอนของครูผู้สอน ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมถือว่านักเรียนมีความตั้งใจในการเรียน^{๒๘} ผู้เรียนมีระเบียบวินัย สนใจในการเรียนโดยครูใช้การกระตุ้นด้วยคำถาม นำเหตุการณ์ปัจจุบันต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้คิด ทราบ บูรณาการทำให้เกิดความตั้งใจใน

^{๑๙} สัมภาษณ์ สมพล ชินวงศ์, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๐} สัมภาษณ์ วารุณี โพธิ์สุวรรณ, (อ้างแล้ว).

^{๒๑} สัมภาษณ์ บัญญัติ ชมชื่นดี, (อ้างแล้ว).

^{๒๒} สัมภาษณ์ ว่าที่ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี, (อ้างแล้ว).

^{๒๓} สัมภาษณ์ ทวี แสนยามูล, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม อำเภพล จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ว่าที่ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี, (อ้างแล้ว).

^{๒๕} สัมภาษณ์ วารุณี โพธิ์สุวรรณ, (อ้างแล้ว).

^{๒๖} สัมภาษณ์ ศศิมา นันทิยเกียรติ, (อ้างแล้ว).

^{๒๗} สัมภาษณ์ ชุมพล น้อยถนอม, (อ้างแล้ว).

^{๒๘} สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย เชษฐบุตร, (อ้างแล้ว).

เนื้อหาที่สอน^{๒๙} เป็นส่วนน้อยที่ไม่มีสมาธิในการเรียน เนื่องด้วยปัจจัยอื่น ๆ เช่น การนอนดึก เล่นโทรศัพท์ตามที่ได้สอบถามในขณะที่เข้าเรียนและได้แนะนำให้ตั้งใจและปรับปรุงตนให้ดีกว่าปัจจุบัน^{๓๐} แต่ต้องคอยกระตุ้นในช่วงเวลาเรียน^{๓๑} เวลาทำการเรียนการสอนส่วนมากนักเรียนจะไม่มีสมาธิในการเรียน จะต้องออกเป็นคำสั่ง^{๓๒} การจัดกิจกรรมการสอนที่หลากหลาย ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและเกิดสมาธิในขณะที่เรียนได้^{๓๓}

๒.๓ ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์ พบว่า การมีกิจกรรม/วิธีสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับหัวข้อ (แผนการเรียนการสอน) ที่จัดเน้นการวิเคราะห์คำถามหรือสถานการณ์จริงเพื่อสร้างองค์ความรู้^{๓๔} มีการจัดการกระตุ้นผู้เรียนลงมือค้นคว้า ซักถาม^{๓๕} ใช้สื่อมัลติมีเดียและใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือในการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า วิเคราะห์ และอภิปรายผลรวมกันได้^{๓๖} ใช้คำถามให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าเอง ครูคอยแนะนำแหล่งความรู้ให้^{๓๗} ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิด แยกแยะ และวิเคราะห์ตามหน่วยการเรียนรู้ และลงมือค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต^{๓๘} สนทนาซักถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนถามข้อสงสัยต่าง ๆ จากเรื่องที่ได้รับมอบหมาย^{๓๙} จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการให้เกมส์มาเล่นพร้อมกับแบ่งกลุ่มให้ศึกษา^{๔๐} จัดให้มีคำถามเพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดอยู่เสมอโดยเน้นให้มองเห็นได้ชัดเจน^{๔๑} มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด เช่น ตั้งคำถามให้ดูภาพประกอบ แล้วให้

^{๒๙} สัมภาษณ์ อังคณา ใจตรง, (อ้างแล้ว).

^{๓๐} สัมภาษณ์ เจษฎา พลพิลา, (อ้างแล้ว).

^{๓๑} สัมภาษณ์ ทวี แสนยามุล, (อ้างแล้ว).

^{๓๒} สัมภาษณ์ ดุสิต นามราช, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระปลัดเล็ก ชานนโท, หัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นิธิดา เป้าศรี, (อ้างแล้ว).

^{๓๕} สัมภาษณ์ สุดารัตน์ แก้วตาบรรเจิด, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเมืองพลพิทยาคม อำเภพล จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ศศิมา นันทิยเกียรติ, (อ้างแล้ว).

^{๓๗} สัมภาษณ์ ชุมพล น้อยถนอม, (อ้างแล้ว).

^{๓๘} สัมภาษณ์ ทวี แสนยามุล, (อ้างแล้ว).

^{๓๙} สัมภาษณ์ ชนกสุดา ท้าวหา, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๐} สัมภาษณ์ สุภาพร โกฏสาโรง, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาชาย อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๑} สัมภาษณ์ สมพล ชินวงศ์, (อ้างแล้ว).

ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามก่อนและหลังทำการเรียนการสอน^{๔๒} ให้ทำกิจกรรมกลุ่ม มีใบงานให้ และนำเสนอหน้าชั้นเรียนเสมอ^{๔๓} ครูต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนให้คิดตามเนื้อหาที่สอน โดยให้นักเรียนได้ค้นคว้าในช่วงเวลาที่ทำแบบฝึกหัด โดยให้เปิดโทรศัพท์ค้นคว้าในประเด็นที่สงสัยเพื่อให้เกิดความตั้งใจ^{๔๔} ให้เทคนิคในหลายรูปแบบ เช่น Back word- design ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ เพื่อจะทำให้เกิดความคิดรวบยอด ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาค้นคว้าที่ครูมอบหมาย เป็นต้น^{๔๕}

๒.๔ ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำและความเสียสละ พบว่า มีการจัดทำกิจกรรม ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบ และเสียสละ^{๔๖} จัดกิจกรรมแบบกลุ่มร่วมมือ จัดกลุ่ม เก่ง กลาง อ่อน โดยใช้เทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อน^{๔๗} มีการจัดกิจกรรมให้ผู้รู้จักรับผิดชอบตนเอง ทั้งแบบฝึกหัดและการขีดเส้นเรื่องมารยาท ระเบียบวินัย คุณธรรมที่ควรปลูกฝัง^{๔๘} เน้นให้ทุกคนรับผิดชอบงานร่วมกันโดยแจ้งให้นักเรียนทราบว่า คะแนนที่ได้จะดูจากภาพรวมของกลุ่ม^{๔๙} เพราะการทำกิจกรรมพร้อมกับผู้อื่น จำเป็นจะต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำ และความเสียสละ ไม่งั้นการทำงานร่วมกับผู้อื่นก็จะไม่เกิดผล^{๕๐}

๓. ชั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล

๓.๑ กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ พบว่า ในการมอบหมายการทำงานกลุ่ม จุดเป้าหมายที่ครูต้องการคือนักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน และสุดท้ายเกิดผลผลิตทางความคิด^{๕๑} ทั้งยังได้เรียนรู้ ได้รับฟังและร่วมประเมินผลการเรียนแบบมีส่วนร่วม^{๕๒} มีการนำเสนอผลงานเป็นกลุ่ม นักเรียนสามารถวิเคราะห์อภิปรายร่วมกันได้เป็นอย่างดี ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน ได้ร่วมกันสรุปต่างคนต่างความคิด ก็จะได้ความรู้ที่แปลกใหม่และต่างไป

^{๔๒} สัมภาษณ์ ดุสิต นามราช, (อ้างแล้ว).

^{๔๓} สัมภาษณ์ ว่าที่ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี, (อ้างแล้ว).

^{๔๔} สัมภาษณ์ อังคณา ใจตรง, (อ้างแล้ว).

^{๔๕} สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย เชษฐบุตร, (อ้างแล้ว).

^{๔๖} สัมภาษณ์ สุดารัตน์ แก้วตาบรรเจิด, (อ้างแล้ว).

^{๔๗} สัมภาษณ์ ศศิมา นันทิยาเกียรติ, (อ้างแล้ว).

^{๔๘} สัมภาษณ์ บัญญัติ ชมชื่นดี, (อ้างแล้ว).

^{๔๙} สัมภาษณ์ ชุมพล น้อยถนอม, (อ้างแล้ว).

^{๕๐} สัมภาษณ์ สมพล ชินวงศ์, (อ้างแล้ว).

^{๕๑} สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย เชษฐบุตร, (อ้างแล้ว).

^{๕๒} สัมภาษณ์ วารุณี โพธิสุวรรณ, (อ้างแล้ว).

จากของตนเองได้^{๕๓} การทำการเรียนการสอนส่วนมากจะสรุปเนื้อหาหลังจากที่มีการเรียนการสอนจบเนื้อหานั้น ๆ โดยครูสรุปประเด็นที่สำคัญ และให้นักเรียนนำมาประยุกต์ใช้ได้^{๕๔} หลังจากนักเรียนนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้ที่ได้จากเรื่องนั้น ๆ เสมอ^{๕๕}

๓.๒ นำเสนอผลงาน พบว่านักเรียนได้ฝึกการนำเสนองานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Presentation การจัดทำป้ายนิเทศ การนำเสนอในรูปแบบของโครงการ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ นักเรียนได้ทำทุกรายวิชา^{๕๖} เป็นการฝึกทักษะการพูดให้รู้จักการอธิบายความคิดของตนเองได้ดีขึ้น^{๕๗} โดยที่การนำเสนอผลงานเพื่อนักเรียนจะได้มีความหลากหลายในการจัดการเรียนรู้^{๕๘} นักเรียนนำเสนอผลงานหน้าชั้น มีชิ้นงานจากการประดิษฐ์ และนำเสนอแบบ PPT หน้าชั้นเรียน^{๕๙} อย่างสม่ำเสมอ

๓.๓ ครูสรุปประเด็นตามสาระและสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พบว่า ทุกครั้งของการจัดกระบวนการเรียนการสอน นักเรียนจะได้เป็นผู้ประเมิน เช่น การประเมินความพึงพอใจ ประเมินผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น หลังจบแต่ละหน่วย พร้อมทั้งหาจุดที่จะต้องแก้ไขในหน่วยต่อไปด้วย^{๖๐} มีการสรุปเนื้อหาเสมอและแนะนำนักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๖๑} โดยครูสรุปร่วมกับนักเรียนที่หน้าชั้นเรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกับครอบครัวและคนในสังคมได้^{๖๒} เพราะเป็นบทบาทหน้าที่ของครูจะต้องนำประเด็นเนื้อหาสาระที่นักเรียนควรรู้จักจริง ๆ มาสรุปและเน้นย้ำ เพื่อให้ผู้เรียนจำได้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบได้^{๖๓} ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนจะบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกรายวิชา ดังนั้นทุกครั้งที่สรุปบทเรียนนักเรียนต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๖๔}

^{๕๓} สัมภาษณ์ สมพล ชินวงศ์, (อ้างแล้ว).

^{๕๔} สัมภาษณ์ ดุสิต นามราช, (อ้างแล้ว).

^{๕๕} สัมภาษณ์ ว่าที่ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี, (อ้างแล้ว).

^{๕๖} สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย เชษฐบุตร, (อ้างแล้ว).

^{๕๗} สัมภาษณ์ สมพล ชินวงศ์, (อ้างแล้ว).

^{๕๘} สัมภาษณ์ บัญญัติ ชมชื่นดี, (อ้างแล้ว).

^{๕๙} สัมภาษณ์ ศศิมา นันทิยเกียรติ, (อ้างแล้ว).

^{๖๐} สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย เชษฐบุตร, (อ้างแล้ว).

^{๖๑} สัมภาษณ์ ว่าที่ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี, (อ้างแล้ว).

^{๖๒} สัมภาษณ์ ศศิมา นันทิยเกียรติ, (อ้างแล้ว).

^{๖๓} สัมภาษณ์ บัญญัติ ชมชื่นดี, (อ้างแล้ว).

^{๖๔} สัมภาษณ์ นิธิตา เบ้าศรี, (อ้างแล้ว).

๔. ชั้นประเมินผล

๔.๑ สรุปการเรียนรู้ของตนเอง พบว่า มีการสรุปการเรียนรู้ทุกคาบตามเนื้อหาที่สอน เพื่อทบทวนความเข้าใจ^{๖๕} การประเมินผลตลอดเวลา ทั้งด้านความสนใจ การให้ความร่วมมือ และการใฝ่เรียนรู้ การมีความรู้ด้านองค์ความรู้ และปรับปรุงการเรียนการสอน^{๖๖} เพื่อจะได้เตรียมความรู้ใหม่ไปใช้สอนนักเรียน^{๖๗} โดยนักเรียนรู้ตนเองตลอดเวลา เพราะนักเรียนร่วมประเมินตนเองทั้งพฤติกรรม ชิ้นงาน ผลงาน และนำไปปรับปรุง แล้วนำเสนอใหม่หลายครั้ง โดยมีผู้ปกครองใส่ใจอย่างใกล้ชิด^{๖๘} และมีการสรุปลงบันทึกหลังการสอนในแผนการจัดการเรียนรู้ สอบเก็บคะแนนเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน^{๖๙} และนักเรียนได้สรุปการเรียนรู้ของตนเองโดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการสรุป การนำไปประยุกต์ใช้

๔.๒ ประเมินการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป พบว่า การประเมินการสอนเช่นการสังเกต การซักถาม การทำแบบฝึกหัด การสอบกลางภาค การสอบปลายภาค เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนในครั้งต่อไป^{๗๐} ได้ประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้^{๗๑} สรุปสิ่งที่เรียนมาว่าได้อะไรบ้าง คนที่ยังไม่รู้ให้ไปปรับปรุงตนเองอย่างไร^{๗๒} มีการสรุปการเรียนการสอนตนเองโดยใช้ข้อสอบก่อนและหลังเรียน มีการประเมินการเรียนการสอนทุกครั้ง^{๗๓} ได้บันทึกผลการสอน ตามแผนการสอนของแต่ละคาบ และนำเสนอหัวหน้ากลุ่มสาระทุก ๆ ครั้ง^{๗๔}

จากผลการศึกษาศาภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังภาพแสดงต่อไปนี้

^{๖๕} สัมภาษณ์ อังคณา ใจตรง, (อ้างแล้ว).

^{๖๖} สัมภาษณ์ บัญญัติ ชมชื่นดี, (อ้างแล้ว).

^{๖๗} สัมภาษณ์ ทิพวรรณ นุปผาพรหม, ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๖๘} สัมภาษณ์ วารุณี โพธิ์สุวรรณ, (อ้างแล้ว).

^{๖๙} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี, (อ้างแล้ว).

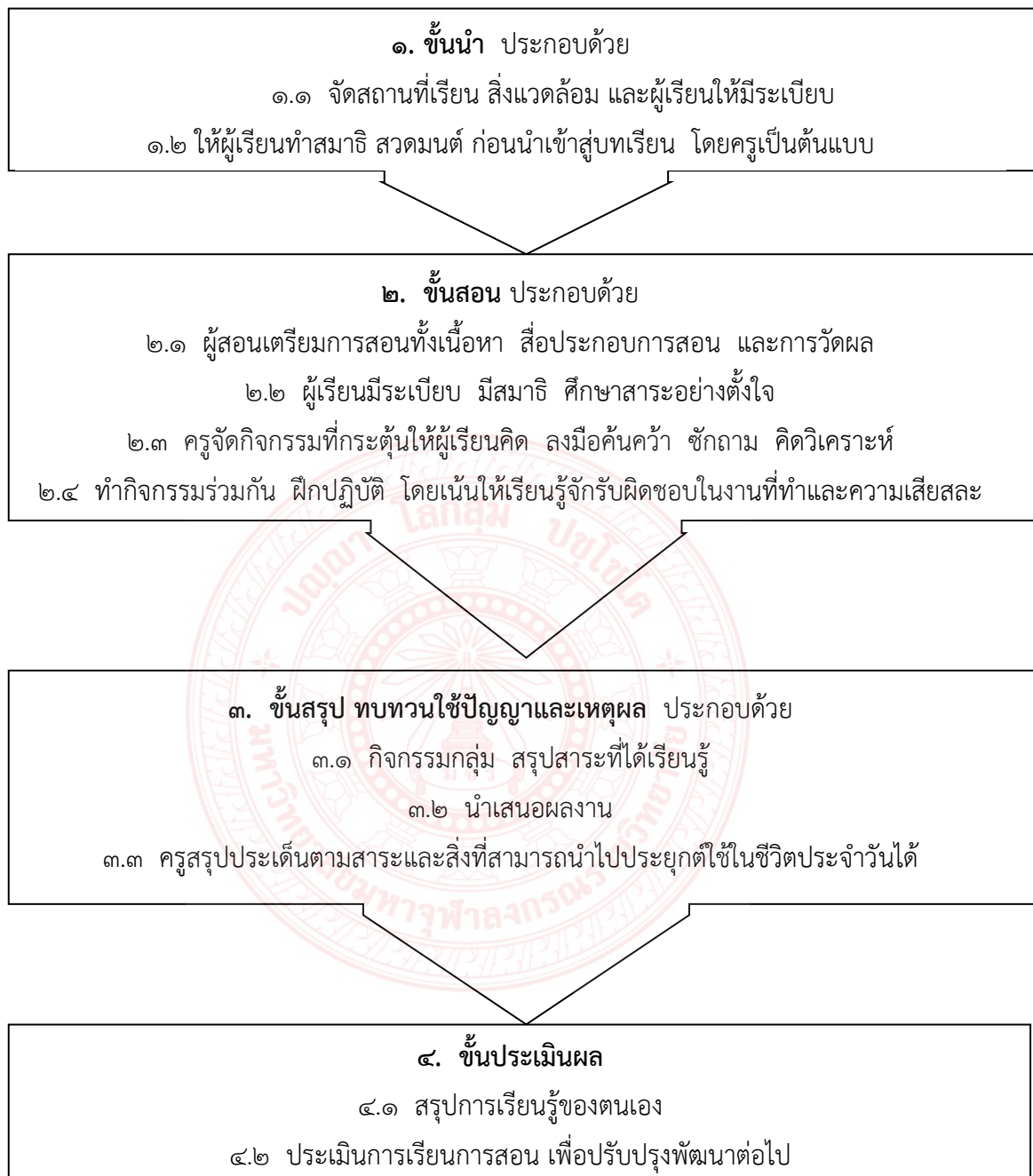
^{๗๐} สัมภาษณ์ อังคณา ใจตรง, (อ้างแล้ว).

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูวิชิตญาณสาร, ครูสอน โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๗๒} สัมภาษณ์ ชุมพล น้อยถนอม, (อ้างแล้ว).

^{๗๓} สัมภาษณ์ ดุสิต นามราช, (อ้างแล้ว).

^{๗๔} สัมภาษณ์ เจษฎา พลพิลา, (อ้างแล้ว).

ภาพที่ ๔.๑ กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๒) กิจกรรมเสริมหลักสูตร จากการศึกษาพบว่า

กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใฝ่หาความรู้ แสดงความรู้ ความสามารถอย่างเต็มที่ กล้าแสดงออก รู้จักกาลเทศะ ปฏิบัติตนตามมารยาทสังคมได้อย่างถูกต้อง เคารพกฎกติกา มีน้ำใจนักกีฬา เป็นส่วนเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะความรู้ความสามารถ

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ สุขภาพ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ นักเรียน รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนา ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนได้ในเวลาอื่นนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติในชั้นเรียน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรทำในกรณีกิจกรรมพิเศษทุกเช้าวันจันทร์ ส่วนในกิจกรรมการเรียนการสอนจะเป็นการพูดคุยสนทนาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์จริงโดยสอดแทรกหลักศีลธรรม อันดงามให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขป้องกัน^{๗๕} ได้มีการสวดมนต์ นั่งสมาธิทุก ๆ วันของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้แสดงออกและปฏิบัติตามคณะครู^{๗๖} ให้ผู้เรียนได้สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ และในกิจกรรมการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ให้สวดมนต์บางคาบ ตามกิจกรรมการเรียนและเนื้อหา^{๗๗} มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณภาพชีวิตของนักเรียนเป็นประจำทุกปี เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์กร^{๗๘} มีกิจกรรมการฟังธรรมและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยได้นิมนต์พระมาแสดงธรรมและให้นักเรียนได้มีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมและมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน^{๗๙} มีกิจกรรมการถวายเทียนพรรษาโดยได้นำนักเรียนไปถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝนในวันเข้าพรรษา โดยจะมีการไหว้พระสวดมนต์ ฟังธรรม และการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่าง ๆ ทางพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนและสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก^{๘๐} มีการปฏิบัติธรรมประจำปี ซึ่งจะเป็กิจกรรมที่นักเรียนทุกรูปต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด^{๘๑} ซึ่งสามารถสรุปกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ดังนี้

๑. การสวดมนต์ นั่งสมาธิทุก ๆ วันของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้แสดงออกและปฏิบัติตามคณะครู

๒. สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ

^{๗๕} สัมภาษณ์ นิธิตา เบ้าศรี, ครูชำนาญการพิเศษ.โรงเรียนกัลยาณวัตร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๗๖} สัมภาษณ์ เจษฎา พลพิลา, ครู/หัวหน้าสอนวัดกรรมและเทคโนโลยี โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๗๗} สัมภาษณ์ อังคณา ใจตรง, (อ้างแล้ว).

^{๗๘} สัมภาษณ์ ว่าที่ร.ต.ทรงฤทธิ์ ภิญโญศรี, (อ้างแล้ว).

^{๗๙} สัมภาษณ์ นิธิตา เบ้าศรี, (อ้างแล้ว).

^{๘๐} สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย เซษฐบุตร, (อ้างแล้ว).

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูวชิรญาณสาร, ครูสอน โรงเรียนประภัสสรวิทยา วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๒.

๓. กิจกรรมเข้าค่ายคุณภาพชีวิต/ค่ายคุณธรรม/ค่ายพุทธบุตรของนักเรียนเป็นประจำทุกปี
๔. กิจกรรมการฟังธรรมและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
๕. กิจกรรมการถวายเทียนพรรษา
๖. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนและสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก
๗. การปฏิบัติธรรมประจำปี

๔.๒ ผลการสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปรากฏดังนี้

๔.๒.๑ ผลการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจากการศึกษา พบว่า

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ กล่าวคือการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และการศึกษานั้นเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาคนขึ้นไป โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต สิ่งที่น่ามาใช้ในการพัฒนานั้นคือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาแล้ว ก็จะเอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษาไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยกลายเป็นเครื่องมือการพัฒนา แนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามหลักของไตรสิกขาเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม

ในการวิจัยครั้งนี้พบว่ามีกิจกรรมสำคัญ ๓ กิจกรรม ที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ดังนี้
 กิจกรรมที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ
 กิจกรรมที่ ๒ การฝึกตนตามหลักไตรสิกขา
 กิจกรรมที่ ๓ การฝึกตนตามหลักภาวนา ๔
 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ

เป้าหมายของการจัดกิจกรรม คือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการคิดอย่างมีระบบตามหลักพระพุทธศาสนา ให้มีความเข้าใจเนื้อหาที่เรียนถูกต้องตามหลักสากล

คำชี้แจงสำหรับผู้สอน

- ๑) ครูเตรียมและสำรวจความพร้อมของสถานที่จัดกิจกรรมให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
- ๒) ครูศึกษาเนื้อหาและลำดับขั้นตอนของกิจกรรมให้เข้าใจชัดเจน

๓) ครูควรอธิบายให้นักเรียนทราบถึงจุดประสงค์ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งก่อนสอนหรือปฏิบัติกิจกรรม และให้นักเรียนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำกิจกรรม

๔) ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมทุกครั้งในการทำชุดกิจกรรม เช่น ร่วมคิด ร่วมแสดง อภิปราย ตรวจสอบผลงาน และสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง

๕) ให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ในกิจกรรม

๖) ครูควรคอยดูแลอย่างใกล้ชิด และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน

การจัดกิจกรรม ดำเนินการตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้พร้อม (ปรโตโมสะ)

๑.๑) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ การจัดให้โรงเรียนต้องมีพระพุทธรูปภายในโรงเรียน จัดห้องเรียนให้เอื้อและกระตุ้นต่อการเรียนรู้ เช่น มีภาพพร้อมคำบรรยายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นักเรียนอ่านแล้วเข้าใจง่าย พร้อมปฏิบัติ จัดห้องจริยธรรมให้เหมาะแก่การเรียนรู้พระพุทธศาสนา เช่น มีภาพบรรยายเกี่ยวกับการประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมเทศนา และปรินิพพาน เป็นต้น

มีวีดิทัศน์ที่นำเสนอพุทธประวัติ นำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่นักเรียนสามารถศึกษา ค้นคว้าได้โดยง่าย

มีห้องจริยธรรมที่เหมาะสมแก่การนั่งสมาธิ ไหว้พระ สวดมนต์ พร้อมทั้งมีหนังสือเอกสารที่สามารถศึกษา ค้นคว้าได้โดยง่าย

การมีพุทธศาสนสุภาษิต วาจาธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา

๑.๒) สภาพแวดล้อมทางสังคม

คือ ครูต้องรู้จักการนำนักเรียนไหว้พระ สวดมนต์ การทำบุญตักบาตร ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทั้งในสถานศึกษาและวัดใกล้บ้าน ครูต้องเป็นกัลยาณมิตรและเป็นตัวอย่างที่ดี บอกกล่าวชี้แจงความจริงมีเหตุผล

๒) ฝึกการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (โยนิโสมนสิการ) แนะนำให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด มุ่งเน้นการฝึกผู้เรียนให้ใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ หรือเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น เป็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นขั้นของการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระทำให้ผู้เรียนสามารถช่วยตัวเองได้และนำไปสู่จุดหมายของการเรียนรู้อย่างแท้จริง ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ๔ ข้อ คือ

๒.๑) การคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ การฝึกให้นักเรียนคิดได้ถูกวิธีที่ทำให้เข้าถึงความจริงหรือหยั่งรู้ตัวสภาวะลักษณะและสามัญลักษณะ คือกฎของไตรลักษณ์ ในแง่ของการ

ประยุกต์ก็คือครูจะต้องหาวิธีการสอนที่เน้นให้เด็กได้วิธีคิดที่ดี ถูกต้องและเป็นการคิดด้วยตัวของเขาเอง ครูเป็นแต่เพียงผู้ให้แนวทางเท่านั้น

๒.๒) การคิดได้ถูกทาง คิดอย่างเป็นระบบ การฝึกให้นักเรียนคิดได้อย่างมีขั้นตอนหรือลำดับของการคิดต่อเนื่องกัน สามารถเชื่อมโยงจากเนื้อหาไปสู่แนวปฏิบัติได้

๒.๓) การคิดแบบมีเหตุผล เป็นการฝึกให้นักเรียนคิดแบบสืบค้นตามความสัมพันธ์กันของเหตุและปัจจัย ซึ่งสามารถคิดได้ ๒ ทาง คือคิดจากเหตุไปหาผลว่า เหตุนี้จะนำไปสู่ผลในลักษณะไหนอย่างไร หรือจากผลไปหาเหตุว่า ผลนี้เกิดมาจากเงื่อนไขหรือสาเหตุใดก็ได้

๒.๔) การใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เช่น การคิดหาวิธีการที่จะทำให้หายโกรธ มีสติหรือทำจิตใจให้เข้มแข็ง เป็นต้น

ข้อสำคัญเกี่ยวกับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ครูจะต้องทำหน้าที่เพียงผู้ให้หลักการหรือแนวทางเท่านั้น ส่วนหน้าที่ของการคิดค้นหาคำตอบหรือความจริงเป็นหน้าที่ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

นอกจากนั้น การจัดกิจกรรมที่สมบูรณ์ ควรเพิ่มใบความรู้ที่มีเนื้อหาอธิบายวิธีปฏิบัติ หรือองค์ความรู้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายขึ้น

ใบความรู้ : วิธีคิดแบบแยกส่วน

วิธีคิดแบบแยกส่วนประกอบ หรือวิธีคิดแบบกระจายเนื้อหาแบ่งออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. จำแนกในประเด็นของความจริง แบ่งย่อยออกเป็น ๒ อย่างคือ

๑.๑ จำแนกตามประเด็นด้านต่าง ๆ ตามที่เป็นอยู่จริงของสิ่งนั้น ๆ คือมองหรือกล่าวตามความเป็นจริง ให้ตรงประเด็นและครบทุกประเด็น ไม่นำเอาประเด็นใดประเด็นหนึ่งมาสรุปในภาพรวม เช่น กล่าวถึงบุคคลผู้หนึ่งว่าเขาดีหรือไม่ดี ก็ชี้ตามความเป็นจริงว่า เขาดีอย่างไร หรือเขาไม่ดีอย่างไร แต่ไม่เหมารวมว่าเขาดีทุกด้าน หรือไม่ดีทุกด้าน เป็นต้น

๑.๒ จำแนกโดยมองหรือแสดงความจริงของสิ่งนั้น ๆ ให้ครบทุกแง่ ทุกด้าน ทุกประเด็น คือ เมื่อมองหรือพิจารณาสิ่งใดไม่มองแคบ ๆ ไม่ติดอยู่กับส่วนเดียว แ่งเดียว หรือไม่มองในด้านเดียวของสิ่งนั้น ๆ เช่น เขาดีในแง่ใด ด้านใด หรือไม่ดีในแง่ใด ด้านใด เป็นต้น เป็นลักษณะเสริมในข้อแรก

๒. จำแนกโดยส่วนประกอบ คือวิเคราะห์แยกแยะออกไปให้รู้เท่าทันตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ เช่น มีองค์ประกอบย่อยอะไรบ้าง การคิดในลักษณะนี้ตรงกับวิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ

๓. จำแนกโดยลำดับ คือ แยกแยะวิเคราะห์เป็นไปตามลำดับขั้นตอน เช่น การคิดแบบอริยสัจหรือการคิดแบบวิธีการวิทยาศาสตร์จะต้องคิดเป็นไปตามลำดับขั้นตอนคือ คิดวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น --> ตั้งสมมติฐาน --> ทดลอง --> วิเคราะห์ --> สรุปผล เป็นต้น

๔. จำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย คือสืบสาวหาเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ ต่อเนื่องกันของสิ่งของหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น สาเหตุที่ฝนตก มีเหตุปัจจัยดังนี้ คือ ความร้อน การระเหยของน้ำบนพื้นโลก ลม ความเย็น เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ขาด ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งไม่ได้

๕. จำแนกโดยเงื่อนไข คือมองหรือแสดงความจริงโดยพิจารณาจากเงื่อนไขต่าง ๆ ประกอบด้วย ยกตัวอย่างเช่น อาจพิจารณาปัญหาทางการศึกษาว่า ควรปล่อยให้เด็กพบเห็นสิ่ง ๆ ต่าง ๆ ในสังคม เช่น เรื่องราวต่าง ๆ หรือการแสดงต่าง ๆ ทางสื่อมวลชน อย่างอิสระเสรีหรือไม่ หรือแค่ ไหนเพียงไร ถ้าตอบตามวิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ จะต้องวินิจฉัยได้โดยพิจารณาเงื่อนไขต่าง ๆ ดังนี้คือ

๑) ความโน้มเอียง ความพร้อม นิสัย ความเคยชินต่าง ๆ ของเด็กแต่ละคนที่ได้สะสม ไว้โดยการอบรมเลี้ยงดู และอิทธิพลทางวัฒนธรรม เป็น เท้าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เป็นอย่างไรบ้าง พอที่จะรับรู้สื่อต่าง ๆ เหล่านั้นได้หรือไม่

๒) เด็กรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือคิดแบบแยกแยะ รอบคอบ แยกแยะ ฯลฯ ได้หรือไม่

๓) เด็กมีกัลยาณมิตร คือ มีบุคคลหรืออุปกรณ์คอยชี้แนะแนวทางความคิดความ เข้าใจอย่างถูกต้องต่อสิ่งที่พบเห็นอย่างไรบ้าง

๔) ประสบการณ์ หรือสิ่งที่เด็กได้พบเห็นนั้น มีลักษณะหรือมีคุณสมบัติที่ร้าย กระตุ้น หรือช่วย รุนแรงมากน้อยถึงระดับใดดังนั้นจะเห็นได้ว่าเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นคำตอบของคำถาม ดังกล่าวว่าจะควรให้เด็กได้ดูสื่อหรือไม่ควรดูอย่างไร

กิจกรรมที่ ๒ การฝึกตนตามหลักไตรสิกขา

เป้าหมายของกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ มีความมุ่งมั่นที่จะแสวงหา คำตอบในสิ่งที่ยังไม่รู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง

คำชี้แจงสำหรับผู้สอน

๑) ครูเตรียมและสำรวจความพร้อมของสถานที่จัดกิจกรรมให้เพียงพอกับจำนวน นักเรียน

๒) ครูศึกษาเนื้อหาและลำดับขั้นตอนของกิจกรรมให้เข้าใจชัดเจน

๓) ครูควรอธิบายให้นักเรียนทราบถึงจุดประสงค์ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งก่อน สอนหรือปฏิบัติกิจกรรม และให้นักเรียนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำกิจกรรม

๔) ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมทุกครั้งในการทำชุดกิจกรรม เช่น ร่วมคิด ร่วมแสดง อภิปราย ตรวจสอบผลงาน และสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง

๕) ให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ในกิจกรรม

๖) ครูควรคอยดูแลอย่างใกล้ชิด และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

๑) การฝึกด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม (อภิสติศึกษา) คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับวัตถุ เรียกว่า “กายภาวนา”

๑.๑) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน และมีป้ายบอกให้นักเรียนได้ แสดงความเคารพ

๑.๒) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน และมีคำกล่าวไหว้พระรัตนตรัย

๑.๓) มีป้ายพุทธศาสนสุภาษิต วาทะธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ เช่น ต้นไม้ เป็นต้น

๑.๔) มีห้องพระพุทธรูปศาสนา หรือห้องจริยธรรม หรือลานธรรม ที่มี ความสะอาด สงบ ร่มรื่น สามารถนั่งคุยสนทนากันได้

๑.๕) มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ

๒) การฝึกด้านการสร้างความสัมพันธ์ทั้งในและนอกห้องเรียน (อภิสติภาวนา) มีวิธี ปฏิบัติ คือ

๒.๑) รักษาศีล ๕

๒.๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม

๒.๓) ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ ดัง ไม่หก ไม่เหลือ

๒.๔) ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ

๒.๕) ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่

๓) การฝึกด้านจิตภาวนา (อภิจิตตศึกษา) มีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

๓.๑) ทำบุญใส่บาตร ในวันพระ

๓.๒) นิมนต์พระมาเทศน์ในวันพระ

๓.๓) ไหว้พระ สวดมนต์แปลในชั่วโมงเรียนพระพุทธรูปศาสนาในวันพระ

๓.๔) มีกิจกรรมชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน

๓.๕) ได้จัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึกเช่นความรู้สึกที่ได้ทำ

ความดี

๓.๖) ให้นั่งสมาธิก่อนเรียนแต่ละวิชา

๓.๗) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดีเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เช่น เรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของสมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง หมั่นเพียร อดทน ความมีสติ สมาธิ ความสุข ความสดชื่น เบิกบาน เรียกว่า จิตภาวนา

๔) การฝึกด้านปัญญาภาวนา (อธิปัญญาสิกขา) มีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

๔.๑) ให้รู้จักฟังอย่างมีสติ พยายามทำความเข้าใจกับสิ่งที่ฟัง

๔.๒) ให้คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ

๔.๓) ให้ถามเมื่อเกิดความสงสัย

๔.๔) ให้จดบันทึกเนื้อหาการเรียน แล้วนำมาอ่านทบทวนอยู่เสมอ

ใบความรู้ : การฝึกตามหลักของไตรสิกขา

ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมที่เน้นบทบาทของนักเรียนในการปฏิบัติให้ถูกต้อง ทางกาย วาจา คือ ชั้นศีล การฝึกจิตให้ตั้งมั่นมีระเบียบทางการคิด คือ ชั้นสมาธิและพิจารณาสภาวธรรมหรือสภาพปัญหานั้นจนเกิดความรู้ถึง ชั้นปัญญา นั่นเอง ซึ่งจากกรอบแนวคิดทฤษฎีไตรสิกขาทำให้เห็นความสัมพันธ์ของรูปแบบในการบริหารแนวไตรสิกขาด้วยการเทียบกับมรรคมืองค์แปดโดยเริ่มต้นที่ปัญญามีความสว่าง (เก่ง) ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ คือ การทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของจริยธรรมและปัจจัยสัมมาสังกัปปะ คือ การคิดที่จะสร้างจริยธรรม คือ มีความสะอาด (ดี) ประกอบด้วยสัมมาวาจา คือ การใช้คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม ปัจจัยสัมมาภังคะ คือ การฝึกฝนลงมือปฏิบัติ ปัจจัยสัมมาอาชีวะ คือ การประพฤติตามกฎ ระเบียบ วินัย วัฒนธรรมและประเพณี สมาธิ มีความสงบ (มีความสุข) ประกอบด้วยสัมมาวายามะ คือ การพยายามปฏิบัติให้เอื้อต่อหลักการศึกษาของสังคม ปัจจัยสัมมาสติ คือ การระลึกถึงจริยธรรม หน้าที่ผู้เรียนอยู่เสมอ และปัจจัยสัมมาสมาธิ คือ การตั้งจิตมั่นต่อหลักจริยธรรม

เมื่อพิจารณาถึงแนวทางปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาได้สำเร็จ คำว่า ไตรสิกขา หมายถึง การเรียนรู้หรือการปฏิบัติ ๓ หลักการ คือ ๑. ศีลสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้มีระเบียบ มี ระบบ มีวิธีการแสดงออกที่เหมาะสม และมีวินัย ๒. จิตสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อกำหนดจิตให้มีโยนิโสมนสิการไม่วอกแวก กระสับกระส่าย ควบคุมได้ดี เพราะการกระทำทั้งหลายทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมมีใจเป็นหัวหน้า ๓. ปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรม ตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา วิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา นั้นผู้ศึกษาต้องปฏิบัติตาม แนวทางของมรรคมืองค์แปดได้แก่ ๑. การ

ฝึกหัดอบรมตนให้มีศีลด้วยสัมมาวาจา - เจริญชอบ สัมมากัมมันตะ - การกระทำชอบ และ
 สัมมาอาชีวะ-การเลี้ยงชีพชอบ ๒. การฝึกหัดอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ-ความเพียรชอบ
 สัมมาสติ-การระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ- การตั้งจิตมั่นชอบ ๓. การฝึกหัดอบรมให้มีปัญญาด้วย
 สัมมาทิฐิ - การเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ - การดำริชอบ

กิจกรรมที่ ๓ การฝึกตนตามหลักภavana ๔

เป้าหมายของกิจกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตใจที่หนักแน่น มั่นคง รู้จักการตั้งเป้าหมายของชีวิตตามความเป็นจริงที่
 เป็นไปได้ แล้วพยายามเดินตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้สำเร็จ

คำชี้แจงสำหรับผู้สอน

๑) ครูเตรียมและสำรวจความพร้อมของสถานที่จัดกิจกรรมให้เพียงพอกับจำนวน
 นักเรียน

๒) ครูศึกษาเนื้อหาและลำดับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมให้เข้าใจชัดเจน

๓) ครูควรอธิบายให้นักเรียนทราบถึงจุดประสงค์ในการจัดกิจกรรม และให้นักเรียน
 เห็นประโยชน์และคุณค่าของการฝึกตนตามหลักภavana ๔

๔) ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมทุกครั้งในการทำชุดกิจกรรม เช่น ร่วมคิด ร่วมแสดง
 อภิปราย ตรวจสอบ และสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง

๕) ให้นักเรียนศึกษาใบความรู้ในกิจกรรม

๖) ครูควรคอยดูแลอย่างใกล้ชิด และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

๑) ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด เช่น การแต่งกาย ต้อง
 สวมใส่เสื้อผ้า รองเท้า ตัดผม ตัดเล็บ ให้ถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน

๒) การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี

๓) รับประทานอาหารเพื่ออยู่ ให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดีไม่ได้รับประทาน เพื่อมุ่ง
 ความอร่อย อวดโก้ แสดงฐานะ

๔) การดูสื่อออนไลน์ ต้องดูเพื่อติดตามข่าวสาร แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญา มิใช่
 เพื่อหมกมุ่นในความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือเอาเป็นเครื่องมือเล่นการพนัน

ใบความรู้ : ภาวนา ๔

๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกัน เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทาง กายภาพ : physical development)

๒. สีสภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development)

๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development)

๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development) ในบาลีที่มา ท่านแสดงภาวนา ๔ นี้ ในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคล จึงเป็น ภาวิตกาย ภาวิตศีล ภาวิตจิต ภาวิตปัญญา (ผู้ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว) บุคคลที่มีคุณสมบัติชุดนี้ครบถ้วนย่อมเป็นพระอรหันต์

๔.๒.๒ การสังเคราะห์ความรู้จากการจัดกิจกรรม

ผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนำไปสู่การสังเคราะห์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างบูรณาการการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้นมี ๓ กิจกรรม แต่ละกิจกรรมมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายร่วมกันคือ การส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดถึงเกิดทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาของหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับช่วงชั้นที่ ๓-๔

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น จะเรียนตามหนังสือเรียนที่นักเรียนได้รับอย่างเดียวยังไม่พอดังนั้น การที่ครูผู้สอนเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเองจากการเป็นผู้สอนให้กลายเป็นโค้ชหรือผู้คอยให้คำแนะนำปรึกษาด้วยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะปัญญาจะเป็นประโยชน์กับนักเรียนมากกว่าการสอนตามตำราหรือหนังสือเรียนอย่างเดียว

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า กิจกรรมมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ที่สำคัญนักเรียนชอบและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี

๑) การปลูกฝังสัมมาทิฐิ

จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การที่ครูจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนนั้นต้องมีความพร้อมในหลายด้านด้วยการฝึกคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) เนื่องจากกลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด เมื่อนักเรียนรับรู้สิ่งใดความคิดก็จะพุ่งเข้าสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที นั่นคือสิ่งปรุงแต่ง เรียกว่าปรุงแต่งนั้นว่าวิชา ในตอนนี้เองที่โยนิโสมนสิการจะเข้าไปสกัดกั้นความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจัย เป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้ ทำให้คนเป็นนายไม่ใช่ทาสของความคิด เอาความคิดมาใช้แก้ปัญหาได้ การปลูกฝังสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นจึงสามารถกระทำดังต่อไปนี้คือ

๑.๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย เป็นวิธีพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้รู้จักสภาวะตามที่มีมันเป็นจริง หรือพิจารณาปัญหาค้นหาหนทางแก้ไข ด้วยการสืบสาวหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา ไม่ใช่พอเจอปัญหาอะไรก็โทษสภาพแวดล้อมหรือโทษคนอื่น แต่ต้องพยายามคิดถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหานั้น ๆ ว่าเกิดจากอะไร ทำไมจึงเกิดขึ้นได้

๑.๒) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ เป็นวิธีคิดที่กระจายเนื้อหาที่มุ่งเพื่อให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามสภาวะของมัน ตามธรรมดา สิ่งทั้งหลายก็ดีปรากฏการณ์ต่างๆ ก็ดี เรื่องราวต่างๆ ที่อุบัติขึ้นก็ดี เกิดจากส่วนประกอบย่อยๆ มารวมกันเข้า เมื่อแยกแยะกระจายออกไปให้เห็นองค์ประกอบย่อยๆ ต่างๆ ได้แล้ว จึงจะรู้จักสิ่งนั้น เรื่องราวนั้นๆ ได้ถูกต้องแท้จริง จึงจับจุดที่เป็นปัญหาได้ และจึงจะแก้ปัญหาได้

๑.๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือรู้เท่าทันธรรมดา วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา เป็นวิธีมองเหตุการณ์ สถานการณ์ ความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายอย่างรู้ เข้าใจธรรมดา ธรรมชาติของมัน ซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างนั้นในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ ปรุงแต่งขึ้น จึงจะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยเหล่านั้น กล่าวคือ การที่มันเกิดขึ้นแล้วจะต้องดับไป ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่คงอยู่ตลอดไป มีภาวะที่ถูกปัจจัยต่างๆ ที่ขัดแย้ง บีบคั้นได้ ไม่มีอยู่และไม่สามารถ ดำรงอยู่โดยไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ จึงเรียกว่า วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

๑.๔) การคิดแบบอริยสัง วิถีคิดแบบอริยสัง ๔ เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องจากวิธีคิดแบบสามัญลักษณ์หรือรู้เท่าทันธรรมดา คือ เมื่อเข้าใจคติธรรมดาของสิ่งทั้งหลายวางใจได้และตกลงใจว่าจะแก้ปัญหาที่ตัวเหตุตัวปัจจัย จากนั้นก็ดำเนินความคิดต่อไปตามวิถีคิดแบบอริยสังสี่ มีหลักการสำคัญ คือ การเริ่มต้นจากปัญหาหรือทุกข์ โดยกำหนดรู้ ทำความเข้าใจปัญหาหรือความทุกข์ให้

ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ปัญหา พร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ จะเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดหาวิธีปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหานั้น

๑.๕) การคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นวิธีคิดในระดับปฏิบัติการหรือลงมือทำ คือ การที่จะกระทำการต่างๆ โดยรู้และเข้าใจถึงหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้นๆ จะดำเนินไปเพื่อจุดหมายอะไร เพื่อให้เป็นการปฏิบัติที่ได้ผลตามความมุ่งหมายนั้น ไม่กลายเป็นการปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนเลือนลางงาย เช่น เมื่อจะลงมือทำอะไร ก็ตรวจสอบความพร้อมตนเองให้ชัดเจน ว่าเข้าใจหลักการและความมุ่งหมายของงานนั้นดีแล้วหรือไม่ โดยอาจคอยตั้งคำถามว่า ทำไปเพื่ออะไร เป็นต้น

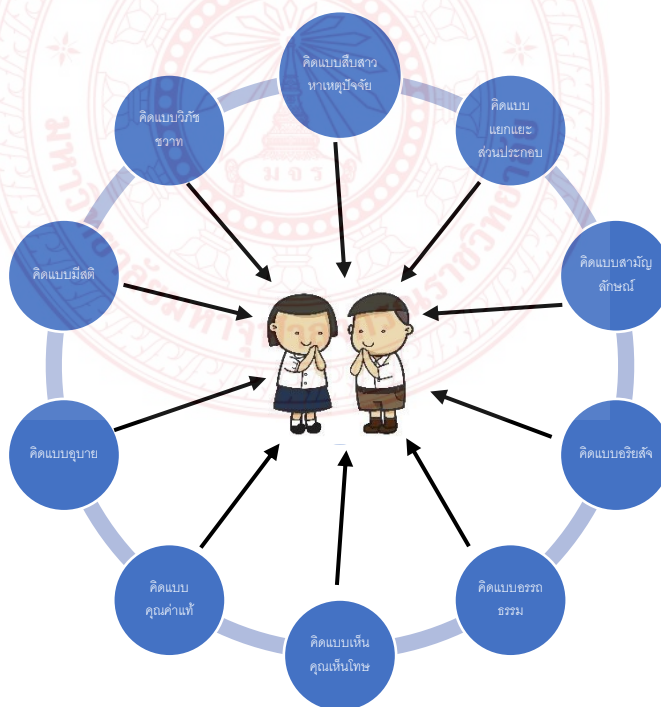
๑.๖) การคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ แล้วหาทางออก เป็นวิธีคิดในการมองให้ครบทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไข หาทางออกไม่ให้เกิดข้อบกพร่องต่างๆ เป็นวิธีมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เน้นการศึกษาและยอมรับความจริงตามที่เป็นจริง เป็นอยู่ทุกแง่ทุกมุมเพื่อให้รู้และเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงทั้งด้านดี ด้านเสีย จุดอ่อน จุดแข็ง ศัพท์ทางธรรม เรียกว่า วิธีคิดโดยรู้ อัสสาทะ คิดหาคุณค่า คิดหาข้อดี อาทิภาวะ คิดหาโทษ คิดหาข้อเสีย และนิสสรณะ คิดหาทางออก การยอมรับทั้งด้านดี ทั้งด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก มีลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ ต้องมองเห็นทั้งด้านดี และด้านเสีย หรือทั้งคุณค่าทั้งโทษ ต้องมองเห็นทางออก เห็นจุดหมาย และรู้จุดหมายที่จะทำในอนาคต

๑.๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบนี้ เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนาเช่น การใช้สอย หรือบริโภคนิยม เป็นวิธีคิดแบบสกดหรือบรรเทาตัณหา ตัดทอนไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรม ต่อไปวิธีคิดแบบนี้ ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคนิยมใช้สอยปัจจัยสี่ และวัสดุ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ทางเทคโนโลยี มีหลักการโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เพราะเรามีความต้องการ สิ่งใดที่สามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มิประโยชน์มีคุณค่าแก่เรา

๑.๘) การคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม วิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดแบบเร้ากุศล หรือคิดแบบกุศลภาวนา เป็นวิธีคิดในแนวสกดกัณหรือบรรเทาและขัดเกลาตัณหา ส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม และสร้างเสริม สัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะหลักการมีอยู่ว่า ประสพการณ์ คือ สิ่งที่ได้ประสบหรือได้รับรู้อย่างเดียวกับบุคคลที่ประสบหรือรับรู้ต่างกัน อาจมองเห็นและคิดนึกปรุงแต่งไปคนละอย่างสุดแต่โครงสร้าง แนวทางความเคยชินที่เป็นเครื่องปรุงของจิต คือ สังขารที่ผู้หนึ่งได้สั่งสมไว้ หรือสุดแต่การทำใจในขณะนั้นๆ คนหนึ่งมองแล้ว คิดปรุงแต่งไปในทางดีงาม แต่อีกคนหนึ่งมองแล้ว คิดปรุงแต่งไปในทางไม่ดีไม่งาม เป็นโทษเป็นอกุศล รวมถึงเรื่องของเวลา คราวหนึ่งคิดดี คราวหนึ่งคิดร้าย การทำใจที่ช่วยตั้งต้นและชักนำความคิดให้เด่นไปในทางที่ดีงามและเป็นประโยชน์ เรียกว่า วิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้า คุณธรรม

๑.๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน วิธีคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน เป็นวิธีคิดที่มีปัจจุบันธรรมตาเป็นอารมณ์ความจริง เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม ข้อที่ใช้สติกำกับไปด้วยวิธีคิดในแบบนี้ ที่แยกแสดงออกมาเป็นอีกข้อหนึ่งต่างหากนั้นเป็นเพราะมีแง่ที่ควรทำความเข้าใจเป็นพิเศษ และเป็นวิธีคิดที่มีความสำคัญโดยลำพังตัวของมันเอง

๑.๑๐) การคิดแบบวิรักษวาท วิธีคิดแบบนี้ เป็นวิธีที่คิดและใช้การพูดแยกแยะ จำแนกแจกแจงแกลงความ แบบวิเคราะห์ เป็นการแสดงความจริง โดยแยกแยะออกให้เห็นในแต่ละด้านให้ครบทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาบางแง่ บางประเด็น ขึ้นมาวินิจฉัยตีคลุมลงไปอย่างนั้นทั้งหมดความจริงวิรักษวาทเป็นชื่อเรียกระบบความคิด ของพระพุทธศาสนาทั้งหมด มีความหมายครอบคลุมวิธีคิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นหลายๆ อย่างวิธี คิดแบบนี้ทำให้ความคิดและการวินิจฉัยเรื่องราวต่างๆ ชัดเจนตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง เท่าความจริง พอดีกับความจริง

ภาพที่ ๔.๒ การปลุกฝังสัมมาทิฐิ

ที่มาภาพนักเรียน ; <https://www.pinterest.com/pin/494199759091855870/>

๒) การฝึกตนตามหลักไตรสิกขา

๒.๑) ศีล

ศีลเป็นกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาที่ฝึกหัดนักเรียนในด้านพฤติกรรมทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับคนอื่น ๆ เป็นความประพฤติที่สร้างความเป็นปกติของร่างกายไปสู่สังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานให้นักเรียนได้พัฒนาจิต พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพื่อปรับตนให้เข้ากับชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้เห็นคุณค่าของวัตถุที่แท้จริง สามารถควบคุมจิตไม่ให้ถูกครอบงำด้วย รูป เสียง กลิ่น รส ก็จะทำให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคม ชุมชนได้อย่างมีความสุข เป็นกระบวนการให้เกิดระเบียบปฏิบัติเพื่อให้เกิดวาจาชอบ (สัมมาวาจา) การกระทำชอบ (สัมมากรรม) และการประกอบอาชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) ไม่ให้เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น นักเรียนที่มีศีลจึงสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข เพราะไม่เบียดใคร (มีเมตตา) รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้และไม่นำไปใช้สุรุ่ยสุร่าย รักครอบครัว รักษาสังคม และมีสติสัมปชัญญะคอยควบคุมตนเองอยู่เสมอ

๒.๒) สมาธิ

เป็นกระบวนการฝึกอบรมจิตให้ผ่องใสเบิกบาน เป็นการฝึกจิตสำนึกที่ดีเหมาะสมกับการทำงานคือทำงานด้วยความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ) ระลึกชอบ (สัมมาสติ) มีความตั้งมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) สามารถเรียนหนังสือและทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในโรงเรียนได้อย่างดี

ในกระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนมีการฝึกเจริญสมาธิ คือ การมีสติอยู่กับกิจเล็ก ๆ เพียงกิจเดียว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกควบคุมความคิด ขณะที่สมาธิตั้งมั่นอยู่กับกิจที่กำหนดไว้ เช่น อยู่กับลมหายใจ จะทำให้หยุดการคิดหรือไม่ไปคิดเรื่องอื่น และไม่พลอสติไปคิดฟุ้งซ่าน ความคิดฟุ้งซ่านอาจเป็นสาเหตุให้เกิดการคิดด้วยข้อมูลด้านอกุศลได้โดยง่าย เนื่องจากนักเรียนเป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์ด้านต่าง ๆ มาก่อนข้างยาวนาน ท่านเหล่านั้นจึงมีความแตกต่างกันในการควบคุมสติอารมณ์ให้อยู่กับที่หรือให้หนึ่งในทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น ขณะเดิน ขณะนั่ง และขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรฝึกมีสติตั้งอยู่ที่ฐานหลักของสติไว้เสมอ (ถ้าทำได้) พร้อมกับฝึกมีสติในการใช้ข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมทำการรู้เห็นและควบคุมความคิดรวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักธรรมอยู่เสมอ การมีสติอยู่ที่ฐานหลักของสติเพียงอย่างเดียว หรือมีสติอยู่ที่อิริยาบถและการเคลื่อนไหว โดยไม่ตั้งใจใช้ข้อมูลด้านสติปัญญาทางธรรมในการรู้เห็นและควบคุมความคิดรวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักธรรม ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมที่ไม่ครบสมบูรณ์ ทำให้ไม่สามารถป้องกันกิเลสและดับกิเลสและกองทุกข์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวางแผนการเรียนอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการวางแผนชีวิตเพื่อความก้าวหน้า ย่อมสำเร็จไปได้ด้วยดี ถ้ามีสติคอยรู้เห็นและควบคุมความคิดรวมทั้งการกระทำต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักธรรมที่ได้กำหนดไว้ การฝึกจิตสามารถจะกำหนดตามทันสิ่งต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นหรือกระทำอยู่ในขณะนั้น ๆ ทำให้ไม่หลงในอดีตที่ผ่านมาแล้ว และไม่หลงไปสู่อนาคตที่ยังมาไม่ถึงแต่หากจะต้องพิจารณาเรื่องราวในอดีต หรือสิ่งที่กระทบต่อไปในอนาคตก็เอาสติกำหนดพิจารณาด้วยปัญญาอย่างมีจุดหมายในสิ่งนั้น ๆ ก็จะทำให้กลายเป็นอารมณ์ปัจจุบันหรืออยู่กับปัจจุบันการฝึกอบรมจิตด้านสมถภาวนาดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสติให้สูงขึ้นไปตามลำดับจนเป็นสัมมาสติในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นพลังที่นำไปสู่การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ทำให้นักเรียนสามารถดำรงตนได้ด้วยควมมีจิตใจมั่นคง ไม่ท้อแท้ ไม่เป็นโรคซึมเศร้า ไม่หวั่นไหวง่าย

๒.๓) ปัญญา

เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านการฝึกอบรมปัญญา เพื่อทำให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งจะก่อให้เกิดทักษะ ความเชื่อ ค่านิยมที่ถูกต้อง มีความกำริไตร่ตรองที่ชอบ ปัญญาเป็นตัวควบคุมกำหนดสติและการรับรู้ต่าง ๆ ของมนุษย์ หากบุคคลประกอบด้วยปัญญาย่อมรักษาตนได้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง นอกจากนั้นการฝึกอบรมเจริญปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้หากนักเรียนได้ฝึกฝน ให้มีความรู้สามารถมองเห็นถึงเหตุและผล ทำความเข้าใจในสภาวะทั้งหลาย จนเข้าใจถึงความจริง การพิจารณา ตัดสินทุกสิ่งทุกอย่างให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ด้วยสติ และสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนในช่วงบั้นปลายของชีวิต ให้มีความสุขได้

สรุป กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจึงเป็นทางในการดำเนินชีวิต ที่จะทำให้นักเรียนมีการพัฒนาด้านพฤติกรรมหรือที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสังคมได้ด้วยดี มีการพัฒนาทางจิตใจด้วยการฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดสติ และพัฒนาไปสู่ปัญญาที่รู้เท่าทันสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีการพูดที่ดี การกระทำที่ดี มีอาชีพที่สุจริต มีความเพียรพยายามที่ถูกต้องมีสติและสมาธิที่ถูกต้องย่อมมีความสุขความเจริญในชีวิต ไม่เกิดความบีบคั้นภายในจิตใจที่เป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาอันเป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การที่นักเรียนจะเกิดเรียนรู้ได้ดีนั้น การควบคุมร่างกายและจิตใจเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การดำเนินชีวิตที่มีองค์รวม ๓ ด้าน คือ ด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้านภาวะจิตและด้านปัญญา องค์รวม ๓ ด้าน ดังกล่าวจึงมีชื่อว่า ไตรสิกขา กล่าวคือ (1) การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เรียกรวมกันว่าศีล (๒) การพัฒนาภาวะจิต ฝึกให้เป็นจิตใจที่ตั้งงาม เข้มแข็ง มีความสุขโดยมีเจตจำนงที่เป็นกุศล และมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา เรียกสั้นๆว่า สมาธิ (๓) การพัฒนาปัญญา ให้รู้เข้าใจมองเห็นปัญหาตามความเป็นจริง ปรับปรุงทุกอย่างอย่างถูกต้องได้ผล จนหลุดพ้นจากปัญหา ทำให้เป็นอิสระ สดใสเบิกบานสุขสงบอย่างแท้จริง เรียกว่า ปัญญา

ศีล	<ul style="list-style-type: none"> • สัมมาวาจา • สัมมากัมมันตะ • สัมมาอาชีวะ
สมาธิ	<ul style="list-style-type: none"> • สัมมาวายามะ • สัมมาสติ • สัมมาสมาธิ
ปัญญา	<ul style="list-style-type: none"> • สัมมาทิฐิ • สัมมาสังกัปปะ

ภาพที่ ๔.๓ การฝึกตนตามหลักไตรสิกขา

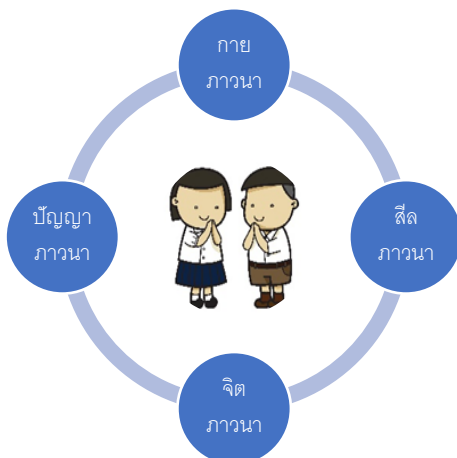
๓) การฝึกตนตามหลักภavana ๔

๓.๑) กายภาวนา ได้แก่ การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ เช่น สัมพันธ์กับอาหาร โดยการกินเพื่อช่วยให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี ไม่ใช่เพื่อมุ่งความอร่อย อวดโก้ แสดงฐานะ การดูสื่อออนไลน์ ต้องดูเพื่อติดตามข่าวสาร แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญา มีใช้เพื่อหมกมุ่นในความสุขสนานเพลิดเพลิน หรือเอาเป็นเครื่องมือเล่นการพนัน เป็นต้น นอกจากนั้น กายภาวนา เป็นการการเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกว้างขวางกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงามให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การดูแลสุขภาพ ร่างกายให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์และปราศจากความเจ็บป่วย รวมถึงการใส่ใจดูแลสิ่งแวดล้อมภายนอกได้ อย่างถูกต้องเหมาะสมดีงาม เพื่อให้เกิดประโยชน์ และสิ่งอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตนักเรียนให้เกิด สุข เช่น การรู้จักใช้ปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นักเรียนต้องคำนึง ถึงความเหมาะสมต่อกิจกรรมการส่งเสริมดูแลสุขภาพ คือ การรับประทานอาหารที่พอควร พอเหมาะ เครื่องนุ่งห่มให้เหมาะสมในกิจกรรม อยู่ในสถานที่ที่มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ และนักเรียนที่มีโรคประจำตัว ต้องไม่ลืมหานยาตามอาการของโรค เพื่อให้มีร่างกายที่พร้อม ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

๓.๒) ศิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่การไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย และวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมให้ความเกื้อกูลต่อสังคม มีระเบียบวินัยอยู่ร่วมสังคมอย่างมีประโยชน์สุข นอกจากนั้น การรักษาศีลยังเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนต่อผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น และต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝนอบรมกาย วาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษ ก่อคุณประโยชน์ และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ศิลภาวนา เป็นการเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

๓.๓) จิตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงาม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ คือ ๑. คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้มั่งใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรักความเป็นมิตร มีกรุณา อยากช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู รวมทั้งมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีจิตที่มีคุณภาพ เป็นต้น ๒. สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือความอดทน มีสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือความจริงจัง มีอธิษฐาน คือ ความเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือการคิดพิจารณาให้เห็นความจริงแจ่มแจ้งชัดเจน รวมทั้งการสร้างเกราะป้องกันโดยอาศัยหลักธรรมต่าง ๆ ดังกล่าว ๓. สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี มีความสุขสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมที่จะยิ้มแย้มได้ มีปิติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวายใจ ไม่คับข้องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหู่โศกเศร้า รวมทั้งการสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดีได้ เป็นต้น จิตภาวนาเป็นการเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น การพัฒนาจิต ให้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต เมื่อมีจิตที่มั่นคงแน่วแน่สามารถรู้ทันต่อเหตุปัจจัย ย่อมดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูก

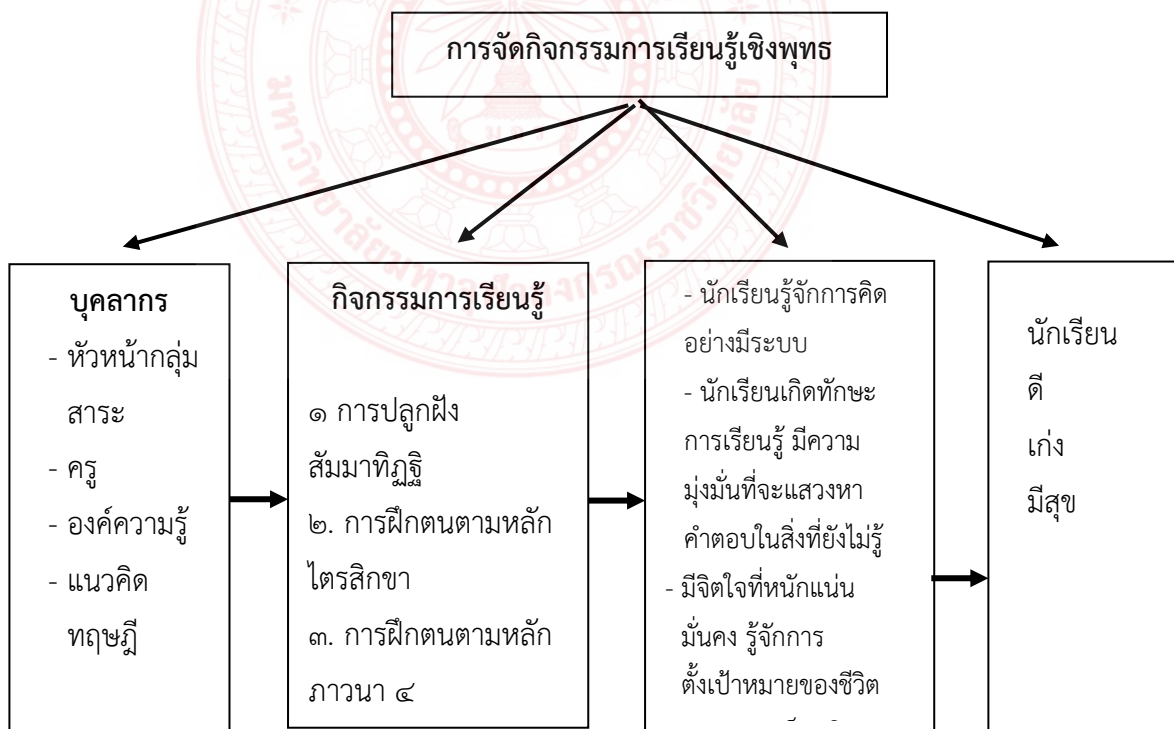
๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามความเป็นจริง การรับรู้ในหลักธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น สามารถใช้ปัญญาพิจารณาเหตุแห่งปัจจัยที่เข้ามากระทบ ใช้ปัญญาไตร่ตรองยึดมั่นในหลักของคุณธรรมและจริยธรรม มองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยปัญญา หากนักเรียนได้ฝึกฝน ให้มีความรู้สามารถมองเห็นถึงเหตุและผล ทำความเข้าใจในสภาวะทั้งหลาย จนเข้าใจถึงความจริง การพิจารณา ตัดสินทุกสิ่งทุกอย่างให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ด้วยสติ และสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนให้มีความสุข

ภาพที่ ๔.๔ การฝึกตนตามหลักภาวนา ๔

ที่มาภาพนักเรียน ; <https://www.pinterest.com/pin/494199759091855870/>

ผลจากการจัดกิจกรรมจึงสามารถสร้างเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ดังภาพแสดงต่อไปนี้

ภาพที่ ๔.๕ แสดงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๔.๓ การประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

เพื่อเป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

ส่วนที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ

ส่วนที่ ๒ การฝึกตามหลักของไตรสิกขา

ส่วนที่ ๓ การฝึกตนตามหลักภาวนา ๔

ส่วนที่ ๔ กิจกรรมเสริมหลักสูตร ประกอบด้วย ๑. การสวดมนต์ นั่งสมาธิทุก ๆ วัน ของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๒. สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ ๓. กิจกรรมเข้าค่ายคุณภาพชีวิต/ค่ายคุณธรรม/ค่ายพุทธบุตร ๔. กิจกรรมการฟังธรรมและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๕. กิจกรรมการถวายเทียนพรรษา ๖. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนและสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ๗. การปฏิบัติธรรมประจำปี

ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ รูป/ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารระดับสูงของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายภายในจังหวัดขอนแก่น จำนวน ๕ คน และพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้ด้านพุทธวิธี จำนวน ๕ รูป ตรวจสอบยืนยันรูปแบบ ๒ ด้าน คือ ด้านความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ ผลการตรวจสอบยืนยันรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ โดยการหา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ข้อ	รายการประเมิน	ความเหมาะสม			ความเป็นประโยชน์		
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ส่วนที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ							
๑	การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด

๒	การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๓	การคิดแบบสามัญลักษณะ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๔	การคิดแบบอริยสัจ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๕	การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๖	การคิดแบบเห็นคุณเห็นโทษแล้วหาทางออก	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๗	การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๘	การคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๙	การคิดแบบมีสติ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๐	การคิดแบบวิภังคชาต	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
ส่วนที่ ๒ การฝึกตามหลักของไตรสิกขา							
	ด้านอธิศีลสิกขา						
๑๑	รักษาศีล ๕	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๒	ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๓	ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๔	ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๕	มีป้ายโรงเรียนวิถิปุทธ	๔.๙๐	.๓๒	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๖	มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๗	มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน	๔.๙๐	.๓๒	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๘	มีพระพุทธรูปศาสนสุภาสิต วาเชธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๑๙	มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๐	มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด

	ลานธรรม						
๒๑	ไม่มีสิ่งเสพ ติด เหล้า บุหรี่	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
ด้านอธิจิตตสิกขา							
๒๒	ใส่เสื้อสีขาวในวันพระ	๔.๙๐	.๓๒	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๓	ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๔	รับประทานอาหารเพื่ออยู่	๔.๙๐	.๓๒	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๕	สวดมนต์แปลวันพระ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๖	มีกิจกรรมชื่นชมคุณความดีหน้า เสาธงทุกวัน	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๗	ได้จัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อ สะท้อนความรู้สึกเช่นความรู้สึกที่ ได้ทำความดี	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๘	ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุด บันทึกความดี	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๒๙	ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสอบได้ ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๓๐	บริหารจัดการ เจริญปัญญาก่อนการ ประชุมทุกครั้ง	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๓๑	มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
ด้านอธิปัญญาสิกขา							
๓๒	มีศรัทธาในการใช้หลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนามาใช้ใน กิจกรรมการเรียนการสอน	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๓๓	มีความเข้าใจการใช้วัฒนธรรมวิถี พุทธมาบูรณาการกับการเรียน การสอน	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
ส่วนที่ ๓ การฝึกตนตามหลักภาวนา							
๔							
๓๔	กายภาวนา	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๓๕	ศีลภาวนา	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๓๖	จิตภาวนา	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด

๓๗	ปัญญาภavana	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
ส่วนที่ ๔ กิจกรรมเสริมหลักสูตร							
๓๘	สวดมนต์ นั่งสมาธิทุก ๆ วันของ การทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๓๙	สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถว หลังเคารพธงชาติ	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๔๐	เข้าค่ายคุณภาพชีวิต/ค่าย คุณธรรม/ค่ายพุทธบุตร	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๔๑	การฟังธรรมและปฏิบัติธรรมใน วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๔๒	กิจกรรมการถวายเทียนพรรษา	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๔๓	เรียนและสอบธรรมศึกษา	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
๔๔	การปฏิบัติธรรมประจำปี	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด	๕.๐๐	.๐๐	มากที่สุด
รวม		๔.๙๘	๐.๐๔	มากที่สุด	๕.๐๐	๐๐	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๗ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๐๔ เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า เกือบทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๐๐ ยกเว้น มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน ใส่เสื้อสีขาวทุกคน และรับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวัน เท่านั้นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๓๒

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๐๐ เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า ทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๐๐

ผลจากการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมไปใช้กับโรงเรียนโคกสีพิทยาสรรพ์ระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ – ๓ มีผลการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนที่พึงประสงค์ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ตัวชี้วัดตามมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ด้านการเป็นคนดีจากพ่อแม่ผู้ปกครองจำนวน ๕๐ คน และจากประชาชนภายในชุมชน จำนวน ๕๐ คน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๐๐ คน รายละเอียดปรากฏในตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒

แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความคิดเห็นต่อพฤติกรรมนักเรียนของ
ผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชน

N = ๑๐๐

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ	๔.๕๖	.๕๘	มากที่สุด
๒	เป็นคนดีทั้งจิตใจและพฤติกรรม	๔.๕๑	.๖๒	มากที่สุด
๓	มีวินัยต่อตนเองและสังคม	๔.๕๑	.๕๙	มากที่สุด
๔	มีจิตใจที่ดีงามและมีคุณธรรม	๔.๗๙	.๔๕	มากที่สุด
๕	มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย	๔.๕๕	.๖๖	มากที่สุด
๖	มีจริยธรรม	๔.๖๑	.๕๙	มากที่สุด
๗	ควบคุมตนเองได้	๔.๕๗	.๕๘	มากที่สุด
๘	ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข	๔.๕๙	.๖๑	มากที่สุด
๙	พัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ	๔.๕๘	.๕๕	มากที่สุด
๑๐	ทำงานเพื่อส่วนรวม	๔.๕๗	.๖๗	มากที่สุด
รวม		๔.๕๘	.๕๙	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า ผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนโคกสีพิทยาสรรพ์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๕๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ มีจิตใจที่ดีงามและมีคุณธรรม มีจริยธรรม และ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๙ ๔.๖๑ และ ๔.๕๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๔๕ .๕๙ และ .๖๑ ตามลำดับ

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

โรงเรียนที่ต้องการจะพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้ประสบผลสำเร็จส่งผลให้ผู้เรียนมีจิตใจที่ดีงามและมีคุณธรรม มีจริยธรรม ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข พัฒนาดตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ทำงานเพื่อส่วนรวม ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ ควบคุมตนเองได้ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีวินัยต่อตนเองและสังคม และเป็น คนดีทั้งจิตใจและพฤติกรรม โดยมีการบูรณาการหลักพุทธวิธีการสอนเข้าไปใช้ ควรนำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้คือ

ขั้นที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิโดยการจัดให้มีส่วนประกอบ ๒ ส่วนคือ ๑) ปัจจัยภายนอก ที่ดี จัดเตรียมสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และ สภาพแวดล้อมทางสังคมให้พร้อม ๒) ฝึกการคิดอย่างถูกวิธี โดยฝึกการคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย การคิดได้ถูกทาง คิดอย่างเป็นระบบ การคิดแบบมีเหตุผล และการใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์

ขั้นที่ ๒ การฝึกตามหลักของไตรสิกขา ประกอบด้วย ๑) การฝึกด้านอธิศีลสิกขา ๒) การฝึก ด้านอธิจิตตสิกขา ๓. การฝึกด้านอธิปัญญาสิกขา ทั้งนี้เพราะหลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ ใกล้กับความ เป็นอยู่ของมนุษย์มากที่สุด สามารถที่จะปฏิบัติได้ในเบื้องต้นและกระบวนการเรียนรู้ใน พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ที่เน้นความรู้คู่คุณธรรม ตามสาระรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา มีจุดประสงค์เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และค้นพบจากการปฏิบัติหลักธรรมด้วยตนเองทุกขณะจิตและทุกอิริยาบถ จะทำให้มีสติรู้เสมอที่ได้ ยิน ได้เห็น ได้คิด ได้พูด สามารถที่จะควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย วาจา ใจ รวมถึง ควบคุมสติให้มีความแน่วแน่ในจุดเดียวกันเมื่อมีสติมั่นแล้วจะทำให้เกิดปัญญาและเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจและแก้ปัญหาได้ ซึ่งไตรสิกขาเป็นหลักธรรมที่เน้นบทบาทของนักเรียนในการปฏิบัติให้ถูกต้อง ทางกาย วาจา คือ ขั้นศีล การฝึกจิตให้ตั้งมั่นมีระเบียบทางการคิด คือ ขั้นสมาธิ และพิจารณา สภาวธรรมหรือสภาพปัญหานั้นจนเกิดความรู้ถึง ชั้นปัญญา พร้อมทั้งมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรควบคู่ ไปกับกิจกรรมตามหลักสูตร

ขั้นที่ ๓ การปลูกฝังตามหลักภาวนา ๔ ประกอบด้วยการวัดและประเมิน ๑) กายภาวนา ๒) สีสภาวนา ๓) จิตภาวนา ๔) ปัญญาภาวนา

ประกอบกับการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใฝ่หาความรู้ แสดงความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ กล้าแสดงออก รู้จักกาลเทศะ ปฏิบัติตนตามมารยาทสังคมได้ อย่างถูกต้อง เคารพกฎกติกา มีน้ำใจนักกีฬา ทั้งนี้กิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วยกิจกรรม

๑. การสวดมนต์ นั่งสมาธิทุก ๆ วันของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้แสดงออกและปฏิบัติตามคณะครู

๒. สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ

๓. เข้าค่ายคุณภาพชีวิต/ค่ายคุณธรรม/ค่ายพุทธบุตรของนักเรียนเป็นประจำทุกปี

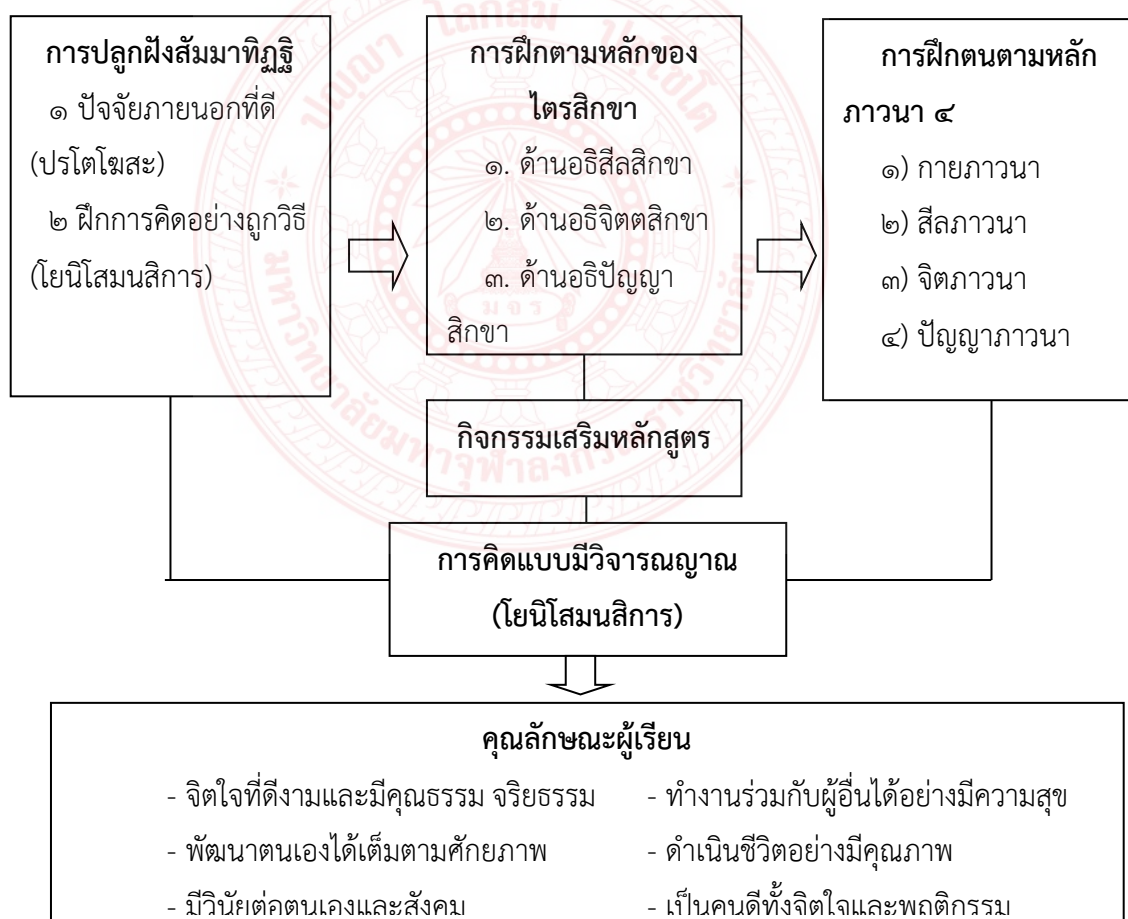
๔. การฟังธรรมและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕. การถวายเทียนพรรษา

๖. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนและสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก

๗. การปฏิบัติธรรมประจำปี

ซึ่งสามารถเขียนเป็นภาพแสดงได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๒ แสดงองค์ความใหม่รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาสภาพสภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และเพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ สามารถนำเสนอตามลำดับคือ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

๑. สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

จากข้อมูลที่ได้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดขอนแก่นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจำนวน ๒๐ รูป/คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

พบว่า สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ กิจกรรม ได้แก่

๑) กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑. **ขั้นนำ** พบว่า โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดสถานที่ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโดยตระหนักถึงความเหมาะสมของการเรียนการสอน มุ่งความสะดวกในการใช้งาน ความสวยงาม ความทันสมัย และความสะอาด และจัดให้มีสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีครบครัน นำมาใช้ในห้องเรียนจริงทุกด้าน การค้นคว้า สื่อการสอน ส่งงานผ่านเทคโนโลยีทุกด้าน พร้อมทั้งจัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและเกิดความเข้าใจในการเรียน

ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) พบว่า ให้ผู้เรียนได้สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ และก่อนเรียนทุกครั้งจะให้นักเรียนสวดมนต์ นั่งสมาธิ ใช้เวลา ๓ - ๕ นาที และจะแนะนำวิธีการทำสมาธิแบบอาณานสติ โดยฝึกลมหายใจเข้า ออกแบบง่าย ๆ และทำในกรณี

กิจกรรมพิเศษทุกเช้าวันจันทร์ ในรายวิชาพระพุทธศาสนาก่อนเริ่มเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันสวดมนต์และนั่งสมาธิ ๓-๕ นาที

๒. ชั้นสอน ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา สื่อประกอบการสอน และการวัดผล พบว่า มีการเตรียมการสอน เนื้อหา และสื่อการสอนทุกคาบ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนจะได้สอนได้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ จัดเตรียมเว็บไซต์ พาวเวอร์พอย เตรียมส่งงานล่วงหน้า เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ทุกครั้ง วีดิทัศน์ ตัวอย่างทั้งด้านบวกและด้านลบ ส่งผลการประเมินนักเรียนทั้ง ๓ ด้านจากกระบวนการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะและเจตคติต่อเนื้อหาวิชา

ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ พบว่า โดยธรรมชาติของรายวิชา สังคมศึกษา นักเรียนคิดว่าเป็นรายวิชาน่าเบื่อ ไม่สนุก แต่เราพยายามจัดกิจกรรมให้หลากหลายให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลาย และค่อย ๆ ละลายพฤติกรรม ตั้งใจเรียนอย่างมีความสุข ผู้เรียนมีความตั้งใจเรียนมากขึ้น มีความรู้มากขึ้น พัฒนาตนเองมากขึ้น คุณธรรมและจริยธรรมมีการพัฒนาและเป็นที่ยอมรับของครอบครัว สังคมและชุมชนมากขึ้น โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มีเหตุผลและการปฏิบัติ ผู้เรียนมีระเบียบวินัย สนใจในการเรียนโดยครูใช้การกระตุ้นด้วยคำถาม นำเหตุการณ์ปัจจุบันต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้คิด ทราบ บูรณาการทำให้เกิดความตั้งใจในเนื้อหาที่สอน เป็นส่วนน้อยที่ไม่มีสมาธิในการเรียน เนื่องด้วยปัจจัยอื่น ๆ เช่น การนอนดึก เล่นโทรศัพท์ตามที่ได้สอบถาม ในขณะที่เข้าเรียนและได้แนะนำให้ตั้งใจและปรับปรุงตนให้ดีกว่าปัจจุบัน

ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์ พบว่า การมีกิจกรรม/วิธีสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับหัวข้อ (แผนการเรียนการสอน) ที่จัดเน้นการวิเคราะห์ คำถามหรือสถานการณ์จริงเพื่อสร้างองค์ความรู้ มีการจัดการกระตุ้นผู้เรียนลงมือค้นคว้า ซักถาม ใช้สื่อมัลติมีเดียและใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือในการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า วิเคราะห์ และอภิปรายผลร่วมกันได้ ใช้เทคนิคในหลายรูปแบบ เช่น Back word- design ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ เพื่อจะทำให้เกิดความคิดรวบยอด ซึ่งประกอบด้วยการศึกษา ค้นคว้าที่ครอบคลุมหมาย เป็นต้น

ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้เรียนรู้จากรับผิดชอบในงานที่ทำและความเสียสละ พบว่า มีการจัดทำกิจกรรม ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จากรับผิดชอบ และเสียสละ จัดกิจกรรมแบบกลุ่มร่วมมือ จัดกลุ่ม เก่ง กลาง อ่อน โดยใช้เทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อน มีการจัดกิจกรรมให้รู้จากรับผิดชอบตนเอง ทั้งแบบฝึกหัดและการชดเชยเรื่องมารยาท ระเบียบวินัย คุณธรรมที่ควรปลูกฝัง เน้นให้ทุกคนรับผิดชอบงานร่วมกันโดยแจ้งให้นักเรียนทราบว่า คะแนนที่ได้จะดูจากภาพรวมของกลุ่ม เพราะการทำกิจกรรมพร้อมๆกับผู้อื่น จำเป็นจะต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำ และความเสียสละ

๓. ขั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ พบว่า ในการมอบหมายการทำงานกลุ่ม จุดเป้าหมายที่ครูต้องการคือนักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน และสุดท้ายเกิดผลผลิตทางความคิด ทั้งยังได้เรียนรู้ ได้รับฟังและร่วมประเมินผลการเรียนแบบมีส่วนร่วม มีการนำเสนอผลงานเป็นกลุ่ม นักเรียนสามารถวิเคราะห์อภิปรายร่วมกันได้เป็นอย่างดี ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน ได้ร่วมกันสรุปต่างคนต่างความคิด ก็จะได้ความรู้ที่แปลกใหม่และต่างไปจากของตนเองได้ การทำการเรียนการสอนส่วนมากจะสรุปเนื้อหาหลังจากที่มีการเรียนการสอนจบเนื้อหานั้น ๆ โดยครูสรุปประเด็นที่สำคัญ และให้นักเรียนนำมาประยุกต์ใช้ได้ หลังจากนั้นนักเรียนนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่มแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้ที่ได้จากเรื่องนั้น ๆ เสมอ

นำเสนอผลงาน พบว่า นักเรียนได้ฝึกการนำเสนองานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Presentation การจัดทำป้ายนิเทศ การนำเสนอในรูปแบบของโครงงาน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ นักเรียนได้ทำทุกรายวิชาเป็นการฝึกทักษะการพูดให้รู้จักการอธิบายความคิดของตนเองได้ดีขึ้น โดยที่การนำเสนอผลงานเพื่อนักเรียนจะได้มีความหลากหลายในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนนำเสนอผลงานหน้าชั้น มีชิ้นงานจากการประดิษฐ์

ครูสรุปประเด็นตามสาระและสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พบว่า มีการสรุปเนื้อหาเสมอและแนะนำนักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยครูสรุปร่วมกับนักเรียนที่หน้าชั้นเรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกับครอบครัวและคนในสังคมได้ เพราะเป็นบทบาทหน้าที่ของครูจะต้องนำประเด็นเนื้อหาสาระที่นักเรียนควรรู้จักจริง ๆ มาสรุปและเน้นย้ำ เพื่อให้ผู้เรียนจำได้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบได้ ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนจะบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกรายวิชา ดังนั้นทุกครั้งที่จัดการสรุปทบทวนนักเรียนต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ขั้นประเมินผล สรุปการเรียนรู้ของตนเอง พบว่า มีการสรุปการเรียนรู้ทุกคาบตามเนื้อหาที่สอน เพื่อทบทวนความเข้าใจ การประเมินผลตลอดเวลา ทั้งด้านความสนใจ การให้ความร่วมมือ และการใฝ่เรียนรู้ การมีความรู้ด้านองค์ความรู้ และปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อจะได้เตรียมความรู้ใหม่ไปใช้สอนนักเรียน โดยนักเรียนรู้ตนเองตลอดเวลา เพราะนักเรียนร่วมประเมินตนเองทั้งพฤติกรรม ชิ้นงาน ผลงาน และนำไปปรับปรุง แล้วนำเสนอใหม่หลายครั้ง โดยมีผู้ปกครองใส่ใจอย่างใกล้ชิดและมีการสรุปลงบันทึกหลังการสอนในแผนการจัดการเรียนรู้ สอบเก็บคะแนนเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน และนักเรียนได้สรุปการเรียนรู้ของตนเองโดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการสรุป การนำไปประยุกต์ใช้

ประเมินการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป พบว่า การประเมินการสอน เช่น การสังเกต การซักถาม การทำแบบฝึกหัด การสอบกลางภาค การสอบปลายภาค เพื่อ

ปรับปรุงการเรียนการสอนในครั้งต่อไป ได้ประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการสรุปการเรียนการสอนตนเองโดยใช้ข้อสอบก่อนและหลังเรียน มีการประเมินการเรียนการสอนทุกครั้ง ได้บันทึกผลการสอน ตามแผนการสอนของแต่ละคาบ และนำเสนอหัวหน้ากลุ่มสาระทุก ๆ ครั้ง

๒) กิจกรรมเสริมหลักสูตร จากการศึกษาพบว่า

กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใฝ่หาความรู้ แสดงความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ กล้าแสดงออก รู้จักกาลเทศะ ปฏิบัติตนตามมารยาทสังคมได้อย่างถูกต้อง เคารพกฎกติกา มีน้ำใจนักกีฬา เป็นส่วนเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะความรู้ความสามารถ พัฒนาการทางบุคลิกภาพ สุขภาพ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน ประกอบด้วย

๑. การสวดมนต์ นั่งสมาธิทุก ๆ วันของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้แสดงออก และปฏิบัติตามคณะครู

๒. สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ

๓. กิจกรรมเข้าค่ายคุณภาพชีวิต/ค่ายคุณธรรม/ค่ายพุทธบุตรของนักเรียนเป็นประจำทุกปี

๔. กิจกรรมการฟังธรรมและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕. กิจกรรมการถวายเทียนพรรษา

๖. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนและสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก

๗. การปฏิบัติธรรมประจำปี

๒. ผลการสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปรากฏดังนี้

๒.๑ กิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจากการศึกษา พบว่า

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เน้นหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มีกิจกรรมสำคัญ ๓ กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ มีขั้นตอน ดังนี้

(๑) ปัจจัยภายนอกที่ดี (ปรโตโฆสะ) คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี โดยการจัดห้องเรียนให้อุณหภูมิและกระตุ้นต่อการเรียนรู้ (๒) ฝึกการคิดอย่าง

มีวิจารณ์ญาณ (โยนิโสมนสิการ) การสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด มุ่งเน้นการฝึกผู้เรียนให้ใช้ความคิดอย่าง ถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ หรือเพียงด้านใดด้านหนึ่ง เท่านั้น ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ๔ ข้อ คือ ๑. การคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดได้ถูกวิธี ๒. การคิดได้ถูกทาง คิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนหรือลำดับของการคิดต่อเนื่องกัน สามารถเชื่อมโยงจาก เนื้อหาไปสู่แนวปฏิบัติได้ ๓. การคิดแบบมีเหตุผล เป็นการคิดแบบสืบค้นตามความสัมพันธ์กันของ เหตุและปัจจัย ซึ่งสามารถคิดได้ ๒ ทาง คือคิดจากเหตุไปหาผลว่า เหตุนี้จะนำไปสู่ผลในลักษณะไหน อย่างไร หรือจากผลไปหาเหตุว่า ผลนี้เกิดมาจากเงื่อนไขหรือสาเหตุใดก็ได้ และ ๔. การใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เช่น การคิดหาวิธีการที่จะทำให้หายโกรธ มีสติหรือทำ จิตใจให้เข้มแข็ง เป็นต้น

กิจกรรมที่ ๒ การฝึกตามหลักของไตรสิกขา ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีหลักสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) ด้านอภิสีลสิกขา เป็นเรื่องของการฝึกศึกษาด้านความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม บางที่ท่านแยกย่อยไปอีก คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับวัตถุ เรียกว่า “กายภavana” และการพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ เรียกว่า สีลภavana ประกอบด้วย (๑) รักษาศีล ๕ (๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม (๓) ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ (๔) ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ (๕) มีป้าย โรงเรียนวิถียุทธ (๖) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน (๗) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน (๘) มีพระ พุทธศาสนสุภาพิต วาหะธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ (๙) มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น (๑๐) มี ห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม (๑๑) ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่

(๒) ด้านอภิจิตตสิกขา สถานศึกษาจัดให้มีกิจกรรมประจำวันพระ ดังนี้ (๑) ใส่เสื้อสีขาวทุกคน (๒) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ (๓) รับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวัน (๔) สวดมนต์แปล (๕) มีกิจกรรมชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน (๖) ได้จัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อน ความรู้สึกเช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี (๗) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี (๘) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย (๙) บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนการ ประชุมทุกครั้ง (๙) มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เช่น เรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของสมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง หมั่นเพียร อดทน ความมีสติ สมาธิ ความสุข ความ สดชื่น เบิกบาน เรียกว่า จิตภavana

(๓) ด้านอภิปญญาสิกขา ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ได้ให้ความร่วมมือ มี การส่งเสริมวิถียุทธ และมีความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เช่น (๑) มีศรัทธาในการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้ใน กิจกรรมการเรียนการสอน (๒) มีความเข้าใจการใช้วัฒนธรรมวิถียุทธมาบูรณาการกับการเรียนการ

สอน เป็นการพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ เน้นความรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้ตามที่มันเป็น เรียกว่า ปัญญาภาวนา

กิจกรรมที่ ๓ การพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ประกอบด้วย ๓.๑) กายภาวนา ได้แก่ การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ ๓.๒) ศิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่การไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย และวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม ให้ความเกื้อกูลต่อสังคม ๓.๓) จิตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงาม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ คือ ๑. คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ๒. สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ ๓. สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี ๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามความเป็นจริง

๓. การประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๓.๑ ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๐๔ เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า เกือบทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๐๐ ยกเว้น มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน ใส่เสื้อสีขาวทุกคน และรับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวัน เท่านั้นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๘๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๓๒

๓.๒ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๐๐ เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า ทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๐๐

๓.๓ ผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนโคกสีพิทยาสรรพ์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๕๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ มีจิตใจที่ดีงาม

และมีคุณธรรม มีจริยธรรม และ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๙ ๔.๖๑ และ ๔.๕๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๔๕ .๕๙ และ .๖๑ ตามลำดับ

๕.๒ อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีประเด็นที่ต้องนำมาอภิปรายผล ๓ ขั้นตอนของการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

๑. การปลูกฝังสัมมาทิฐิ ผลการศึกษาพบว่า การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นก่อน ได้แก่ (๑) ปัจจัยภายนอกที่ดี (ปรโตโฆสะ) คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีความเป็นกัลยาณมิตร (๒) ฝึกการคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) เป็นการให้ถูกวิธี ถูกต้องและเป็นระบบอันจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เห็นถูกต้องคือ สัมมาทิฐิเกิดขึ้น เนื่องจากเมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้นแล้วก็จะทำให้เห็นแนวทางดำเนินการที่ชัดเจนแจ่มแจ้งก็เข้าสู่กระบวนการฝึกตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับ พระดิฐวัตน์ อภิวฑฒโน^๑ ที่ศึกษาพุทธวิธีการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่พบว่า ครูควรมีการสอนที่บูรณาการกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ และสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้วิธีการเรียนได้อย่างคล่องตัว เช่น การมอง การคิด การจับคู่ การฟัง การค้นหา การพูดคุย การทำงานเป็นทีม การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และอาจมีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ในรูปแบบต่างๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนพื้นที่เรียน ห้องเรียนยืดหยุ่นในการเรียนของแต่ละทีม การปลีกตัวไปคิดคนเดียว การเคลื่อนตัวเข้าหาเครื่องมือที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เป็นต้น หรืออาจมีการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้เรียน ๓ แบบ คือ สภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนต้องใช้สมาธิในการเรียน สภาพแวดล้อมสำหรับงานที่ต้องร่วมมือกันทำงาน และสภาพแวดล้อมสำหรับงานโครงการที่ต้องลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องมองให้เห็นกิจกรรมของผู้เรียนในมุมต่าง ๆ อีก เช่น ผู้เรียนอาจทำกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองอยู่ที่บ้าน ในสตูดิโอการเรียนรู้ของชุมชน ลานการเรียนรู้ใน

^๑ พระดิฐวัตน์ อภิวฑฒโน (ทิพคุณ), “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น”, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, บทคัดย่อ.

โรงเรียนหรือในห้องสมุดเอกชน หรืออาจมีการเลือกพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่การทำงานร่วมกันตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นห้องวางแผนการทำงานที่มีไวท์บอร์ดไว้ขีดเขียน ห้องปฏิบัติงาน ห้องแสดงผลงานทีมคอมพิวเตอร์ กล้อง กระดานอิเล็กทรอนิกส์ พื้นที่การทำงานเป็นกลุ่ม พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่เป็นส่วนตัวเพื่อลดความเครียดในการเรียนหรือผู้เรียนอาจทำกิจกรรมในห้องสมุด สื่อที่ผู้เรียนและทีมงานสามารถทำงานในพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยโต๊ะ เก้าอี้ หลากแบบ และมีเครื่องมือที่ทันสมัยในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหรือติดต่อกับครูหรือเพื่อนหรือบุคคลอื่นๆ ได้ ด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wireless) จากคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือตลอดเวลา ดังนั้น สถานศึกษาต้องพยายามทำให้ทุกพื้นที่ของโรงเรียนกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่เว้นแม้กระทั่งทางเดินที่สามารถทำงานได้ มุมห้องที่มีโซฟานั่งพักผ่อนหรือ ทำงานร่วมกัน ห้องน้ำ โรงอาหาร สวนเกษตร พื้นที่พักผ่อน สนามกีฬา เป็นต้น โดยอาจมีการออกแบบ ห้องเรียนที่เปิดมีพื้นที่โล่ง ลดฉากกั้นให้น้อยลง ทำให้ห้องเรียนมีสภาพเสมือนสำนักงานบริษัท หอศิลป์ ร้านหนังสือ หรือร้านกาแฟที่มากกว่าตึกแบบทึบๆ อดูๆ แต่เป็นห้องเรียนที่สามารถมองทะลุผ่านไปอีก ส่วนหนึ่งได้ เช่น ใช้กระจกกั้นระหว่างห้องเรียนกับทางเดินหรือสวนพักผ่อน เพื่อให้ผู้เรียนคนอื่นๆ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ครู ผู้บริหารสามารถมองเห็นกิจกรรมดีๆ ในห้องเรียน ซึ่งอาจเห็นนักเรียนกำลังวางแผนทำงาน กำลังทำโครงการ หรือนำเสนองาน โดยอาจมีครูอยู่ทำตัวเหมือนผู้จัดการโครงการ หรือ อาจเป็นห้องเรียนที่นักเรียนกำลังทำงานอย่างอิสระ

๒. การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ผลการศึกษาพบว่า การฝึกตามหลักของไตรสิกขา มีหลักสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ด้านอธิศีลสิกขา เป็นเรื่องของการฝึกศึกษาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม (๒) ด้านอธิจิตตสิกขา เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เช่น เรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของสมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง หมั่นเพียร อดทน ความมีสติ สมาธิ ความสุข ความสดชื่น เบิกบาน เรียกว่า จิตภาวนา (๓) ด้านอธิปัญญาสิกขา เป็นการพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ เน้นความรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้ตามที่มันเป็น เรียกว่า ปัญญาภาวนา ทั้งนี้เนื่องจากในทางพุทธศาสนาถือว่า ในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนาตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ดีงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา คือ คิด พุฒ และกระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝนอบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองสามด้านไปพร้อมกัน ได้แก่ ๑) พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย ๒) พัฒนาด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ ได้แก่ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ และ ๓) พัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา ได้แก่ การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ ทั้งสามด้านนี้มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม จิตใจที่พัฒนาแล้วจะทำให้เกิดปัญญาเห็นถูกต้องตามความจริงและปัญญาที่เห็นถูกต้องจะทำให้เกิด

พฤติกรรมที่ดิ่งงอต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีไพร จันทรเชียว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธี พบว่าประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบปกติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^๒ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาการนำเอาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ ด้านมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาของบทเรียน ด้วยพุทธวิธีสันตัสสนา เพื่อให้ผู้เรียนยอมรับในคุณค่าของบทเรียน และนำไปปฏิบัติใช้ ด้วยพุทธวิธีสมาทปนา เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจ มีความกระตือรือร้น ตั้งใจสนใจที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสมุตเตชนา เพื่อให้ผู้เรียนมีสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสัมปหังสนา^๓ และสอดคล้องกับงานวิจัยของเคย์เซอร์ (Keyser) ได้เสนอผลการศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการความรู้ในองค์กร ผลการวิจัยพบว่า จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือกระบวนการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร การลงทุน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การวัด โครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ โดยวัฒนธรรมองค์กรเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด^๔

๓) การฝึกตนตามหลักภาวนา ๔ ประกอบด้วย ๓.๑) กายภาวนา ได้แก่ การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดั่งงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ ๓.๒) ศีลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่การไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย และวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมให้ความเกื้อกูลต่อสังคม ๓.๓) จิตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดั่งงาม ๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามความเป็นจริง สอดคล้องกับ

^๒ ศรีไพร จันทรเชียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^๓ พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง), “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร”, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖, บทคัดย่อ.

^๔ Keyser, R, “Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance at The Tennessee Valley Authority”, **Ph.D. Dissertation**, (The University of Alabama, 2004), (A)

การวิจัยของพระครูประโชติพัชรธรรม ที่ได้ศึกษา การประยุกต์ใช้หลักภavana เพื่อแก้ปัญหาเยาวชน พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับหลักภavana ๔ ที่ใช้ประยุกต์แก้ปัญหาเยาวชนที่เป็นนักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย

๑) **ด้านกายภavana** ควรมีกิจกรรมฝึกให้เด็กนักเรียนปฏิบัติในการสวดมนต์และนั่งสมาธิเป็นประจำ, กิจกรรมที่ปฏิบัติคือการนั่งสมาธิก่อนเรียนชั่วโมงแรกและก่อนเลิกเรียน การเข้าร่วมพิธีวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา, ได้ฝึกให้นักเรียนเอาสติมาอยู่กับกาย โดยใช้สติควบคุมกายให้รู้เท่าทันในเรื่องของกายและอริยาบถของกาย ได้แก่ อริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่ง และนอน อริยาบถย่อย คือการเคลื่อนไหวของส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย

๒) **ด้านศีลภavana** ควรมีข้อคิดให้นักเรียนในการนำสิ่งที่ปฏิบัติมาทำให้ตนเองสงบ พยายามสอนให้รู้จักการรักษาศีล ภavana และปฏิบัติให้ได้, ครูได้รณรงค์ให้เด็กรักษาศีล ๕ ที่นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ โดยจัดให้เป็นโครงการอบรมและปฏิบัติจริง, ได้ให้เด็กรักษาศีล หมายถึง การรักษากาย สวรรวมกาย การรักษาวาจา สวรรวมวาจา ตามหลักของศีล ๕, มีการกิจกรรมในตอนเย็นของวันจันทร์ พุธ และศุกร์ จะต้องให้เด็กฝึกท่องศีล ๕ ข้อและอธิบายถึงคุณ โทษ บาปกรรม และความสุขในการรักษาศีล ทำให้เด็กเข้าใจในการละเมิดหรือกระทำความผิด เริ่มมีความกลัวต่อบาป และจะเล่านิทานเพื่อเปรียบเทียบมองเห็นภาพ เพื่อความเข้าใจและจดจำของเด็ก, ฝึกให้เด็กรู้จักกับศีลห้าข้อก่อน และพยายามสอนให้เด็กปฏิบัติตามและฝึกเป็นประจำเพื่อให้เกิดความเคยชินจนเป็นนิสัย

๓) **ด้านจิตตภavana** ควรมีแนวทางฝึกให้เด็กนักเรียนรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักการให้มากกว่าการรับ และฝึกจิตตนเองให้สงบ พยายามพรัสอนเด็กนักเรียนเป็นประจำ, นำนักเรียนไปปฏิบัติธรรมทุกวันพระ โดยสวดมนต์และให้สงบนิ่งนั่งสมาธิ ฝึกอานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้าออก, ได้ฝึกให้นักเรียนบริหารจิต โดยใช้จิตพิจารณากาย ให้จิตตั้งมั่นอยู่กับกาย ทั้งอริยาบถใหญ่ และอริยาบถย่อย ฝึกทำซ้ำๆ และซ้ำๆ จนจิตตั้งมั่น, ฝึกให้เด็กเอาจิตของตนเองมาจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ ตั้งใจทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดความตั้งมั่นในตนเอง เมื่อเราตั้งจิตเป็นสมาธิ ย่อมทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายออกมาได้ดีที่สุด เพราะเกิดจากความนิ่งและความสงบของตนเอง, มีกิจกรรมเล่านิทานเรื่องกฎแห่งกรรม เช่น การใช้หนี้บุญคุณพ่อแม่เด็กสนใจฟังดีมาก มีการดูซีดีประกอบเกี่ยวกับคุณธรรม ทุกวันอังคาร ซึ่งประเมินแล้วเด็กชอบมาก

๔) **ด้านปัญญาภavana** ควรมีแนวทางเมื่อเด็กนักเรียนสามารถฝึกฝนตนเองจนมีสมาธิแล้ว จะทำให้เด็กตั้งใจเรียนได้มากจนทำให้เด็กเข้าใจในบทเรียนและสามารถทำข้อสอบได้คะแนนมากขึ้นด้วย ทำให้เด็กจดจำและฉลาดขึ้น, ฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหาโดยใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างรอบคอบฝึกให้นักเรียนพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้แก่ พิจารณาเวทนา พิจารณาจิตและพิจารณาธรรม, เมื่อเด็กถูกฝึกจิต ฝึกสมาธิ ก็จะทำให้เกิด

ปัญญาได้เองโดยอัตโนมัติเพราะปัญญาไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว ต้องมีการทดลอง ฝึกปฏิบัติเพื่อให้รับรู้ถึงสภาวะที่เกิดขึ้นจริงจากธรรมชาติของร่างกายและมีการทดสอบความรู้ของเด็ก แล้วดูความคิดของเด็กที่มีการพัฒนาในด้านคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้นแค่ไหน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาในรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

๑) สถานศึกษาควรมีการปรับหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับพื้นฐาน ความสามารถ ของนักเรียน และก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก

๒) สถานศึกษาควรจัดหาสื่ออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสม ในการจัดการ เรียนรู้ นักเรียนอย่างเต็มศักยภาพ

๓) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมร่วมกับวัด ชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ มีส่วนร่วม ในกิจกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) สถานศึกษาควรมีการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการ เรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วางแผนบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับการจัดการเรียน การสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาถึงการสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ข. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี : พินิตบุ๊คส์, ๒๕๕๙.

ดุจเดือน พันธุมนาวิน. “ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”. กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

ทศนา แคมมณี และคณะ. วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๔๔.

ทศนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

เป็รื่อง กุมุท. การบริหารสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การศึกษาฉบับง่าย Education Made Easy. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕.

_____ . พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตตฤกษ์. ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นเวิลด์, ๒๕๕๖.

วรรณาสุติวิจิตร. “การทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การประถมศึกษา). (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๗.

วัชรา เล่าเรียนดี ประณัฐ กิจรุ่งเรือง อรพิณ ศิริสัมพันธ์. กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. นครปฐม : เพชรเกษมพริ้นติ้ง, ๒๕๖๐.

วาริญา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. จิตวิทยาพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ซีวาทิวัฒน์, ๒๕๔๔.

วิจารณ์ พานิช. การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑. นครปฐม : บริษัท ส. เจริญการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖.

_____ . วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑.

กรุงเทพมหานคร : องค์การค่าของคุรุสภา, ๒๕๔๓.

สุคนธ์ สิ้นธพานนท์. การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑.

กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิคพรินติ้ง, ๒๕๕๘.

สุมน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,

๒๕๓๐.

_____. การเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.

_____. สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๓๕.

อัญชี สารรัตน์ และคณะ. “สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและโรงเรียน

นำร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : พุทธณีศึกษา”. รายงานการวิจัย. สำนักวิทยบริการ :

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

ฉัตรกร วรรณโก. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคม

ศึกษาในโรงเรียน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง). การประยุกต์ใช้พุทธวิธีการสอนของพระสอนศีลธรรม

ในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระดิฐวัฒน์ อภิวัตมโน (ทิพคุณ). พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและ

วัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธ

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระทอง ชยาภรณ์ (วงศ์สายยะ). การเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนน้ำ

ดิบวิทยาคม อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต

วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ยุพิน พันธุ์ดิษฐ์. สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ใน

โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. คณะ

ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศรีไพร จันทร์เขียว. การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร

ดุขฎิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๓) วารสาร

วรวิทย์ วสันตสารกร. “กระบวนการเรียนรู้อย่างพุทธ”, *วารสารศึกษานุกรมศึกษาศาสตร์*, ปีที่ ๒๙ (เมษายน ๒๕๕๖), หน้า ๑๗๓ -๑๗๕.

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”, *วารสารวิชาการ*, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม, ๒๕๕๑). หน้า ๒๒-๒๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

Bellanca, J.A, and Brandt, R.S. **21st Century Skills : Rethinking how Students Learn.** Bloomington, 2010.

Birght, Esther. “A Study of Certain Characteristics of Successful Mainstreaming” Ph.D. Dissertation. University of Michigan, 1986.

Davenport, Thomas H. & Prusak Laurence. “Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know”. **Master of Arts.** Boston: Harvard Business School Press, 1998.

Dumbleton, L. J. “The genus *Austrosimulium* Tonnoir (Diptera: Simuliidae) with particular reference to the New Zealand fauna”. **N.Z. Journal of Science** 15(4) 1973.

Eisner, E. “Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation”. **Journal of Aesthetic Education**, 1976.

Keyser, R., “Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance At The Tennessee Valley Authority”, **Ph.D. Dissertation.** Industrial and System Engineering and Engineering Management. The University of Alabama, 2004.

Scriven, M. The methodology of evaluation. In R. E. Stake (Ed.), *Curriculum evaluation.* AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation (Vol. ๑). Chicago: Rand McNally. (1976).

Tyler, R.W., **Education Evaluation : new Roles, New Meams,** (Chicago : University of Chicago Press, 1979.

พระครูประพัฒน์ธรรมกิจ (พระอาจารย์เสน่ห์). “การสอนแบบไตรสิกขา”, <<https://www.gotoknow.org/posts/๒๒๑๙๗๑>>.

มัทธรา ธรรมบุศย์, “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไคค์”, <<https://sites.google.com/site/psychologybkf1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh>>.

๓. เว็บไซต์

พัชรี สว่างทรัพย์, “การจัดการเรียนรู้”, <<http://www.kroobanok.com/blog/๓๙๘๓๙>>.

พระไพศาล วิสาโล, “กระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ”, <http://www.visalo.org/article/budKrabuan-karn.html>.

นคร พันธุ์ณรงค์, “การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” , <<http://www.yupparaj.ac.th/education/topic๒๐๓.doc>>.

Ministry of Education,Singapore, “Teach Less, Learn More : Reigniting Passion and Mission, National Library Board Singapore”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://eresources.nlb.gov.sg/info_pedia/articles/SIP. [๑๑ กันยายน ๒๕๖๑].

Partnership for 21st Century Skills, Framework for 21st Century Learning, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.21stcenturyskills.org/files/fulltext/Ed>. [๑๑ กันยายน ๒๕๖๑].

การพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ผศ.ดร.วิทยา ทองดี
ผศ.ดร.สุรพล พรหมกุล
ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๒) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ๓) เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่โรงเรียน โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง รวม ๒๕ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพกระบวนการเรียนเชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ ๑. ขั้นนำ ๒. ขั้นสอน ๓. ขั้นสรุป และ ๔. ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย **ขั้นตอนที่ ๑** การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ ๑.๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ๑.๒) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๑.๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๑.๔) การคิดแบบอริยสัจ ๑.๕) การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ๑.๖) การคิดแบบเห็นคุณค่าเห็นโทษ ๑.๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๑.๘) การคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม ๑.๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑.๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท **ขั้นตอนที่ ๒** การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๒.๑) อธิศีลสิกขา คือการพัฒนา ด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒.๒) อธิจิตตสิกขา คือการพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๒.๓) ด้านอธิปัญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง **ขั้นตอนที่ ๓** การพัฒนาตนตามหลักภาวนา ๔ คือ ๓.๑) กายภาวนา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๓.๒) คีลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓.๓) จิตภาวนา

คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ และ ๕.๐๐ และผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the state of Buddhist learning, group learning, social studies, religion and culture, 2) to create a model for learning activities in Buddhism, 3) to assess the organization of learning styles activity Buddhist learning. The qualitative research model of the population used in the research consists of administrators and teachers. The tool used was interview form, and specific group conversation The data was analyzed using descriptive content analysis.

The research results found that.

1. The conditions of the Buddhist learning process in social studies Religion and culture have 2 parts which are 1) Organizing learning activities according to the curriculum which are divided into 4 steps as follows: 1. Introduction, 2. Teaching, 3. Conclusion, and 4. Evaluation. 2) Curriculum enrichment activities.

2. The creation of a model of Buddhist learning activities in social studies, religion and culture, divided into 3 steps consisting of Step 1: cultivating the right attitudes Is that the teacher asks students to practice thinking correctly, including 1.1) Investigative thinking, finding the cause, factors. 1.2) Comprehension of the thinking component. 1.3) Commonlike thinking. 1.4) The Noble Truth Thinking. 1.5) Thinking of the Dhamma Relationsion. 1.6 A) Thinking in a way that sees you agree penalty. 1.7) Thinking about real value, artificial value. 1.8) Thinking about ways to stimulate morals. 1.9) Thinking with consciousness at the present time. 1.10) Thinking Wipat Chawat. The step 2, self-training according to the principles of Trisikkhana is 2.1. Both

the physical and social environment. 2.2) Atichittikasikha is the development of mental state. Train the mind to be strong and ready for intellectual use. 2.3) The wisdom of Sikkha is to know and understand the problem as in reality. Correct the problem correctly. Step 3. Self-development according to the 4 principles of prayer is 3.1) The body of prayer is the development of relations with the physical environment 3.2) The prayer of the development of behavior 3.3) Mindfulness means creating good mental health. 3.4) Wisdom of prayer is the vision of cause and effect. Can solve various problems.

3. The evaluation results of the experts are of the opinion that In general, the Buddhist learning activities model Group learning social studies, religion and culture. The suitability and usefulness are at the highest level. An average of 4.98 and 5.00 and parents / parents and the community is satisfied with the behavior of the students at the highest level with an average value equal to 4.58.

Keywords: model development, Buddhist learning Activities

๑. บทนำ

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต ทิศนา แชมมณี และคณะ^๑ ได้ทำการศึกษาแบบพหุกรณี เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่ายุทธวิธีที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ของครู กล่าวคือส่งเสริมในรูปแบบที่หลากหลายอย่างเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง ครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่าจะไม่กระจ่างในเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามแนวปฏิรูปการศึกษา และต้องการความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น การเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพราะจะช่วยให้ครูมีความกระตือรือร้นและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและโรงเรียนนำร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ด้านการเรียนการสอนครูยังไม่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียน

^๑ ทิศนา แชมมณี และคณะ, *วิทยาการด้านการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖.

เป็นสำคัญ โดยเฉพาะการนำนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาทักษะการคิดมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในห้องเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม^๒ ซึ่งในระยะเวลา ๒-๓ ปีที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการได้สนับสนุนโครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน ส่งผลให้ครูพัฒนาการเรียนการสอน จัดกระบวนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้เรียนจากประสบการณ์จริงและได้ปฏิบัติจริงมากขึ้น จากการทำครูได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนจึงมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ใกล้ชิดกับครูและมีความสุขในการเรียน แต่ผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ความสามารถทางการเรียนยังไม่ปรากฏชัดเจน ซึ่งผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มาตรฐานด้านนักเรียน “มาตรฐานที่ ๔ : ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับควรปรับปรุง

ดังนั้น การให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในขณะที่เรียนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองและปฏิบัติเอง ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดอย่างอิสระ ได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม ได้ฝึกทักษะกระบวนการในการค้นคว้าหาความรู้ตามหลักอริยสัจสี่ กล่าวคือ เมื่อเจอโจทย์ที่ครูมอบหมายให้นักเรียนสามารถ ตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบ การตั้งสมมติฐาน การทดสอบ การทดลอง การรวบรวมข้อมูล การหาข้อสรุป การอภิปรายของสมาชิกในกลุ่ม การวางแผนการทำงาน การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงรูปแบบจำลอง การจัดนิทรรศการ การเขียนในรูปแบบของแผนภูมิ แผนผัง การเขียนเป็นรายงาน หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ โปสเตอร์ การจัดทำแผนโครงการ การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น

ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเรื่องสำคัญไม่น้อย การจัดการเรียนรู้เป็นการจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้ทักษะ เจตคติและกระบวนการ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ควรเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม ผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกระหว่างการทำกิจกรรม ผู้เรียนจะได้รับผลการพัฒนา ตนเองทางการคิด การปฏิบัติการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การวางแผน การจัดการ และ เทคนิควิธีต่างๆ ที่เรียกว่า การเรียนรู้ซึ่งมีคุณค่ามากกว่าตัวความรู้สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อจัดการเรียนรู้เชิงกระบวนการ การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็น “ศูนย์กลาง” รู้จักคิดค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และฝึกฝนตนเองให้เป็นที่พึ่งแห่งตนได้ผู้สอนพยายามหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้แต่จะเป็นผู้ดำเนินการ วางแผน กำหนดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ผู้สอนจึงต้องศึกษาและ

^๒ อัญชลี สารรัตน์ และคณะ, “สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและโรงเรียนนำร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : พหุกรณีศึกษา”, รายการวิจัย, (สำนักวิทยบริการ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๖, บทคัดย่อ.

วิเคราะห์หลักสูตร พัฒนา หลักสูตรระดับห้องเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หลังจากดำเนินการจัดการเรียนรู้ไปแล้ว ผู้สอนจะต้องประเมินผลหาข้อดีข้อเสียและปรับปรุงให้ดีขึ้น จนเกิดความรู้สึกชื่นชมในการปฏิบัติตนของตนเอง

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นวิธีการหนึ่งที่ครูผู้สอน ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ตามหลักพุทธศาสนา คือ อริยสัจสี่ และไตรสิกขา เพราะในขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้จะมีขั้นตอนการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ปัญหา พัฒนาทักษะการคิด มีกระบวนการคิดอย่างอิสระ รวมทั้งเกิดทักษะในการปฏิบัติงานที่เป็นระบบจากการลงมือปฏิบัติจริง บนพื้นฐานของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิผลของการเรียนรู้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่นต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๒.๒ เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๒.๓ เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา ทำการศึกษาและคัดเลือกโรงเรียน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นโรงเรียนที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมในจังหวัดขอนแก่น ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้บริหาร และครูโรงเรียน ๆ ละ ๕ รูป/คน รวม ๒๕ รูป/คน ดำเนินการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้น

กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytical induction) คณะผู้วิจัยได้สรุปปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสรุปประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ ตามประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive method) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ความถี่ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์การประเมินค่า การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบรรยายเช่นเดียวกับวิธีแรก แต่เป็นการประมวลและสรุปข้อมูลที่ได้จากเอกสารและข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศรวมทั้งจากการสัมภาษณ์ สทนากลุ่มเฉพาะ และจากการสังเกต ส่วนการนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นสภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๔. สรุปผลการวิจัย

๑. สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

พบว่า สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๒ กิจกรรม ได้แก่

๑) กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ **๑. ขั้นนำ** พบว่า โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดสถานที่ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยตระหนักถึงความเหมาะสมของการเรียนการสอน มุ่งความ สะดวกในการใช้งาน ความสวยงาม ความทันสมัย และความสะอาด และจัดให้มีสื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีครบครัน นำมาใช้ในห้องเรียนจริงทุกด้าน การค้นคว้า สื่อการสอน ส่งงานผ่านเทคโนโลยี ทุกด้าน พร้อมทั้งจัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและเกิดความเข้าใจในการเรียน ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) พบว่า ให้ผู้เรียนได้สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้า ถวายภัตตาหาร และก่อนเรียนทุกครั้งจะให้นักเรียนสวดมนต์ นั่งสมาธิ ใช้เวลา ๓ - ๕ นาที และจะ แนะนำวิธีการทำสมาธิแบบอาณานปานสติ โดยฝึกลมหายใจเข้า ออกแบบง่าย ๆ และทำในกรณี กิจกรรมพิเศษทุกเช้าวันจันทร์ ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ก่อนเริ่มเรียน ครูและนักเรียนร่วมกัน สวด มนต์และนั่งสมาธิ ๓-๕ นาที **๒. ขั้นสอน** ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา สื่อประกอบการสอน และการวัดผล พบว่า มีการเตรียมการสอน เนื้อหา และสื่อการสอนทุกคาบ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนจะได้สอนได้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ จัดเตรียมเว็บไซต์ พาวเวอร์

พอย เตรียมส่งงานล่วงหน้า เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ทุกครั้ง วีดิทัศน์ ตัวอย่างทั้งด้านบวกและด้านลบ ส่งผลการประเมิน นักเรียนทั้ง ๓ ด้านจากกระบวนการเรียนรู้ความรู้ ทักษะและเจตคติต่อเนื้อหาวิชา ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ พบว่า โดยธรรมชาติของรายวิชา สังคมศึกษา นักเรียนคิดว่าเป็นรายวิชาน่าเบื่อ ไม่สนุก แต่เราพยายามจัดกิจกรรมให้หลากหลายให้ นักเรียนรู้สึก ผ่อนคลาย และค่อย ๆ ละลายพฤติกรรม ตั้งใจเรียนอย่างมีความสุข ผู้เรียนมีความตั้งใจ เรียนมากขึ้น มีความรู้มากขึ้น พัฒนาตนเองมากขึ้น คุณธรรมและจริยธรรมมีการพัฒนาและเป็นที่ ยอมรับของ ครอบครัว สังคมและชุมชนมากขึ้น โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มีเหตุผลและ การปฏิบัติ ผู้เรียนมีระเบียบวินัย สนใจในการเรียนโดยครูใช้การกระตุ้นด้วยคำถาม นำเหตุการณ์ ปัจจุบันต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้คิด ทราบ บูรณาการทำให้เกิดความตั้งใจในเนื้อหาที่สอน เป็นส่วน น้อยที่ไม่มีสมาธิ ในการเรียน เนื่องด้วยปัจจัยอื่น ๆ เช่น การนอนดึก เล่นโทรศัพท์ตามที่ได้สอบถาม ในขณะที่เข้าเรียน และได้แนะนำให้ตั้งใจและปรับปรุงตนให้ดีกว่าปัจจุบัน ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือ ค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์พบว่า การมีกิจกรรม/วิธีสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับหัวข้อ (แผนการ เรียนการสอน)ที่จัดเน้นการวิเคราะห์ คำถามหรือสถานการณ์จริงเพื่อสร้างองค์ความรู้ มีการจัดการ กระตุ้นผู้เรียนลงมือค้นคว้า ซักถาม ใช้ สื่อมัลติมีเดียและใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือในการ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า วิเคราะห์ และอภิปรายผลร่วมกันได้ใช้เทคนิคในหลายรูปแบบ เช่น Back word- design ซึ่งเป็นการ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์ เพื่อจะให้เกิดความคิด รวบรวม ซึ่งประกอบด้วยการศึกษา ค้นคว้าที่ครอบคลุมเป็นต้น ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำและความ เสียสละ พบว่า มีการจัดทำกิจกรรม ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบ และเสียสละ จัด กิจกรรมแบบกลุ่มร่วมมือ จัดกลุ่ม เก่ง กลาง อ่อน โดยใช้เทคนิคเพื่อนช่วยเพื่อน มีการจัดกิจกรรมให้ รู้จักรับผิดชอบตนเอง ทั้งแบบฝึกหัดและการขีด เกลาเรื่องมารยาท ระเบียบวินัย คุณธรรมที่ควร ปลูกฝัง เน้นให้ทุกคนรับผิดชอบงานร่วมกันโดยแจ้ง ให้นักเรียนทราบว่า คะแนนที่ได้จะดูจากภาพรวม ของกลุ่ม เพราะการทำกิจกรรมพร้อมกับผู้อื่น จำเป็นจะต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำ และ ความเสียสละ

๓. ขั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและ เหตุผล กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ พบว่า ในการมอบหมายการทำงานกลุ่ม จุดเป้าหมายที่ครู ต้องการคือนักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการ ทำงาน และสุดท้ายเกิดผลผลิตทางความคิด ทั้งยังได้เรียนรู้ ได้รับฟังและร่วมประเมินผลการเรียน แบบมีส่วนร่วม มีการนำเสนอผลงานเป็นกลุ่ม นักเรียนสามารถ วิเคราะห์อภิปรายร่วมกันได้เป็นอย่างดี ดี ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน ได้ ร่วมกันสรุปต่างคนต่างความคิด ก็จะได้ ความรู้ที่แปลกใหม่และต่างไปจากของตนเองได้ การทำการ เรียนการสอนส่วนมากจะสรุปเนื้อหา หลังจากที่มีการเรียนการสอนจบเนื้อหานั้น ๆ โดยครูสรุป ประเด็นที่สำคัญ และให้นักเรียนนำมา ประยุกต์ใช้ได้ หลังจากนั้นนักเรียนนำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่ม แล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้ ที่ได้จากเรื่องนั้น ๆ เสมอ นำเสนอผลงาน พบว่า นักเรียนได้

ฝึกการนำเสนอในงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Presentation การจัดทำป้ายนิเทศ การนำเสนอในรูปแบบของโครงการ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ นักเรียนได้ทำทุกรายวิชาเป็นการฝึกทักษะการพูดให้รู้จักการอธิบายความคิดของตนเองได้ดีขึ้น โดย ที่การนำเสนอผลงานเพื่อนักเรียนจะได้มีความหลากหลายในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนนำเสนอ ผลงานหน้าชั้น มีชิ้นงานจากการประดิษฐ์ ครูสรุปประเด็นตามสาระและสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พบว่า มีการสรุปเนื้อหาเสมอและแนะนำนักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดย ครูสรุปพร้อมกับนักเรียนที่หน้าชั้นเรียน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ร่วมกับครอบครัวและคนในสังคมได้ เพราะเป็นบทบาทหน้าที่ของครูจะต้องนำเสนอประเด็นเนื้อหาสาระที่ นักเรียนควรรู้จักจริงๆ มาสรุปและเน้นย้ำ เพื่อให้ผู้เรียนจำได้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเปรียบเทียบได้ ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนจะบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกรายวิชา ดังนั้นทุกครั้งใน การสรุปบทเรียนนักเรียนต้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ๔. **ขั้นประเมินผล** สรุปการเรียนรู้ของตนเอง พบว่า มีการสรุปการเรียนรู้ทุกคาบ ตามเนื้อหาที่สอน เพื่อทบทวนความเข้าใจ การประเมินผลตลอดเวลา ทั้งด้านความสนใจ การให้ ความร่วมมือ และการใฝ่เรียนรู้ การมีความรู้ด้านองค์ความรู้ และปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อจะ ได้เตรียมความรู้ใหม่ไปใช้สอนนักเรียน โดยนักเรียนรู้ตนเองตลอดเวลา เพราะนักเรียนร่วมประเมิน ตนเองทั้งพฤติกรรม ชิ้นงาน ผลงาน และนำไปปรับปรุง แล้วนำเสนอใหม่หลายครั้ง โดยมี ผู้ปกครองใส่ใจอย่างใกล้ชิดและมีการสรุปลงบันทึกหลังการสอนในแผนการจัดการเรียนรู้ สอบเก็บ คะแนนเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน และนักเรียนได้สรุปการเรียนรู้ของตนเองโดยนำ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการสรุป การนำไปประยุกต์ใช้ ประเมินการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป พบว่า การประเมินการสอน เช่น การสังเกต การซักถาม การทำแบบฝึกหัด การสอบกลางภาค การสอบปลายภาค เพื่อ ปรับปรุงการเรียนการสอนในครั้งต่อไป ได้ประเมินผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มสาระ การเรียนรู้ มีการสรุปการเรียนการสอนตนเองโดยใช้ข้อสอบก่อนและหลังเรียน มีการประเมินการ เรียนการสอนทุกครั้ง ได้บันทึกผลการสอนตามแผนการสอนของแต่ละคาบ และนำเสนอหัวหน้า กลุ่มสาระทุก ๆ ครั้ง

๒) กิจกรรมเสริมหลักสูตร จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใฝ่หาความรู้ แสดง ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ กล้าแสดงออก รู้จักกาลเทศะ ปฏิบัติตนตามมารยาทสังคมได้อย่าง ถูกต้อง เคารพกฎกติกา มีน้ำใจนักกีฬา เป็นส่วนเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะความรู้ความสามารถ พัฒนาการทางบุคลิกภาพ สุขภาพ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่ นักเรียน ประกอบด้วย ๑. การสวดมนต์ นั่งสมาธิทุก ๆ วันของการทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้แสดงออก และปฏิบัติตามคณะครู ๒. สวดมนต์ในตอนเช้าช่วงเช้าแถวหลังเคารพธงชาติ ๓. กิจกรรมเข้าค่ายคุณภาพชีวิต/ค่ายคุณธรรม/ค่ายพุทธบุตรของนักเรียนเป็นประจำทุกปี ๔. กิจกรรมการฟังธรรมและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๕. กิจกรรมการถวาย

เทียนพรรษา ๖. ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนและสอบธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ๗. การปฏิบัติธรรมประจำปี

๒. ผลการสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปรากฏดังนี้

๒.๑ กิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจากการศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม เน้นหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มีกิจกรรมสำคัญ ๓ กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิมีขั้นตอน ดังนี้ (๑) ปัจจัยภายนอกที่ดี (ปรโตโฆสะ) คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพและ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี โดยการจัดห้องเรียนให้เอื้อและกระตุ้นต่อการเรียนรู้(๒) ฝึกการคิดอย่าง มีวิจารณ์ญาณ (โยนิโสมนสิการ) การสอนให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด มุ่งเน้นการฝึกผู้เรียนให้ใช้ความคิดอย่าง ถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ หรือเพียงด้านใดด้านหนึ่ง เท่านั้น ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ๔ ข้อ คือ ๑. การคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดได้ถูกวิธี ๒. การคิดได้ถูกทาง คิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนหรือลำดับของการคิดต่อเนื่องกัน สามารถเชื่อมโยงจาก เนื้อหาไปสู่แนวปฏิบัติได้ ๓. การคิดแบบมีเหตุผล เป็นการคิดแบบสืบค้นตามความสัมพันธ์กันของ เหตุและปัจจัย ซึ่งสามารถคิดได้ ๒ ทาง คือคิดจากเหตุไปหาผลว่า เหตุนี้จะนำไปสู่ผลในลักษณะไหน อย่างไร หรือจากผลไปหาเหตุว่า ผลนี้เกิดมาจากเงื่อนไขหรือสาเหตุใดก็ได้ และ ๔. การใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เช่น การคิดหาวิธีการที่จะทำให้หายโกรธ มีสติหรือทำ จิตใจให้เข้มแข็ง เป็นต้น

กิจกรรมที่ ๒ การฝึกตามหลักของไตรสิกขา ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีหลักสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ด้านอริสัจสี่สิกขา เป็นเรื่องของการฝึกศึกษาด้านความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม บางที่ท่านแยกย่อยไปอีก คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับวัตถุ เรียกว่า “กายภาวนา” และการพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ เรียกว่า สีสภาวนา ประกอบด้วย (๑) รักษาศีล ๕ (๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม (๓) ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ (๔) ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ (๕) มีป้าย โรงเรียนวิถีพุทธ (๖) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน (๗) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน (๘) มีพระ พุทธศาสนสุภาพิต วาตะธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ (๙) มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น (๑๐) มี ห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม (๑๑) ไม่มีสิ่ง เสพ ติด เหล้า บุหรี่ (๑๒) ด้านอธิจิตตสิกขา สถานศึกษาจัดให้มีกิจกรรมประจำวันพระ ดังนี้ (๑) ใส่เสื้อสีขาวทุกคน (๒) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ (๓) รับประทานอาหารมังสวิรัตินมื้อกลางวัน (๔) สวดมนต์แปล (๕) มีกิจกรรมชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน (๖) ได้จัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อน

ความรู้สึกเช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี (๗) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุทบันทึกความดี (๘) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย (๙) บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนการประชุมทุกครั้ง (๑๐) มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เช่น เรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของสมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง หมั่นเพียร อดทน ความมีสติ สมาธิ ความสุข ความสดชื่น เบิกบาน เรียกว่า จิตภาวนา (๓) ด้านอธิปัญญาศึกษา ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ได้ให้ความร่วมมือ มี การส่งเสริมวิถีพุทธ และมีความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เช่น (๑) มีศรัทธาในการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาใช้ใน กิจกรรมการเรียนการสอน (๒) มีความเข้าใจการใช้วัฒนธรรมวิถีพุทธมาบูรณาการกับการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ เน้นความรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้ตามที่มันเป็น เรียกว่า ปัญญาภาวนา

กิจกรรมที่ ๓ การพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ประกอบด้วย ๓.๑) กายภาวนา ได้แก่ การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ ๓.๒) ศิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อนำมา ประพฤติปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่การไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย และวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม ให้ความเกื้อกูลต่อสังคม ๓.๓) จิตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิตใจ คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดีงาม ซึ่ง อาจแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้คือ ๑. คุณภาพจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ๒. สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ ๓. สุขภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพดี ๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามความเป็นจริง

๓. การประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๓.๑ ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๐๔ เมื่อพิจารณาเรียง ตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระ การเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า เกือบทั้งหมด มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๐๐ ยกเว้น มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน ใส่เสื้อสีขาวทุกคน และรับประทานอาหารมังสวิรัตินมื้อกลางวัน เท่านั้นที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๓๒ ๓.๒ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๐๐ เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ความ

เป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศีลศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ทั้งนี้พบว่า ทั้งหมด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๐๐ ๓.๓ ผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนโคกสีพิทยาสรรพอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๕๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ มีจิตใจที่ดีงามและมี คุณธรรม มีจริยธรรม และ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๗๙ ๔.๖๑ และ ๔.๕๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .๔๕ .๕๙ และ .๖๑ ตามลำดับ ๕.๒

๕. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการพัฒนาปรับเปลี่ยนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคม ศีลศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีประเด็นที่ต้องนำมาอภิปรายผล ๓ ขั้นตอนของการสร้างกิจกรรม การเรียนรู้ ดังนี้

๑. การปลูกฝังสัมมาทิฐิผลการศึกษาพบว่า การสร้างปรับเปลี่ยนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ให้เกิดขึ้นก่อน ได้แก่ (๑) ปัจจัยภายนอกที่ดี (ปรโตโฆสะ) คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีความเป็นกัลยาณมิตร (๒) ฝึกการคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) เป็นการให้ถูกวิธี ถูกต้องและเป็นระบบอันจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เห็นถูกต้องคือ สัมมาทิฐิเกิดขึ้น เนื่องจากเมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้นแล้วก็จะทำให้เห็นแนวทางดำเนินการที่ชัดเจนแจ่มแจ้งก็เข้าสู่กระบวนการฝึกตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับ พระดิฐวัตน์ อภิวฑฒโน^๓ ที่ศึกษาพุทธวิธีการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ที่พบว่า ครูควรมีการสอนที่บูรณาการกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ และสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้วิธีการเรียนได้อย่างคล่องตัว เช่น การมอง การคิด การจับคู่ การฟัง การค้นหา การพูดคุย การทำงานเป็นทีม การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และอาจมีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ในรูปแบบต่างๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนพื้นที่เรียน ห้องเรียนยืดหยุ่นในการเรียนของแต่ละทีม การปลีกตัวไปคิดคนเดียว การเคลื่อนตัวเข้าหาเครื่องมือที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เป็นต้น หรืออาจมีการจัดสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปหลาย

^๓ พระดิฐวัตน์ อภิวฑฒโน (ทิพคุณ), “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

รูปแบบให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้เรียน ๓ แบบ คือ สภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนต้องใช้สมาธิในการเรียน สภาพแวดล้อมสำหรับงานที่ต้องร่วมมือกันทำงาน และสภาพแวดล้อมสำหรับงานโครงการที่ต้องลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้สถานศึกษาจะต้องมองให้เห็นกิจกรรมของผู้เรียนในมุมต่าง ๆ อีก เช่น ผู้เรียนอาจทำกิจกรรมการเรียนของตนเองอยู่ที่บ้าน ในสตูดิโอการเรียนรู้ของชุมชน ลานการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือในห้องสมุดเอกชน หรืออาจมีการเลือกพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่การทำงานร่วมกันตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นห้องวางแผนการทำงานที่มีไวท์บอร์ดไวซ์ดเขียน ห้องปฏิบัติงาน ห้องแสดงผลงานทีมคอมพิวเตอร์ กล้อง กระดานอิเล็กทรอนิกส์ พื้นที่การทำงานเป็นกลุ่ม พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่เป็นส่วนตัวเพื่อลดความเครียดในการเรียนหรือผู้เรียนอาจทำกิจกรรมในห้องสมุด สื่อที่ผู้เรียนและทีมงานสามารถทำงานในพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยโต๊ะ เก้าอี้ หลากแบบ และมีเครื่องมือที่ทันสมัยในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหรือติดต่อกับครูหรือเพื่อนหรือบุคคลอื่น ๆ ได้ ด้วยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตไร้สาย (wireless) จากคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือตลอดเวลา ดังนั้น สถานศึกษาต้องพยายามทำให้ทุกพื้นที่ของโรงเรียนกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่เว้นแม้กระทั่งทางเดินที่สามารถทำงานได้ มุมห้องที่มีโซฟานั่งพักผ่อนหรือ ทำงานร่วมกัน ห้องน้ำ โรงอาหาร สวนเกษตร พื้นที่พักผ่อน สนามกีฬา เป็นต้น โดยอาจมีการออกแบบ ห้องเรียนที่เปิดมีพื้นที่โล่ง ลดฉากกั้นให้น้อยลง ทำให้ห้องเรียนมีสภาพเสมือนสำนักงานบริษัท หอศิลป์ ร้านหนังสือ หรือร้านกาแฟที่มากกว่าตึกแบบทึบๆ อดู้ แต่เป็นห้องเรียนที่สามารถมองทะลุผ่านไปอีก ส่วนหนึ่งได้ เช่น ใช้กระจกกั้นระหว่างห้องเรียนกับทางเดินหรือสวนพักผ่อน เพื่อให้ผู้เรียนคนอื่นๆ ผู้ปกครอง คนในชุมชน ครู ผู้บริหารสามารถมองเห็นกิจกรรมดีๆ ในห้องเรียน ซึ่งอาจเห็นนักเรียนกำลังวางแผนทำงาน กำลังทำโครงงาน หรือนำเสนองาน โดยอาจมีครูอยู่ทำตัวเหมือนผู้จัดการโครงการ หรือ อาจเป็นห้องเรียนที่นักเรียนกำลังทำงานอย่างอิสระ

๒. การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ผลการศึกษาพบว่า การฝึกตามหลักของ ไตรสิกขา มีหลักสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ด้านอธิศีลสิกขา เป็นเรื่องของการฝึกศึกษาด้าน ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม (๒) ด้านอธิจิตตสิกขา เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เช่น เรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของสมรรถภาพจิตใจ ความเข้มแข็ง หมั่นเพียร อดทน ความมีสติ สมาธิ ความสุข ความสดชื่น เบิกบาน เรียกว่า จิตภาวนา (๓) ด้านอธิปัญญาสิกขา เป็นการพัฒนาด้าน ความรู้ ความเข้าใจ เน้นความรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้ตามที่มันเป็น เรียกว่า ปัญญาภาวนา ทั้งนี้ เนื่องจากในทางพุทธศาสนาถือว่า ในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการ ฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนาตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ดีงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วย ปัญญา คือ คิด พุฒ และกระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝน อบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองสามด้านไปพร้อมกัน ได้แก่ ๑) พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย ๒) พัฒนาทางด้าน

จิตใจ เรียกว่า สมานใจ ได้แก่ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ และ ๓) พัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา ได้แก่ การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ ทั้งสามด้านนี้ มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญางอกงาม จิตใจ ที่พัฒนาแล้วจะทำให้เกิดปัญญาเห็นถูกต้องตามความจริงและปัญญาที่เห็นถูกต้องจะทำให้เกิด พฤติกรรมที่ดีงามต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีไพร จันทร์เขียว^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ผลการหาประสิทธิภาพ ของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธีพบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธี บูรณาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบปกติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิพิธธรรมมาภรณ์^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาการนำเอาพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ ด้านมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาของบทเรียน ด้วยพุทธวิธีสันตสสนา เพื่อให้ผู้เรียนยอมรับในคุณค่าของบทเรียน และนำไปปฏิบัติใช้ด้วยพุทธวิธีสมาทปนา เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจ มีความกระตือรือร้น ตั้งใจสนใจที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสมุตเตชนา เพื่อให้ผู้เรียนมีสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายที่จะเรียน ด้วยพุทธวิธีสัมปหังสนา^๖ และสอดคล้องกับงานวิจัยของเคย์เซอร์ (Keyser)^๖ ได้เสนอผลการ ศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการความรู้ในองค์กร ผลการวิจัยพบว่า จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ที่สำคัญคือกระบวนการจัดการความรู้ วัฒนธรรมองค์กร การลงทุน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การวัด โครงสร้างองค์กรแบบแนวราบ และกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ โดยวัฒนธรรมองค์กรเป็น องค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด

๓) การฝึกตนตามหลักภาวนา ๔ ประกอบด้วย ๓.๑) ภายภาวนา ได้แก่ การพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทาง

^๔ ศรีไพร จันทร์เขียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^๕ พระครูพิพิธธรรมมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง), “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^๖ Keyser, R, “Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance at The Tennessee Valley Authority”, Ph.D. Dissertation, (The University of Alabama, 2004), (A)

กายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดังงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์(๓.๒) ศิลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่การไม่เบียดเบียน ทั้งทางกาย และวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมให้ความเกื้อกูลต่อสังคม (๓.๓) จิตภาวนา หมายถึง พัฒนาจิต คือ พัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติดังงาม (๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญา ให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามความเป็นจริง สอดคล้องกับการวิจัยของพระครูประโชติพัชรธรรม ที่ได้ศึกษา การประยุกต์ใช้หลักภาวนาเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔ ที่ใช้ประยุกต์แก้ปัญหาเยาวชนที่เป็นนักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย ๑) **ด้านกายภาวนา** ควรมีกิจกรรมฝึกให้เด็กนักเรียนปฏิบัติในการสวดมนต์และนั่งสมาธิเป็นประจำ, กิจกรรมที่ปฏิบัติคือการนั่งสมาธิก่อนเรียนชั่วโมงแรกและก่อนเลิกเรียน การเข้าร่วมพิธีวันสำคัญทางศาสนา เช่นวันวิสาขบูชา, ได้ฝึกให้นักเรียนเอาสติมาอยู่กับกาย โดยใช้สติควบคุมกายให้รู้เท่าทันในเรื่องของกายและอริยาบถของกาย ได้แก่อริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่งและนอน อริยาบถย่อย คือการเคลื่อนไหวของส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย ๒) **ด้านศีลภาวนา** ควรมีข้อคิดให้นักเรียนในการนำสิ่งที่ปฏิบัติมาทำให้ตนเองสงบ พยายามสอนให้รู้จักการรักษาศีล ภาวนาและปฏิบัติให้ได้, ครูได้รณรงค์ให้เด็กรักษาศีล ๕ ที่นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ โดยจัดให้เป็นโครงการอบรมและปฏิบัติจริง, ได้ให้เด็กรักษาศีล หมายถึงการรักษากาย สวรรวมกาย การรักษาวาจา สวรรวมวาจา ตามหลักของศีล ๕, มีการกิจกรรมในตอนเย็นของวันจันทร์ พุธ และศุกร์ จะต้องให้เด็กฝึกท่องศีล ๕ ข้อและอธิบายถึงคุณ โทษ บาปกรรม และความสุขในการรักษาศีล ทำให้เด็กเข้าใจในการละเมิดหรือกระทำความผิด เริ่มมีความกลัวต่อบาปและจะเล่านิทานเพื่อเปรียบเทียบมองเห็นภาพ เพื่อความเข้าใจและจดจำของเด็ก,ฝึกให้เด็กรู้จักกับศีลห้าข้อก่อน และพยายามสอนให้เด็กปฏิบัติตามและฝึกเป็นประจำเพื่อให้เกิดความเคยชินจนเป็นนิสัย ๓) **ด้านจิตตภาวนา** ควรมีแนวทางฝึกให้เด็กนักเรียนรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักการให้มากกว่าการรับ และฝึกจิตตนเองให้สงบ พยายามพำสอนเด็กนักเรียนเป็นประจำ, นำนักเรียนไปปฏิบัติธรรมทุกวันพระ โดยสวดมนต์และให้สงบนิ่งนั่งสมาธิ ฝึกอานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้าออก, ได้ฝึกให้นักเรียนบริหารจิต โดยใช้จิตพิจารณาภายในให้จิตตั้งมั่นอยู่กับกาย ทั้งอริยาบถใหญ่ และอริยาบถย่อย ฝึกทำซ้ำๆ และซ้ำๆ จนจิตตั้งมั่น, ฝึกให้เด็กเอาจิตของตนเองมาจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ ตั้งใจทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดความตั้งมั่นในตนเอง เมื่อเราตั้งจิตเป็นสมาธิ ย่อมทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายออกมาได้ดีที่สุด เพราะเกิดจากความนิ่งและความสงบของตนเอง,มีกิจกรรมเล่านิทานเรื่องกฎแห่งกรรม เช่น การใช้หนี้บุญคุณพ่อแม่เด็กสนใจฟังดีมาก มีการดูซีดีประกอบเกี่ยวกับคุณธรรม ทุกวันอังคาร ซึ่งประเมินแล้วเด็กชอบมาก ๔) **ด้านปัญญาภาวนา** ควรมีแนวทางเมื่อเด็กนักเรียนสามารถฝึกฝนตนเองจนมีสมาธิแล้ว จะทำให้เด็กตั้งใจเรียนได้มากจนทำให้เด็กเข้าใจในบทเรียนและสามารถทำข้อสอบได้คะแนนมากขึ้นด้วย ทำให้เด็กจดจำและฉลาดขึ้น,ฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหาโดยใช้สติปัญญา พิจารณาไตร่ตรอง ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาอย่างรอบคอบฝึก

ให้นักเรียนพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้แก่ พิจารณาเวทนา พิจารณาจิตและพิจารณาธรรม, เมื่อเด็กถูกฝึกจิต ฝึกสมาธิ ก็จะทำให้เกิดปัญญาได้เองโดยอัตโนมัติเพราะปัญญาไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว ต้องมีการทดลอง ฝึกปฏิบัติเพื่อให้รับรู้ถึงสภาวะที่เกิดขึ้นจริงจากธรรมชาติของร่างกาย และมีการทดสอบความรู้ของเด็ก แล้วดูความคิดของเด็กที่มีการพัฒนาในด้านคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้นน้อยแค่ไหน

๖. ข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะดังนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

๑) สถานศึกษาควรมีการปรับหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับพื้นฐาน ความสามารถ ของนักเรียน และก้าวทันเหตุการณ์ปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงของโลก

๒) สถานศึกษาควรจัดหาสื่ออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสม ในการจัดการ เรียนรู้ นักเรียนอย่างเต็มศักยภาพ

๓) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมร่วมกับวัด ชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ มีส่วนร่วม ในกิจกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองจากสภาพจริง

๖.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑) สถานศึกษาควรมีการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระ การเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม วางแผนบริหารหลักสูตรให้สอดคล้องกับการจัดการเรียน การสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

๖.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาถึงการสร้างนวัตกรรมเพื่อการส่งเสริมการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- พระครูพิพิธธรรมาภรณ์ (บุญแทน ศรีทอง). “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีทางการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดพิจิตร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระดิฐวัฒน์ อภิวัตตโน (ทิพคุณ), “พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.
- ศรีไพร จันทร์เขียว. “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- อัญชลี สารรัตน์ และคณะ, “สภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและโรงเรียนนำร่องภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : พหุกรณีศึกษา”, รายงานวิจัย, (สำนักวิทยบริการ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๖
- Keyser. R. *Assessing The Relationship Between Knowledge Management and Plant Performance At The Tennessee Valley Authority*. Ph.D. Dissertation (Industrial and System Engineering and Engineering Management). The University of Alabama. 2004.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ข้าพเจ้า ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงเรียนวัดหนองแวงวิทยา

ที่อยู่ 593 ถนนกลางเมือง วัดหนองแวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

โทรศัพท์ 043-320171

ขอรับรองว่า ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
“การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม”

ซึ่งเป็นของผลงานวิจัยของ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ด้านทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ๒๕๖๒ จนถึง ธันวาคม ๒๕๖๒ ซึ่งการนำผลงานวิจัย
เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑) นักเรียนมีความเข้าใจหลักการการฝึกตนทำให้มีสมาธิในการเรียนมากขึ้น
- ๒) นักเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ดีขึ้น
- ๓) นักเรียนมีความสามัคคีมากขึ้น

๔) นักเรียนมีความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างทำกิจกรรม ทำให้งานมีความละเอียด เรียบร้อย ไม่ผิดพลาดบ่อยเหมือนในอดีต

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระครูสุนทรกิตติวรญาณ)

ตำแหน่ง

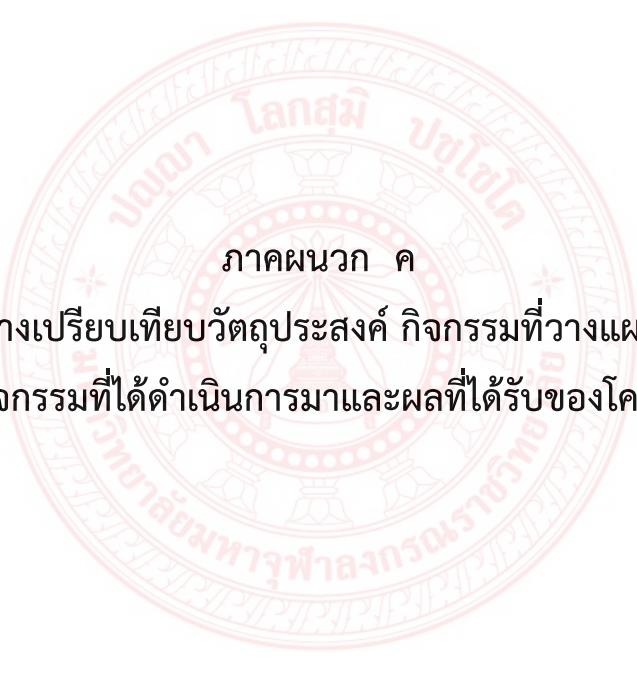
ผู้อำนวยการ

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ในการวิจัยครั้งนี้มีกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อให้นักเรียนรู้จักการฝึกตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การจัดสัมมนาครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้ครูมีความเข้าใจ สนใจในรูปแบบการจัดกิจกรรมตามแนวทางวิถีพุทธ

ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
<p>กิจกรรมที่ ๑ การ ปลูกฝังสัมมาทิฐิ</p> <p>กิจกรรมที่ ๒ การ ฝึกตนตามหลัก ไตรสิกขา</p> <p>กิจกรรมที่ ๓ การ ฝึกตนตามหลัก ภาวนา ๔</p>	<p>นักเรียนมีความพร้อมในหลาย ด้านด้วยการฝึกคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) เอาความคิดมา ใช้แก้ปัญหาได้</p> <p>นักเรียนมีทัศนคติต่ออย่างถูกต้อง มีการพูดที่ดี การกระทำที่ดี มี อาชีพที่สุจริต มีความเพียร พยายามที่ถูกต้องมีสติและสมาธิ ที่ถูกต้องย่อมมีความสุขความ เจริญในชีวิต ไม่เกิดความบีบคั้น ภายในจิตใจที่เป็นไปตามอำนาจ ของกิเลสตัณหาอันเป็นสาเหตุ ของปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต</p> <p>นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมปัญญา</p>	<p>ข้อที่ ๒</p> <p>ข้อที่ ๑-๓</p>	<p>- นักเรียนรู้จักการคิด อย่างมีระบบ</p> <p>- นักเรียนเกิดทักษะ การเรียนรู้ มีความ มุ่งมั่นที่จะแสวงหา คำตอบในสิ่งที่ยังไม่รู้</p> <p>- มีจิตใจที่หนักแน่น มั่นคง รู้จักการ ตั้งเป้าหมายของชีวิต ตามความเป็นจริง</p> <p>ได้รายงานการวิจัยที่มี คุณค่าสามารถตอบ วัตถุประสงค์ของการ วิจัยที่เหมาะสม</p>

แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide)
รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ
กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

คำชี้แจง : ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง ข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถาม ซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ สภาพกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการจัดกิจกรรมกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ตอนที่ ๓ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

๑) ชื่อ.....

๒) ตำแหน่ง.....

๓) การศึกษา.....

๔) ที่อยู่.....

.....

.....

ตอนที่ ๒ สภาพกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการจัดกิจกรรมกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา

ศาสนาและวัฒนธรรม

๒.๑ ขั้นนำ

๑.๑ จัดสถานที่เรียน สิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๑.๒ ให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๒.๒ ขั้นสอน

๒.๑ ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหา สื่อประกอบการสอน และการวัดผล หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๒.๒ ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๒.๓ ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์ หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๒.๔ ทำกิจกรรมร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จากรับผิดชอบในงานที่ทำ และความเสียสละ หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๒.๓ ชั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล

๓.๑ กิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๒ นำเสนอผลงาน หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๓ ครูสรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๒.๔ ชั้นประเมินผล

๔.๑ สรุปการเรียนรู้ของตนเอง หรือไม่ อย่างไรบ้าง

๔.๒ ประเมินการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงพัฒนาต่อไป หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา

ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักไตรสิกขา

๓.๑ ด้านอธิศีลสิกขา หมายถึง กายภาพสภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของนักเรียน ครู ผู้บริหาร ในสถานศึกษามีพฤติกรรม ดังนี้ (๑) รักษาศีล ๕ (๒) ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม (๓) ก่อนรับประทานอาหารมีการพิจารณาอาหาร รับประทานอาหารไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ (๔) ประหยัด ออม ถนอมใช้เงิน และสิ่งของ (๕) มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ (๖) มีพระพุทธรูปบริเวณหน้าโรงเรียน (๗) มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน (๘) มีพระพุทธรูปศาสนสุภาพิต วาฑะธรรม พระราชดำรัส ติดตามที่ต่างๆ (๙) มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น (๑๐) มีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม (๑๑) ไม่มีสิ่งเสพ ติดเหล่า บุหรี่ ๑๐๐% หรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๓.๒ ด้านอธิจิตตสิกขา หมายถึง สถานศึกษาจัดให้มีกิจกรรมประจำวันพระ ดังนี้ (๑) ใส่เสื้อสีขาวทุกคน (๒) ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ (๓) รับประทานอาหารมังสวิรัตินึ่งมือกลางวัน (๔) สวดมนต์แปล(๕) มีกิจกรรมชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวัน (๖) ได้จัดกิจกรรมโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึกเช่นความรู้สึกที่ได้ทำความดี (๗) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี (๘) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย (๙) บริหารจิต เจริญปัญญาก่อนการประชุมทุกครั้ง (๑๐) มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

๓.๓ ด้านอธิปัญญาสิกขา หมายถึง ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ได้ให้ความร่วมมือ มีการส่งเสริมวิधिพุทธ และมีความเข้าใจในกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เช่น (๑) มีศรัทธาในการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน (๒) มีความเข้าใจการใช้วัฒนธรรมวิधिพุทธมาบูรณาการกับการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไรบ้าง

.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

.....

ขออนุโมทนาขอบคุณ

.....
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชา การสอนสังคมศึกษา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตขอนแก่น
/...../๒๕๖๒

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ ว.๐๗๗/๒๕๖๐

ชื่อโครงการ รูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดมหาสารคาม

หัวหน้าโครงการ ผศ.ดร.วิทยา ทองดี และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

โทรศัพท์ ๐๘๑-๕๙๒-๘๘๖๒ Email : promgun@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นวิธีการหนึ่งที่ครูผู้สอน ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ตามหลักพุทธศาสนา คือ อริยสัจสี่ และไตรสิกขา เพราะในขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้จะมีขั้นตอนการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ ปัญหา พัฒนาทักษะการคิด มีกระบวนการคิดอย่างอิสระ รวมทั้งเกิดทักษะในการปฏิบัติงานที่เป็นระบบจากการลงมือปฏิบัติจริง บนพื้นฐานของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิผลของการเรียนรู้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
๒. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
๓. เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

๑. สภาพกระบวนการเรียนเชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ ๑. ขั้นนำ ๒. ขั้นสอน ๓. ขั้นสรุป และ ๔. ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย **ขั้นตอนที่ ๑** การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือการที่ครูให้

นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ ๑.๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ๑.๒) การคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ ๑.๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๑.๔) การคิดแบบอริยสัจ ๑.๕) การคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ ๑.๖) การคิดแบบเห็นคุณเห็นโทษ ๑.๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๑.๘) การคิดแบบอุปายปลูกเร้า คุณธรรม ๑.๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑.๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท **ขั้นตอนที่ ๒** การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๒.๑) อธิสัสสิกขา คือการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒.๒) อธิจิตตสิกขา คือการพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๒.๓) ด้านอธิปัญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง **ขั้นตอนที่ ๓** การพัฒนาตนตามหลักภาวนา ๔ คือ ๓.๑) กายภาวนา คือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๓.๒) ศีลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓.๓) จิตภาวนา คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๓.๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ และ ๕.๐๐ และผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

การวิจัยเรื่องนี้ก่อให้เกิดผลดีในพื้นที่ที่ได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมดังนี้

- ๑) นักเรียนมีหลักคิดที่ดีมีเหตุผล
- ๒) นักเรียนมีความพยายามที่จะทำกิจกรรมหรือทำงานที่ได้รับมอบให้สำเร็จอย่างไม่ย่อท้อ
- ๓) นักเรียนรู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างราบรื่น เรียนอย่างมีความสุข
- ๔) เป็นข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเตอร์เน็ต

<http://www.mcukk.ac.th/>

ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ในระหว่างดำเนินการ

๗. ประวัติการทำงาน-ปัจจุบัน (มจร.วิทยาเขตขอนแก่น)

พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๓๔	เลขานุการคณะครุศาสตร์
พ.ศ.๒๕๓๔ – ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์
พ.ศ.๒๕๔๑ – ๒๕๔๔	หัวหน้าสาขาวิชาการสอนภาษาไทย
พ.ศ.๒๕๕๐ – ๒๕๕๑	หัวหน้าสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มจร.วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๕๘ – ๒๕๖๐	คณะกรรมการวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น มจร.วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๕๒ – ๒๕๕๒	รองผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มจร.วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๕๓ – ๒๕๖๐	- กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการบริหารงานบุคคล -กรรมการประจำวิทยาเขตขอนแก่น -กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการกรรมการสภาวิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๕๒ – ๒๕๕๗	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไปวิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๕๙	ประธานบริหารหลักสูตรพุทธบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
พ.ศ.๒๕๕๗ – ๒๕๖๑	รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๕๖ – ปัจจุบัน	รองประธานคณะกรรมการการคลังและทรัพย์สินวิทยาเขต ขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๖๐ - ปัจจุบัน	ผู้อำนวยการหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคม ศึกษา
พ.ศ.๒๕๖๐ - ปัจจุบัน	คณะกรรมการประจำบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.๒๕๖๑ – ปัจจุบัน	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป วิทยาเขตขอนแก่น

๘. ประสบการณ์ด้านศึกษาดูงานต่างประเทศด้านการศึกษา พระพุทธศาสนา สังคมและวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖ – ปัจจุบัน

๖.๑ ประเทศ สปป.ลาว	๗	ครั้ง
๖.๒ ประเทศเวียดนาม	๓	ครั้ง
๖.๓ ประเทศมาเลเซีย	๒	ครั้ง
๖.๔ ประเทศสิงคโปร์	๓	ครั้ง
๖.๕ ประเทศกัมพูชา	๒	ครั้ง
๖.๖ ประเทศจีน	๒	ครั้ง
๖.๗ ประเทศเกาหลีใต้	๑	ครั้ง
๖.๘ ประเทศอินเดีย	๖	ครั้ง
๖.๙ ประเทศศรีลังกา	๑	ครั้ง
๖.๑๐ ประเทศญี่ปุ่น	๑	ครั้ง
๖.๑๑ ประเทศสหรัฐอเมริกา	๒	ครั้ง

๙. ประสบการณ์ด้านการสอน

ในระดับปริญญาตรี มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

- ๑) วิชามนุษย์กับสังคม ทุกสาขาวิชา (ข้อสอบกลาง)
- ๒) วิชาพุทธศาสนากับสังคม กลุ่มวิชาเฉพาะ สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๓) วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น กลุ่มวิชาเฉพาะ สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๔) วิชาพุทธปรัชญาการศึกษา กลุ่มวิชาเฉพาะ สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๕) วิชาสัมมนาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาเฉพาะ สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๖) วิชาการสอนสังคมศึกษา กลุ่มวิชาเฉพาะ สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๗) วิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา หมวดวิชาชีพรู

ในระดับปริญญาโท มจร.วิทยาเขตขอนแก่น

- ๑) วิชาสัมมนาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๘
- ๒) วิชานโยบายและการวางแผนการศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๘
- ๓) วิชาการสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๑
- ๔) วิชากลยุทธ์การสอนสังคมศึกษาสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๐-๒๕๖๒
- ๕) วิชาสัมมนาการสอนสังคมศึกษา สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๖๑-๒๕๖๒

๑๐. ผลงานทางวิชาการ (ให้แสดงข้อมูลในรูปแบบที่ถูกต้องตามหลักการเขียนบรรณานุกรม)

๑๐.๑ หนังสือ/ตำรา /เอกสารประกอบการสอน

- ๑) วิชานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (หมวดวิชาชีพรู)
- ๒) วิชาพุทธปรัชญาการศึกษา กลุ่มวิชาเฉพาะ สาขาวิชาสังคมศึกษา
- ๓) วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น กลุ่มวิชาเฉพาะ สาขาวิชาสังคมศึกษา

๑๐.๒ งานวิจัย

๑๐.๒.๑ หัวหน้าโครงการวิจัย

วิทยา ทองดี, การศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ของนิสิตชั้นปีที่ ๒ รายวิชา มนุษย์กับสังคม ปีการศึกษา ๒๕๕๒, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัยในชั้นเรียน**, ๒๕๕๒. (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น).

วิทยา ทองดี, เจตคติต่อการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา หลักสูตร ๕ ปีของนิสิตชั้นปีที่ ๒-๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๔, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัยในชั้นเรียน**, ๒๕๕๔ (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น).

วิทยา ทองดี, การศึกษาพฤติกรรมการอ่านเพื่อการเรียนรู้ของนิสิตที่ศึกษารายวิชาการใช้ภาษาไทยสำหรับครู ชั้นปีที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๕๕, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัยในชั้นเรียน**, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น).

- วิทยา ทองดี, ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย, ๒๕๕๗.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น).
- วิทยา ทองดี, พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจแก่ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
- วิทยา ทองดี, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วช.).
- วิทยา ทองดี, พัฒนาคคุณภาพชีวิตด้วยหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน **รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วช.))
- วิทยา ทองดี, พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมครุต้นแบบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย, ๒๕๖๐.**(ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วช.)).
- วิทยา ทองดี, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วช.)).

๑๐.๒.๑ ผู้ร่วมวิจัย

- วิทยา ทองดี, พฤติกรรมการรักษาศีล๕ ของเยาวชนตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย, ๒๕๕๐.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น).
- วิทยา ทองดี, การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมเพื่อขัดเกลาพฤติกรรมของนักเรียนและนักศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่างขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น **รายงานการวิจัย, ๒๕๕๗.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- วิทยา ทองดี, กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ :กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย, ๒๕๕๗.** (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วช.).

วิทยา ทองดี, การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

วิทยา ทองดี, การจัดการความรู้พระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย(วช.).

วิทยา ทองดี, รูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัด
มหาสารคาม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานการ
วิจัย, ๒๕๖๒, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วช.).

๑๐.๓ บทความวิจัยและบทความทางวิชาการ

วิทยา ทองดี, การศึกษาเพื่อสร้างมนุษย์ให้สมบูรณ์ (ตีพิมพ์ในวารสาร ธรรมทรรศน์
(Thammathat Journal) ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มีนาคม ๒๕๕๓ -
มิถุนายน ๒๕๕๓, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น)

วิทยา ทองดี, “ มนุษย์กับกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์” ตีพิมพ์ในวารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาเขตขอนแก่น ที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม
พ.ศ. ๒๕๕๕)

วิทยา ทองดี, “หลักธรรมาภิบาลและสันติภาพ” (ตีพิมพ์ในนิตยสาร ธรรมทรรศน์
Thammathat Journal) ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๕๒-
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น)

วิทยา ทองดี, เขียนตำราบทที่ ๗ ปัญหาสังคมและการจัดระเบียบทางสังคม หลักสูตร
พุทธศาสตร์บัณฑิต หมวดวิชาศึกษาทั่วไป รหัสวิชา มนุษย์กับสังคม (Man and
Society (ฉบับปรับปรุง) (โครงการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร กองวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

วิทยา ทองดี, เขียนตำราบทที่ ๖ กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ หลักสูตรพุทธ
ศาสตร์บัณฑิต หมวดวิชาเฉพาะสาขา รหัสวิชา พุทธปรัชญาการศึกษา
(Buddhist Philosophy for Education) สำนักหอสมุดเทคโนโลยีสารสนเทศ
และกองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

วิทยา ทองดี, แนวทางการพัฒนาสอนน้อย เรียนมากตามแนวพุทธศาสนา (Teach Less
Learn More : TLLM According to way Buddhist) นำเสนอผลงานระดับชาติ
ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๘).

- วิทยา ทองดี, แนวทางการพัฒนาสอนน้อย เรียนมากตามแนวพุทธศาสนา (Teach Less Learn More : TLLM According to way Buddhist) **นำเสนอผลงาน และพิมพ์เผยแพร่ทางวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๙** ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๙).
- วิทยา ทองดี, นำเสนอบทความวิจัยเรื่อง Development of the Learning Management Model of Morality Teaching Monks in the Northeast of Thailand, at Asia-Pacific Social Science Conference Kyoto Research Park, Japan. (Conference Proceeding, November ๒๒-๒๔, ๒๐๑๖)
- วิทยา ทองดี, ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕, **รายงานการวิจัย, พิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มีนาคม – มิถุนายน ๒๕๕๘** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๘)
- วิทยา ทองดี, Development of the Learning Management Model of Morality Teaching Monks in the Northeast of Thailand, **บทความวิจัย, พิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน เดือน ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๙).
- วิทยา ทองดี, พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจแก่ของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, **บทความวิจัย, พิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม – ตุลาคม ๒๕๕๘**. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๘).
- วิทยา ทองดี, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ MODEL DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT OF MORAL TEACHING BUDDHIST MONKS IN THE SCHOOLS IN NORTHEASTERN REGION. **บทความวิจัย, พิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม ๒๕๕๙** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๙).
- วิทยา ทองดี, กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง, **บทความวิจัย, พิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือนกรกฎาคม – กันยายน ๒๕๕๙** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).
- วิทยา ทองดี, การพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ด้วยหลักศีล ๕ The Development of Quality of Life with Five Precepts , **บทความทางวิชาการ, พิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (ฉบับพิเศษ) เดือน ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

- วิทยา ทองดี, Proactive Propagation of Buddhism at khon kaen campus
บทความวิชาการ, ตีพิมพ์เผยแพร่ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕ ระดับ
 นานาชาติครั้งที่ ๓ The ๕th national and the ๓th Conference ๒๐๑๘
 (Volunteer Spirit for Sustainable Social Development) วันที่ ๒๘-๒๙
 มีนาคม ๒๕๖๑) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).
- วิทยา ทองดี, แนวทางการพัฒนาการสอนสังคมศึกษาตามแนวพุทธ ยุค Thailand ๔.๐,
บทความวิชาการ, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒
 เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๑ หน้า ๒๘๐-๒๙๓.(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).
- วิทยา ทองดี, การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักศีล ๕ ของบุคคลากรทางการศึกษา
 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
 The Principle of Five Precepts with Development of Quality of Life of
 Educational Personnel in upper Northeast Region,**บทความวิจัย**, ตีพิมพ์
 เผยแพร่ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ เดือน
 กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑ หน้า ๒๑๑-๒๓๐, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๖๑).
- วิทยา ทองดี, การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ,**บทความวิจัย**, ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารบัณฑิตศึกษามหา
 จุฬาขอนแก่น ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือน กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒ หน้า ๑๔๗-
 ๑๕๘, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).
- วิทยา ทองดี, บทความวิจัย พุทธบูรณาการเพื่อการส่งเสริมครูต้นแบบในภาคตะวันออกเฉียง
 เหนือตอนบน THE BUDDHIST INTEGRATION TO ENCOURAGE FOR
 IDOL TEACHERS IN UPPER NORTHEASTERN AREA,**บทความวิจัย**, ตีพิมพ์
 เผยแพร่ในวารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือน
 กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒ หน้า ๑๗๑ – ๑๘๔, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

๑๑. เกียรติคุณ/ประกาศเกียรติคุณที่ได้รับ

- พ.ศ.๒๕๕๙ ได้รับคัดเลือกเป็น “ศิษย์เก่าดีเด่น มจร.” ของสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙
- พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๑ ได้รับเกียรติบัตร “คณะกรรมการดำเนินงาน,คณะกรรมการตัดสินการประกวด
 จัดการแสดงและประกวดศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองอีสาน” ณ ศูนย์วัฒนธรรม
 ศาลาผูกเสี่ยว ในงานเทศกาลไหมนานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาด
 จังหวัดขอนแก่น ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘-๒๕๖๑ ได้แก่ ประกวดแข่งขันกลองยาว, การ
 ประกวดสรภัญญ์, ประกวดเพลงกล่อมลูกอีสาน

- พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้รับเกียรติบัตรผ่านการอบรม “ นักจัดรายการวิทยุเครือข่ายวัฒนธรรม” เพื่อ
การสร้างสรรค์สังคมคุณธรรม จริยธรรม บนพื้นฐานคุณค่าวัฒนธรรมที่ดีงาม จัด
โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
- พ.ศ. ๒๕๕๒ ๑) ได้รับการคัดเลือก เป็น “ผู้คุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา” ระดับภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลโลก ประจำปี
๒๕๕๙ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติ
ครบ ๖๐ ปี ประเภท ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้รับเกียรติบัตรจาก
เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสณมหาเถร)ณ มจร.วิทยาเขต
ขอนแก่น
- ๒) ได้รับคัดเลือกเป็น “ผู้คุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา” เนื่องวันสำคัญ
ทางพระพุทธศาสนาวันมาฆบูชา ปี ๒๕๕๒ ประเภท การอุปถัมภ์บำรุง
พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น
- ๓) ได้เกียรติบัตร “คณะกรรมการตัดสินการแข่งขันสวดมนต์หมู่สรรเสริญพระ
รัตนตรัยทำนองสรภัญญะ ระดับภาค ประจำปี ๒๕๕๒” ดำเนินงานโดย
กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์
ณ ศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ วัดประชานิยม อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์
- พ.ศ.๒๕๕๒ ๑) ได้รับคัดเลือกเป็น “ครูดีเด่น” (Person Awards) ระดับเขตพื้นที่การศึกษา
เนื่องในวันครูแห่งชาติ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๒ ของจังหวัดขอนแก่น จัดโดย
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๑
- ๒) ได้รับโล่รางวัล คัดเลือก “เป็นบุคคลผู้ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมดีเด่น
เนื่องในโครงการ ๕ ธันวาคม ทำดีเพื่อพ่อ ประจำปี ๒๕๕๒” ณ คຸ້ມວັດທະນະຣຸນ ຫຼັກ
ສາລາກລາງຈັງຫວັດຂອນແກ່ນ ດຳເນີນການໂດຍມຫາວິທະຍາລັຍມຫາມຸກຸຣາຣາວິທະຍາລັຍ
๓) ได้รับเกียรติบัตร “คณะกรรมการตัดสินการประกวดขับร้องสรภัญญ์
เยาวชน ระดับมัธยมศึกษา” โครงการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาและมรดก
ไทยอีสาน ระหว่างวันที่ ๖-๗ ตุลาคม ๒๕๕๒ ณ ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ดำเนินการโดย
โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา
พระมหากษัตริย์
- พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๙ ได้รับเกียรติบัตร “เป็นผู้ดำเนินรายการสถานีวิทยุกระจายเสียง
พระพุทธศาสนา FM.๑๐๑.๗๕ และ ๘๘.๕ MHz. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๘ -๒๕๕๘

- พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๖๑ ได้เกียรติบัตร “คณะกรรมการตัดสินการแข่งขันสวดมนต์หมู่สรรเสริญพระรัตนตรัยทำนองสรภัญญะ ระดับจังหวัด และระดับภาค ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๙ คือ ขอนแก่น,กาฬสินธุ์,ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม (หมุนเวียน เป็นเจ้าภาพ) เป็นประจำทุกปี” ดำเนินงานโดย กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
- พ.ศ. ๒๕๕๓ ๑) ได้รับคัดเลือกเป็น “ครูในดวงใจ” เนื่องในวันครูแห่งชาติ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๓จัดโดย ชมรมนิสิตคณะครุศาสตร์ มจร.วิทยาเขตขอนแก่น
- ๒)ได้รับเกียรติบัตร “เป็นกรรมการดำเนินงานการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก” ประจำปี ๒๕๕๓ ระหว่างวันที่ ๒๘-๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น (มีภาพและสำเนาเกียรติบัตรแนบ)
- พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้รับเกียรติบัตร “เป็นกรรมการดำเนินงานการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก” ประจำปี ๒๕๕๔ ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- ได้รับเกียรติบัตร “เข้าร่วมกิจกรรมสวดขยายพระไตรปิฎกและปฏิบัติธรรม : วันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก” ประจำปี ๒๕๕๔ ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๕๕ ๑) ได้รับคัดเลือกเป็น “ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น” ระดับจังหวัด ในงานวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๕ รับผิดชอบกิจกรรมวัฒนธรรม โดยศาสตราจารย์ อภินันท์ โปษยานนท์ อธิบดีกรมส่งเสริมคุณธรรม จัดโดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น ณ ศาลาประชาคมจังหวัดขอนแก่น โดยศาสตราจารย์อภินันท์ โปษยานนท์ อธิบดีกรมส่งเสริมคุณธรรม
- ๒) ได้รับคัดเลือกเป็น “ผู้มีคุณูปการต่อการใช้ภาษาไทยดีเด่น” ระดับจังหวัด ในงานวันภาษาไทยแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๕ จัดโดย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น ณ ศาลาประชาคมจังหวัดขอนแก่น
- ๓) ได้รับโล่รางวัล “วัฒนคุณากร ในฐานะบุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรม” ผลงานระดับชาติ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๕๕ ณ โรงละครแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

- ๔) ได้รับรางวัล “เสาเสมาธรรมจักรพระราชทาน” จากสมเด็จพระเทพพระ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อ
พระพุทธศาสนา ประเภท ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ
เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก (ผลงานระดับชาติ)ประจำปี
๒๕๕๕
- พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้รับเกียรติบัตร “วิทยากรโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ครูและบุคลากร
ทางการศึกษา” โครงการพัฒนาบุคลากรโรงเรียนโคกสูงประชาสรรค์ ฉลองพระ
ชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
๗ กันยายน ๒๕๕๖ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้รับเกียรติบัตร “ได้รับคัดเลือกและนำเสนอผลงานทางวิชาการ เรื่อง
ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนในสถานศึกษา”
สังกัด สพม. เขต ๒๕ เมื่อ ๒๒-๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๗ จัดโดย มจร. ร่วมกับ
สกอ. , วช. สสส. ณ มจร. วิทยาเขตขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้รับโล่เกียรติคุณ “ในฐานะผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม”
จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยให้การสนับสนุน “รายการ
อาสาตามหาคนดี” MCUTV มอบโดย พระพรหมบัณฑิต อธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (เมื่อ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๘
- พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๑ ได้รับเกียรติบัตรคณะกรรมการตัดสินการประกวด “ฮ้านประทีปวิถีสาน” งาน
ประเพณีออกพรรษาใต้ประทีปบูชา พุทธกตัญญู ประจำปี ๒๕๕๙-๒๕๖๑ โดย
เทศบาลนครขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้รับเกียรติบัตร รางวัลรองชนะเลิศการประกวดขบวนแห่งานเทศกาลโหม
นานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและงานกาชาดจังหวัดขอนแก่นปี ๒๕๖๐ โดยเป็น
ผู้นำบุคลากรและนิสิตเข้าร่วม จากผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ดร.สมศักดิ์ จัง
ตระกูล
- พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๑ ได้รับเกียรติบัตร “วิทยากรกลุ่มย่อย เรื่อง การศึกษาพระปริยัติธรรมสาย
สามัญ” โครงการอบรมสัมมนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ในเขตการ
ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ (ขอนแก่น, กาฬสินธุ์, ร้อยเอ็ด, มหาสารคาม) ณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้รับเกียรติบัตร “กรรมการตัดสินกลองยาว ชิงถ้วยพระราชทานสมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระดับภาคอีสาน” ณ คุ่ม
วัฒนธรรม ศาลาผูกเสี่ยว ในงานเทศกาลโหมนานาชาติ ประเพณีผูกเสี่ยวและ
งานกาชาดจังหวัดขอนแก่น ประจำปี ๒๕๖๑ รับจาก นายกองค้การบริหารส่วน
จังหวัดขอนแก่น (๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑)

สุรพล พรหมกุล, พฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๕๕๗ : กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น ๒๕๕๗, **รายงานการวิจัย**, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาประเพณีบุญหลวงจังหวัดเลย, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๕๘, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๕๙, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแวง ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การประเมินหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดมหาสารคาม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **รายงานการวิจัย**, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

๗.๒ ร่วมวิจัย

สุรพล พรหมกุล, บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดเลย, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสองฝั่งโขง, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการให้บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีล้านช้าง, **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้าน
ช้างรายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒. (ทุนสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

สุรพล พรหมกุล, การประเมินผลการดำเนินงานโครงการการบริหารจัดการสำหรับผู้นำชุมชนในมิติพุทธและ
วิทยาการสมัยใหม่, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๘, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัชฌมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๐, (ทุน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบการพัฒนาคูต้นแบบด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของครูในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๐, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม. รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, (ทุนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย).

สุรพล พรหมกุล, โครงการพัฒนาสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัด
ขอนแก่น, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๑, ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง
เสริมสุขภาพ (สสส.)

สุรพล พรหมกุล, การเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดเหล้า บุหรี่ เชิงพุทธบูรณาการใน
จังหวัดขอนแก่น, รายงานการวิจัย, ๒๕๖๒, ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๗.๓ การวิจัยในชั้นเรียน

สุรพล พรหมกุล, ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาสัมมนาภาวะผู้นำทางการเมืองของนิสิตพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔ ในรูปแบบวิธีการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม, ๒๕๕๘.

๘. ผลงานวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์

๘.๑ วารสารระดับชาติ

สุรพล พรหมกุล, การหาเสียง : กระบวนการที่มาพร้อมกับการเลือกตั้ง, ประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๘. วารสารวิชาการธรรม
ทรรศน์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๕๗, (TCI กลุ่ม 2).

สุรพล พรหมกุล, ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาสัมมนาภาวะผู้นำทางการเมืองของนิสิตพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔ ในรูปแบบวิธีการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม, วารสารวิชาการธรรม
ทรรศน์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘. (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล, กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชน ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : กรณีศึกษาหมู่บ้านในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๕๙. (TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, การประเมินหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น. วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐. (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแวง ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น.วารสารการบริหารท้องถิ่น ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๑.(TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมจิตอาสาป้องกันปัญหายาเสพติดในประเทศไทย. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2562. (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล, การจัดการความรู้การป้องกันยาเสพติดของพระสงฆ์กลุ่มสังฆพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน กรกฎาคม – กันยายน 2562. (TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล ๕ ของบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑) (TCI กลุ่ม 1)

สุรพล พรหมกุล, การจัดการความรู้พระพุทธศาสนาของผู้อายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน, **Journal of Buddhist Education and Research**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒ (TCI กลุ่ม 2)

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบการจัดการแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดมหาสารคาม, **วารสาร มจร วิชาการล้านนา**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒ (TCI กลุ่ม 2)

๘.๒ รายงานสืบเนื่องจากการประชุม

สุรพล พรหมกุล, การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ๑ ขอนแก่น, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๙ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖.

สุรพล พรหมกุล และสัญญา เคณาภูมิ, พฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๕๕๗ : กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น๒๕๕๗, ประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๓-๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

สุรพล พรหมกุล, การสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาประเพณีบุญหลวงจังหวัดเลย, ประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๖ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๑๗-๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘.

สุรพล พรหมกุล, การประเมินการดำเนินงานตามโครงการการบริหารจัดการสำหรับผู้นำชุมชนในมิติพุทธและ
วิทยาการสมัยใหม่, รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยราช
ภัฏกำแพงเพชร, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๘.

Suraphon Promgun, The Role of Unofficial Leader for Political and Administrative
Development in KhonKaen, Proceeding in The 5th National and the 3rd
International conference 2018, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
KhonKaen campus, March 28-29, 2018

สุรพล พรหมกุล, รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมจิตอาสาป้องกันปัญหาเสพติดในประเทศไทย,
รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๘-๒๙ มีนาคม ๒๕๖๑

